

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013
Investește în oameni!

**Higher Education Policy Series
No. 13**

Cadru strategic pentru un învățământ superior echitabil

Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013
Investește în oameni!

Cadru strategic pentru un învățământ superior echitabil

AUTORI:

Alexandru Mihai Ghigiu
Alina Rusu
Cezar Hâj
Ciprian Fartușnic
Daniela Alexe
Delia Gologan
Gelu Duminică
Luminița Costache
Magdalena Balica
Robert Santa
Romiță Iucu
Șerban Iosifescu

DESIGN:

Panțir Cristian-Andrei

TRADUCERE:

Sabina Androne

București, noiembrie 2015

IEMU

Internationalizare Echitate
Management Universitar

CUPRINS

Listă de abrevieri	4
Introducere	5
Aspecte metodologice	6
1. Context național și internațional	10
1.1. Asumări ale României la nivel internațional care privesc echitatea în învățământul superior	10
1.2. Contextul strategic și legislativ al politicilor de echitate din învățământului superior în România	12
1.3. Actori în învățământul superior	20
2. Situația generală actuală în învățământul preuniversitar	23
2.1. Context învățământ preuniversitar.....	23
2.2. Participarea la învățământul preuniversitar	23
2.2.1. Participarea la educație	24
2.2.2. Abandonul școlar în învățământul preuniversitar	25
2.2.3. Rate de absolvire a învățământului gimnazial și liceal	29
2.2.4. Copii în afara sistemului de educație.....	29
2.3. Inechitatea educației reflectată prin rezultatele învățării	32
3. Situația generală actuală în învățământul universitar.....	47
3.1. Context învățământ superior	47
3.1.1. Profil demografic al tinerilor	47
3.1.2. Participarea grupurilor dezavantajate la învățământul superior	50
3.1.3. Probleme în calcularea abandonului în ÎS.....	54
4. Propuneri de direcții strategice pentru un sistem echitabil de educație	56
4.1. Propuneri de direcții strategice - Învățământul preuniversitar	58
A. Îmbunătățirea participării la educație	61
A.1. Soluții generale integrate	61
A.2. Soluții/intervenții integrate la nivel educațional	67
A.3. Soluții educaționale punctuale care vizează toate grupurile țintă	73
A.4. Soluții educaționale punctuale care vizează anumite grupuri țintă	90
A.4.1. Soluții pentru copiii/tinerii din mediul rural.....	90
A.4.2. Soluții pentru copiii/tinerii cu dizabilități.....	93
A.4.3. Soluții pentru copiii/tinerii săraci și pentru familiile acestora.	94
A.4.4. Soluții pentru copiii/tinerii romi și pentru familiile acestora.....	96
B. Îmbunătățirea rezultatelor învățării	104
B.1. Soluții educaționale	104

B.2. Soluții manageriale.....	108
4.2. Propuneri de direcții strategice - Învățământ superior	110
A. Îmbunătățirea participării la învățământul superior	112
A1. Facilitarea tranziției de la învățământul secundar la cel superior	112
A2. Schimbarea modelelor de finanțare din învățământul superior.....	119
A3. Soluții punctuale care vizează anumite grupuri țintă.....	136
B. Îmbunătățirea rezultatelor învățării.....	153
B1. Servicii de suport pentru dezvoltarea personală a studenților și absolvenților din grupuri vulnerabile	153
B2. Servicii de sprijin academic complementar	164
Anexa 1. Lista autorilor.....	174

Listă de abrevieri

ARACIP - Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar
ARACIS - Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior
CJRAE - Centru Județean de Resurse și de Asistență Educațională
CNFIS - Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior
CSR - Politică de responsabilitate socială corporatistă
DGASP - Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului
DSP - Direcție de Sănătate Publică
ESCS - PISA index of social, economic and cultural status of students
EUI - European University Institute, Italia
EUROSTAT- Oficiul European de Statistică
EURYDICE - Rețeaua de informare cu privire la sisteme și politici educaționale
IDE - Institute for the Development of Education, Croația
IEMU - Proiectul ” Internaționalizare, echitate și management universitar pentru un învățământ de calitate” (coordonat de către UEFISCDI și co-finanțat de către POSDRU)
INS - Institutul Național de Statistică
IȘE - Institutul de Științe ale Educației
ISJ - Inspectoratul Școlar Județean
LEN - Legea Educației Naționale
MECS - Ministerul Educației și Cercetării Științifice
MMFSPV- Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice
OECD - Organizația pentru cooperare și dezvoltare economică
PISA - Programme for International Student Assessment
PIRLS - Progress în International Reading Literacy Study
POSDRU - Programul Operațional Structural – Dezvoltarea Resurselor Umane (fondul structural european)
SAM - Școală de Arte și Meserii
SIIIR - Sistemul Informatic Integrat al Învățământului din România
TIMSS - Trends in International Mathematics and Science Study
UEFISCDI - Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării
UNICEF - Fondul Internațional pentru Urgențe ale Copiilor al Națiunilor Unite

Introducere

Prezentul document a fost elaborat în cadrul proiectului "Internaționalizare, echitate și management universitar pentru un învățământ superior de calitate" (IEMU), coordonat de către Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior, a Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI) și co-finanțat din fondul structural european POSDRU.

Prin scopul asumat, proiectul își propune să contribuie la creșterea calității în sistemul de învățământ superior în contextul european al Procesului Bologna, prin îmbunătățirea abordării strategice a universităților din România la nivel local, național și internațional. În vederea atingerii acestui scop, prezentul document contribuie la îmbunătățirea accesului și a echității în educație, precum și la creșterea rolului universităților din România și corelarea acestora cu cerințele pieței muncii și nevoile comunității.

De asemenea, documentul contribuie la promovarea echității în educație ca subiect relevant pentru societate, întrucât își propune să servească decidenților și celor implicați în elaborarea politicilor publice ca suport și punct de plecare pentru dezvoltarea unor documente strategice, a planurilor de implementare sau metodologiilor subsecvente, de aplicare. Documentul oferă nu doar o perspectivă asupra situației actuale în învățământul românesc pentru a fi ușor de înțeles care sunt zonele/ariile în care este nevoie de o intervenție urgentă, dar și o perspectivă de viziune asupra modului de dezvoltare a unui sistem educațional românesc mai echitabil. Acesta este completat de un set de exemple de bune practici și modele de implementare ale unor direcții strategice de îmbunătățire a echității.

Documentul a fost dezvoltat ținând seama de rezultatele studiului de impact privind politicile de echitate deja implementate în învățământul superior (UEFISCDI, 2015) și include o prezentare a contextului național și internațional al implementării politicilor de echitate, principalele rezultate ale analizei statusului actual al echității în sistemul educațional românesc, o serie de recomandări și propuneri de abordări strategice privind dezvoltarea unui sistem educațional echitabil.

Lucrarea de față a luat în considerare evoluțiile și provocările întâmpinate de către învățământul superior (descrise în detaliu în capitolele următoare) și ipoteza conform căreia dezvoltarea unui sistem mai echitabil de educație are nevoie de o colaborare între toți actorii din sistem și de eforturi coordonate în acest sens.

În atingerea dezideratului său, documentul ține seama de câteva aspecte generale dezirabile ale sistemului educațional și recunoaște faptul că ele pot fi valorificate în creionarea și consolidarea unui sistem educațional mai echitabil:

- anumite prevederi legislative deja corelate cu asumările României la nivel internațional, recomandările europene;
- o serie de structuri funcționale;
- resursă umană cu expertiză în domeniu.

De asemenea, prezentul document este fundamentat pe o serie de valori și principii care pot descrie un sistem educațional dezirabil, precum:

- principiul autonomiei universitare și a libertății academice;
- principiul calității;

- principiul echității;
- principiul relevanței;
- principiul eficienței;
- principiile bune guvernante (transparență decizională, răspunderea publică etc.);
- principiul centrării educației pe beneficiar (pe student);
- principii democratice (ex. Fundamentarea deciziilor pe dialog și consultare).

Totodată, se pune accent pe diferența și varietatea rolurilor și parteneriatul dintre diverși actori interesați din sistem (stakeholderi), precum și pe rolurile diverse ale educației:

- formare de competențe și favorizarea dezvoltării de abilități;
- facilitează înțelegerea și internalizarea unor norme și valori comune indivizilor și dezvoltarea lor ca cetățeni activi ai unei societăți democratice;
- contribuie, astfel, la dezvoltarea coeziunii sociale;
- facilitează dezvoltarea personalității indivizilor pregătindu-i pentru viața de adult și pentru adaptarea la societate/comunitate;
- contribuie la împlinirea personală a individului;
- contribuie la identificarea și valorificarea talentelor;
- cercetare și inovare – contestarea limitelor cunoașterii în vederea generării de cunoaștere, contribuind la progresul societății;
- adresarea nevoilor comunității pe care o deservește prin serviciile oferite de către instituțiile de educație societății;
- transformare societală și favorizarea mobilității sociale;

Ciclul politicilor publice descris de Bardach^[1] constă în opt pași: (1) definirea problemei, (2) asamblarea argumentelor legate de modalitatea de definire a problemei, (3) construirea alternativelor, (4) stabilirea criteriilor, (5) proiecția rezultatelor pentru fiecare alternativă, (6) punerea în balanță a câștigurilor și a pierderilor, (7) luarea deciziei și (8) transmiterea mesajului corect. Dintre aceștia, prezentul document trece doar prin primii trei: definind în capitolele de context și situație actuală, problema inechităților din educație și asamblând argumente în jurul acesteia. Ulterior, în ultimele capitole, documentul prezintă potențialele alternative (pasul 3) și stabilește implicit o parte din criteriile ce pot fi utilizate pentru decizie (cele definite în procesul de consultare). Restul etapelor ciclului unei politici publice sunt lăsate spre a fi derulate de către decidenți și/sau structurile cu responsabilități în domeniu (UEFISCDI, 2014).

Aspecte metodologice

Scopul acestui capitol este acela de a descrie metodologia folosită pentru determinarea viziunii dorite asupra unui sistem educațional echitabil și a soluțiilor care ar putea contribui la îmbunătățirea echității în educație, după înțelegerea situației actuale a participării la educație și a contextului de implementare a politicilor publice de echitate..

Analizând datele și politicile existente am constatat că acest domeniu, al echității, nu este acoperit complet și integrat cu documente analitice și politici publice: informațiile disponibile sunt neunitare – atât în privința definițiilor reținute și al metodologiilor utilizate, cât și al acoperirii domeniului - și se adresează unor sub-sectoare delimitate (de exemplu, învățământul preuniversitar, învățământul profesional și tehnic, învățământul superior) fără a asigura legătura între aceste sectoare. Ca urmare, una din premisele acestui studiu a fost

[1] Cadrul celor opt pași descriși de Eugene Bardach pentru analiza politicilor publice este folosit ca și cadru conceptual de referință în "Elaborarea Politicilor Publice în educație. Ghid practic", elaborat de către Răzvan Orășanu, Corina Murafă și Peter Rado în cadrul proiectului "Politici publice fundamentate în învățământul superior: o premisa necesară pentru dezvoltarea României" coordonat de către UEFISCDI, în perioada februarie 2012 – februarie 2014 și co-finanțat prin PODCA.

nevoia de agreare a unei viziuni unitare asupra viitorului dezirabil și a unui set de soluții pentru atingerea obiectivelor, prin efortul susținut și coordonat al mai multor actori interesați din domeniu.

Activitatea în cadrul căreia a fost dezvoltat acest document s-au desfășurat în perioada martie – noiembrie 2015 și a fost coordonată de către: Daniela Alexe (UEFISCDI), Șerban Iosifescu (ARACIP) și Ciprian Fartușnic (IȘE). Aceștia au coordonat activitatea de documentare (desk-research) pentru elaborarea acestui document și au facilitat corelarea acestei activități cu cea întreprinsă de o echipă de șase experți naționali care au contribuit la identificarea exemplelor de bune practici și la descrierea modelelor de implementare a soluțiilor identificate (sub forma unor direcții prioritare strategice de dezvoltare a dimensiunii echității în educație).

Experți naționali

Magda Balica (IȘE)

Luminița Costache (UNICEF)

Gelu Duminică (Agenția ” Împreună”)

Cezar Hâj (UEFISCDI)

Alexandru Mihai Ghigiu (SNSPA)

Delia Gologan (UEFISCDI)

Alina Rusu (UBB)

Robert Santa (UEFISCDI)

Dezvoltarea documentului a prevăzut o serie de întâlniri de lucru față în față și online, precum și două sesiuni de consultare: a experților internaționali și a studenților români.

Pentru atingerea scopului acestui document, metodologia realizării acestuia a inclus:

- Analiza literaturii din domeniu – identificarea și parcurgerea unor articole de cercetare în domeniu, monografii și studii de caz relevante;
- Analiza cadrului legislativ și metodologic specific;
- Analiza politicilor europene și a recomandărilor internaționale în domeniu;
- Culegere de date secundare, generale, privind sistemul educațional (CNFIS, MECS, INS, alte surse relevante – inclusiv studiul de impact privind politicile publice de echitate deja implementate realizat de către UEFISCDI în cadrul proiectului IEMU);
- Culegerea de date privind exemplele de bună – practică;
- Prelucrarea datelor și dezvoltarea documentului cu ajutorul rezultatelor;
- Elaborarea unor versiuni preliminare ale documentului;
- Dezbateră acestora în diverse evenimente de consultare;

Au fost consultați experți străini într-o fază inițială a elaborării documentului, pentru trierea listei de soluții identificate inițial. Ulterior au fost consultați studenți români, atât privind viziunea lor asupra unui sistem echitabil de educație, cât și privind soluțiile (din lista scurtă de soluții identificate) pe care ei le consideră realizabile, realiste și fezabile pentru dezvoltarea unui sistem mai echitabil, care ar beneficia și de sprijin din partea diferiților actori pentru implementare.

Sesiunile de consultări au fost organizate utilizând metoda world cafe și au folosit două seturi de carduri: primul definea elemente de viziune a dezvoltării unui sistem echitabil, iar cel de-al doilea descria potențialele soluții identificate inițial, pentru a fi selecționate de către participanți.

Următoarea versiune a cadrului strategic a fost dezbătută în cadrul unei conferințe naționale la care au participat reprezentanți ai comunităților academice.

În acord cu particularitățile cercetării exploratorii, acest document își propune prin mecanismele și instrumentele utilizate (un amestec echilibrat de metode calitative și cantitative), să ofere o mai bună înțelegere a problemei evidențiate, oferind o serie de soluții fără însă a avea pretenția de a le fi epuizat pe toate.

Mai degrabă, autorii au încercat să ofere o paletă cât mai largă de potențiale soluții ce pot fi utilizate de către decidenți singuri sau în diverse combinații pentru a atinge obiectivele pe care aceștia și le propun. În acord cu cele considerate de Snadhusen (2000) ca fiind specifice unei abordări exploratorii a cercetării, prezentul document conduce la o serie de cauze și opțiuni alternative ca soluție la o problemă specifică: inechitățile din educație. Documentul, prin metodologia aleasă, lasă totuși loc pentru cercetări ulterioare, păstrându-și însă rigurozitatea metodologică internă.

CAPITOLUL 1

1. Context național și internațional

Prezentul capitol reprezintă un rezumat al contextului social, legislativ și instituțional în care funcționează învățământul superior din România. Prima secțiune constă într-o scurtă descriere a asumărilor României la nivel internațional urmată de descrierea contextului legislativ național și a actorilor implicați în edificarea politicilor de echitate.

1.1. Asumări ale României la nivel internațional care privesc echitatea în învățământul superior

România și-a asumat în cadrul Procesului Bologna (demarat în 1999) o serie de angajamente privind dezvoltarea dimensiunii sociale a educației și echitatea în învățământul superior. Prima mențiune a responsabilității asumate de către statele membre ale SEIS (Spațiului European al Învățământului Superior) a fost făcută cu ocazia Comunicatului Ministerial adoptat la finalul Conferinței Ministeriale organizate la Praga în 2001.^[2]

Discuțiile politice privind echitatea, în special în ceea ce privește accesul, parcursul și finalizarea studiilor superioare, au luat forma unor asumări privind ținte cuantificabile, adoptarea unor strategii guvernamentale cu obiective clare adresând problematica creșterii accesului la educație și îmbunătățirea ratei de participare, regăsite și în Comunicatele Ministeriale subsecvente:

- transmiterea către BFUG a strategiilor naționale privind dimensiunea socială, inclusiv a planurilor de acțiune și a măsurilor de evaluare a eficacității, realizate și prin consultarea părților interesate (Londra, 2007^[3]);
- setarea de ținte cuantificabile pentru creșterea participării grupurilor subreprezentate în învățământul superior (de atins până în următoarea decadă!) (Leuven, 2009^[4]);
- adoptarea de măsuri pentru lărgirea accesului (București, 2012^[5]);
- statele trebuie să facă eforturi cu privire la: creșterea participării la educație terțiară a grupurilor subreprezentate - în scopul dezvoltării dimensiunii sociale a educației și reducerii inegalităților, serviciile studentești adecvate de suport, consilierea și orientarea, traseele flexibile de învățare, rutele alternative de acces, inclusiv recunoașterea educației anterioare (București, 2012^[6]);
- încurajarea învățării colegiale (peer learning) în domeniul dimensiunii sociale și monitorizarea progresului (București, 2012);
- dezvoltarea dimensiunii sociale a educației (Erevan, 2015^[7]);
- lărgirea participării la învățământ superior și sprijinirea instituțiilor care oferă activități educaționale relevante în contexte adecvate diferitelor tipuri de studenți și adaptate nevoilor lor de învățare, inclusiv la nivelul programelor de învățare pe tot parcursul vieții (Erevan, 2015);
- îmbunătățirea flexibilității și clarității în descriere a diferitelor căi de acces la toate

[2] Conform Comunicatului emis de miniștrii educației prezenți la Conferința Ministerială EHEA din 2001, organizată la Praga. Comunicatul este disponibil în limba engleză, online la: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/mdc/prague_communique.pdf, accesat la 12.07.2015;

[3] Comunicatul Ministerial în urma Conferinței Ministeriale EHEA de la Londra "Towards the European Higher Education Area: responding to challenges in a globalised world" este disponibil aici:

[4] Comunicatul Ministerial în urma Conferinței Ministeriale EHEA de la Leuven este disponibil aici: http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique%C3%A9_April_2009.pdf; accesat în octombrie 2015;

[5] Comunicatul Ministerial în urma Conferinței Ministeriale EHEA de la București "Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area", este disponibil aici: <http://www.ehea.info/Uploads/%281%29/Bucharest%20Communique%202012%281%29.pdf>; accesat în octombrie 2015;

[6] Idem 7.

[7] Comunicatul Ministerial în urma Conferinței Ministeriale EHEA de la Erevan, disponibil aici: http://www.ehea.info/Uploads/SubmittedFiles/5_2015/112705.pdf; accesat în octombrie 2015;

nivelele educaționale (Erevan, 2015);

- crearea de noi oportunități de mobilitate pentru studenții și cadrele didactice din zonele de conflict, concomitent cu crearea de oportunități pentru reîntoarcerea lor în țara natală, odată cu îmbunătățirea situației politice și economice de acolo (Erevan, 2015).

Concluziile Consiliului Uniunii Europene (din 11 mai 2010)^[8] privind dimensiunea socială a educației cuprind o serie de recomandări adresate statelor membre:

- promovarea și susținerea lărgirii accesului la educație, de exemplu: prin consolidarea schemelor de sprijin financiar adresate studenților, precum și prin flexibilizarea și diversificarea traseelor educaționale alternative;
- dezvoltarea de politici care să vizeze creșterea ratelor de absolvire a programelor de învățământ superior cu includerea unor măsuri precum: dezvoltarea sistemelor individualizate de sprijin, orientare și consiliere pentru studenți;
- continuarea eliminării barierelor, diversificarea și creșterea numărului de oportunități, creșterea calității mobilităților de studiu și oferirea de stimulente studenților din grupuri vulnerabile pentru participarea în astfel de programe de mobilități;
- promovarea unor programe speciale pentru studenții adulți și a altor studenți nontradiționali.

Ca urmare a evenimentelor teroriste de la Paris și Copenhaga, în cadrul întâlnirii informale din a Miniștrilor Statelor Europene din Paris, din 17 martie 2015, s-a adoptat ” Declarația privind promovarea cetățeniei și a valorilor comune ale libertății, toleranței și non-discriminării în educație”^[9]. Această declarație subliniază nevoia de a apăra valorile umane și civice ale Europei, ce trebuie transmise generațiilor viitoare.

Miniștri s-au angajat să facă eforturi în vederea promovării libertății de gândire și expresie, incluziunea socială și respectul pentru alții, precum și să prevină și să adreseze problema discriminării în toate formele sale. În acest context, lupta de reducere a inegalităților a devenit un obiectiv clar pentru Uniunea Europeană. Miniștrii Educației au agreeat să își intensifice eforturile pentru a milita în mediul academic pentru înlăturarea ” inechităților geografice, sociale și educaționale și a factorilor care conduc la disperare, creând un mediu propice pentru apariția inițiativelor extremiste.

Atingerea acestui deziderat se va realiza prin oferirea copiilor și tinerilor a cunoștințelor, competențelor și abilităților necesare pentru a-și construi singuri un viitor profesional și o cale către succes, și prin încurajarea măsurilor de reducere a fenomenului de abandon timpuriu al școlii și îmbunătățirii integrării sociale și profesionale a tinerilor”.

Participanții la conferința internațională organizată de UNESCO în 2009 privind învățământul superior, au adoptat o declarație comună în care se menționează faptul că deși creșterea accesului la educație a devenit o prioritate pentru statele membre, discrepanțele privind ratele de participare sunt o sursă pentru viitoare inegalități sociale. Prin urmare, echitatea nu se poate referi doar la accesul la educație, ci ” obiectivul trebuie să fie acela de a asigura participarea și finalizarea cu succes a studiilor, concomitent cu asigurarea bunăstării

[8] Hotărâre accesibilă online la http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/114374.pdf ; accesat în octombrie 2015;

[9] Referință: "Declaration on Promoting citizenship and the common values of freedom, tolerance and non-discrimination through education" (Declarația privind promovarea cetățeniei și a valorilor comune ale libertății, toleranței și non-discriminării în educație). Textul declarației este disponibil, în limba engleză, online:: https://ec.europa.eu/commission/sites/cwt/files/dp_mobilisation_europeenne_20150317.pdf; accesat în: octombrie 2015;

studentilor. Măsurile ce duc la atingerea acestui deziderat pot include asigurarea unui sprijin financiar și educațional special studenților proveniți din medii socio-economice dezavantajate și comunități marginalizate, cu risc crescut de excluziune socială”^[10].

1.2.Contextul strategic și legislativ al politicilor de echitate din învățământului superior în România

Acest capitol prezintă succint reglementările în vigoare precum și documentele strategice adoptate de către Guvernul României ce vizează învățământul superior românesc și politicile de echitate. Sunt incluse aici atât legislația primară cât și alte acte relevante cu caracter normativ.

Legislația primară

Dreptul la învățătură este garantat de către Constituția României (Art.32 alin. 1)^[11] care este menționat printre drepturile fundamentale ale cetățenilor români. Constituția garantează autonomia universitară, libertatea învățământului religios potrivit specificului fiecărui cult, precum și învățământ gratuit, de stat. Pentru tinerii proveniți din familii defavorizate și cei instituționalizați se prevede acordarea de burse sociale de către stat.

Legea Națională a Educației

Sistemul educațional din România este reglementat, în acord cu Constituția României, de către Legea nr. 1/2011 a Educației Naționale^[12] - lege organică ce asigură cadrul exercitării dreptului constituțional la educație pe tot parcursul vieții. Aceasta enumeră, în primele articole o serie de elemente ce conturează viziunea și misiunea educației, definită ca fiind prioritate națională. O serie dintre articolele legii fac referire la un sistem echitabil de acces la învățământ, cum ar fi faptul că se asumă asigurarea de către sistemul educațional a drepturilor egale de acces la învățământ preuniversitar, universitar și pe tot parcursul vieții (LEN, art.2, alin 4) atât pentru cetățenii români, cât și pentru cei ai statelor membre UE/SEE/CE.

Învățământul preuniversitar și superior se guvernează în baza: principiului ” echității – în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare” (LEN, art.3, alin. A); ” principiul garantării identității culturale a tuturor cetățenilor români și dialogului intercultural” (art.3, alin. G); ” principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase (art.3, alin. I); ” principiul asigurării egalității de șanse” (LEN, art.3, alin j); ” principiul incluziunii sociale” (art.3, alin. O); ” principiul centrării educației pe beneficiarii acesteia” (LEN, art.3, alin p). Documentul asumă totodată faptul că ” educația contribuie la integrarea socială”.

În vederea atingerii acestor deziderate, legea educației prevede o serie de drepturi garantate studenților, precum și o serie de servicii sociale puse la îndemâna acestora de către universități în vederea creșterii accesului la educație și reducerii inechităților din sistemul educațional. Aceste prevederi pot fi grupate pe mai multe categorii:

[10] Referință: Conferința Mondială privind Învățământul superior din 2009, UNESCO. Concluziile acestei conferințe sunt disponibile, în limba engleză online: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183277e.pdf>; accesată în octombrie 2015;

[11] Textul integral al Constituției României este disponibil aici: <http://www.constitutiaromaniei.ro/>; accesat în octombrie 2015;

[12] Textul Legii nr. 1/2011 a Educației Naționale cu modificările ulterioare este disponibil online: <http://www.edu.ro/index.php?module=uploads&func=download&fileId=18375>; accesat în octombrie 2015;

A. În ceea ce privește participarea grupurilor subreprezentate, dezvoltarea dimensiunii sociale și reducerea inegalităților:

- în învățământul superior nu sunt admise discriminări pe criterii de vârstă, etnie, sex, origine socială, orientare politică sau religioasă, orientare sexuală sau alte tipuri de discriminare, cu excepția măsurilor afirmative prevăzute de lege (LEN, art.118, alin 2);
- se alocă cel puțin un loc pentru studii gratuite, în afara cifrei de școlarizare aprobate, pentru tinerii proveniți din centrele de plasament (LEN, art. 205, alin 6);
- se alocă burse sociale de studii elevilor și studenților proveniți din familii defavorizate, precum și celor instituționalizați, în condițiile legii (LEN, art.12 alin 2)^[13];
- se acordă gratuitate pentru categoriile de transport stabilite prin ordin al ministrului educației pentru studenții orfani sau proveniți din casele de copii (LEN, art.205, alin 2).

B. În ceea ce privește aspectele legate de serviciile studentești de suport, consiliere și orientare, trasee flexibile de învățare, rute alternative de acces, legislația prevede următoarele:

- se acordă asistență medicală și psihologică gratuită (LEN, art. 205);
- se amenajează căi de acces adaptate studenților cu dizabilități fizice în totalitatea spațiilor universitare, precum și condiții pentru desfășurarea normală a activităților academice, sociale și culturale în cadrul instituțiilor de învățământ superior, adaptate acestora (LEN, art.118, alin 3).
- se alocă subvenții de la bugetul de stat pentru căminele și cantinele universitare (LEN, art. 205);
- se oferă asistență și servicii complementare gratuite, inclusiv consiliere în scopul orientării profesionale (LEN, art.202 – b).
- se permite flexibilitatea traseelor de învățare, Legea Educației definind formele de studiu fără frecvență și la distanță. Mai mult, flexibilitatea se realizează și la nivelul universităților/facultăților, prin oferirea de cursuri de tip opțional și facultativ, numărul și tipul acestora diferind în funcție de universitate, domeniu de studiu, program de studiu, resursele instituției.

Complementar Legii Educației, legea nr. 448/2006 republicată în 2008^[14], privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap, conține o serie de prevederi cu privire la accesul la educație pentru persoanele cu dizabilități. Acestea includ:

- garantarea accesului liber și egal la educație și formare profesională (Art. 15);
- posibilitatea accesului la educație într-o instituție de masă, inclusiv în instituții cu predare în limbile minorităților naționale^[15] (Art. 16);
- accesul la servicii educaționale specializate, echipament tehnic de suport, manuale și materiale adaptate (Art. 18).

Cu privire la rutele alternative de acces, în acest moment accesul la învățământ superior nu poate fi făcut decât în modul clasic, care implică obligatoriu promovarea examenului de

[13] Bursele sociale se acordă pe baza unor criterii generale aprobate prin hotărâre de guvern, în principal, următoarelor categorii: studenți orfani, celor proveniți din centrele de plasament sau plasament familial care nu realizează venituri, studenți bolnavi de TBC și studenți ai căror familii nu au realizat, în ultimele trei luni, un venit lunar net mediu pe membru de familie mai mare decât salariul minim pe economie.

[14] Textul integral al Legii nr. 448/2006 republicată în 2008 este disponibil online: http://www.prestatiisociale.ro/legi/Legea_448_2006.pdf; accesat în octombrie 2015;

[15] În afara cazului în care natura dizabilităților necesită pregătirea într-o instituție specializată.

bacalaureat. Similar, există probleme în recunoașterea și echivalarea perioadelor de studiu efectuate în țară sau în afara țării în baza normelor europene și a Sistemului European de Credite Transferabile (ECTS).

C. În ceea ce privește stimularea implicării universităților în atingerea acestor obiective, legea deschide posibilitatea dezvoltării unor proceduri de acordare a finanțării suplimentare, de până la 30% din suma alocată la nivel național universităților, pentru a stimula excelența instituțiilor și a programelor de studii, atât din cadrul universităților de stat, cât și al celor particulare. Aceste fonduri ar trebui alocate după criterii competitive bazate pe standarde internaționale (LEN, art. 197, lit. a).

Codul universitar al drepturilor și obligațiilor studentului

Drepturile studenților sunt detaliate în ” Codul universitar al drepturilor și obligațiilor studentului” adoptat prin Ordin al Ministrului Educației nr. 3666/2012^[16]. Conform acestui document, ” Statul garantează pentru toți studenții din sistemul național de învățământ un învățământ echitabil în ceea ce privește admiterea, parcurgerea și finalizarea studiilor”. Pentru atingerea acestui deziderat, studenților li se asigură:

- servicii gratuite de orientare și consiliere educațională și profesională,
- servicii de tutorat,
- urmărirea traseelor educaționale în vederea asigurării integrării lor academice, sociale și culturale în comunitate.
- dreptul la examinarea printr-o metodă alternativă atunci când suferă de o dizabilitate temporară sau permanentă, certificată medical, care face imposibilă prezentarea cunoștințelor învățate în maniera prestabilită de către titularul de curs, astfel încât metoda alternativă indicată să nu limiteze atingerea standardelor examinării;
- burse sociale, pentru susținerea financiară a studenților cu venituri reduse, al căror quantum minim este propus anual de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS), raportându-se la costurile reale pentru masă și cazare. Bursele sociale pot fi cumulate cu celelalte tipuri de burse.

Strategii/documente guvernamentale cu efecte în domeniul echității educației

Strategia Națională pentru învățământ terțiar, 2015-2020^[17]

Această strategie elaborată de către Banca Mondială pentru Ministerul Educației a fost adoptată de Guvern în luna iulie 2015. Acesta propune trei piloni de dezvoltare a sistemului educațional superior, susținuți de câteva condiții de sprijin de a căror existență depinde reușita atingerii obiectivelor strategice. Dintre condițiile de sprijin menționăm: creșterea finanțării alocate învățământului terțiar și colectarea coerentă de date corecte și de încredere pentru a fundamenta viitoarele politici publice în educație (ex. Date privind numărul de studenți noi în funcție de program și tipul programului, locul de proveniență, istoricul socio-economic, apartenența etnică, privind dizabilitățile etc).

Primul dintre cei trei piloni de acțiune descriși este cel ce face referire la creșterea nivelului de acces la învățământul superior. Acțiunile propuse subsumate acestui pilon sunt:

[16] Textul integral al OM 3666/2012 privind adoptarea Codului universitar al drepturilor și obligațiilor studentului este disponibil online: <http://www.legex.ro/Ordin-3666-2012-119380.aspx>; accesat în octombrie 2015;

[17] Strategia Națională pentru Învățământ Terțiar 2015-2020: <http://www.edu.ro/index.php/resurse/23345>; accesat în octombrie 2015;

- stabilirea unui traseu clar, flexibil, de la învățământul secundar profesional și de la alt tip de învățământ postliceal/terțiar către programele de educație superioară;
- completarea sistemului locurilor subvenționate de la stat acordate celor cu rezultate școlare bune, cu un program de burse sociale pe bază de nevoi;
- implementarea unui sistem de credite de studii;
- încurajarea atragerii studenților din grupurile subreprezentate și a studenților non-tradiționali (inclusiv a studenților adulți);
- creșterea transparenței informațiilor și furnizarea îndrumării cu privire la oportunitățile și rezultatele educaționale pentru alegerea informată a studiilor și reducerea abandonului școlar.

Ceilalți doi piloni ai documentului strategic vizează: promovarea dezvoltării programelor academice de înaltă calitate, adaptarea la nevoile actuale ale societății cunoașterii, globale, și promovarea angajamentului strategic cu sectorul economic.

Strategia Națională de Integrare a Romilor 2012-2020^[18] prevede printre obiective:

- asigurarea accesului egal, gratuit și universal al cetățenilor români aparținând minorității rome la educație de calitate la toate nivelurile în sistemul public de învățământ, pentru a sprijini creșterea economică și dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere;
- promovarea educației incluzive în cadrul sistemului educațional, atât prin prevenirea și eliminarea segregării, precum și prin combaterea discriminării pe baze etnice, de statut social, dizabilități sau alți factori care au impact asupra copiilor și tinerilor proveniți din grupuri dezavantajate, inclusiv romi.

Un alt document cu prevederi în zona echității (inclusiv în educație) este Programul Național de Guvernare 2013 – 2016 (PNG)^[19]. Acesta menționează printre obiective, dezideratul de a ”asigura politicile de echitate socială” și dedică un întreg capitol, învățământului și educației minorităților naționale și pentru grupurile dezavantajate.

Sunt de menționat următoarele măsuri identificate de PNG ca fiind potrivite pentru atingerea dezideratelor prestabilite:

- Asigurarea accesului fiecărui copil provenit din rândul minorităților (inclusiv a populației rome) la educația de bază și stimularea participării acestora la niveluri superioare de educație.
- Dezvoltarea rețelei de mediatori școlari prin care se asigură creșterea participării populației rome la învățământul obligatoriu.

De asemenea PNG propune o serie de programe pentru asigurarea unor șanse egale de acces la educație pentru fiecare copil din România:

- Finalizarea până la finalul anului 2016 a programului de campusuri școlare adaptate nevoilor educaționale specifice zonei (internat, cantină, ateliere, burse, îmbrăcăminte, rechizite școlare).
- Finalizarea programului de investiții în infrastructura școlară până în anul 2016. În

[18] Strategia de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2015-2020 a fost adoptată în ședința Guvernului din data de 14 ianuarie 2015. Textul său este disponibil online: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/164837>; accesat în octombrie 2015;

[19] Programul Național de Guvernare 2013-2016 este disponibil online: <http://gov.ro/ro/obiective/programul-de-guvernare-2013-2016>; accesat în octombrie 2015;

fiecare comună urmează a exista cel puțin o școală la standarde europene, dotată cu mijloace didactice moderne și microbuze școlare.

- Realizarea a 50.000 de noi locuri în grădinițe și creșe până în anul 2016.

Legislația secundară (asigurarea calității, finanțarea, legile care guvernează statutul personalului)

Legislația primară care reglementează activitatea în învățământul superior este completată de prevederile ce se regăsesc în alte documente legislative: Legea Asigurării Calității^[20], Hotărâri de Guvern pentru alocarea cifrelor de școlarizare etc. Acestea includ, printre altele:

- Prevederea de a acorda burse de studiu studenților din mediul rural^[21];
- Instituirea subvențiilor individuale de sprijin pentru studenții care locuiesc în alte spații decât căminele instituțiilor de învățământ superior de stat^[22].
- Acordarea de ajutor financiar în vederea stimulării achiziționării de calculatoare^[23].
- Acordarea de subvenții pentru uzul transportului în comun de către studenți^[24].

Prin Hotărâre a Guvernului, (H.G 769/14 iulie 2005) se aprobă o politică de acordare a unor burse de studii unor studenți cu domiciliul în mediul rural^[25]. Aceasta prevede alocarea anuală, pe bază de contract, a unui număr de burse de studii (în valoare de 350 lei/lună) acestei categorii de studenți, cu condiția ca ei să urmeze cursuri la zi ale unei universități acreditate, să nu aibă restanțe pe perioada în care primesc bursă și să nu repete niciun an universitar și ca, după absolvire, să profeseze în învățământul din mediu rural, pentru o perioadă de timp cel puțin egală cu perioada pentru care au primit bursa. Din datele disponibile la acest moment, reiese faptul că acest sistem de burse nu este momentan funcțional (Alexe et al. 2015).

Anual, prin Ordin al Ministrului, se repartizează cifrele de școlarizare pentru studii universitare de licență în vederea admiterii la studii în fiecare an universitar. Astfel, anual, sunt alocate locuri la buget pentru tineri de etnie romă, pentru studii universitare la nivelul licență (în anul universitar 2012-2013, au fost alocate 555 locuri la buget). (UEFISCDI, 2015)

În ceea ce privește politicile de asigurare a calității în învățământul superior, în anul 2005 s-a înființat Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Superior (ARACIS) - instituție publică autonomă, de interes național, cu personalitate juridică și cu buget propriu de venituri și cheltuieli și se aprobă proceduri pentru evaluări interne și externe ale calității.

Metodologia de evaluare externă, standardele de referință și lista indicatorilor de performanță^[26], se raportează la trei domenii fundamentale: capacitate instituțională, eficacitate educațională și managementul calității. Dintre standardele și indicatorii de performanță care sunt relevanți pentru dimensiunea socială a educației amintim criteriul

[20] Legea Asigurării Calității în educație este reprezentată de OUG 75/2005 (text disponibil online: http://www.aracis.ro/uploads/media/OUG_nr_75_2011.pdf; accesat în octombrie 2015) modificată ulterior de Legea 87/2006 (este disponibil online: <http://www.aracis.ro/uploads/media/legea87.pdf>; accesat în octombrie 2015) și OUG nr 75/2011 (este disponibil online: http://www.aracis.ro/uploads/media/Ordonanta_de_urgenta_nr_75_din_2005_actualizata_la_22.10.2015.pdf; accesat în octombrie 2015);

[21] Prevedere menționată în Hotărârea de guvern nr 769/14.07.2005 privind acordarea unor burse de studiu unor studenți cu domiciliul în mediul rural, disponibilă online: <http://www.edu.ro/index.php/articles/4676>; accesat în octombrie 2015;

[22] Prevedere din Legea nr. 527/25.11.2004 disponibilă online: <http://www.lex.ro/Legea-527-2004-44887.aspx>; accesat în octombrie 2015; și prin care se adoptă textul OUG, disponibil online: http://www.clr.ro/rep_htm/OUG73_2004.htm; accesat în octombrie 2015;

[23] Prevedere din Legea nr. 269/2004 disponibilă online: <http://www.edu.ro/index.php/articles/5637>; accesat în octombrie 2015;

[24] Prevedere din Legea Educației Naționale nr.1/2011, art. 205, alin. (2); HG nr. 309/1996, completată de HG nr. 1187/2000 și de HG nr. 1367/2003 și de Ordinul de ministru nr. 4055/1996.

[25] Textul HG 769/2005 este disponibil online: <http://www.cnfis.ro/documente/pdf/HG769-2005.pdf>; accesat în octombrie 2015;

[26] Metodologia de evaluare externă, standardele, standardele de referință și lista indicatorilor de performanță a ARACIS aprobată prin H.G. 1418/2006 http://www.aracis.ro/uploads/media/Metodologie_aprobata_HG_1418_-_2006.pdf; accesat în octombrie 2015;

C5: accesibilitatea resurselor adecvate învățării conform căruia universitatea trebuie să facă dovada faptului că resursele și serviciile oferite studenților sunt suficiente, adecvate și relevante pentru facilitarea învățării și pentru asigurarea unei vieți studentești de calitate.

Aceasta presupune (conform indicilor IP.C.5.1.1 – 5.1.4) că universitatea pune la dispoziția studenților suficiente resurse de studiu în bibliotecă care să poată fi accesată liber de orice student; cadrele didactice sunt încurajate și sprijinite să adopte acele strategii de predare-învățare care răspund cel mai bine obiectivelor învățării și caracteristicilor studenților. De asemenea universitatea pune la dispoziția studenților programe de stimulare a performanțelor lor și de recuperare pentru cei cu dificultăți, precum și servicii sociale de cazare pentru cel puțin 10% dintre studenți, bază sportivă, servicii de consiliere - toate cu o administrație eficientă.

Alți indicatori care încurajează accesul și participarea la învățământul superior amintim:

- indicatorul A.2.1.1 - adecvarea spațiilor de învățământ și cercetare la scopul și obiectivele activităților organizate în incinta lor (indicatorul se referă și la spațiul de căminizare și la alte spații oferite studenților pentru activități sociale, culturale sau sportive);
- indicatorul B.2.1.5 - furnizarea serviciilor de consiliere și orientare profesională în carieră, precum și existența unor tutori care personalizează îndrumarea pe nevoile studenților; fiecare cadru didactic are ore de permanență la dispoziția studenților;
- indicatorul B.4.1.1 - direcționarea a minim 30% din veniturile obținute de către universitate din taxele studenților către baza materială proprie; informarea studenților despre posibilitățile de asistență financiară din partea universității și despre modul de utilizare a taxelor.

Pactul pentru Educație a fost semnat în 2008^[27] de către toate partidele politice din parlament și de către 22 de organizații ale societății civile, care și-au asumat că vor susține politici publice care să urmeze o serie de principii agreate de comun acord: 6% din PIB alocați investiției în educație, definirea unor zone prioritare de educație, în vederea depășirii diferențelor ce separă dramatic zonele rurale de cele urbane și afectează diferite categorii de cetățeni români.

Planul Național de Reformă a fost adoptat de către Guvernul României pentru perioada 2011-2013^[28] și reprezintă cadrul legal de definire și implementare a politicilor de dezvoltare economică a României, în acord cu politicile Uniunii Europene. Acest document setează o serie de obiective de atins până în 2020, printre care și cel de atingere a unui nivel de 26,7% din populația cu vârsta cuprinsă între 30-34 de ani absolvenți de educație superioară. În 2011, România avea doar 22,8%^[29] din populația din această categorie de vârstă, absolvenți de învățământ superior.

În vederea atingerii acestui deziderat, PNR definește o serie de măsuri: dezvoltarea Cadrului Național al Calificărilor, atragerea tinerilor talentați către diverse calificări, crearea unui mecanism de recunoaștere a educației non-formale și stimularea învățării pe tot parcursul vieții. Documentul menționează ca fiind grupuri dezavantajate: populația rurală, populația

[27] Pactul Național pentru Educație este disponibil online: <http://www.cdep.ro/pdfs/ModernizareEducatie.pdf> (pp. 47-53); accesat în octombrie 2015;

[28] Planul Național de Reformă a fost adoptat de către Guvernul României pentru perioada 2011-2013 este disponibil online: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nrp/nrp_romania_ro.pdf; accesat în octombrie 2015;

[29] Conform raportului CE, preluat de pe: http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/romania/progress-towards-2020-targets/index_en.htm; accesat în octombrie 2015;

de etnie romă, copii cu nevoi speciale de educare (CES), copii din grupuri socio-economice dezavantajate, copii singuri acasă (ai căror părinți au plecat din țară pentru a-și găsi locuri de muncă), imigranți etc. În acest sens, documentul poate fi considerat relativ cuprinzător, acoperind inclusiv probleme denatură recentă (de exemplu complicațiile rezultate din creșterea emigrării).

De notat că Programul de Guvernare 2013 – 2016^[30] include (complementar măsurilor discutate la 1.2.3) un capitol privind educație și tineri care menționează printre obiectivele legate de echitate și coeziune socială:

- dezvoltarea politicilor sociale de echitate;
- întărirea gradului de coeziune socială și creșterea participării cetățenilor la programele de dezvoltare economică și socială prin promovarea cetățeniei active;
- stimularea participării populației române la nivele superioare de educație;
- asigurarea educației complementare pentru creșterea capacității de adaptare și pentru refacerea coeziunii sociale, prin dezvoltarea de alternative educaționale și formarea tinerilor prin activități sportive;
- refacerea taberelor pentru elevi și studenți; instituționalizarea participării în proiecte și programe cu teme care sunt complementare față de curriculum.
- susținerea programelor „Șansa a doua prin educație”, în vederea eliminării analfabetismului și integrării pe piața muncii, prin: garantarea egalității de șanse și eliminarea oricăror forme de discriminare; facilități, politici și programe adecvate grupurilor vulnerabile; programe suport pentru cei care au părăsit timpuriu școala.
- stimularea tinerilor din mediul rural în a își continua studiile;
- burse sociale care să acopere cheltuielile de masă, materiale didactice și cazare necesare elevilor și studenților, lunar.

În vederea elaborării politicilor bazate pe dovezi privind echitatea, dimensiunea socială a educației și incluziunea socială, precum și din lipsa unei colectări permanente, coerente despre caracteristicile studenților, Ministerul Educației și alte agenții guvernamentale au cerut derularea unor studii privind inechitățile din sistemul educațional. Analiza din 2012 a Ministerului Educației a concluzionat ” cea mai mare provocare a sistemului educațional în termeni de risc de sărăcie și excluziune socială rămâne diferența semnificativă a situației copiilor și tinerilor români în comparație cu media UE în ceea ce privește rata sărăciei și de excluziune socială a tinerilor”^[31] , astfel legitimând inițiative de creștere a echității în acces la învățământul superior.

Abordarea echității în finanțarea publică a învățământului superior

Finanțarea universităților publice provine în principal de la bugetul de stat și este completată prin taxele de școlarizare achitate de către studenții plătitori de taxă, din cercetare sau din serviciile oferite (contra-cost) comunității. Fondurile alocate de către Ministerul educației de la bugetul de stat iau în considerare numărul de studenți și tipul de universitate (locul său în clasificarea națională) și este alcătuită din trei componente: finanțarea de bază, complementară și suplimentară.

Primele două acoperă costurile de studiu pentru studenții ”la buget” (neplătitori de taxă de studiu), precum și subvențiile pentru cazare, masă și burse – și este menită a încuraja

[30] Idem 19;

[31] Referință: documentul Ministerul Educației: analiza nevoilor de educație și training în România, 2012
<http://administratesite.edu.ro/index.php/articles/18802>; accesat în octombrie 2015;

participarea la învățământul superior și creșterea echității în acces. Prin urmare, bugetul de stat acoperă prin intermediul universităților taxele de școlarizare pentru un anumit număr de studenți. Studenții care beneficiază de acest sprijin sunt: cei care au cele mai bune rezultate la admitere sau pe durata studiilor, cei care fac parte din categorii speciale, pentru care se rezervă "locuri de studiu gratuite" (cum este cazul studenților de etnie romă care candidează pentru locurile special destinate lor - aproximativ 550 studenți/an^[32]), studenți instituționalizați sau proveniți din centre de plasament (cel puțin un student/universitate) și etnici români din afara țării.

În acord cu LEN^[33] " studenții beneficiază de burse de merit și performanță, pentru stimularea excelenței, precum și de burse sociale, pentru sprijinul financiar al studenților proveniți din familii cu venituri reduse. Suma minimă a burselor sociale este propusă anual de către Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS) și ia în considerare faptul că acestea trebuie să acopere cheltuielile minime de trai. Pentru toate tipurile de burse, statul, prin Ministerul Educației, alocă fiecărei universități o sumă de 69 RON/student (aproximativ 15.3 euro) înmulțit cu numărul de studenți bugetați ai respectivei universități. Apoi fiecare universitate distribuie această sumă studenților sub forma burselor sociale, de merit, de studiu și de performanță – în baza criteriilor definite la nivel de instituție (în baza autonomiei universitare).

În același timp, deși Legea Educației menționează că bursele sociale trebuie să acopere cheltuielile minime de cazare și masă, conform datelor CNFIS, media națională a acestor burse este de doar 192 lei/lună (aprox. 42 Euro) în timp ce suma medie estimată a acoperi costurile minime de masă (prânz și cină) este de 566 lei (aprox. 125.7 euro) – nivel neatins de multe universități.

Mai mult, este relevant să menționăm că Ministerul Educației distribuie de la bugetul public, către fiecare universitate publică subvenții pentru cazarea și masa studenților (finanțați de la bugetul de stat) sub forma unei subvenții lunare egală în medie cu 113 lei/lună. O majoritate a acestor bani sunt direcționați către căminele studentești pentru a asigura reducerea costurilor pe care studenții cazați acolo trebuie să le plătească. Astfel studenții plătesc doar diferența dintre cheltuielile reale cu cazarea în cămine și subvenția primită de la minister (întrucât aceste unități sunt declarate nonprofit). O altă parte a subvenției cămine-cantine, acordată de Ministerul Educației, este direcționată către cantinele universitare (în universitățile care dețin astfel de cantine) și este de asemenea folosită pentru a acoperi o parte din costurile acestor unități: salariile personalului, utilități sau materie primă utilizată pentru pregătirea produselor alimentare puse la dispoziția studenților în vederea reducerii costurilor cu mâncarea pentru studenți.

În acord cu autonomia universitară, fiecare universitate decide cum distribuie locurile din cămine către studenți sau alți membri ai comunității academice și/sau terți. Unele dintre ele sunt, prin lege, atribuite cu prioritate studenților orfani și acelor provenind din case de copii (instituționalizați). Restul locurilor în cămin sunt distribuite în acord cu criteriile de la nivel instituțional, iar ele includ cel mai adesea: studenți cu rezultatele școlare bune (în baza mediei rezultatelor academice), studenți ce îndeplinesc criterii specifice cazurilor sociale (provin din familii cu venituri reduse/din mediul rural/reprezintă un "caz medical"), studenți care sunt "integraliști" (nu au restanțe/au un număr limitat de restanțe la momentul repartiției acestor locuri în cămine).

[32] Referință: Hotărârea de Guvern nr. 4334/2012 privind alocarea cifrei de școlarizare pentru ciclurile de licență pentru admiterea în anul universitar 2012-2013 <http://www.dreptonline.ro/legislatie/>; accesat în octombrie 2015;

[33] Idem 12;

1.3. Actori în învățământul superior

Această secțiune descrie actorii responsabili de domeniul învățământului superior inclusiv de propunerea de politici publice privind accesul și echitatea, implementarea lor, monitorizarea și evaluarea acestora, în vederea îmbunătățirii.

Ministerul Educației și Cercetării Științifice (MECS)

Ministerul Educației este autoritatea publică abilitată să urmărească, să controleze aplicarea și respectarea reglementărilor legale în domeniul învățământului superior și să aplice, dacă este cazul, sancțiuni. Printre atribuțiile acestuia se numără^[34]:

- proiectarea, fundamentarea și aplicarea strategiilor naționale în domeniul educației (cu consultarea stakeholderilor);
- sprijinirea educației timpurii prin acordarea de cupoane sociale (a căror valoare se stabilește în funcție de veniturile familiei) (LEN, art.27, alin.6);
- proiectarea, aprobarea și organizarea programelor de tipul "A doua șansă" (LEN, art.29-30);
- asigurarea resursei umane pentru școlarizarea minorilor și adulților din centrele de reeducare, din penitenciarele pentru minori și tineri din penitenciarele pentru adulți;
- stabilirea criteriilor de alocare a burselor sociale (LEN, art.82 – alin 3);
- asigurarea posibilității de școlarizare specializată și asistență psihopedagogică adecvată a copiilor și a tinerilor cu deficiențe fizice, senzoriale, mentale sau asociate;
- analizarea modului în care se asigură protecția socială în învățământ și propunerea de măsuri corespunzătoare Guvernului și autorităților publice locale abilitate;
- alocarea de resurse financiare, la propunerea Consiliului Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS);

Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS)^[35] are printre atribuții: propunerea metodologiei de finanțare a universităților; stabilirea costului mediu pentru studentul echivalent pe cicluri și domenii de studiu; verificarea eficienței gestionării fondurilor publice; prezentarea raportului privind starea finanțării învățământului superior și măsurile de optimizare ce se impun.

Autoritatea Națională pentru Calificări (ANC)^[36] este o instituție publică, sub coordonarea Ministerului Educației. Printre atribuțiile prevăzute de misiunea asumată menționăm: dezvoltarea Cadrului Național al Calificărilor (CNC) și Registrul Național al Calificărilor (RNCIS) – ca elemente componente ale dezvoltării unor trasee flexibile de învățare, care să crească relevanță și gradul de individualizare a procesului de predare-învățare, precum și propunerea de elemente de politici și strategii naționale referitoare la dezvoltarea resurselor umane și formarea profesională continuă a adulților.

Agenția Română a Asigurării Calității în Învățământul Superior (ARACIS)^[37] are misiunea de a evalua extern instituțiile de învățământ superior. Astfel ARACIS poate propune Ministerului Educației strategii și politici de ameliorare a calității învățământului superior, în strânsă corelare cu învățământului preuniversitar, care ar putea include indicatori de asigurare a calității activității universităților specifice dimensiunii sociale a educației.

[34] Referințe: Web-site-ul MECS (<http://www.edu.ro/index.php/articles/c242/>) și Legea nr. 1/2011 a Educației Naționale (referință nr. 12).

[35] Referință: <http://www.cnfis.ro/>; accesat în octombrie 2015;

[36] Referință: <http://www.anc.edu.ro/>; accesat în octombrie 2015;

[37] Referință: <http://www.aracis.ro/>; accesat în octombrie 2015;

Agencia de Burse și Credite de Studiu (ACBS)^[38] a fost înființată în 2009, iar prin activitatea ei asigură accesul diferitelor categorii de beneficiari la bursele oferite de Ministerul Educației Naționale (în principal burse de studiu în străinătate pentru studenți români), precum și managementul sistemului de creditare pentru studenți (care momentan nu este funcțional). ACBS este responsabilă de elaborarea cadrului legislativ de implementare a creditelor pentru studii în ceea ce privește mecanismele și condițiile de acordare și garantare ale acestora precum și condițiile de restituire a acestora. O astfel de metodologie este în lucru, însă nu a fost finalizată.

O categorie de stakeholderi relevantă în sistemul de învățământ românesc este reprezentat de către cele peste 92 de universități acreditate care, conform clasificării universităților^[39], se împart în:

Universități de cercetare avansată și educație	12
Universități de educație și cercetare științifică	30
Universități centrate pe educație	48

Pentru a se implica în formularea de politici publice, rectorii universităților se reunesc în Consiliul Național al Rectorilor (CNR). O serie de universități au ales să se afilieze în consorții universitare – cum este cazul Consorțiului Universitaria și a Consorțiului ”Academica Plus”. Aceste consorții se întâlnesc periodic și dezbate soluții la problemele curente întâlnite și propun soluții de politici publice. Printre ultimele propuneri eliberate în cadrul întâlnirii consorțiului ”Universitaria” se numără solicitarea de a se alocă min. 6% din PIB pentru educație și de a se restructura finanțarea publică a învățământului superior în sensul echilibrării criteriilor sociale (accesul liber și neîngrădit al celor care îndeplinesc standardele minimale de admitere) cu criterii de performanță academică^[40].

Nu în cele din urmă, o categorie importantă de stakeholderi în învățământul superior este reprezentată de către studenți, a căror implicare în elaborarea politicilor publice de educație ce vizează echitatea și creșterea accesului echitabil la învățământ se realizează prin: elaborarea de studii, poziții publice, comunicate de presă, acțiuni de protest. Studenții sunt reprezentați la nivel național de federații studențești, iar la nivel local prin organizații studențești.

[38] Referință: <http://www.roburse.ro/>; accesat în octombrie 2015;

[39] Clasificarea universităților s-a realizat în conformitate cu OMECTS nr. 5262 / 5,09,2011 privind constatarea rezultatelor clasificării universităților; Disponibil online: <http://www.edu.ro/index.php?module=uploads&func=download&fileId=14197>; accesat în octombrie 2015;

[40] Despre solicitarea consorțiului Universitaria: <http://www.ziuanews.ro/revista-presei/liderii-consortului-universitaria-din-care-face-parte-si-ubb-cer-alocarea-a-minim-6-din-pib-pentru-educatie-218474>; accesat în octombrie 2015;

CAPITOLUL 2

2. Situația generală actuală în învățământul preuniversitar

2.1. Context învățământ preuniversitar

Prezentarea contextului specific învățământului preuniversitar (în special a învățământului primar și secundar) este realizată dintr-o dublă perspectivă: a participării la educație și a rezultatelor școlare. Totodată, autorii au avut în vedere, cu precădere, datele referitoare la disparitățile (privind participarea și rezultatele școlare) privind aspectele reținute în cadrul acestui proiect: mediul de reședință (rural/urban), mediul economic defavorizat (sărăcia), apartenența la etnia romă și dizabilitățile.

După cum vom vedea, accesul în învățământul superior este condiționat atât de finalizarea studiilor liceale (12 clase), cât și de promovarea examenului de bacalaureat (cu media generală minim 6). În consecință, prima secțiune a acestui capitol oferă o analiză din perspectiva participării, abandonului școlar și a ratelor de absolvire, în timp ce a doua este focalizată, în special, pe analiza rezultatelor obținute de elevi în ciclul gimnazial și liceal, atât la testările naționale, cât și la cele internaționale.

Aceste opțiuni sunt sprijinite de situația curentă privind participarea la educație. După cum se observă în tabelul de mai jos, România are încă o pondere ridicată a tinerilor din grupa de vârstă 15-24 ani care nu au finalizat învățământul obligatoriu (clasa a zecea, vârsta teoretică 16 ani):

Din totalul tinerilor din grupa de vârstă 15-24 ani, 11,2% sunt deja absolvenți ai învățământului superior, în timp ce 59,3% au studii medii (postliceal, liceal, profesional) și 29,6% au un nivel scăzut de educație (gimnaziu, primar sau fără educație). Structura pe niveluri de educație a persoanelor active în vârstă de 15-24 ani evidențiază diferențe semnificative pe medii de rezidență: în timp ce în mediul urban absolvenții de studii superioare reprezintă 20% din total, în mediul rural ponderea acestora este de numai 5%.

Tabel 1- Structura populației active în vârstă de 15-24 ani în anul 2013, pe niveluri de educație, medii de rezidență și sexe. Sursa: ISE, 2015 (Date calculate pe baza informațiilor INS, Ancheta AMIGO, 2014)

	TOTAL	% total	Universit	Postliceal	Liceal (incl. tr. I)	Profes	Gimnazial	Primar sau fără studii
Total	766893	100	11,2	1,6	44,8	12,9	26,5	3,1
Urban	310252	100	20,2	2,0	52,5	11,2	12,5	1,6
Rural	456639	100	5,0	1,3	39,6	14,0	36,1	4,0
Masculin	460676	100	8,5	0,9	42,6	16,0	28,2	3,8
Feminin	306217	100	15,2	2,5	48,1	8,1	24,0	2,0

Pentru mulți dintre acești tineri alternativa la continuarea studiilor este găsirea unui loc de muncă însă și inserția pe piața muncii este dificilă, aproximativ un sfert din populația activă de 15-24 ani (24,3%) fiind în situația de șomaj.

2.2. Participarea la învățământul preuniversitar

Pornind de la analiza unor indicatori relevanți privind participarea și rezultatele școlare,

am analizat disparitățile curente între diferite categorii de elevi: rata de participare, rata de abandon și rata de absolvire. În acest fel încercăm să oferim o imagine sintetică asupra categoriilor de copii/tineri care se confruntă în cel mai înalt grad cu riscul de excluziune și care trebuie, cu prioritate, să fie sprijiniți prin politici educaționale din aria echității.

2.2.1. Participarea la educație

Rata brută de cuprindere în învățământul gimnazial arată că trei pătrimi (74,7%) dintre copii și tinerii de 6-23 ani sunt cuprinși într-un nivel de învățământ (de la învățământul primar la cel superior). Rata brută de cuprindere școlară de la învățământul primar la cel superior, ca raport din populația în vârstă de 6/7-23 ani a înregistrat un declin notabil în ultimii ani.

Tabel 2- Rata brută de cuprindere școlară de la învățământul primar la cel superior, ca raport din populația în vârstă de 6/7-23 ani. Sursa: ISE, 2015 (date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013)

	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Total	78,7	77,0	74,1	74,3	74,7
Feminin	81,8	79,1	75,3	75,2	76,1
Masculin	76,5	75,0	72,9	73,4	72,8

Rata de cuprindere în învățământul liceal pe vârste variază de la 73,6% în cazul copiilor de 15 ani la 61,6% în cazul celor de 18 ani. Observăm diferențe în favoarea populației feminine, însă acestea se diminuează cu cât vârsta crește.

Tabel 3- Rata specifică de cuprindere școlară pe vârste – învățământ liceal. Sursa: ISE, 2015 (date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013)

		2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
15 ani	Total	73,0	76,2	79,3	75,8	73,6
	Feminin	75,7	78,2	80,9	77,6	75,6
	Masculin	70,4	74,3	77,8	74,1	71,6
16 ani	Total	63,2	77,3	76,1	76,4	75,3
	Feminin	68,1	78,7	77,4	79,1	78,3
	Masculin	58,6	75,9	74,9	73,8	72,5
17 ani	Total	56,0	64,7	74,8	74,8	73,5
	Feminin	62,1	69,4	76,5	77,3	76,7
	Masculin	50,2	60,1	73,2	72,4	70,4
18 ani	Total	58,7	57,4	60,1	62,2	61,6
	Feminin	61,5	59,6	60,7	63,1	63,0
	Masculin	56,0	55,4	59,5	61,4	60,3

O imagine adecvată despre nivelul de educație al populației tinere poate fi obținută și analizând indicatorul ”speranța de viață școlară”. După cum se observă în tabelul de mai jos, în prezent, în România, speranța de viață școlară pentru un copil în vârstă de 6 ani este de aproape 14 ani.

Tabel 4- Speranța de viață școlară, în ani, pentru un copil în vârstă de 6 ani. Sursa: ISE, 2015 (date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013).

	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Total	13,6	13,8	14,0	14,0	13,9	14,0	13,6	13,8
Feminin	13,9	14,0	14,4	4,2	14,2	14,2	13,7	13,9
Masculin	13,4	13,5	13,7	13,7	13,7	13,8	13,4	13,6

Din păcate nu există date disponibile privind valorile acestui indicator pe medii de rezidență, nivel socio-economic al familiei, etnie sau grad de dizabilitate.

2.2.2. Abandonul școlar în învățământul preuniversitar

În anul școlar 2011/2012, rata abandonului școlar s-a păstrat la valoarea anului anterior: 1,8% dintre copiii de nivel primar și gimnazial abandonează școala. Mediul rural, gimnaziul, populația școlară masculină, respectiv clasele de început de ciclu primar și ciclul gimnazial înregistrează în continuare valori ridicate ale abandonului școlar. Astfel, cele mai mari valori ale ratei abandonului școlar au fost la nivelul învățământului gimnazial din mediul rural (2,1%), al băieților din rural (2,2%), respectiv la nivelul clasei a V-a (2,6%). Menționăm că, la finalul anului școlar 2011/2012, învățământul primar și gimnazial cuprindea 1584,9 mii elevi. Dintre aceștia, 96,4% au fost declarați promovați, 3,1% repetenți, iar 0,5% cu situația școlară neîncheiată.

Pe ansamblul învățământului primar și gimnazial, rata abandonului școlar (indicator calculat pe baza metodei „intrare-ieșire”) a fost de 1,8% (procent ce reprezintă 28,3 mii elevi) – valoare similară cu cea din anul anterior. Valorile indicatorului nu diferă semnificativ pe medii de rezidență la nivel global. În ceea ce privește abandonul pe sexe, se înregistrează o creștere a diferențelor față de anul anterior, până la valoarea de 0,5 p.p. în defavoarea băieților. Astfel, rata abandonului pe ansamblu învățământului primar și gimnazial a fost, în anul 2012/2013, de 1,5% în cazul fetelor și de 2,0% în cazul băieților.

Tabel 5- Rata abandonului școlar în învățământul primar și gimnazial. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

	2004/ 2005	2005/ 2006	2006/ 2007	2007/ 2008	2008/ 2009	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012
Total	1,7	1,8	2,0	1,9	1,7	1,5	1,8	1,8
Urban	1,5	1,8	2,2	1,7	1,5	1,5	1,8	1,7
Rural	1,8	1,8	1,8	2,2	1,9	1,6	1,8	1,8
Feminin	1,4	1,6	1,8	1,7	1,5	1,4	1,7	1,5
Masculin	1,9	2,0	2,2	2,2	1,8	1,7	1,9	2,0

Pe fiecare nivel de studiu, se evidențiază aspecte caracteristice. În învățământul primar, abandonul școlar a crescut constant după momentul trecerii la 10 ani de școlaritate obligatorie, iar situația s-a ameliorat ușor în ultimii ani (până la valoarea de 1,6% în 2011/2012). Diferențele pe medii de rezidență sunt nesemnificative. Se înregistrează un decalaj continuu pe sexe: mai mulți băieți din ciclul primar abandonează școala, comparativ cu fetele.

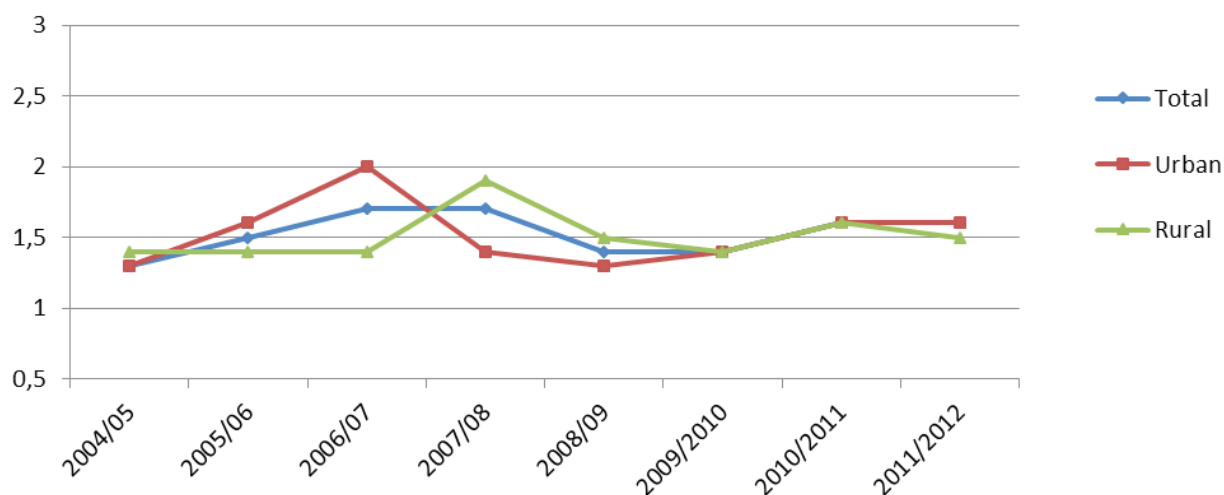

Figura 1- Rata abandonului școlar în învățământul primar, pe medii. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

În învățământul gimnazial, abandonul școlar a scăzut după anul 2006/2007. La nivelul anului 2011/2012, rata abandonului a fost de 1,9%. Diferențele pe medii de rezidență au fost de 0,3 p.p. în defavoarea ruralului. Și la acest nivel de studii se evidențiază avantajul fetelor în comparație cu băieții (0,5 p.p. în defavoarea băieților).

Relevantă în contextul de față este și analiza abandonului școlar pe ani de studiu. Datele evidențiază faptul că ratele cele mai ridicate ale abandonului se înregistrează la clasele de început de cicluri de școlaritate (în special clasa a V-a), la celelalte clase valorile ratei fiind mai reduse.

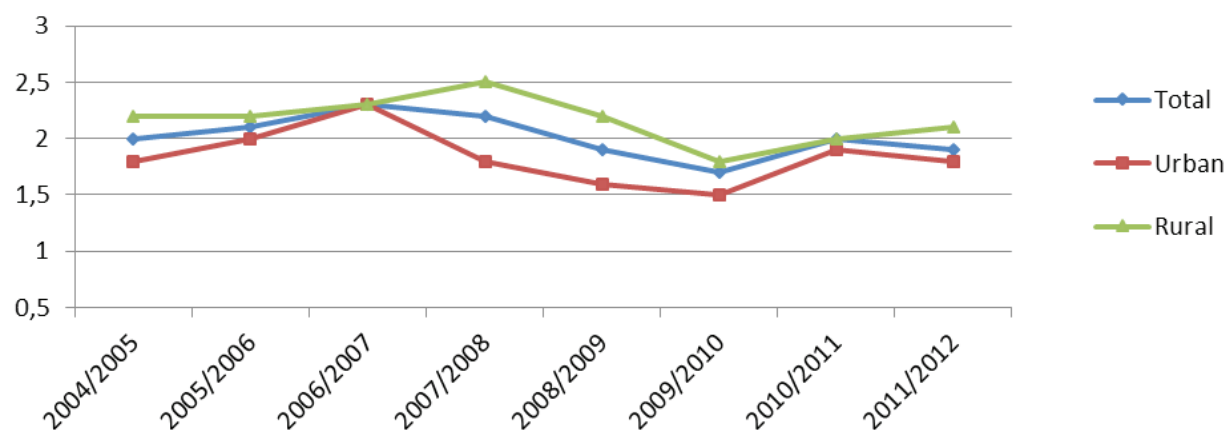

Figura 2- Rata abandonului școlar în învățământul gimnazial, pe medii. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

În mod cert, acest aspect are drept cauză dificultățile de adaptare cu care se confruntă elevii la trecerea de la învățământul preșcolar la cel primar, respectiv de la învățământul primar la cel gimnazial: stiluri de predare diferite, solicitări mai complexe în plan curricular, nu în ultimul rând diferențe semnificative în ceea ce privește numărul de ore/săptămână la trecerea de la învățământul preșcolar la clasa I, respectiv de la clasa a IV-a la clasa a V-a.

În învățământul liceal, rata abandonului școlar a crescut o dată cu intrarea în lichidare a SAM-urilor și preluarea locurilor la liceu. La nivelul anului 2011/2012, 3,8% (33,9 mii) dintre elevii de liceu au abandonat studiile. Cei mai mulți dintre aceștia provin din liceele tehnologice,

din clasele de debut de ciclu, respectiv din liceele din mediul rural. Băieții abandonează mai frecvent liceul, comparativ cu fetele.

În învățământul **profesional**, indicatorul s-a menținut la un nivel foarte ridicat: 30,4% (3,8 mii) elevi aflați în SAM anul de completare au abandonat studiile în 2011-2012, o parte semnificativă dintre aceștia continuând formarea în cadrul liceului. Menționăm că, la finalul anului școlar 2011/2012, învățământul liceal cuprindea 809,5 mii elevi. Dintre aceștia, 94,7% au fost declarați promovați, 4,0% repetenți, iar 0,3% cu situația școlară neîncheiată.

În perioada 2005-2012, **rata abandonului școlar în învățământul liceal** a avut o evoluție oscilantă, cu creșteri până în 2006/2007 și scăderi constante până în 2009/2010. Intrarea în lichidare a SAM-urilor și preluarea locurilor la liceu a determinat o reluare a trendului ascendent al abandonului școlar: o parte dintre elevii care în mod tradițional ar fi optat pentru ruta profesională de școlarizare au intrat la liceu, însă au abandonat studiile pe parcurs. Astfel, la nivelul anului 2011/2012, 3,8% dintre elevii de liceu (33,9 mii elevi) au fost în situația de abandon școlar.

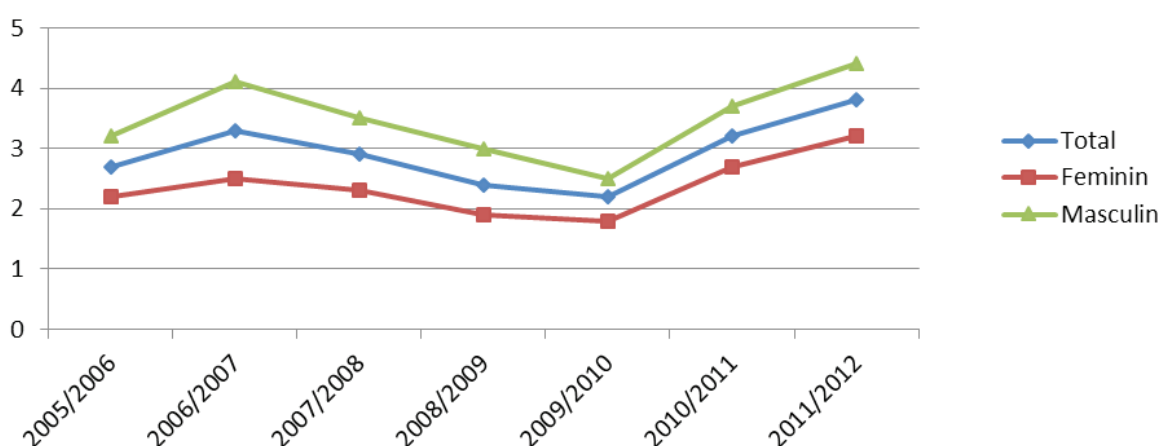

Figura 3 - Evoluția abandonului școlar în învățământul liceal, perioada 2005-2012. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

Pe filiere de formare, situația abandonului școlar este următoarea: peste două treimi dintre elevii care au abandonat studiile provin din liceele tehnologice (în special la profilurile silvic, agricol, administrativ și veterinar); elevii din cadrul filierei vocaționale au înregistrat rata cea mai mică a abandonului școlar.

Analiza abandonului școlar pe clase evidențiază cele mai mari valori la debutul liceului, apoi în clasa a XI-a și a XIII-a. Cele mai mici valori se înregistrează la clasele de final (a XII-a, a XIV-a). În funcție de mediul de rezidență al unității de învățământ, abandonul școlar este mai ridicat în liceele din mediul rural, comparativ cu urbanul.

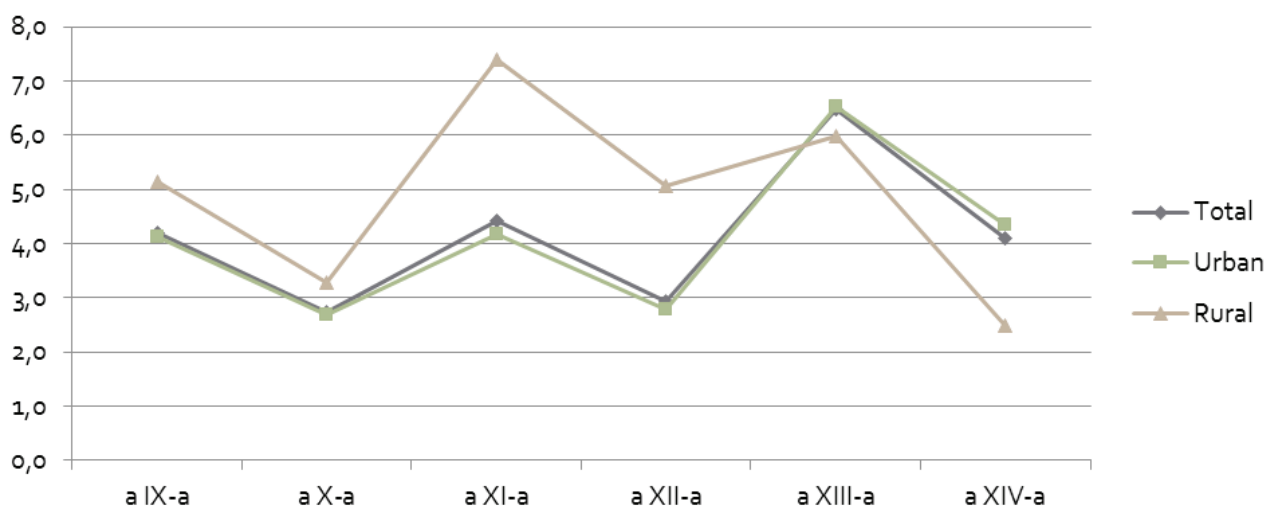

Figura 4 - Abandonul școlar în învățământul liceal la nivelul anului 2011-2012, în funcție de locația unității de învățământ. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

De asemenea, datele evidențiază faptul că băieții abandonează liceul în proporție mai mare, comparativ cu fetele (4,4% în cazul băieților și 3,2% în cazul fetelor). În ceea ce privește învățământul profesional, la finalul anului școlar 2011/2012 acesta cuprindea 79,8 mii elevi. Dintre aceștia, 95,9% au fost declarați promovați, 2,1% repetenți, 1,3% exmatriculați cu drept de reînscris, iar 0,7% cu situația școlară neîncheiată.

Analiza ratei abandonului în învățământul profesional remarcă o evoluție ușor ascendentă până în anul școlar 2005/2006, urmată de creșteri ample odată cu intrarea în lichidare a acestei rute de formare. Astfel, la finalul anului 2011/2012 (an în care în sistemul de învățământ mai erau doar elevii de SAM anul de completare), rata abandonului școlar a fost de 30,4% (3,8 mii elevi).

Cea mai mare parte dintre cei care au abandonat ruta profesională au frecventat învățământul seral, fiind în al doilea an de completare. O parte semnificativă dintre aceștia (2,4 mii elevi) au fost recuperați prin continuarea studiilor la nivelul învățământului liceal.

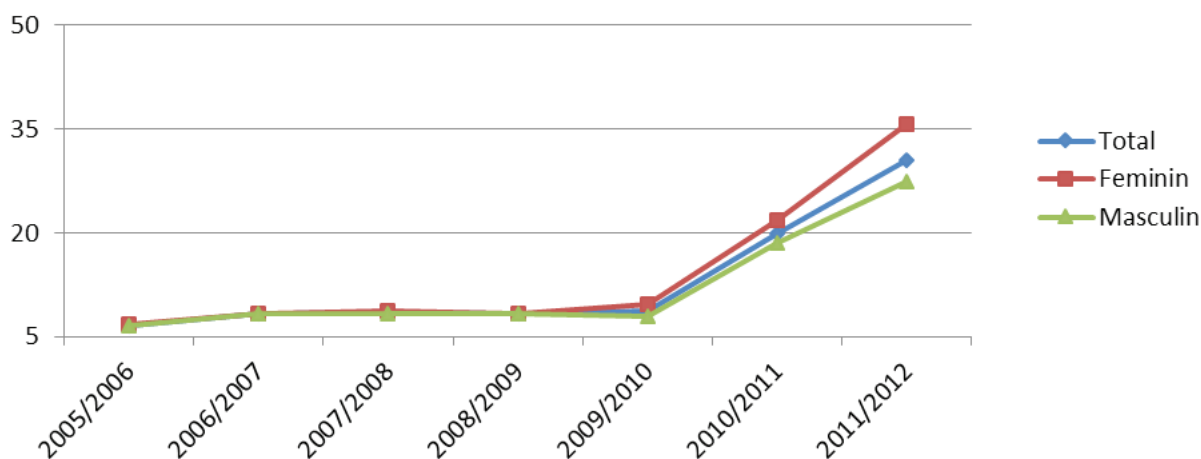

Figura 5 - Evoluția abandonului școlar în învățământul profesional, perioada 2005-2012. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

2.2.3. Rate de absolvire a învățământului gimnazial și liceal

La nivelul clasei a VIII-a, rata de absolvire a avut o evoluție oscilantă – fapt determinat, în parte, și de faptul că în 2003-2004 au intrat în cls. I copii din două generații (și de 6 și de 7 ani), fapt ce a influențat ratele de absolvire. Dar, pe de altă parte, se poate observa că, atunci când această situație nu a mai afectat sistemul școlar, rata de absolvire a scăzut dramatic, fiind chiar mai mică decât la nivelul anilor 2005-2006.

	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Total	90,3	92,4	87,8	91,8	89,1	105,7	82,0
Urban	101,0	105,0	100,4	105,6	101,9	119,4	94,7
Rural	79,0	80,1	76,1	79,6	77,9	93,9	71,4
Feminin	90,9	93,2	88,7	92,6	89,7	106,6	82,1
Masculin	89,7	91,6	86,9	91,0	88,6	104,8	81,9

Tabel 6 - Rata de absolvire a învățământului gimnazial. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

Rata de absolvire a învățământului liceal, cu și fără examen de bacalaureat (calculată prin raportare la populația în vârstă teoretică de absolvire - 18 ani) păstrează tendința de creștere din ultimii ani, atât în total, cât și defalcăt pe sexe.

	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Total	52,8	55,3	64,1	79,2	79,9	76,2	79,5
Feminin	58,4	60,3	67,7	83,3	82,6	79,6	82,8
Masculin	47,5	50,5	60,7	75,3	77,4	72,9	76,4

Tabel 7 - Rata de absolvire a învățământului liceal, cu și fără examen de bacalaureat. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

2.2.4. Copii în afara sistemului de educație

Datele de mai sus reflectă situația copiilor/elevilor înscriși în învățământul preuniversitar. În afara acestora, cercetările efectuate au indicat existența unor copii în afara sistemului de învățământ, care fie nu au frecventat deloc școala, fie au părăsit sistemul școlar, într-un anumit moment al parcursului educațional. Această situație a fost analizată și prezentată în mai multe studii coordonate de UNICEF.

Învățământ primar

Datele UIS și INS arată că, în 2009, peste 65.000 de copii de vârsta învățământului primar (7-10 ani) nu frecventau școala, reprezentând 8% din numărul total al copiilor de această vârstă. Categoriile de copii puternic afectate sunt băieții (din mediul rural și urban), copiii din familii defavorizate din punct de vedere economic (din cincimea cea mai săracă), copiii de etnie romă și cei cu cerințe educaționale speciale.

Proporția copiilor de vârsta învățământului primar ce nu frecventează școala, în funcție de vârstă, atinge nivelul cel mai ridicat la 7 ani. O proporție de aproximativ 5-6% dintre acești copii sunt cuprinși însă în învățământul preșcolar, deși au depășit vârsta oficială de începere a ciclului primar. În ceea ce privește tendințele valorilor indicatorului, pentru populația totală,

acestea sunt accentuat ascendente la aproape toate vârstele specifice învățământului primar. Astfel, la vârstele de 8, 9 și 10 ani, valoarea indicatorului se triplează spre finalul intervalului analizat față de anul inițial: de la aproximativ 1,5-2% la 5-6%.

Tendențele înregistrate pe total populație se regăsesc, în general, și la nivelul segmentelor de populație masculină și feminină. În cazul băieților, creșterea, la toate vârstele, este ceva mai accentuată decât în cazul fetelor. Astfel, procentul fetelor de vârsta învățământului primar care nu merg la școală crește de 2-3 ori (de la aproximativ 2% la aproape 5-6%), iar al băieților de 3-5 ori (de exemplu, în cazul băieților în vârstă de 8 ani, nivelul indicatorului crește de la 1,06% la aproximativ 6%).

Învățământ gimnazial

Potrivit datelor INS și UIS, în 2009, aproximativ 50.000 de copii de vârsta învățământului gimnazial (11-14 ani) erau în afara sistemului de educație, reprezentând peste 5% din numărul total al copiilor de această vârstă. Ca și în cazul tranziției de la ciclul primar la cel gimnazial, sfârșitul clasei a VIII-a reprezintă o provocare pentru o anumită categorie de elevi care renunță la studiile lor formale. Chiar dacă învățământul obligatoriu este de zece clase (corespunzând teoretic vârstei de 16 ani), peste 10% dintre copii părăsesc școala înaintea vârstei de 14 ani.

Procentul copiilor de vârsta învățământului gimnazial în afara sistemului de educație, în funcție de vârstă, pe total populație, înregistrează tendințe ascendente la două dintre vârstele specifice învățământului gimnazial. Astfel, la vârsta de 11 ani, deși cu anumite oscilații, rata copiilor de vârsta învățământului gimnazial în afara sistemului de educație crește de la aproximativ 3% la peste 5%, iar la vârsta de 14 ani, în cazul căreia se constată cea mai ridicată proporție a copiilor ce nu merg la școală, creșterea este de la aproape 5% la aproximativ 8-10%. Procentul ridicat al copiilor de 14 ani care sunt în afara sistemului de educație se explică și prin scăderea vârstei școlare de la 7 la 6 ani. Prin urmare, la 14 ani, o parte din această populație ar trebui să fie deja la liceu. Cu toate acestea, o proporție însemnată a copiilor de această vârstă își încheie studiile la finalul ciclului gimnazial, fără a face trecerea la liceu.

Tendențele înregistrate la nivelul populației școlare masculine, respectiv feminine sunt relativ asemănătoare. Pe ansamblul populației de vârstă oficială corespunzătoare învățământului gimnazial, proporția copiilor ce nu merg la școală înregistrează o tendință oscilantă, fiind cuprinsă între 9% și 10%. Atât în cazul băieților, cât și al fetelor, valoarea indicatorului crește după primul an al intervalului și se stabilizează relativ în anii următori.

Învățământul secundar superior

Sunt considerați ca fiind cuprinși în sistemul de educație atât elevii de 15-18 ani care frecventau învățământul secundar superior, cât și pe cei care urmau încă ciclul gimnazial sau tinerii înscriși în învățământul post-secundar; în afara sistemului de învățământ se situează copiii și tinerii care reprezintă diferența dintre totalul populației în vârstă de 15-18 ani și suma copiilor din cele trei categorii menționate care aparțin aceleiași grupe de vârstă.

Pe baza acestei metode s-a putut stabili, astfel, că aproape 183 de mii de copii în anul școlar 2010/2011 și 174 de mii în 2011/2012 nu erau cuprinși în sistemul de învățământ. Aceste cifre reprezintă 19% din populația de 15-18 ani.

În ceea ce privește diferențele de gen în funcție de acest indicator, deși proporțiile corespunzătoare fetelor, respectiv băieților par apropiate (19-20% pentru băieți și 18,5% la fete), indicele parității de gen, cu valorile de 0,93 și 0,95 în cei doi ani analizați, reflectă disparități importante de gen, avantajul aparținând fetelor. Numeric, diferența este de 11 mii în primul an și de 8,4 mii în anul următor.

Proporția copiilor care se situează în afara școlii variază mult în funcție de vârstă. Astfel, dacă la vârstele de 15 și 16 ani aceștia reprezintă aproximativ 10%, respectiv 12%, la 17 ani procentul se ridică la 24-25%, iar la 18 ani la 28%. În explicarea acestor diferențe trebuie să luăm în considerare în primul rând faptul că reglementările în vigoare din perioada de referință a raportului stabileau durata învățământului obligatoriu de 10 ani, cu alte cuvinte frecventarea școlii până la 16 ani. De asemenea, în aceeași perioadă, o parte dintre elevii cuprinși în învățământul secundar superior urmau cursurile Școlilor de Arte și Meserii (învățământ profesional) cu o durată mai redusă decât a liceului, ceea ce presupunea, implicit, părăsirea sistemului de învățământ odată cu absolvirea acestora la vârsta de 16-17 ani.

Referitor la diferențele pe vârste a proporției copiilor din afara sistemului de educație trebuie reamintit faptul că o pondere importantă dintre elevii de 15 și 16 ani frecventau, încă, ciclul gimnazial (11-14%, respectiv 9%). O parte dintre aceștia își vor limita studiile la absolvirea acestui ciclu, fără să acceadă în învățământul secundar superior, situându-se, astfel, după această vârstă, în afara școlii.

Diferențele între cele două subgrupe de vârstă (15-16 și 17-18) constatate pe ansamblul populației situate în afara școlii se constată și în cazul segmentelor de populație masculină și feminină. Din perspectiva disparităților de gen, mai important de evidențiat este faptul că decalajul între fete și băieți, în general, menționat mai sus, se înregistrează și la fiecare vârstă, proporțiile băieților care nu frecventează școala fiind mai reduse decât în cazul fetelor la vârstele de 15 și 16 ani și semnificativ mai ridicate la 17 și 18 ani. Cu alte cuvinte, proporția fetelor care nu au finalizat învățământul obligatoriu de 10 ani este mai mare decât în cazul băieților; în schimb, este mai redusă proporția populației feminine care nu continuă studiile în liceu, comparativ cu segmentul de populație masculină.

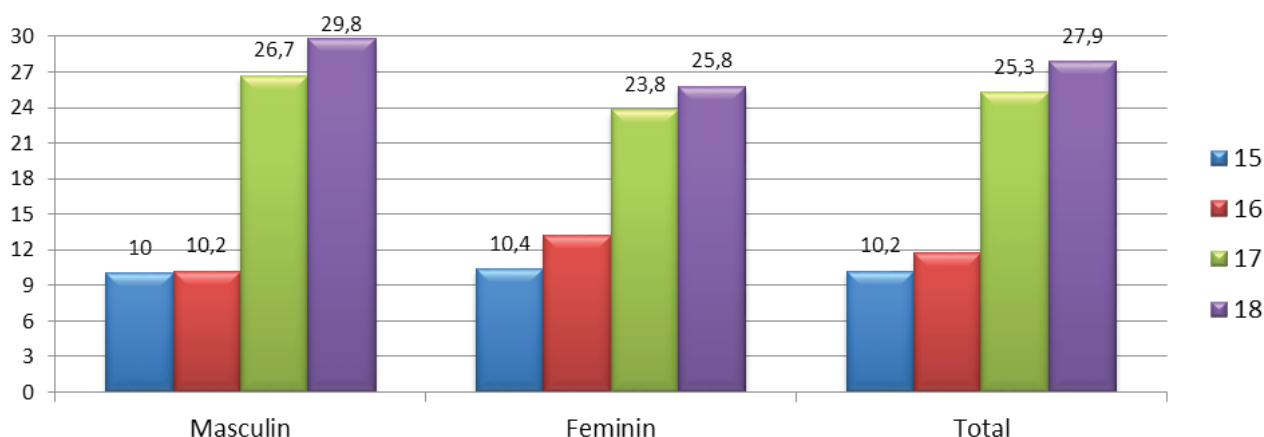

Figura 6 - Proporția copiilor de vârstă învățământului secundar superior în afara școlii, pe vârste și sex, în anul școlar 2011/2012

Această situație este ilustrată și de IPG, valorile situându-se cu mult în afara limitelor acceptabile: la vârsta de 16 ani avantajul aparține băieților (1,24-1,29), iar la 17 și 18 ani - fetelor (0,89, respectiv 0,82-0,87).

2.3. Inechitatea educației reflectată prin rezultatele învățării

În afara diferențelor identificate și menționate mai sus, în privința accesului inegal la educație și evoluția diferențiată a indicatorilor fundamentali de participare la educație pentru grupurile vulnerabile identificate, există o diferență semnificativă, între aceste grupuri și majoritatea populației, și în privința rezultatelor învățării, așa cum au fost ele măsurate la evaluările naționale și internaționale. Ca urmare, calitatea educației este profund afectată de existența și perpetuarea inechităților și disparităților în furnizarea serviciilor educaționale.

Această secțiune este structurată în două părți. Prima parte trece în revistă datele naționale privind rezultatele învățării – așa cum rezultă din evaluările și examenele naționale, precum și din alte surse. Cea de-a doua parte a capitolului utilizează datele rezultate din evaluările internaționale la care România a luat parte – ceea ce permite și o comparație internațională privind aspectele evaluate. Analiza rezultatelor învățării din perspectiva echității completează tabloul curent privind sistemul de învățământ preuniversitar și a celor două condiții importante privind accesul în învățământul superior:

- Promovarea învățământului secundar superior (12 clase)
- Promovarea examenului de bacalaureat la finalul învățământului secundar.

2.3.1. Inechitatea privind rezultatele învățării, reflectată de evaluările și examenele naționale și în alte date colectate la nivel național

În această secțiune vom analiza aspectele relevante pentru tema noastră, așa cum au rezultat din evaluările naționale (la clasele a II-a, a IV-a, a VI-a și a VIII-a), precum și din rezultatele la examenul de Bacalaureat. De asemenea, vor fi folosite datele furnizate de Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar – sintetizate din Rapoartele Anuale de Evaluare Internă a Calității Educației publicate în 2014^[41] și alte date rezultate din cercetare și studii realizate în ultimii ani. Vor fi abordate cele patru categorii de disparități luate în considerare - determinate de mediul de proveniență (rural/urban), de nivelul economic și educațional al familiei, de apartenența la etnia romă și de existența dizabilităților. Dorim să menționăm, de la bun început, că nu există date oficiale comprehensive care să permită o abordare unitară a acestor disparități și, în consecință, nu se pot face corelații complexe referitoare la importanța factorilor de vulnerabilitate și nici ierarhizarea sau ponderarea importanței acestora.

În anul 2014, s-au realizat, pentru prima dată, la nivel național și în mod unitar evaluarea rezultatelor învățării la clasa a II-a (care evaluează competențele de receptare a mesajelor citite, competențele de producere a mesajelor scrise și competențele de matematică), clasa a IV-a (care evaluează competențele de înțelegere a textului scris și competențele de matematică) și clasa a VI-a (care evaluează competențe din aria curriculară ” Limbă și comunicare” și competențe din aria curriculară ” Matematică și Științe ale naturii”). Chiar dacă au mai fost, și anterior, evaluări naționale la finalul clasei a IV-a, este prima dată când au fost folosite modele inspirate din evaluările internaționale, ar rezultatele au fost corelate cu cele ale evaluărilor de la sfârșitul claselor a II-a și a VI-a. Datele rezultate din aceste evaluări permit analiza disparităților urban-rural, dar nu și analiza diferențiată pe alte tipuri de disparități.

Datele de la ” Evaluarea națională de la sfârșitul clasei a VIII-a”, din 2014, așa cum au fost

[41] Acestea sunt disponibile pe site-ul instituției: <http://aracip.eu>; accesat în octombrie 2015;

ele publicate^[42], nu permit o analiză pe niciuna din disparitățile menționate, pentru anul 2014 (ultimele date disponibile sunt cele din anul școlar 2010-2011) în timp ce datele referitoare la rezultatele Examenului Național de Bacalaureat, în forma publică^[43], permit doar o analiză a disparității urban-rural.

Au mai fost utilizate și alte surse de informații – rapoarte de cercetare ale Institutului de Științe ale Educației, alte rapoarte de cercetare, analize și alte materiale diagnostice realizate de instituții publice și de diferite organizații nonguvernamentale. Dorim să menționăm faptul că datele prezentate din baza de date a ARACIP permit o estimare a influenței (prin indicatori direcți sau indirecti – ” proxy”) a două din trei categorii de disparități asupra rezultatelor școlare: mediul de rezidență și statutul socioeconomic – neexistând date privind rezultatele învățării pentru copiii care aparțin etniei rome și pentru copiii cu dizabilități. Având în vedere și faptul că este primul an de colectare centralizată a datelor și că există un număr relativ mare de școli (circa 15%) care nu au completat baza de date sau au completat-o cu date incorecte sau care nu au putut fi validate, aceste informații trebuie luate în considerare cu precauțiile de rigoare.

Disparitățile rural-urban

La evaluările naționale de la clasele a II-a, a IV-a și a VI-a există diferențe semnificative între elevii care învață în școli din mediul rural, față de cei care învață în școli din mediul urban. Astfel, diferențele de procente de elevi care ” rezolvă corect și complet itemul” sunt între mai puțin de 5% și mai mult de 24% - în toate situațiile în favoarea mediului urban. În același timp, procentul elevilor care dau un ” răspuns care nu are legătură cu sarcina de lucru” sau nu dau deloc răspuns este cu 1%-12% mai mare în mediul rural față de mediul urban, în toate situațiile. Menționăm și faptul că numărul elevilor în această din urmă situație (lipsa oricărui răspuns), ajunge să fie și de trei ori mai mare în mediul rural față de mediul urban.

La evaluarea națională de la sfârșitul clasei a VIII-a (anul școlar 2010-2011), distribuția procentuală a elevilor din mediile urban și rural, în funcție de pragul reprezentat de media 5 este cea de mai jos:

Mediu	Medii peste 5	Medii sub 5
Rural	76,8%	23,2%
Urban	86,5%	13,5%

Se poate observa că procentul elevilor cu medii sub 5 din mediul rural este cu circa 75% mai mare decât în mediul urban.

La nivelul anului școlar 2011/12, ponderea absolvenților care promovează examenul de bacalaureat, atinge cea mai mică valoare din întreaga perioadă (39,2%). Scăderea ratei de absolvire cu examen de bacalaureat este determinate de scăderea ratei de participare la examen a absolvenților din anul curent, care deși finalizează liceul nu se înscriu la bacalaureat. Fetele înregistrează o situație mai bună decât a băieților, mai ales în ceea ce privește absolvirea cu examen de bacalaureat (48,1% fete, față de 30,7% băieți). Pe sexe, analiza relevă o situație mai bună a fetelor, pe întreg parcursul perioadei.

În afara acestor cifre referitoare la ieșirea din sistem, trebuie să menționăm și faptul că 2 din

[42] Vezi datele la: <http://data.gov.ro/dataset/rezultatele-la-evaluarea-nationala-2014>; accesat în octombrie 2015;

[43] Vezi datele la: <http://data.gov.ro/dataset/rezultate-bacalaureat-sesiunea-i-2014>; accesat în octombrie 2015;

zece absolvenți de liceu nu se înscriu la bacalaureat, iar aproape 4 din zece absolvenți care se prezintă la examen nu îl promovează. Un sfert dintre cei care s-au prezentat la examenul de bacalaureat din 2013 sunt absolvenți din anii anteriori și doar 37% dintre aceștia reușesc să îl promoveze. Fetele se înscriu și promovează examenul de bacalaureat în ponderi mai ridicate decât băieții, obținând totodată medii mai bune la examen, comparativ cu băieții.

Începând cu anul 2009-2010, gradul de participare a absolvenților de liceu (din anul curent) la examenul de bacalaureat a scăzut constant, comparativ cu ratele înalte de participare de aproape 98% din anii 2005-2009. Acest fenomen s-a accentuat în ultimii doi ani ca urmare a măsurilor de control implementate în sistem, dar și a percepției conform căreia examenul de bacalaureat este dificil. Astfel, în anul 2011-2012 se înregistrează cea mai scăzută rată de participare la examenul de bacalaureat din întreaga perioadă analizată, 12,2% dintre absolvenții de liceu neprezentându-se la examen. Scăderea gradului de participare la examenul de bacalaureat din 2011-2012 este semnificativă comparativ cu anul școlar anterior, diferența fiind de aproape 6,4 p.p. Rata de participare la examenul de bacalaureat este constant mai ridicată în rândul populației feminine, ecartul adâncindu-se însă la finalul anului 2011-2012 (de la 1.P.p. în 2006 la cu 6 p.p. în ultimul an).

În anul 2013, aproape un sfert dintre cei care s-au prezentat la bacalaureat sunt absolvenți din anii trecuți. Dintre aceștia, doar 36,9% promovează examenul de bacalaureat. Rata de succes la bacalaureat este mai ridicată în rândul absolvenților din anul curent (64,3%).

	Prezențați	Din care: absolvenți din anul curent	%	Din care: absolvenți din anii trecuți	%
Total	197.270	152.445	77,3	44.825	22,7
Feminin	101.475	81.778	80,6	19.697	19,4
Masculin	95.795	70.666	73,8	25.129	26,2

Tabel 8 - Numărul absolvenților prezențați la examenul de bacalaureat 2013. Sursa: Datele pentru anul 2012-2013 sunt furnizate de Centrul Național de Evaluare și Examinare

	Total Promovați	% Promovați din total	Prezențați din anul crt.	Promovați anul crt. (%)	Prezențați din anii anteriori	Promovați din anii anteriori (%)
Total	114.652	58,1	98.093	64,3	16.559	36,9
Feminin	65.755	64,8	57.923	70,8	7.832	39,8
Masculin	48.897	51,0	40.160	56,8	8.737	34,8

Tabel 9 - Numărul elevilor promovați la examenul de bacalaureat 2013. Sursa: Datele pentru anul 2012-2013 sunt furnizate de Centrul Național de Evaluare și Examinare

Rata de promovare a examenului de bacalaureat din numărul total al celor prezențați dintre absolvenții anului curent înregistrează în anul școlar 2012-2013 o creștere semnificativă comparativ cu anul școlar trecut, de la 56,2% în 2012 la 64,3% în 2013.

Această creștere trebuie corelată însă și cu fenomenul de neprezentare la examenul de bacalaureat a unei ponderi semnificative de absolvenți de liceu din anul curent (12,2%), fapt care a condus la o tendință accentuată de auto excludere a absolvenților de la examenul de bacalaureat, fie prin amânarea participării la examen, fie prin renunțarea la acesta. De altfel, din totalul celor prezențați la bacalaureatul din 2013, 22,7% sunt absolvenți care au finalizat

studiile în anii precedenți.

	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012
Total	97,4	97,4	98,1	98,1	97,7	94,2	87,8
Feminin	97,9	97,8	98,6	98,5	98,1	95,4	90,7
Masculin	96,9	96,8	97,5	97,7	97,3	93,1	84,7

Tabel 10 - Rata de participare la examenul de bacalaureat a absolvenților de liceu. Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

	2005/2006	2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Total	90,7	93,8	89,9	93,7	76,3	55,6	56,2	64,3
Feminin	93,1	95,5	92,2	95,4	82,4	64,2	64,1	70,8
Masculin	87,7	91,8	87,4	91,9	70,2	46,7	47,4	56,8

Tabel 11 - Rata de promovare a examenului de bacalaureat din numărul elevilor prezentați (absolvenți din anul curent). Sursa: Datele pentru perioada 2005-2012 sunt calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

Observație: Datele pentru anul 2012-2013 sunt furnizate de Centrul Național de Evaluare și Examinare

Pe sexe, analiza datelor de la examenul de Bacalaureat din 2013 arată că băieții sunt în dezavantaj față de fete, atât în ceea ce privește participarea la examen (aproape 15% dintre absolvenții băieți nu se prezintă la examenul de bacalaureat, față de 9,3% în cazul fetelor), cât și în ceea ce privește promovarea bacalaureatului (ecartul pe sexe fiind în acest an 14,0 p.p. în favoarea fetelor).

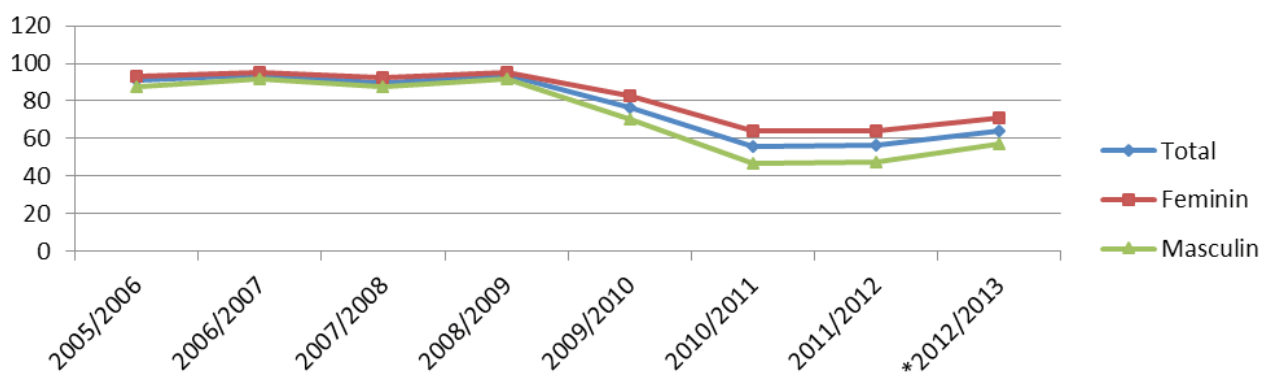

Figura 7 - Evoluția ratei de promovare a examenului de bacalaureat din numărul elevilor prezentați (absolvenți din anul curent). Sursa: Date calculate pe baza informațiilor INS, 2005-2013.

Distribuția elevilor promovați pe categorii de medii obținute arată că cei mai mulți dintre absolvenți se situează la limita inferioară a mediei, aproape 23% dintre aceștia obținând medii între 6 și 6,50, în timp ce 4,8% dintre promovați obțin medii peste 9,50. Analiza ratei de promovare pe județe arată că în doar două județe rata de promovare este de peste 70% (Cluj și Suceava), 18 județe înregistrează rate de promovare între 60-69%, iar 7 județe obțin rate de promovare de sub 50%. Pe filiere, cea mai scăzută rată de promovare se înregistrează în cazul liceelor tehnologice (37,99%).

La examenul de Bacalaureat (2014, prima sesiune) diferența între media obținută de elevii

Înscriși din mediul rural este cu este cu 0,36 puncte mai mică decât media celor înscriși din mediul urban.

Disparitățile economice și educaționale

Întrucât datele oficiale existente la nivel național (la Guvern, Ministerul Educației sau Institutul Național de Statistică) nu sunt dezagregate pe acest criteriu, vom folosi datele de la ARACIP, care au fost pot fi preluate și interpretate cu precauțiile menționate la începutul acestui capitol. Totodată, referitor la acest tip de disparitate, dorim să introducem în ecuație și dimensiunea educațională – din două motive: pe de o parte, nu au fost colectate direct date care să reflecte nivelul economic al familiei; dar, pe de altă parte, studiile naționale și internaționale au determinat că nivelul economic al familiei și câștigurile se corelează puternic cu nivelul de educație. În plus, aceleași studii au arătat că nivelul economic al familiei se corelează mai puternic cu participarea școlară (pozitiv) și cu absenteismul (negativ), în timp ce nivelul educațional al familiei se corelează puternic, pozitiv, cu rezultatele învățării.

Ca urmare, datele referitoare la influența nivelului educațional al familiei asupra rezultatelor învățării pot fi incluse în această analiză, ca indicator de proximitate. Astfel, se poate observa o corelație puternică între mediile de la sfârșitul anului școlar și nivelul de educație al familiei, atât pentru elevii din învățământul gimnazial, cât și pentru cei din învățământul liceal:

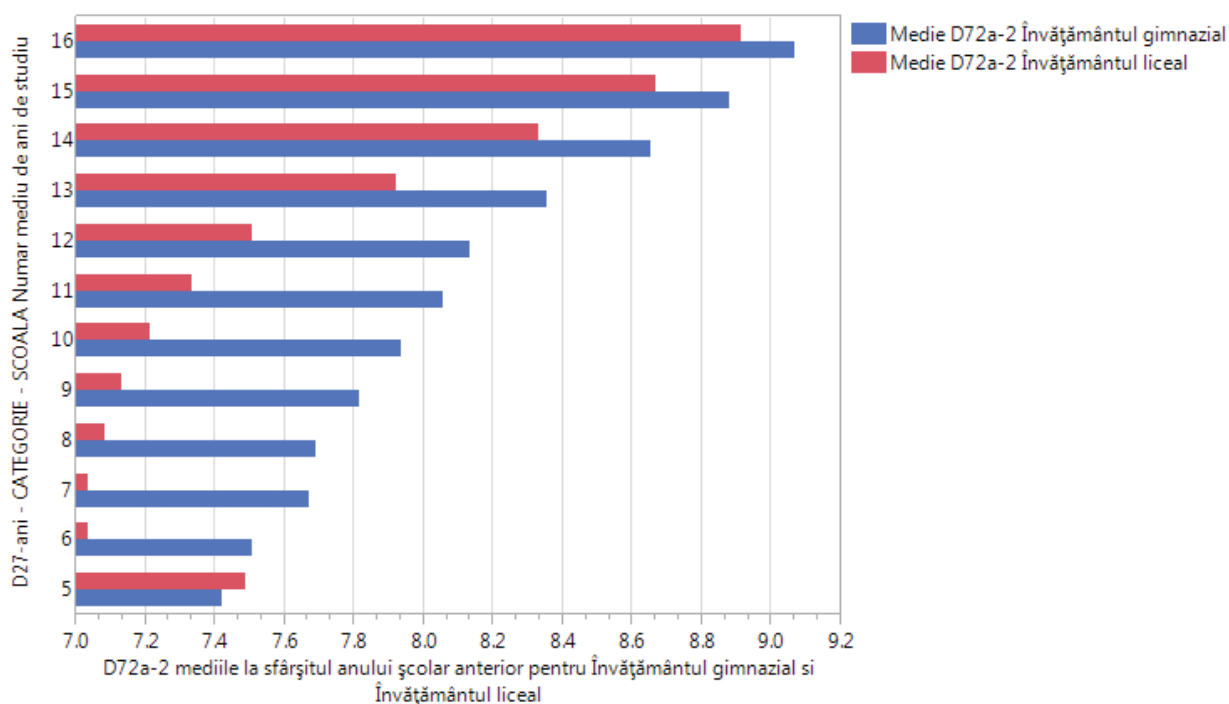

Figura 8 - Numărul mediu de ani de studiu vs. mediile la sfârșitul anului școlar anterior

Notă: la nivelurile inferioare de educație au fost incluse și unitățile școlare care nu au completat câmpurile respective din chestionar.

Același lucru se poate observa și analizând mediile obținute la examenul de Bacalaureat (s-a folosit o medie simulată, pentru fiecare unitate de învățământ, calculată pe baza valorilor medii din intervalele de raportare din baza de date):

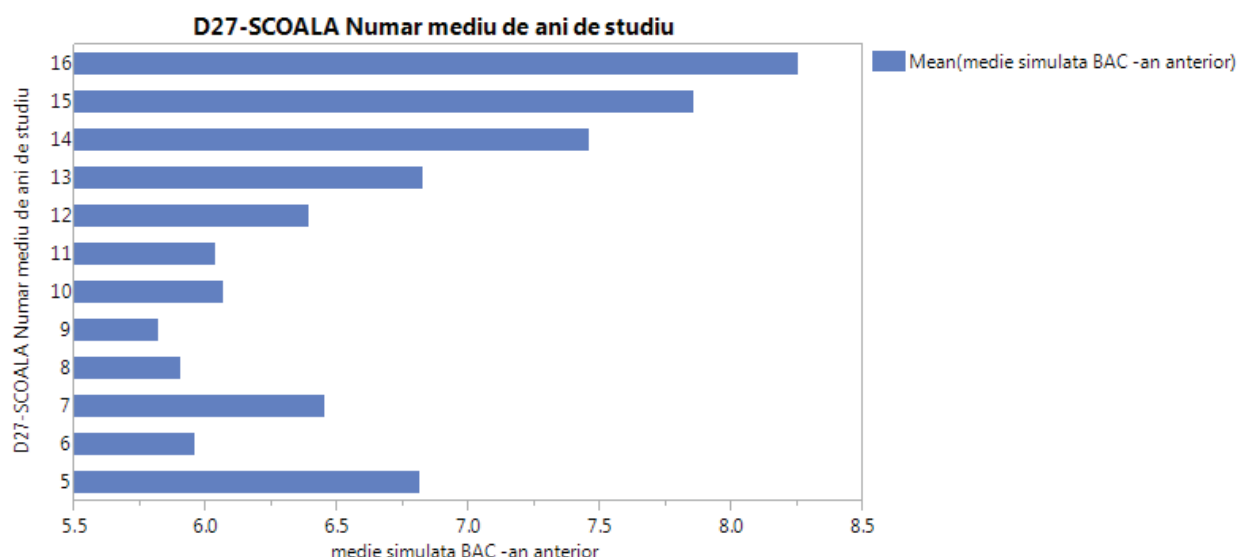

Figura 9 - Medie simulata BAC în funcție de numărul mediu de ani de studiu al părinților. Sursa: ARACIP – date proprii pentru anul școlar 2013-2014

Notă: la nivelurile inferioare de educație au fost incluse și unitățile școlare care nu au completat câmpurile respective din chestionar.

În privința rezultatelor la evaluarea națională de la finalul clasei a VIII-a, se observă o corelație puternică a acestora cu nivelul de educație al familiei (mai mult la probele de Limba Română și Matematică, mai puțin la proba de Limbă Maternă).

**D27-ani - CATEGORIE - SCOALA Numar mediu de ani de studiu vs. D76
MEDIE Evaluarea Nationala**

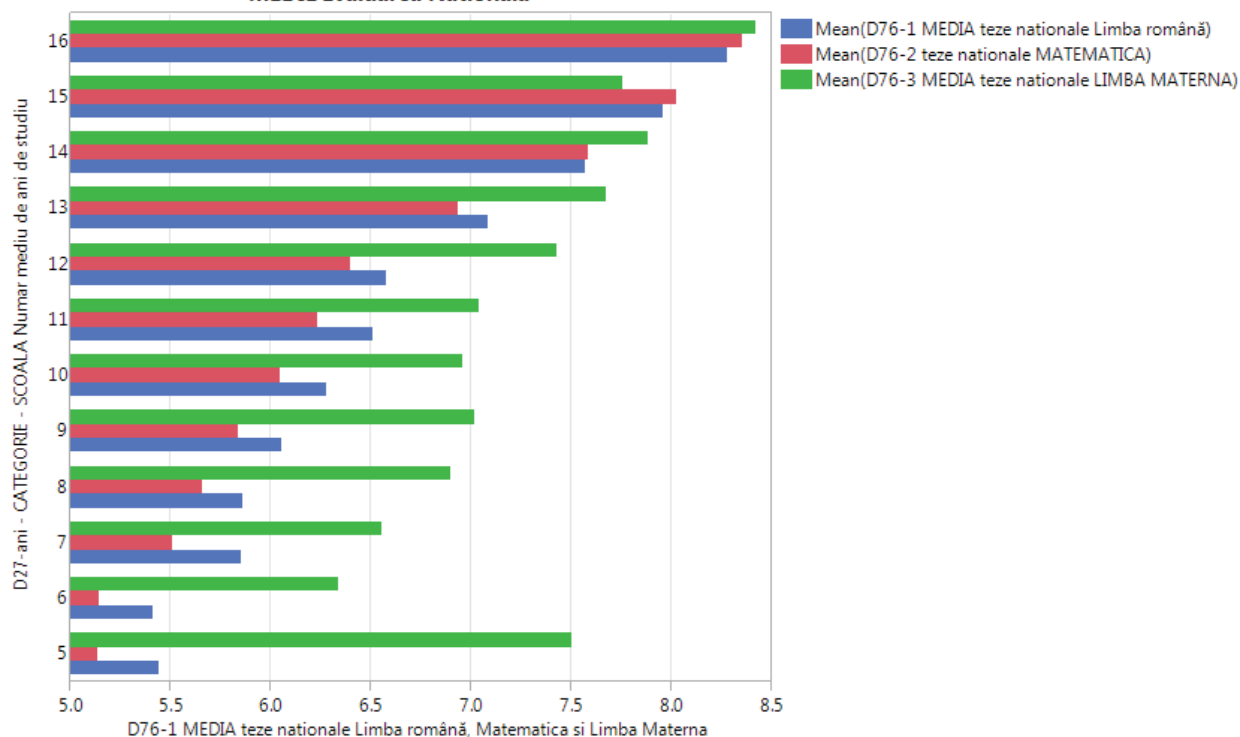

Figura 10 - Media la evaluarea națională în funcție de numărul mediu de ani de studiu al părinților. Sursa: ARACIP – date proprii pentru anul școlar 2013-2014

În plus, conform datelor ARACIP elevi ai căror părinți au, în medie, mai puțin de 10 ani de studiu, au șanse mai mici de a primi o educație de calitate - procentajul cadrelor didactice necalificate care predau acestor copii fiind mai mare decât media națională. În schimb procentajul cadrelor didactice cu doctorat se corelează pozitiv puternic cu numărul mediu de ani de studiu al părinților elevilor la care predau.

2.3.2. Inechitatea privind rezultatele învățării reflectată în evaluările internaționale

În această secțiune vom analiza datele (inclusiv comparative) rezultate din participarea României la evaluări internaționale. Ca o constatare generală, rezultatele la evaluările internaționale relevă situează sistemul românesc de învățământ în a doua parte a clasamentelor mondiale.

De exemplu, la evaluarea internațională PISA 2012 (ultima evaluare ale cărei rezultate au fost publicate – PISA fiind un acronim de la ” Programme for International Student Assessment” care evaluează standardizat competențele de matematică, științe și lectură, clasa a VII-a), indică rezultate slabe la matematică, științe și lectură, în comparație cu media obținută de cele 65 de state participante.

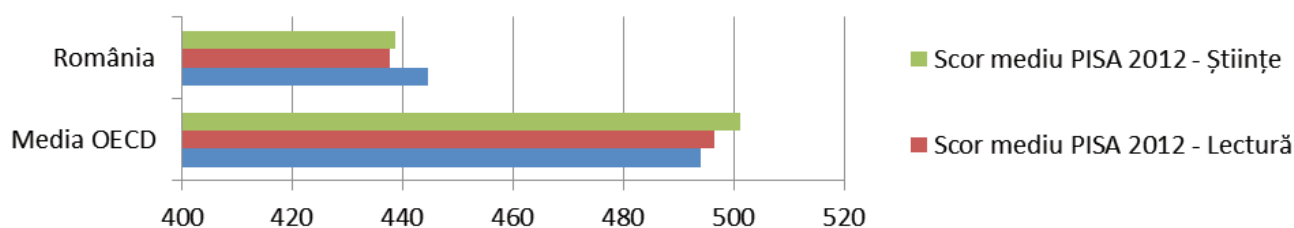

Figura 11 - Rezultatele elevilor români la PISA față de media internațională. Sursa: PISA 2012

Aceleași rezultate generale, mai slabe decât mediile internaționale, au fost înregistrate și în alte evaluări internaționale ale rezultatelor elevilor – de exemplu evaluările internaționale PIRLS (acronim de la ” Progress in International Reading Literacy Study”, care evaluează standardizat competențele de lectură, la clasa a IV-a) și TIMSS (Acronim de la ” Trends în International Mathematics and Science Study”, care evaluează standardizat competențele de matematică și științe, la clasa a IV-a și clasa a VIII-a).

La PIRLS, de exemplu, au fost înregistrate rezultate fluctuante și doar în 2006 acestea s-au situat peste media internațională:

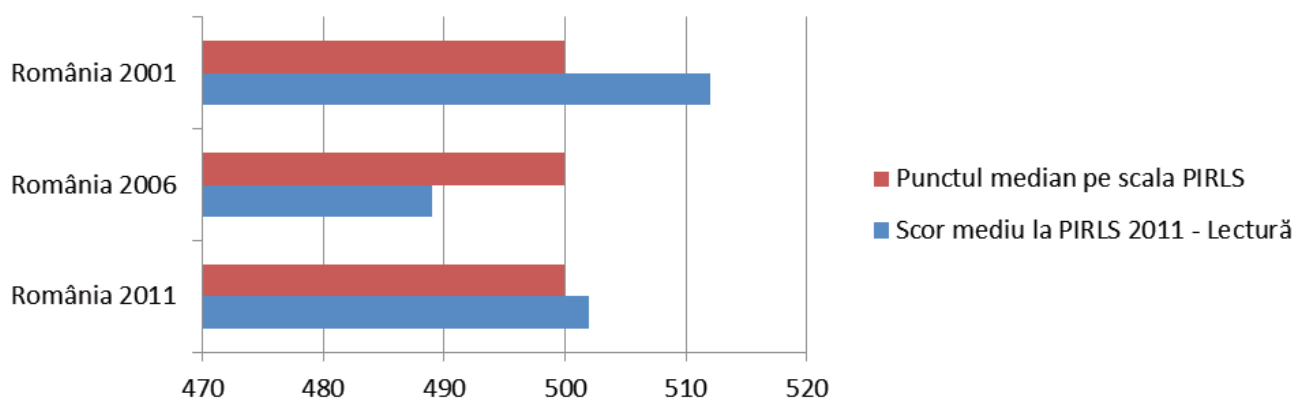

Figura 12 - Rezultatele elevilor români la PIRLS față de media internațională. Surse: PIRLS 2001, PIRLS 2006, PIRLS 2011

La TIMSS, pe de altă parte, rezultatele sunt aproape constant sub mediile internaționale și, mai îngrijorător, în scădere (față de mediana rezultatelor internaționale).

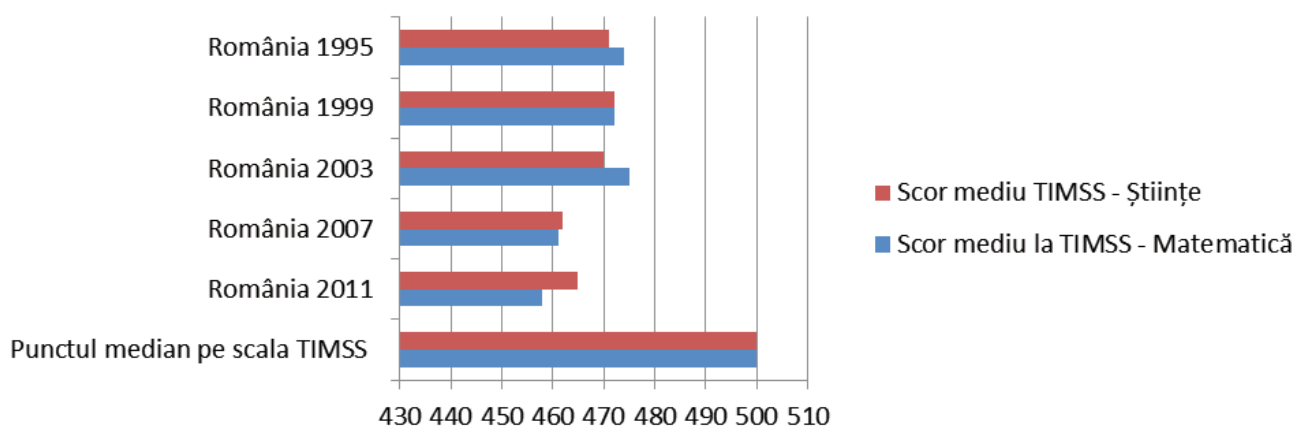

Figura 13 - Rezultatele elevilor români la TIMSS față de media internațională. Surse: TIMSS 1995-2011

Ca o concluzie generală, privind calitatea educației oferite de învățământul primar și gimnazial, putem constata că rezultatele la evaluările internaționale nu sunt satisfăcătoare, în general, dar și, pe de altă parte, o calitate mai bună a învățământului primar față de cel gimnazial.

Dincolo de aceste constatări generale, mai menționăm și faptul că diferențele de rezultate în funcție de gen nu sunt semnificativ diferite față de cele internaționale. Astfel, atât la PISA, pe de o parte, cât și la TIMSS/PIRLS, pe de altă parte, diferențele între rezultatele naționale și media rezultatelor pe plan internațional datorate genului sunt nesemnificative statistic. Acesta este și motivul pentru care genul nu a fost considerat factor de risc în această cercetare, cu toate că evoluții recente (cum ar fi tendința de creștere a diferențelor de rezultate la examenul de Bacalaureat, între băieți și fete, în favoarea acestora din urmă) ar putea face necesară, în viitor, reconsiderarea acestei opțiuni.

În același sens, nu trebuie neglijată influența acestui factor, atunci când se combină cu alți factori de risc. În acest sens, putem exemplifica cu fetele de etnie romă, la care factorul de gen adăugat celui etnic și celui economic, duce la o scădere a participării și la rezultate mai slabe.

În cele ce urmează, vom analiza disparitățile privind calitatea educației reflectată prin rezultatele învățării la două din cele patru categorii de grupuri vulnerabile luate în considerare (elevii din mediul rural și cei cu venituri reduse/care provin din familii cu nivel educațional scăzut). Pentru elevii de etnie romă și pentru cei cu dizabilități, evaluările internaționale nu oferă date.

Disparitățile rural-urban

Disparitățile între elevii din mediul urban și cei din mediul rural (în dezavantajul celor din urmă) sunt evidente și analizând datele rezultate de la evaluările internaționale. Astfel, la evaluările TIMSS și PIRLS, rezultatele sunt analizate diferențiat luând în calcul dimensiunea localității de reședință. Astfel, se poate constata că elevii care învață în școli situate în localități cu peste 15.000 de locuitori (deci localitățile urbane) obțin rezultate peste mediile internaționale, în timp ce elevii care învață în școli situate în localități sub 15.000 locuitori (majoritatea, localități din mediul rural) obțin, în general, rezultate mult sub mediile internaționale - cu

mențiunea că proporția elevilor care învață în școli din localități sub 15.000 de locuitori, este semnificativ mai mare decât media internațională:

Proporția elevilor care învață în școli situate în localități:	Cu mai mult de 100.000 loc.	Cu 15.001 – 100.100 loc.	Cu 15.000 loc. Sau mai puțin
PIRLS 2011 România	21	15	65
PIRLS 2011 media internațională	31	27	42
TIMSS 4 2011 Matematică România	21	15	65
TIMSS 4 2011 Matematică media internațională	31	27	42
TIMSS 8 2011 Matematică România	24	16	60
TIMSS 8 2011 Matematică media internațională	37	28	35
TIMSS 4 2011 Științe România	21	15	65
TIMSS 4 2011 Științe media internațională	31	27	42
TIMSS 8 2011 Științe România	24	16	60
TIMSS 8 2011 Științe media internațională	37	28	35

Tabel 12 - Proporția elevilor în funcție de localitatea de proveniență. Sursa: TIMSS 2011

Scorurile medii ale elevilor care învață în școli situate în localități:	Cu mai mult de 100.000 loc.	Cu 15.001 – 100.100 loc.	Cu 15.000 loc. Sau mai puțin
PIRLS 20011 România	556	534	477
PIRLS 20011 media internațională	525	512	500
TIMSS 4 2011 Matematică România	538	516	457
TIMSS 4 2011 Matematică media internațională	501	489	477
TIMSS 8 2011 Matematică România	509	477	433
TIMSS 8 2011 Matematică media internațională	484	463	450
TIMSS 4 2011 Științe România	567	541	477
TIMSS 4 2011 Științe media internațională	497	484	475

TIMSS 8 2011 Științe România	500	475	448
TIMSS 8 2011 Științe media internațională	492	473	463

**Tabel 13 - Rezultatele elevilor în funcție de localitatea de proveniență. (Mediana rezultatelor: 500 de puncte).
Sursa: TIMSS 2011**

În funcție de rezultatele la PISA, însă, diferențele de performanță în funcție de mediul (rural, urban), nu sunt mai mari decât mediile internaționale – totuși, existând o diferență medie de 25 de puncte (5%), în defavoarea mediului rural – cu mențiunea că analizele OECD iau un calcul un singur prag (localități sub/peste 3000 de locuitori).

Diferențele între școlile din mediul rural și cele din mediul urban în privința calității educației sunt confirmate și de evaluările realizate de Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar – scorurile medii realizate la evaluarea externă de școlile din mediul urban sunt cu 10,8% mai mari decât școlile care funcționează în mediul rural.

Coroborând rezultatele de mai sus cu cele privind participarea, se poate observa că, în mediul urban, atât indicatorii de participare, cât și cei privind rezultatele au valori peste mediile internaționale și, dacă se dorește cu adevărat îmbunătățirea calității educației, accentul trebuie pus, în viitor, mai ales pe îmbunătățirea calității educației din mediul rural.

Disparitățile economice și educaționale

În general, analizele și cercetările existente dovedesc strânsa dependență între rezultatele la evaluările internaționale și statutul social și economic al familiei – sărăcia cauzând rezultate mai slabe. De exemplu, la evaluările internaționale TIMSS și PIRLS au fost identificați anumiți factori, care țin de context (familial și comunitar), a căror influență asupra rezultatelor învățării este demonstrabilă. Dintre acești factori care țin de sărăcie și care se corelează puternic cu rezultatele învățării, putem menționa nutriția inadecvată și lipsa de somn. Având în vedere și faptul că proporția copiilor care suferă de foame/malnutriție sau sunt deprivați de somn este, în general, mai mare decât mediile internaționale, rezultatele acestora sunt mult inferioare elevilor care nu se află în aceste situații:

	Procentul elevilor din clase în care profesori raportează probleme legate de nutriție		Procentul elevilor din clase în care profesori raportează probleme legate de lipsa somnului	
	Nu există elevi în această situație	Există elevi în această situație	Nu există elevi în această situație	Există elevi în această situație
PIRLS 2011 România	50	50	62	38
PIRLS 20011 media internațională	73	27	51	49
TIMSS 4 2011 Matematică România	50	50	62	38
TIMSS 4 2011 Matematică media internațională	71	29	53	47
TIMSS 8 2011 Matematică România	60	40	56	44

TIMSS 8 2011 Matematică media internățională	63	37	43	57
TIMSS 4 2011 Științe România	50	50	62	38
TIMSS 4 2011 Științe media internățională	71	29	54	46
TIMSS 8 2011 Științe România	60	40	55	45
TIMSS 8 2011 Științe media internățională	64	36	42	58

Tabel 14 - Procentul elevilor deprivați de hrană sau somn. Sursa: PIRLS 2011, TIMSS 2011

PIRLS 2011 România	Scorurile medii ale elevilor din clase în care profesori raportează probleme legate de nutriție		Scorurile medii ale elevilor din clase în care profesori raportează probleme legate de lipsa somnului	
	Nu există elevi în această situație	Există elevi în această situație	Nu există elevi în această situație	Există elevi în această situație
	522	480	507	491
PIRLS 20011 media internățională	519	495	518	507
TIMSS 4 2011 Matematică România	501	461	485	475
TIMSS 4 2011 Matematică media internățională	498	472	497	486
TIMSS 8 2011 Matematică România	468	443	465	449
TIMSS 8 2011 Matematică media internățională	477	449	477	461
TIMSS 4 2011 Științe România	528	481	509	498
TIMSS 4 2011 Științe media internățională	493	467	492	481
TIMSS 8 2011 Științe România	470	457	465	464
TIMSS 8 2011 Științe media internățională	477	449	477	461

**Tabel 15 - Rezultatele elevilor în funcție de deprivarea de hrană sau somn. Sursa: PIRLS 2011, TIMSS 2011.
(Mediana rezultatelor: 500 de puncte)**

Reamintim faptul că, dimensiunea economică a fost analizată împreună cu dimensiunea educațională: nivelul economic al familiei și câștigurile se corelează puternic cu nivelul de educație. Ca urmare, datele referitoare la influența nivelului educațional al familiei asupra rezultatelor învățării pot fi incluse în această analiză.

De exemplu, tot la TIMSS/PIRLS, este analizată influența resurselor educaționale acasă (din familie) asupra rezultatelor învățării, existența acestor resurse fiind determinată, la rândul ei, atât de nivelul economic, cât și de cel educațional al familiei.

Conform acestei analize (în condițiile în care procentul elevilor care au puține resurse educaționale în familie este mai mare decât media internațională), variația rezultatelor care poate fi atribuită acestui factor este mult mai mare decât media internațională. Subliniem și faptul că rezultatele elevilor care au acasă resurse educaționale (la nivel înalt sau mediu) sunt mai bune decât mediile internaționale, față de rezultatele elevilor cu puține resurse educaționale, care sunt mult mai slabe decât mediile internaționale:

	Procentul elevilor care dispun de multe resurse educaționale	Procentul elevilor care dispun de anumite resurse educaționale	Procentul elevilor care dispun de puține resurse educaționale
PIRLS 2011 România	7	67	26
PIRLS 20011 media internațională	18	73	9
TIMSS 4 2011 Științe România	7	67	26
TIMSS 4 2011 Științe media internațională	17	74	9
TIMSS 8 2011 Științe România	10	71	19
TIMSS 8 2011 Științe media internațională	12	67	21
TIMSS 4 2011 Matematică România	7	67	26
TIMSS 4 2011 Matematică media internațională	17	74	9
TIMSS 8 2011 Matematică România	10	71	19
TIMSS 8 2011 Matematică media internațională	12	67	21

Tabel 16 - Proporția elevilor în funcție de resursele educaționale. Surse: PIRLS 2011, TIMSS 2011

	Scorurile medii ale elevilor care dispun de multe resurse educaționale	Scorurile medii ale elevilor care dispun de anumite resurse educaționale	Scorurile medii ale elevilor care dispun de puține resurse educaționale
PIRLS 2011 România	593	518	442
PIRLS 20011 media internațională	571	510	448
TIMSS 4 2011 Științe România	604	524	438
TIMSS 4 2011 Științe media internațională	559	495	428
TIMSS 8 2011 Științe România	535	470	412

TIMSS 8 2011 Științe media internațională	540	480	424
TIMSS 4 2011 Matematică România	580	496	426
TIMSS 4 2011 Matematică media internațională	555	497	436
TIMSS 8 2011 Matematică România	557	463	390
TIMSS 8 2011 Matematică media internațională	530	470	415

Tabel 17 - Rezultatele elevilor în funcție de resursele educaționale. Sursa date: PIRLS 2011, TIMSS 2011. Nota: mediana rezultatelor este de 500 de puncte

Mai pot fi menționate și date interesante referitoare la acest aspect, așa cum au reieșit din rezultatele la PIRLS și TIMSS. De exemplu, în cazul României, numai 13% dintre elevi au cel puțin un părinte cu studii superioare (la o medie internațională – pentru statele eșantionate – de 31%).

Această influență este confirmată și de rezultatele la PISA. De exemplu, există o corelație negativă între rezultatele la PISA și proporția elevilor cu un Indice al statutului economic, social și cultural sub valoarea 1. ESCS este "PISA index of social, economic and cultural status of students" – indice compus, care cuprinde statutul ocupațional al părintelui, nivelul de educație a părinților (măsurat în ani de educație formală), numărul de cărți din bibliotecă (ca indicator cultural) și nivelul general de bogăție a familiei (definit prin posesie).

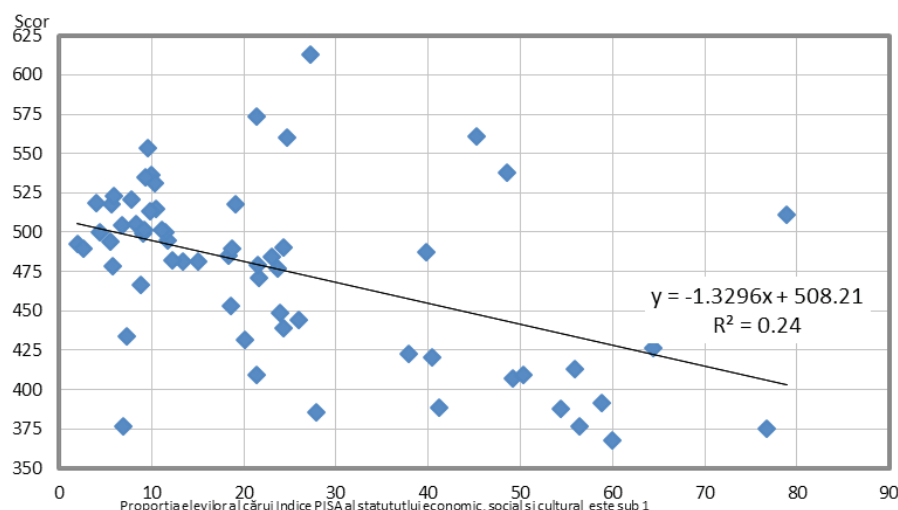

Figura 14 - Corelația între rezultatele la PISA și proporția elevilor cu Indice ESCS. Sursa: OECD PISA
[44]

Tot PISA mai arată și faptul că în România, influența factorilor de context asupra rezultatelor la PISA este mult peste media OECD – deci, școala nu reușește să compenseze influența negativă a mediului de proveniență asupra rezultatelor școlare. Acest lucru este dovedit și de:

- procentul elevilor "rezilienți" (adică elevii din familii defavorizate în privința ESCS și cu rezultate între cele mai bune, calcul făcut după ce se ponderează influența

[44] PISA 2012 Results: Excellence Through Equity: Giving Every Student the Chance to Succeed (Volume II) – date disponibile la: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-volume-ii.htm>; accesat în octombrie 2015;

- mediului de proveniență): 2,8% față de o medie de 6,4%, la nivel de OECD;
- segregarea școlilor pe bază de rezultate obținute: variația rezultatelor în interiorul școlii este mai mică decât media OECD, în schimb variația rezultatelor între școli este mult mai mare decât media OECD – în condițiile în care sistemele școlare cu rezultate bune la PISA au o variație mai mare a rezultatelor în interiorul școlii decât între școli;
 - variația de performanță datorată diferențelor individuale de statut socioeconomic în interiorul școlilor este mult mai mică decât diferența de performanță datorată diferențelor de statut socioeconomic între școli;
 - sistemul românesc este peste media OECD la diferență de performanță între elevii care au frecventat grădinița și cei care nu au frecventat grădinița; această diferență se dublează dacă se ia în considerare și nivelul socioeconomic al familiei.

Pe baza acestor date, este necesară luarea în considerare a unor intervenții specifice, care să vizeze compensarea influenței acestor factori, prin programe și acțiuni nu numai de natură educațională, ci și pe plan social, economic și cultural, și care să se adreseze nu numai elevului în situație de risc, ci și familiei și comunității.

CAPITOLUL 3

3.Situația generală actuală în învățământul universitar

3.1 Context învățământ superior

3.1.1. Profil demografic al tinerilor

Natura tiparelor de dezavantaj din rândul populației din cohorta de vârstă asociată tradițional participării la învățământul terțiar este de regulă determinată de profilul demografic al acesteia. Acest profil determină atât zonele de intervenție oportune în politicile publice, cât și tipul de resurse necesare pentru derularea acestora. În România, marea majoritate a populației de studenți este reprezentată de tineri, ponderea acestora fiind deosebit de ridicată în programele ” la zi „(Eurydice, 2012). Prezenta secțiune abordează mai ales caracteristici demografice ale populației de tineri din România și modul în care aceste caracteristici afectează șansele de participare la învățământul superior.

În ciuda ratei rapide de masificare a participării la învățământul superior după 1990, România este pe penultimul loc din Uniunea Europeană cu privire la participarea tinerilor la învățământul terțiar, doar în urma Italiei. Conform Eurostat^[45], doar 25,0% din tinerii de 30-34 de ani aveau o diplomă de absolvire a învățământului superior în 2014.

Problemele de acces cantitativ rezultă parțial din situația calitativă și modul de funcționare al învățământului secundar și din probleme de acces existente încă din forme timpurii de educație. Aceste probleme se manifestă nu doar la nivelul ratelor absolute de participare la învățământul superior, dar și la situația rezultatelor elevilor români la teste internaționale precum PISA. Totuși, există rate diferite de acces la învățământul superior în funcție de diverse caracteristici demografice, și se pot identifica o serie de grupuri care au probleme deosebite de acces (tinerii săraci, cei din mediul rural și mai ales tinerii romi fiind exemple de grupuri cu risc ridicat de excluziune, care ies în evidență).

Un aspect critic legat de orice analiză a situației diverselor grupuri de tineri este dat de schimbările majore cu care se confruntă acest grup de populație:

- a. Populația de tineri este supusă unor fluxuri demografice rapide, mai ales prin corelația cu ratele extrem de ridicate de emigrație. Ponderea celor care rămân în țară ca rezidenți este în scădere, raportat la numărul original de nou născuți pe fiecare cohortă în parte.

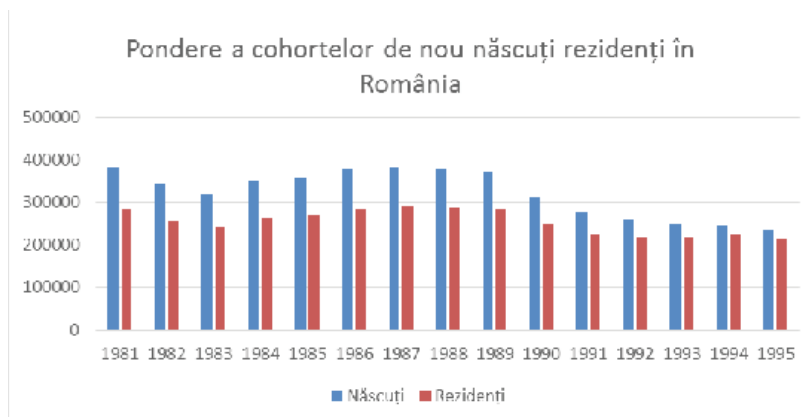

Figura 15 - Ponderea nou născuților pe fiecare cohortă anuală rezidenți în România. Sursa: INS

[45] Comunicat de presă, accesibil online la <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6787423/3-20042015-BP-EN.pdf/b2f295ba-2e15-409c-bec9-91c4e49c5d32>; accesat în octombrie 2015;

b. Populația de tineri se află în schimbare. Dacă până în 2003, majoritatea nou-născuților proveneau din mediul rural, după această dată noile cohorte sunt de origine preponderent urbană. Acest lucru indică o creștere a ponderii populației care beneficiază încă de la naștere de acces la servicii de educație și suport specifice mediului urban. Totuși, până aproape de anul 2020, tinerii din mediul rural vor continua să fie suprareprezențați în segmentul de vârstă 18-24 de ani. Acest lucru trebuie pus în contextul unei participări deosebit de scăzute a tinerilor din mediul rural la învățământul superior. Balica (2008), citată de Voicu și Vasile (2010), indică o rată de 5% până la 6% - ponderea tinerilor din mediul rural în totalul populației de studenți în perioada de după revoluție, de exemplu. Totuși, există indicații conform cărora s-a înregistrat o creștere a participării tinerilor din mediul rural la învățământul superior după anul 2000 (ibid.).

Cohorta	1990/93	1994/97	1998/01	2002/2005	2006/2009	2010/13
Număr	1.100.408	951.615	926.786	860.269	878.499	807.761
Urban	48,5%	46,5%	46,3%	49,8%	54,6%	54,6%
Rural	51,5%	53,5%	53,7%	50,2%	45,4%	45,4%

Tabel 18 - Distribuția nou-născuților pe medii, cohorte de 4 ani. Sursa: INS Tempo

Deși ponderea redusă a studenților din mediul rural indică o situație de risc sporită comparativ cu tinerii din mediul urban, sistemele de sprijin financiar pentru studenți tind să aibă ca beneficiari, preponderent tineri din mediul urban (Proteasa și Miroiu, 2012). Totuși, raportat la ponderea lor redusă în sistemul universitar, studenții din mediul rural tind să beneficieze în proporții mai mari de burse, subvenții de studiu sau de cămin (ibid.).

c. Se înregistrează o creștere a ponderii populației de etnici romi în totalul populației^[46] naționale concomitent perpetuării diferențelor inter-comunitare de participare la învățământ și a segregării școlare (Messing, 2014). Numărul total de romi nu este cunoscut cu exactitate, datorită discrepanțelor dintre rezultatele recensămintelor (care se bazează pe auto-identificare și sunt influențate de problema numărului mare de persoane de etnie romă fără acte de identitate^[47]) și alte estimări. Duminică și Ivăsiuc (2010) au menționat problema vidului informațional în care se organizează politicile de creștere a participării populației rome la diverse forme de școlarizare.

Multe din problemele de acces la învățământul superior a copiilor romi își au originea în ratele ridicate de abandon, segregare și plasare discriminatorie din învățământul primar și secundar. Un exemplu este includerea disproporționată a copiilor romi în școli pentru copii cu cerințe educaționale speciale, adeseori fără un fundament real (Messing, 2014 și Rus, 2012). Această situație poate contribui la reducerea ratei de progresie din învățământul secundar spre cel terțiar.

Dacă datele generale lipsesc, există totuși un consens legat de situația precară a copiilor romi vis-a-vis de participarea la sistemul formal de educație, pe toate nivelele.

[46] Conform datelor INS, online la: <http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/04-recensamantul%20populatiei.pdf>

[47] Este recunoscută problema persoanelor de etnie romă care din cauza dificultăților birocratice ce trebuie depășite pentru obținerea documentelor de identitate personală a unui copil nou-născut în familie, aleg alternativa de renunța la înregistrarea acestuia în Registrul Persoanelor. Despre inițiativele ONG-urilor privind problema persoanelor de etnie romă fără acte de identitate se poate citi accesând link-ul: http://www.romanicriss.org/prezentare%20initiativa%20CRISS_acte%20identitate%202005.pdf

Duminică și Ivăsiuc (2010) indică o corelație între ponderea elevilor romi din școli și calitatea infrastructurii școlare, unitățile educative cu o pondere ridicată de elevi romi având dotări inferioare altor școli.

Aceste date trebuie contextualizate mai departe în situația generală a comunității romă. Cu o șansă de a fi șomeri de 3,4 ori mai mare decât media națională (UNICEF, 2014a) există un cerc vicios al dezavantajului cumulat care se manifestă în participarea educațională redusă. De altfel, doar 23% din părinții romi au ca ambiție participarea copiilor la studii universitare (Banca Mondială, 2014), lucru care confirmă nevoia de a lucra la nivel de comunitate pentru a facilita creșterea accesului copiilor romi la toate formele de învățământ mergând până la cel terțiar.

d. Tinerii fără educație preuniversitară completă reprezintă o categorie vulnerabilă specială și în mare măsură neomogenă. Conform multiplelor studii existente, participarea la un nivel de educație superior duce la creșterea șanselor de angajare, la creșterea șanselor de păstrare a locului de muncă și, implicit, de avansare economică și socială. România suferă de pe urma unei rate deosebit de ridicate de abandon școlar, augmentată de un declin al ratei de promovare a examenului de bacalaureat. În România, conform datelor INS (UNICEF, 2014a pp. 17), 17,5% din tinerii de 18-24 de ani au părăsit școala înainte de finalizarea studiilor secundare. Datele Eurostat^[48] indică o creștere a acestui procent la un record de 18,1% pentru anul 2014. Această rată plasează România pe antepenultimul loc din Europa, în urma doar a Spaniei și a Maltei. Acest tipar contrastează cu situația altor state din Europa Centrală și de Est - primele 5 state (cele cu cea mai mică rată de abandon școlar din UE) fiind toate foste state socialiste.

Mai mult, problema tinerilor care abandonează educația este augmentată de o creștere alarmantă a copiilor care nu participă deloc la educația școlară obligatorie. Conform UNESCO (2014), această categorie a crescut rapid, de la 6,3% din copii de vârstă învățământului primar la 12,2% în 2012. Aceste cifre se referă la copii de vârstă reprezentativă pentru ciclul de educație primar. Toate aceste tipare de abandon sau neparticipare contribuie la excluderea de la bun început a unui număr ridicat de tineri din sistemul de învățământ superior.

e. În afara bagajului educațional moștenit de tineri din învățământul secundar, există și corelații între nivelul de educație al părinților și rata de participare la învățământul superior. În România situația este acutizată de ponderea relativ mică a adulților care au absolvit o formă de studii universitare. Pe termen lung, această sursă de inechitate va deveni mai importantă datorită creșterii semnificative a ponderii populației care a absolvit învățământul superior – și a accentuării implicite a dezavantajului la nivelul celor cu un nivel scăzut de studii.

f. Persoanele cu dizabilități reprezintă un alt grup ce întâmpină condiții dificile în accesarea studiilor superioare, adesea din lipsa unei forme de sprijin întâlnită în majoritatea instituțiilor. De exemplu, 99% dintre personalul academic, respondent în cadrul unui chestionar privind accesibilitatea instituțiilor de învățământ superior nu erau familiari cu existența unui suport de curs în limbaj braille pentru studenții cu dificultăți de vedere, în timp ce niciun respondent nu a afirmat că ar fi familiar cu existența sau utilizarea unui limbaj internațional de interpretare pentru studenții

[48] Comunicat Eurostat, online la: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/6787423/3-20042015-BP-EN.pdf/b2f295ba-2e15-409c-bec9-91c4e49c5d32>; accesat în octombrie 2015;

cu dizabilități acustice, în cadrul instituțiilor din care provin^[49]. Similar cu situația oricărui alt grup dezavantajat, este important de notat că persoanele cu dizabilități acumulează mai multe tipuri de riscuri de excluziune determinate de factori privind finalizarea ciclurilor de educație secundară și accesul la învățământ superior. Cu toate acestea, sunt disponibile foarte puține date privind participarea la educație a acestor categorii la educație, iar acestea sunt contradictorii variind de la câteva procente până la procente similare de participare cu ale majorității tinerilor. Această problemă ar putea fi cauzată de diferențe legate de metodologia folosită în colectarea de date.

3.1.2.Participarea grupurilor dezavantajate la învățământul superior

Definirea grupurilor dezavantajate este primul pas în calea identificării variației participării fiecărui grup în parte la învățământul terțiar. Creșterea accesului este, în termeni practici, produsul ratei de penetrare relative în ÎS al fiecărui grup dezavantajat în parte și al greutății specifice a acestor grupuri în cadrul populației generale.

Status quo

Înainte de a discuta despre probleme de acces la nivelul unor grupuri specifice, este important de notat modul în care inechitățile sociale duc la o reducere semnificativă a numărului celor care sunt eligibili pentru accesul la învățământul superior încă înainte de a exista vreo posibilitate de intervenție la nivel de sistem educațional terțiar.

Sistemul de acces în învățământul superior (ÎS) din România a rămas în mare parte neschimbat în ultimii 20 de ani. O schimbare notabilă (legată de decizii instituționale, nu sistemice) a fost renunțarea în multe instituții la examenul de admitere, ca urmare a scăderii nivelului de concurență pentru diverse specializări. Punctul cheie al sistemului de acces este obligativitatea promovării de către candidați a examenului de bacalaureat la finalul învățământului secundar. Accesul la acest examen este condiționat de promovarea celor 12 clase ale învățământului preuniversitar.

O evoluție importantă este scăderea semnificativă a ratei de promovare a examenului de bacalaureat după anul 2009. Conform datelor furnizate de Ministerul Educației^[50], rata de promovabilitate la bacalaureat a suferit de pe urma unui declin constant după ce a atins cifre record în 2008 și 2009. Atât rata de promovare, cât și numărul total de elevi care au promovat examenul au scăzut constant, deși recent s-a înregistrat o revenire, rata de promovare a bacalaureatului crescând până la aproape 60% în 2014^[51] și peste această cifră în 2015.

Declinul numărului de absolvenți este parțial augmentat de declinul demografic general, dar numărul de elevi care promovează bacalaureatul a început să scadă inclusiv ca pondere relativă a cohortelor de 18 sau 19 ani. Toți acești factori sunt problematici pentru România în vederea atingerii țintelor din Strategia EU2020^[52] de participare la învățământul superior și indică existența unui nivel ridicat de inechitate chiar înainte de intrarea în sistem.

[49] Retrieved online from: <http://eupd.ro/wp-content/uploads/2011/09/Raport-final.pdf> ; accesat în octombrie 2015;

[50] Extrase și centralizate de pe websiteul <http://bacalaureat.edu.ro/>, ultima accesare 27.07.2015

[51] Cifrele și procentele se referă la prima sesiune de bacalaureat, dar includ candidați din alte generații de absolvenți.

[52] Strategia Europa 2020 este disponibilă online: http://ec.europa.eu/europe2020/index_ro.htm; accesat în octombrie 2015;

Grupuri majore cu participare redusă

Sistemul de acces în învățământul superior blochează accesul anumitor grupuri în mod particular datorită diferențelor acumulate în educația preuniversitară. De exemplu, anumite surse indică doar 5% din copii romi ca finalizând studiile liceale, nivelul minim necesar

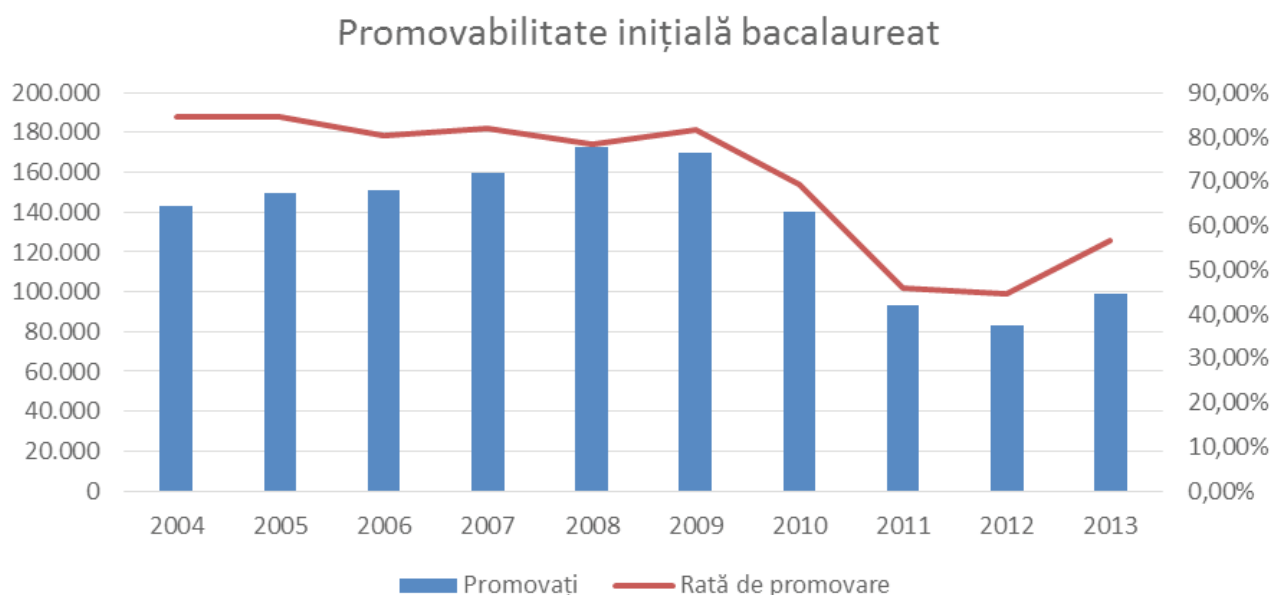

Figura 16 - Promovabilitate bacalaureat. Sursa Mediafax, citând MECS

Există mai multe grupuri sociale, economice sau etnice cu rate scăzute de participare la învățământul superior. Conform datelor PIRLSS, TIMSS și PISA din secțiunea anterioară, caracteristica transversală dominantă care pune tinerii în situația de risc de participare scăzută este reprezentată de statusul socio-economic precar. Copii din familii sărace și cu părinți cu un nivel scăzut de educație tind să aibă șanse reduse de a performa în sistemul formal de învățământ. Totuși, se pot identifica alte grupuri care au rate scăzute de participare la învățământul superior, dintre care numeric cele mai mari sunt romii și tinerii din mediul rural.

- a. Romii rămân în mod categoric grupul etnic cu cea mai mică rată de acces la învățământul superior. Conform Băncii Mondiale (2014, pp. 38-39), ponderea romilor de 30-34 de ani care au absolvit învățământul superior rămâne aproape de 1% din totalul grupei de vârstă, o rată de peste 20 de ori mai mică decât media națională. Mai mult, dacă ponderea femeilor rome din aceeași grupă de vârstă care au absolvit învățământul superior a crescut de la 0,7% la 1,6%, aceasta se pare că a rămas constantă în rândul bărbaților. Mai mult, ponderea tinerilor romi înscriși într-o formă de educație între vârsta de 18 și 25 de ani (datele se referă la participare, nu absolvire) este de 8 ori mai mică pentru femei și de peste 4 ori mai mică pentru bărbați în raport cu situația pe același segment de vârstă în rândul populației ne-rome (vezi Figura 18).

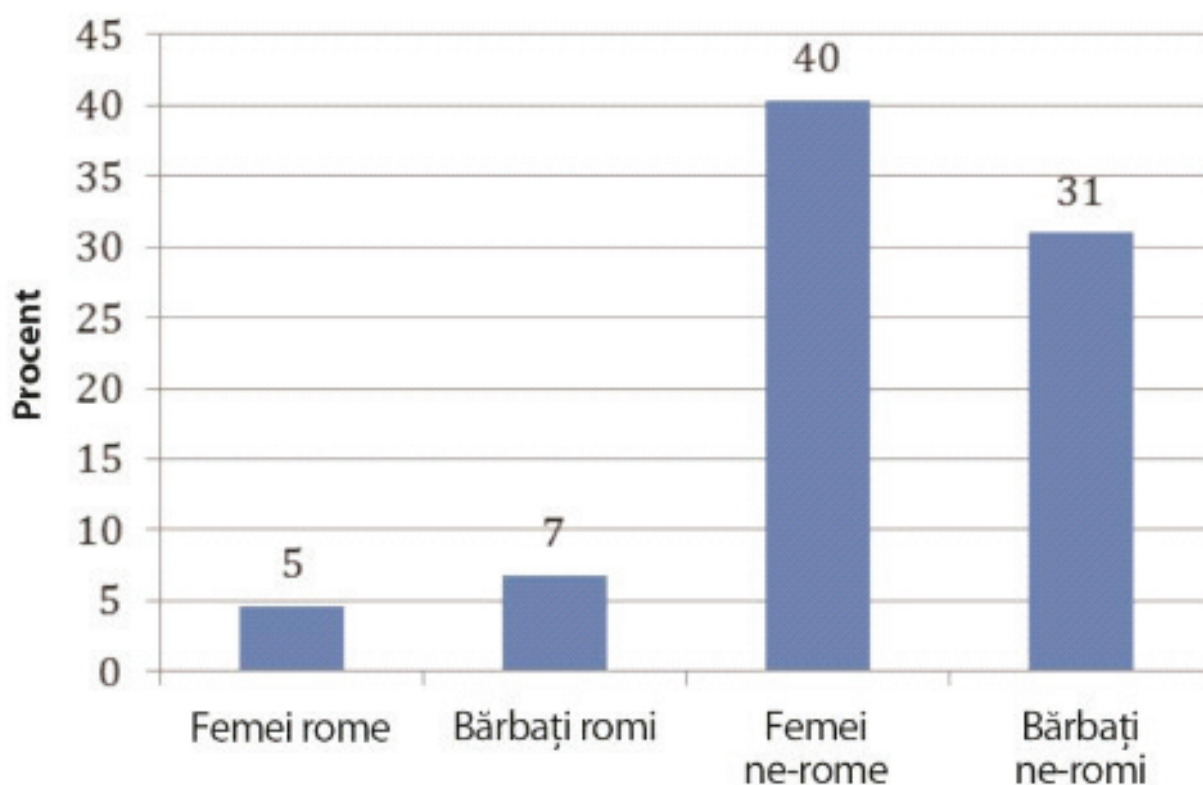

Figura 17 - Ponderea tinerilor de 18-25 de ani înscriși în educație. Sursa: PNUD/Banca Mondială/CE, 2011

b. Tinerii din mediul rural reprezintă un grup care a suferit în mod tradițional de un grade de participare redusă. Chiar și în perioada comunistă participarea acestora a fost net inferioară tinerilor din mediul urban. Anii 1990 au reprezentat punctul culminant al inegalității participării pe medii de rezidență. Dacă 31% din cohorta de vârstă specifică accesului în ÎS născuți în mediul urban lua parte la studii universitare, ponderea pentru tinerii născuți în mediul rural era doar de 5% (Voicu și Vasile, 2009).

După anul 2000, creșterea ratei de participare a tinerilor din mediul rural la ÎS face ca ponderea celor înscriși la nivel de cohortă să crească la 22%, comparativ cu 38% pentru mediul urban (ibid.).

Probleme legate de acces și participarea la educație se întâlnesc nu numai în rândul celor două mari grupuri considerate dezavantajate, de tineri din mediul rural și tineri de etnie romă, ci și în rândul altor grupuri de tineri. Raportul Eurostudent din 2010^[53] indică modele de sub-reprezentare pentru mai multe categorii de potențiali studenți. De exemplu, există o proporție mai mică de absolvenți ai liceelor tehnologice care accesează programe de educație superioară, comparativă cu absolvenții liceelor teoretice. Alte modele interesante includ procente reduse ale studenților de sex masculin la nivelul de studii de licență și masterat, deși acest lucru nu este încă reflectat în poziționarea diferențiată pe gen, în societate și economie.

Este important să notăm că structura demografică a populației de studenți a suferit modificări

[53] Raportul Eurostudent 2010 este disponibil online: http://www.invatamant-superior.ro/wp-content/uploads/2013/08/Raport_EUROSTUDENT.pdf; accesat în octombrie 2015;

semnificative după anul 2008, modificări care nu au fost încă cartografiate sistematic prin studii empirice sau statistice. Probleme precum cele de utilizare a instrumentelor și serviciilor administrative pentru a acoperi doar 5% din populația rezidentă, indică numeroase probleme de identificare a datelor privind grupuri individuale în vederea descrierii tiparelor dezavantajelor.

Schimbări în derulare

Luând în considerare cele spuse mai sus, trebuie prezentate și îmbunătățirile în termeni de acces la învățământul superior, în curs de implementare. O evoluție care facilitează accesul tinerilor din familii cu venituri reduse în învățământul superior este reprezentată chiar de efectul scăderii numărului de tineri asupra ponderii studenților care nu plătesc taxe.

Conform datelor CNFIS (2013), scăderea numărului de studenți pe fondul menținerii constante a nivelului de finanțare în sectorul universitar public a dus la o creștere a ponderii studenților care nu plătesc taxe de la 27,5% la 53,1%. Conform aceluiași raport CNFIS, se observă o discrepanță între ponderea studenților care sunt admiși la locuri fără taxă și proporția acestora din întreaga populație de studenți, lucru care indică rate mai mici de abandon pentru studenții care nu plătesc taxe de studiu^[54].

Sistem		Instituții publice – locuri bugetate și cu taxă						Instituții private	
An	Total studenți	Studenți	% din total studenți	Buget	% din total studenți	Taxă	% din total studenți	Studenți	% din total studenți
2008/2009	1.035.513	624.654	60,3%	284.616	27,5%	340.038	32,8%	410.859	39,7%
2010/2011	816.228	576.290	70,6%	288.580	35,4%	287.710	35,2%	239.938	29,4%
2013/2014	540.560	461.314	85,3%	287.032	53,1%	174.282	32,2%	79.246	14,7%

Tabel 19 - Ponderea studenților pe sectoare de finanțare. Sursa: CNFIS 2013

O evoluție problematică tipică ultimilor ani este dată de creșterea emigrării. Aceasta constituie o alternativă pentru tineri în dauna învățământului superior și este pregnantă mai ales în regiunile sărace. Salariile necompetitive din România prezintă o atractivitate scăzută pe termen scurt în comparație cu posibilitatea de a munci în afara granițelor, mai ales în alte state din Uniunea Europeană. INS (prin baza de date a serviciului TEMPO^[55]) indică o rată de între 3000 și 7000 de emigranți pe cohortă anuală pe zona de vârstă 19-24 de ani pentru anii 2012 și 2013 (1,5-3,5% din fiecare cohortă). În aceste condiții, munca în alte state (în unele cazuri) poate fi considerată ca o alternativă semnificativă pentru o parte a tinerilor de vârstă tipică participării în ÎS și poate reprezenta o formă de abandon implicit. O parte a tinerilor emigranți continuă sau optează pentru studii în alte state (mai ales în condițiile în care cetățenia UE oferă acces la condiții de studiu similare cu cele ale populației locale în țările de destinație din UE). De asemenea, este posibil ca ratele de emigrare calculate de INS să nu fie exacte, datorită dificultății măsurării fluxurilor de emigrație, a necontorizării tuturor formelor de muncă în străinătate ca emigrație, etc.

[54] Este probabil ca acest lucru să reflecte parțial și refuzul de a continua studiile pentru o parte din studenții admiși pe locuri pentru care se percep taxe de studiu.

[55] Referință: <http://statistici.insse.ro/shop/?page=info>; accesat în octombrie 2015;

3.1.3.Probleme în calcularea abandonului în ÎS

Cercetarea în domeniul politicilor și sistemelor de educație din România suferă în numeroase cazuri de pe urma discrepanțelor de date și dificultăților de calculare a diversilor indicatori cantitativi. De altfel, în România nu există o cartografiere generală, exhaustivă a abandonului școlar la nivelul învățământului terțiar. Există doar o serie de lucrări care încearcă să estimeze rata de abandon sau oferă date statistice care pot indica o estimare generală a acesteia.

Pricopie et al (2011) indică o rată de abandon de circa 20% pentru studenții din primul an al ciclului de licență. Similar, diferențele dintre ponderile studenților pe tipuri de regim de taxe în anul I și pe întregul ciclu existent în rapoartele CNFIS indică o rată relativ ridicată de abandon școlar în universitățile românești.

Cu toate acestea, nu există o detaliere a profilului studentului care abandonează studiile, motiv pentru care deducerea indirectă a ratei de abandon poate fi problematică. De exemplu, studenții care urmează două facultăți pot abandona o facultate fără a se plasa în afara sistemului de învățământ superior. De asemenea, creșterea mobilității transfrontaliere sau înscrierea în vederea continuării studiilor la altă universitate reprezintă factori care pot distorsiona calcularea unei rate generale de abandon. Probabil rezultatul cel mai palpabil în calcularea ratelor reale de abandon este dat de compararea admiterilor pe cohortă cu ponderea tinerilor care finalizează o formă de învățământ universitar până la vârsta de 30-34 de ani (acest aspect este măsurat pentru verificarea progresului spre atingerea indicatorilor EU 2020).

CAPITOLUL 4

4.Propuneri de direcții strategice pentru un sistem echitabil de educație

Identificarea contextului național și a grupurilor vulnerabile sau aflate în situații de risc (de excluziune socială sau abandon școlar), precum și a factorilor din sistemul național de învățământ sau din societate care duc la formarea, perpetuarea și augmentarea inechităților din educație (și, ulterior, din societate) constituie doar prima etapă în dezvoltarea unui învățământ echitabil. Actualmente, în ciuda identificării grupurilor vulnerabile în educație, există în continuare rate foarte ridicate de abandon iar România este pe punctul de a rata atingerea obiectivelor Europa 2020 asumate.

Pentru ameliorarea situației existente, este importantă propunerea unor soluții, mai ales dintre cele care au funcționat în contexte similare celor existente în România. Exemple de bună practică există atât în contextul internațional cât și la nivel local în diverse inițiative venite din partea societății civile.

Intervenția pentru dezvoltarea unui sistem educațional echitabil trebuie inițiată în diverse etape pe toate nivelurile de educație, începând cu dezvoltarea învățământului preșcolar și intervenții în cadrul educației primare și secundare.

În acest sens, primele soluții propuse în prezentul document se axează pe intervenție timpurie și pe minimizarea șanselor de abandon școlar la nivelul elevilor din ciclul primar. Acestea sunt atât interne (derulate în școli), externe (derulate în comunitate) cât și mixte (implementate integrat atât în școli cât și în comunitate).

Dintre măsurile derulate în interiorul școlilor, o primă etapă este reprezentată de crearea de mecanisme de identificare a copiilor aflați în situație de risc, o măsură care constituie o precondiție pentru inițierea de intervenții particulare sau pentru colectarea de date în vederea inițierii de intervenții colective. Pentru derularea acestor intervenții este nevoie de angajarea suplimentară de mediatori școlari și alt personal specializat, de exemplu pentru organizarea de servicii de consiliere și suport pentru elevi.

Reducerea riscurilor de abandon și minimizarea impactului mediului social și familial asupra performanțelor școlare trebuie ulterior facilitată printr-o baterie de măsuri, inclusiv clase speciale de suport școlar, consiliere individuală, adaptări curriculare și activități extracurriculare. Acestea au rolul de a reduce diferențele de dezvoltare la vârsta preșcolară și de a preveni transformarea acestora în carențe educaționale pe termen lung.

De asemenea, există nevoia de a crea o infrastructură de sprijin pentru elevii care sunt nevoiți să studieze în alte localități, prin dezvoltarea de rețele de campusuri școlare sau prin subvenționarea serviciilor de transport pentru elevi. Aceste măsuri pot fi completate de acordarea de burse școlare pentru copii din medii vulnerabile, reducând astfel povara financiară generală asupra familiei pe lângă eliminarea problemelor de acces fizic. Infrastructura școlară și bursele sociale ar putea oferi suport și copiilor care au părinți care lucrează în alte state.

Pentru buna integrare a categoriilor marginalizate de copii, este importantă și transformarea mediului școlar în sine. Personalul didactic și de consiliere trebuie să asigure un mediu lipsit de discriminare, inclusiv și deschis pentru copii din medii defavorizate sau cu dizabilități. Pentru această din urmă categorie este nevoie și de accesibilizarea fizică a unităților școlare

și a materialelor didactice. Educația pentru toleranță ar putea fi un alt instrument general util, ajutând la reducerea marginalizării copiilor romi sau cu dizabilități și la crearea de coeziune la nivelul populației de elevi.

O ultimă nevoie stringentă pentru îmbunătățirea calității intervențiilor la nivel de școli este schimbarea cadrului de salarizare din învățământul primar și secundar. Actualmente, salariile neatractive pentru debutanți produc o criză de personal în educație, în special în mediul rural. În condițiile în care multe din intervențiile de mai sus sunt dependente de participarea activă și dedicată a personalului didactic, este importantă eliminarea unei surse importante de demotivare.

Măsurile interne trebuie completate cu măsuri externe de sprijin, sau cu măsuri mixte integrate. Programe de outreach destinate părinților și consilierea pentru familii pot completa ajutorul oferit elevilor. De asemenea, susținerea financiară generală adresată familiilor cu o situație materială precară poate reduce șansele de abandon. Implementarea de metode și instrumente pentru ameliorarea condițiilor din locuințe, a celor sanitare și pentru accesarea unui loc de muncă în rândul familiilor marginalizate ar putea constitui măsuri suplimentare de ajutorare a copiilor din aceste medii. Programele de outreach pot fi extinse punctual și la nivelul comunității în general, de exemplu prin derularea de inițiative anti-bias.

Măsurile de suport pentru copii din medii dezavantajate au rolul general de a reduce abandonul și de a extinde numărul celor care reușesc finalizarea a 12 clase în educație. Totuși, în condițiile în care în ultimii ani învățământul superior a devenit din ce în ce mai important pentru determinarea angajabilității pe termen lung și a șanselor de îmbunătățire a condiției sociale și economice individuale, intervenția la nivelul ciclului primar sau secundar nu este suficientă.

Măsurile de sprijin social din învățământul superior sunt preponderent de natură internă (derulate în sistem), ca urmare a reducerii treptate a dependenței studenților de familie. În mediul universitar, măsurile de suport pot fi împărțite preponderent în intervenții academice (la nivelul procesului educațional) și sociale (la nivelul condiției sociale și economice a studentului).

Spre deosebire de învățământul școlar, infrastructura de suport social este relativ extinsă în sistemul de învățământ superior, de exemplu prin existența căminelor sau a cantinelor. Totuși, nevoile financiare ale studenților sunt mult mai ridicate, aceștia locuind în multe cazuri singuri, departe de domiciliu și de rețelele de suport social individuale. În afara unei restructurări a sistemelor de burse sociale, există posibilitatea creării de sisteme de consiliere în carieră sau de angajare on-campus care să faciliteze combinarea de activități remunerate cu studiile. Acestea permit creșterea gradului de autonomie a studentului, dar trebuie echilibrate cu nevoia de a limita timpul petrecut de studenți la locul de muncă, mai ales pentru a preveni reducerea performanței academice.

În condițiile în care resursele bugetare sunt limitate, există posibilitatea adoptării de măsuri alternative de sprijin cu costuri amortizate. Sistemele de credite pentru studenți garantate de stat sunt din ce în ce mai des utilizate ca forme de sprijin în alte țări, și oferă o variantă de măsură afirmativă adresată tinerilor din medii dezavantajate în acordarea de ajutor financiar. Această discriminare pozitivă se poate face prin condiționarea rambursării de veniturile ulterioare absolvirii.

Ajutorul academic are precondiții similare sistemului de învățământ secundar: există nevoia identificării tinerilor în risc de abandon, cartografierii tiparelor de abandon generale și a zonelor de intervenție prioritare. Ulterior pot fi organizate intervenții și dezvoltate instrumente personalizate pentru grupuri mici sau indivizi.

Consilierea academică și măsurile de reducere a decalajelor rezultate din diferențele de calitate din învățământul secundar rămân relativ limitate în România. În condițiile unei finanțări per-student, impactul abandonului este parțial limitat (prin descurajarea „picări” studenților percepuți ca slabi), dar lipsa de sprijin academic duce la decalaje semnificative de competențe și cunoștințe între absolvenți originari din medii socio-economice diferite. O măsură simplă și aproape gratuită ar fi organizarea de grupe de peer tutoring, în care studenții cu dificultăți educaționale are beneficia de sprijinul colegilor cu rezultate bune. Acestea pot fi completate cu oferirea de cursuri fundamentale, acolo unde există populații mai mari de studenți cu lacune de cunoștințe.

Toate aceste soluții, precum și alte forme de intervenție punctuale vor fi detaliate în prezentul capitol. Secțiunea începe cu soluțiile aferente mediului preuniversitar, înainte de a aborda învățământul terțiar. Soluțiile vor fi împărțite pe clustere în funcție de natura și de nivelul intervenției.

4.1. Propuneri de direcții strategice - Învățământul preuniversitar

Așa cum am menționat în capitolul dedicat prezentării situației actuale privind echitatea furnizării serviciilor educaționale de nivel preuniversitar, au fost identificate două mari probleme legate de echitate:

- A. Inechitățile privind participarea școlară, respectiv participarea redusă la educație a unor persoane aparținând unor grupuri vulnerabile.
- B. Inechitățile privind calitatea educației, respectiv rezultate ale învățării mai slabe obținute de persoanele din grupurile vulnerabile.

Totodată, reamintim că au fost identificate patru grupuri mari de persoane la care aceste probleme se manifestă cu acuitate și în rândul cărora riscul de absenteism, abandon școlar și rezultate slabe ale învățării este mult mai mare (putând genera excluziune socială și perpetuarea inechităților sociale):

1. Copiii proveniți din familii sărace.
2. Copiii care locuiesc în mediul rural.
3. Copiii cu dizabilități.
4. Copiii aparținând etniei rome.

Din aceste patru grupe, sărăcia poate fi considerată o problemă transversală, adesea prezentă în comunitățile de romi sau cele din mediul rural. De asemenea, copiii cu dizabilități, deși numeric cea mai mică categorie, au nevoi speciale de adaptare a infrastructurii educaționale care au fost adesea ignorate în momentul construirii acesteia.

Înainte de a trece la discutarea soluțiilor propuse, trebuie să menționăm faptul că aceste soluții se împart, la rândul lor în soluții generale, comune tuturor acestor patru grupuri (și altor copii/tineri din categorii cu risc de absenteism, abandon și rezultate ale învățării de

slabă calitate) și soluții specifice unuia sau mai multor grupuri. Nu trebuie uitat nici faptul că, de regulă, riscurile asociate participării reduse la educație și care duc la rezultate slabe sunt cumulate.

De exemplu, o participare școlară mai redusă este în prezent înregistrată de elevii care provin din familii sărace, fenomen ce se asociază cu mediul rural de rezidență și cu apartenența la etnia romă. La fel, copiii cu dizabilități provenind din familii sărace au mult mai puține șanse de finalizare și continuare a studiilor într-un nivel superior de educație, în comparație cu cei proveniți din familii cu venituri peste medie. Putem spune astfel că soluțiile conturate în acest document strategic trebuie gândite într-o relație de sprijin reciproc, ce pot, împreună, întrerupe cercul vicios al dezavantajului cu care se confruntă astăzi, de exemplu, o tânără de etnie romă din mediul rural, care are o dezabilitate și care provine dintr-o familie săracă.

Foarte important, dorim să subliniem că fiecare dintre soluțiile descrise poate contribui la creșterea echității la nivel de sistem, fără a fi afectat însă progresul ce ar putea fi înregistrat de celelalte categorii de elevi.

A. Îmbunătățirea participării la educație

Experiența europeană și internațională relevantă^[56] demonstrează că problemele de echitate în aria educației pot fi, cel mai bine, rezolvate printr-o abordare cuprinzătoare și integrată, cros-sectorială. Abordările cu cele mai multe șanse de succes și, în același timp, cele mai eficiente, vor trebui să fie "extensive" (întrucât se referă la toate elementele care determină creșterea calității vieții - atât latura materială, a condițiilor de viață, cât și cea spirituală, a "bunăstării" resimțite), cât și "integrate", întrucât vor aduce împreună (și vor clădi) pe caracterul complementar al intervențiilor din mai multe sectoare de activitate (cu precădere sistemele de protecție socială, cele de sănătate publică și cele educaționale). Aceste abordări mizează. Minimal, pe îmbunătățirea comunicării și cooperării între aceste sectoare și, maximal, pe intervenția concertată asupra acelorași grupuri și persoane vulnerabile.

Ca urmare a acestui fapt, propunerile de soluții de intervenție din zona învățământului preuniversitar sunt grupate în ordine descrescătoare a generalității:

- Soluții/intervenții integrate care presupun acțiunea comună la nivel trans-sectorial.
- Soluții/intervenții integrate cu o dominantă sectorială/în cazul nostru, educațională, dar care presupun comunicare și colaborare cu celelalte sectoare cheie de intervenție. Aceste soluții educaționale integrate presupun o abordare holistică a componentelor educaționale (curriculum, evaluarea rezultatelor învățării, formarea cadrelor didactice, sprijinul educațional suplimentar etc.).
- Soluții/intervenții punctuale, care au ca țintă o anumită componentă educațională și un anumit grup țintă.

Astfel, după cum am spus deja, vom clasifica soluțiile propuse în soluții generale, care se adresează tuturor grupurilor vulnerabile identificate și soluții specifice, care se adresează unuia/unora din grupurile identificate. Aspectele avute în vedere pentru o prezentare sintetică dar comprehensivă a întregii palete de soluții țin de: modul de implementare, responsabilitățile actorilor, beneficiarii ce reprezintă grupul țintă, resurse. Nu în ultimul rând, au fost identificate principalele categorii de oportunități/amenințări în implementare, informații ce oferă factorilor de decizie un context realist în selecția variantelor optime de intervenție.

A.1. Soluții generale integrate

Soluții integrate la nivel trans sectorial: Servicii integrate la nivel zonal

Problema la care răspunde soluția descrisă

Lipsa serviciilor de bază la nivel comunitar și a celor de prevenire a a riscurilor educaționale, sociale și de sănătate determină, din perspectivă educațională, o participare redusă la educație și inechitate în furnizarea serviciilor educaționale pentru copiii și tinerii vulnerabili din comunitate. Sunt afectați mai ales cei din familii cu venituri reduse, din mediul rural, cu dizabilități sau de etnie romă, iar din perspectivă socială rezultă un risc crescut de formare a unei dependențe față de serviciile de asistență socială.

Soluția serviciilor integrate la nivel zonal, comună tuturor categoriilor în risc de excluziune,

[56] Referință: de exemplu, conceptul de "Alianțe pentru Incluziune" <http://www.nesetweb.eu/sites/default/files/CROSS-SECTOR%20SYNERGIES-FINAL-WEB.pdf>; accesat în octombrie 2015; sau studiul OECD Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools (2012).

abordează un set complex de probleme evidențiate de cercetările recente:

- Astfel conform datelor Eurostat din 2013^[57] peste 40% din populația României, respectiv peste 49% din populația de copii a României se află în risc de sărăcie.
- Accesul scăzut la servicii de sănătate, sociale și de educație la nivel local, la care se adaugă cunoștințele limitate despre drepturi și oportunități, duc la excluziunea socio-economică a familiilor vulnerabile și a copiilor acestora.
- Disparitățile existente în societate și în sistemul de învățământ și evidențiate de cele mai recente studii care analizează riscurile de excluziune socială și școlară, arată o vulnerabilitate accentuată a comunităților rurale și a celor de romi.
- Criza economică a afectat mai puternic familiile vulnerabile, pe de o parte prin pierderea locurilor de muncă și prin reducerea veniturilor obținute din munca în țară sau străinătate, pe de altă parte prin afectarea capacității sistemelor de protecție socială, sănătate și educație de a răspunde nevoilor comunității, în general, și a grupurilor vulnerabile din respectiva comunitate, în special.
- Serviciile sociale sunt concentrate în prezent mai mult pe intervenție și compensație și mai puțin pe prevenție.

Descriere soluție – exemple existente

O potențială soluție pentru reducerea inechităților în sistemul educațional presupune schimbarea abordării de la identificarea de soluții punctuale pentru creșterea echității sistemului, către o abordare holistică a problemelor întâmpinate de către grupurile vulnerabile cu risc crescut de abandon școlar. În acest sens, se propune extinderea la nivel național a proiectului pilot inițiat de către UNICEF și Norway Grants, în Județul Bacău. Cei 5,3 milioane de euro alocați pentru proiectul ” Incluziune socială prin furnizarea de servicii sociale integrate la nivel comunitar” desfășurat în perioada 2015-2017, sunt utilizați pentru a sprijini 54.000 de copii și tineri vulnerabili și familiile lor, în 45 de comunități. Proiectul, inspirat din exemple de bună practică de la nivel național și internațional, pune laolaltă serviciile de educație, protecție socială și sănătate, sub coordonarea autorităților locale, cărora autoritățile județene le oferă sprijin tehnic.

Ideea proiectului pilot este de a asigura un pachet de servicii de bază educaționale, sociale și de sănătate pentru toți copiii și tinerii dintr-o comunitate, cu focalizare pe cei provenind din grupuri vulnerabile. Complementar accesului la educație, se pune accentul pe servicii de prevenire a riscurilor educaționale, sociale și de sănătate la nivelul fiecărei comunități, crescând astfel șansele de integrare socială a tuturor copiilor și tinerilor din comunitate, în special pentru copiii și tinerii cei mai expuși riscului de excluziune socială. Pentru acordarea pachetului de servicii de bază este necesară prezența la nivelul fiecărei comunități a unei triade de profesioniști care să ofere aceste servicii într-o manieră integrată: asistentul social, asistentul medical comunitar și consilierul școlar. Pe lângă această triadă, în funcție de nevoile specifice ale fiecărei comunități, la nivel local pot să acționeze și alți profesioniști, precum mediatorul școlar și mediatorul sanitar. Din perspectivă educațională se pune accent pe educația preșcolară și școlară incluzivă și de calitate. Proiectul aduce ca element original abordarea integrată în oferirea serviciilor de bază la nivelul comunității și implicarea comunității în atingerea dezideratelor prin includerea tuturor actorilor de la nivelul comunității (autorități locale, ONG-uri, biserica etc.) în identificarea și prevenirea timpurie a riscurilor la care sunt expuși copiii și tinerii din grupurile vulnerabile.

[57] Referință: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>; accesat în octombrie 2015;

Listarea opțiunilor existente

Modele similare care și-au propus să ofere servicii integrate au fost pilotate în România prin intervențiile de tip Zone de Educație Prioritară (ZEP)^[58], prin intervențiile de tip Centre Multifuncționale de Dezvoltare Timpurie a Copilului^[59] și prin intervențiile de tip Servicii de Bază în Comunitate^[60]. Modelele mai sus menționate au oferit servicii integrate preponderent la nivel local/comunitar, dar nu zonal sau județean. Abordarea integrată inclusiv la nivel de județ este foarte importantă având în vedere rolul mecanismelor financiare și administrative de la nivel județean în implementarea oricărei politici publice. Modelul propus produce și un anumit grad de armonizare a acestora, absolut necesar dacă ținem cont de nivelul de descentralizare diferit al sistemelor ce trebuie să acționeze integrat. În plus, modelele similare au avut o arie mai restrânsă de acoperire a problematicei accesului și a participării la educație: intervențiile de tip ZEP s-au concentrat pe educația primară și gimnazială, Centrele Multifuncționale de Dezvoltare Timpurie a Copilului s-au focalizat pe participarea la educația preșcolară și antepreșcolară, iar intervențiile de tip Servicii de Bază în Comunitate au atins doar tangențial problematica accesului la educație, semnalând limitările de acces și participare, dar neavând o intervenție educațională consistentă. Trebuie făcută mențiunea că opțiunile existente nu sunt în mod necesar concurente, ele pot să fie complementare, într-o soluție care să cuprindă pachetul minim de servicii la nivel comunitar, intervenția de tip ZEP, intervenția de tip Centre Multifuncționale de Dezvoltare Timpurie a Copilului și educație parentală, consiliere, informare și sprijin pentru părinți, ajustate ca intensitate a derulării în funcție de nevoile fiecărei comunități.

Prezentarea soluției

Scopul serviciilor integrate la nivel zonal este de a asigura un pachet de servicii de bază pentru toți copiii și tinerii dintr-o comunitate, cu accent pus pe cei provenind din grupuri vulnerabile. Complementar accesului la educație, se pune accentul pe servicii de prevenire a riscurilor educaționale, sociale și de sănătate la nivelul fiecărei comunități, crescând astfel șansele de integrare socială a tuturor copiilor și tinerilor din comunitate, în special a copiilor și tinerilor cei mai expuși riscului de excluziune socială. Pe lângă asistentul social, asistentul medical comunitar și consilierul școlar, în funcție de nevoile specifice ale fiecărei comunități, la nivel local pot să acționeze și alți profesioniști, precum mediatori școlari și mediatori sanitari. Primul pas al unei astfel de intervenții presupune realizarea unui recensământ social comunitar, care să treacă în revistă toată populația de copii și tineri din comunitate și familiile acestora, și care să înregistreze vulnerabilitățile cu care se confruntă membrii comunității. Pentru realizarea recensământului social există un software (numit AURORA), dezvoltat și testat în modelele anterioare. Recensământul se realizează în principal de către lucrătorii comunitari care efectuează munca de teren, respectiv asistentul social și asistentul medical comunitar. Lucrătorii comunitari au la dispoziție o tabletă pe care este instalat soft-ul AURORA. Pe măsură ce gospodăriile sunt vizitate și datele introduse, soft-ul generează automat vulnerabilitățile din fiecare gospodărie și serviciile necesare asociate. Cei trei lucrători de la nivelul fiecărei comunități colaborează și comunică în permanență, iar principiul de bază în abordarea situațiilor de vulnerabilitate este cel al managementului de caz. Indiferent de cine identifică cazul, cei trei profesioniști colaborează pentru abordarea holistică a vulnerabilităților. Cei trei specialiști constituie coloana vertebrală a centrului comunitar care pune laolaltă resursele și acționează coordonat în rezolvarea problemelor cu care se confruntă membrii comunității. În felul acesta se monitorizează în timp real situația comunității și se poate acționa pentru prevenirea situațiilor de risc.

[58] Pentru mai multe detalii: <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/zone-prioritare-de-educatie.pdf>; accesat în octombrie 2015;

[59] Pentru mai multe detalii: http://www.pentrueducatie.ro/_upload/doc/Centrul%20multifunc%C5%A3ional.%20Ghid%20de%20realizare.pdf; accesat în octombrie 2015;

[60] Pentru mai multe detalii: <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Sprrijinirea-copiilor-invizibili-Raport-de-evaluare-a-proiectului-2011.pdf>; accesat în octombrie 2015;

Soluția propusă aduce beneficii pe mai multe niveluri. Primul nivel este cel legat de îmbunătățirea situației copiilor vulnerabili și a familiilor acestora prin reducerea riscurilor de violență și separare, prin monitorizarea stării de sănătate, prin facilitarea accesului și creșterea participării școlare, prin oferirea unei șanse mai bune de integrare socială.

Un al doilea nivel este cel al autorităților locale, respectiv al primăriilor care beneficiază astfel de un mecanism funcțional și flexibil la dispoziția lor pentru a identifica, monitoriza și evalua situația copiilor și tinerilor din comunitate și a familiilor acestora, ceea ce va duce la prevenirea și rezolvarea multor cazuri de excluziune socială. Deși poate să pară într-o prima etapă o cheltuială, pe termen mediu investiția făcută în aceste servicii de bază, cu o componentă puternică de prevenire, duce la scăderea costurilor înregistrate la nivelul serviciilor specializate care trebuie să remedieze cazurile grave. Pe termen lung intervenția integrată contribuie la reducerea costurilor de protecție socială, inclusiv a cheltuielilor cu prestațiile sociale și aduce un plus de rentabilitate economică la nivel individual și social. Conform unor studii recente, un an în plus de școală crește veniturile cu 8,05 – 9,07%, reduce riscurile de a deveni șomer cu 8%, și reduce riscul de apariție a unor probleme grave sau foarte grave de sănătate sau de a suferi de o boală cronică cu 8,2%. (UNICEF, 2015)

Un al treilea nivel este cel al autorităților județene care vor beneficia de pe urma existenței unui mecanism de coordonare la nivel județean a serviciilor educaționale, sociale și de sănătate, în linie cu tendințele și necesitatea descentralizării și acoperirii adecvate cu servicii a populațiilor vulnerabile. Comunicarea verticală mai bună între nivelul local și cel județean va duce la o mai bună colaborare și la o capacitate crescută a autorităților județene de monitorizare și evaluare a nevoilor existente la nivelul fiecărei comunități, precum și de acordare a sprijinului necesar.

Un ultim nivel este cel național. Existența unui mecanism de coordonare la nivel național va ajuta la o mai bună corelare și sinergie între politicile publice sociale puse în practică de diverse instituții. De asemenea, evidențele colectate la nivel local și județean vor sta la baza măsurilor de politică publică, care vor putea adresa punctual barierele și dificultățile înregistrate în implementarea politicilor sociale.

Mod de implementare

Serviciile de bază vor fi asigurate de către lucrătorii comunitari, respectiv: asistent social, asistent medical comunitar, consilier școlar și, acolo unde este cazul, mediator școlar și sanitar. La serviciile de bază se vor adăuga servicii de educație pre-școlară și școlară inclusive și de calitate, toate sub coordonarea autorităților locale și cu sprijin tehnic de la autoritățile județene. La nivel de comunitate se face o evaluare a situației întregii populații de copii și a familiilor acestora și, în funcție de nevoile identificate, aceștia primesc un set de servicii de bază sociale, de sănătate și educaționale care pot să includă identificarea vulnerabilităților, evaluarea de nevoi, informare, comunicare, consiliere, sprijin individual, acompaniament, referire către servicii specializate și monitorizare adecvată a cazului. Lucrătorii de teren colaborează pentru a construi o bază comună de date privind managementul cazurilor, aplică metodologii integrate de abordare și activează ca parte a unui mecanism coordonat de la nivelul consiliilor comunitare consultative. La nivelul școlilor și grădinițelor din comunitate sunt inițiate activități de creștere a accesului și a retenției copiilor vulnerabili în procesul de educație, de creștere a capacității școlilor de a primi și include orice copil indiferent de etnie sau situația de dizabilitate, precum și de implicare mai activă a părinților și a altor actori comunitari pentru încurajarea unor atitudini pozitive față de școală. Intervenția de furnizare de servicii la nivel comunitar trebuie completată de activități de comunicare care să vizeze

schimbarea comportamentelor influențate de normele sociale și care determină atitudini precum discriminarea și stigmatizarea cărora trebuie să le facă față grupurile vulnerabile.

Intervenția se bazează pe o metodologie de lucru care aduce serviciile de sănătate, educație și protecție socială să lucreze împreună și care presupune implicarea tuturor actorilor de la nivelul comunității (autorități locale, organizații neguvernamentale, biserica, etc). O atenție specială se acordă identificării timpurii și prevenirii situațiilor de risc la nivelul familiilor și copiilor prin realizarea recensământului social la nivel comunitar. Prin repetarea recensământului social la un interval determinat de timp, în special pentru cazurile care prezintă vulnerabilități, se realizează o monitorizare în timp real ce permite identificarea, prevenirea și intervenția timpurie. Intervențiile sunt coordonate la nivelul autorității publice locale, în cadrul centrului comunitar de resurse. Lucrătorii comunitari au o metodologie și instrumente de lucru comune, iar principiul de bază în rezolvarea vulnerabilităților este cel al managementului de caz, care este gestionat prin comunicare permanentă și schimb reciproc de informații. Când situațiile de vulnerabilitate sunt identificate, lucrătorii comunitari pot să furnizeze serviciile primare, iar atunci când situația de vulnerabilitate necesită oferirea unei intervenții specializate, cazul este referit către astfel de servicii.

Din perspectiva implementării unei astfel de politici publice este important să existe un mecanism adecvat de punere în comun a resurselor, mecanism care să fie coordonat la nivelul autorității publice locale. La nivel județean ar trebui să existe un mecanism de coordonare similar care să faciliteze comunicarea între instituțiile de nivel județean implicate (Consiliu Județean, Prefectura, ISJ, CJRAE, DGASPC, DSP). La nivel național este important să existe un comitet de coordonare din care să facă parte reprezentanți ai tuturor ministerelor implicate (Ministerul Muncii, Ministerul Educației, Ministerul Sănătății). De asemenea este important ca metodologiile și instrumentele comune de lucru să fie agreate la nivel național, județean și local.

Responsabilități actori

Luând în considerare setul de intervenții pe care le presupune modelul serviciilor integrate la nivel zonal, actorii implicați vor avea următoarele responsabilități:

La nivel central:

- Ministerele implicate vor avea responsabilitatea facilitării, îndrumării metodologice și a coordonării intervențiilor;
- Revizuirea, ajustarea și corelarea politicilor publice relevante pentru facilitarea unei astfel de soluții de servicii integrate;
- Asigurarea mecanismelor de finanțare sustenabilă;
- Monitorizarea și evaluarea periodică a calității intervențiilor și a rezultatelor obținute.

La nivel județean:

- Autoritățile județene vor avea responsabilitatea managementului curent al intervențiilor la nivel de județ și a coordonării eforturilor pentru asigurarea serviciilor integrate;
- Identificarea la nivel județean a resurselor și dezvoltarea mecanismelor necesare implementării;
- Monitorizarea calității, a relevanței intervențiilor și a rezultatelor;
- Formarea resurselor umane necesare pentru a asigura implementarea.

La nivel local:

- Autoritățile locale vor avea responsabilitatea asigurării accesului copiilor și familiilor vulnerabile la serviciile sociale de bază (educație, sănătate, protecția copilului, asistență socială, etc.) și coordonarea acestor servicii;
- Contractarea resurselor umane formate și acreditate;
- Identificarea resurselor necesare la nivel local și dezvoltarea mecanismelor necesare implementării;
- Monitorizarea la nivel local a impactului asupra indicatorilor stabiliți.

Beneficiari (grup țintă)

Întreaga populație de copii și tineri și familiile acestora reprezintă beneficiarii serviciilor de bază la nivel comunitar. Prin realizarea recensământului social se face o trecere în revistă exhaustivă a situațiilor de risc cu care se confruntă membrii unei comunități. Principalii beneficiari ai unei astfel de intervenții sunt copiii și tinerii din grupuri vulnerabile și familiile acestora, pentru care sunt generate servicii, prioritate având cei care cumulează un număr crescut de vulnerabilități, prezentând astfel un risc de excluziune mai mare. Este important de subliniat faptul că recensământul este repetat cu o anumită ciclicitate, realizându-se în acest fel o monitorizare în timp real, care poate să surprindă membrii comunității la intrarea și ieșirea în/din zona de vulnerabilitate.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

La nivelul județului Bacău proiectul este implementat în 45 de comunități rurale și urbane dintr-un total de 85 de localități. De proiect beneficiază 54.000 de copii și familiile acestora dintre care 5.400 sunt copii aflați în risc sever de excluziune socială, iar bugetul alocat este de 5,3 milioane de Euro. Costul total per copil/tânăr din comunitate este de aproximativ 440 lei pe trei ani de implementare, un cost de aproximativ 145 lei/an (32 euro pe an), mai puțin de 3 euro/lună la nivelul total al beneficiarilor. O analiză detaliată a costurilor și a impactului pachetului minim de servicii se va putea face după implementarea proiectului pilot.

Într-un studiu recent realizat de UNICEF, nepublicat, sunt analizate mai multe scenarii și calculate costurile asociate implementării pachetului minim de servicii la nivel național (UNICEF, 2015b). Din analiza efectuată reiese un cost total anual de implementare a pachetului minim de servicii în mediul rural (la nivel național) de 440.862.540 lei, iar în mediul urban de 143.905.075 lei, costul total anual fiind de 584.767.615 lei, echivalentul a aproximativ 130,000,000 euro. Trebuie menționat că în exercițiul de analiză de costuri au fost incluse următoarele categorii de cheltuieli, la nivel local și județean: salarii, transport, formare, supervizare. De asemenea, trebuie făcută mențiunea că nu sunt incluse costurile asociate intervenției la nivel de școală, altele decât cele cu consilierul școlar.

Oportunități și amenințări

Având în vedere complexitatea unei astfel de soluții de servicii integrate la nivel zonal, există oportunități și amenințări specifice, sintetizate în tabelul de mai jos:

Tabel 2 - Oportunități și amenințări pentru implementarea unei soluții integrate la nivel trans sectorial: Servicii integrate la nivel zonal

Oportunități	Amenințări
Maximizarea impactului privind respectarea drepturilor copilului și asigurării accesului categoriilor dezavantajate de copii și părinți la servicii sociale de bază (educație, protecție socială, protecția copilului, sănătate);	Identificare pe termen scurt a resurselor financiare pentru continuarea intervențiilor dincolo de etapa de proiect pilot
Abordarea integrată, holistică a cauzelor de excluziune socială;	Amenințări legate de caracterul integrat al intervențiilor (e.G. coordonarea partenerilor de implementare, planificarea participativă, etc.)
Identificarea, coordonarea și convergența resurselor la nivel local, județean și național;	Lipsa unei culturi a cooperării trans sectoriale în contextul românesc.
Dezvoltarea concomitentă a capacităților locale de intervenție și susținere pentru copiii și familiile în situație de risc de excluziune socială;	Recurgerea mai facilă (dar adesea mai costisitoare și mai puțin sustenabilă) la intervenție și compensație în detrimentul prevenției.
Alocarea de resurse consistente prin programele operaționale finanțate de Fondurile structurale și de investiții europene (în special pentru incluziunea socială a grupurilor dezavantajate).	

A.2. Soluții/intervenții integrate la nivel educațional

Intervenții de tip Zone de Educație Prioritară (ZEP)

Problema la care răspunde soluția descrisă

Intervențiile de tip ZEP, intervenții integrate și trans sectoriale, abordează setul complex de probleme cu care se confruntă elevii în risc de abandon școlar (la nivel individual, familial, școlar, comunitar și chiar de sistem) din mai multe perspective. Acest tip de intervenții implică resurse care țin nu doar de sistemul de educație sau de școală stricto sensu, dar care sunt necesare pentru a elimina riscurile de abandon școlar. Setul complex de probleme identificate pe traiectoria eșecului școlar și abordate prin intervențiile de tip ZEP includ:

- Probleme la nivel de management școlar (eforturi insuficiente din partea școlii pentru prevenirea abandonului școlar – cum ar fi identificarea timpurie a riscurilor de abandon școlar, gestionarea riscurilor de abandon școlar prin planul de dezvoltare instituțională a școlii, identificarea și atragerea resurselor suplimentare necesare școlii pentru obținerea unor rezultate școlare mai bune, etc.);
- Probleme la nivel de didactici școlare (metode de predare-învățare inadecvate nevoilor elevilor; curriculum școlar neadaptat nevoilor educaționale ale elevilor din comunități dezavantajate, etc.);
- Probleme la nivel de familie (statut socio-economic dezavantajat; nivel de educație și pregătire a părinților insuficient pentru sprijinirea eforturilor școlare ale copiilor, lipsa unui parteneriat sau parteneriatul fragil între școală și familie, abilitați parentale insuficient dezvoltate, etc.);
- Probleme la nivel de comunitate (izolarea școlilor în foarte multe comunități, lipsa de cooperare orizontală între diferitele sectoare la nivel de comunitate, lipsa intervențiilor complementare din partea sectoarelor de protecție a copilului, asistentă socială, sănătate, guvernare locală, gestionarea inadecvată a diversității sociale și etnice întâlnită frecvent în multe comunități, lipsa unei abordări sistematice privind integrarea elevilor și a părinților romi în viața comunitară sau a școlii, lipsa mediatorilor

- școlari romi, lipsa unei abordări sistematice și sustenabile privind integrarea copiilor cu dizabilități, decalajele persistente între mediul rural și urban, etc.);
- Probleme la nivel de sistem (politici educaționale inadecvate sau necorelate pentru prevenirea abandonului școlar, lipsa evidențelor necesare pentru formularea politicilor specifice, resurse limitate într-un sistem aflat într-o efervescență continuă dar adesea nedirecționată spre schimbare, lipsa unor alocări financiare relevante pentru nevoile școlilor, inechitate în alocarea resurselor financiare etc.) (UNICEF, 2014a);
- Toate aceste probleme contribuie, conform evidențelor deja colectate, la eșecul școlar al elevilor în risc de excluziune, iar abordate separat au un impact marginal, în timp ce abordarea integrată, trans-sectorială maximizează impactul și asigură o sustenabilitate relevantă pentru demersurile de prevenire a abandonului școlar.

Listarea opțiunilor existente

Singurul model similar (care de altfel a și fost influențat de modelul ZEP), a fost cel promovat prin Proiectele Phare privind accesul la educație al grupurilor dezavantajate. Programul Phare „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate”^[61] este un program care se apropie foarte mult de logica de intervenție a ZEP, fiind focalizat pe prevenirea abandonului școlar, pe promovarea unor noi modalități de stimulare a copiilor pentru a finaliza învățământul obligatoriu și pe corecția abandonului școlar prin programe de tip „a doua șansă”. Printre activitățile comune ZEP și programul Phare se remarcă:

- programele de formare pentru cadrele didactice care lucrează cu populație majoritară romă (în mod deosebit cele care urmăresc teme din aria adaptării metodelor de predare, învățare și evaluare la nevoile elevilor și la specificul acestora);
- implicarea mediatorilor școlari în dezvoltarea parteneriatului școală-familie; elaborarea de materiale educaționale pentru cadre didactice și părinți;
- reabilitarea/dotarea unităților școlare din comunitățile țintă.

De asemenea, programul Phare a contribuit la elaborarea strategiilor județene pentru îmbunătățirea accesului la educație pentru grupuri dezavantajate și a oferit sprijin Caselor Corpului Didactic pentru a elabora și furniza programe de formare în domeniul educației incluzive.

Alte proiecte derulate în spațiul educațional românesc au abordat sectorial și separat un grup sau mai multe grupuri de probleme, dar nu pe toate laolaltă. Printre proiectele remarcabile, ar putea fi menționate:

- Programul pentru Învățământ Rural (Banca Mondială) a avut ca obiectiv creșterea calității educației și a performanțelor elevilor care învață în mediul rural, propunând o serie de intervenții apropiate de abordarea ZEP. În mod deosebit, activitățile de dezvoltare instituțională la nivel local și județean și activitățile de dezvoltare profesională a cadrelor didactice prin programe de formare continuă sunt convergente cu intervențiile ZEP. De asemenea, elaborarea de materiale educaționale pentru elevi și pentru cadre didactice și promovarea abordării bazate pe proiect (componenta de grant-uri) reprezintă puncte de intersecție cu ZEP și totodată elemente importante pentru școlile cu copii aflați în situație de dezavantaj socio-economic. Programul, așa cum arată și numele, a fost însă exclusiv adresat școlilor din mediul rural.
- Programele dezvoltate de Roma Education Fund (REF) România, cu finanțare prin fondurile structurale, care au vizat creșterea accesului la educație pentru copiii de

[61] Despre program se pot citi mai multe aici: <http://www.edu.ro/index.php/articles/c115/>; accesat în octombrie 2015;

etnie romă. Principalele puncte de convergență ale acestor programe cu intervenția ZEP sunt: formarea cadrelor didactice care lucrează cu copii la risc de abandon, formarea resurselor umane române și dezvoltarea de activități extrașcolare de sprijin pentru elevii în situație de risc. Programele dezvoltate de REF România au vizat însă cu preponderență copiii de etnie romă.

- Inițiative specifice ale ONG-urilor, Inspectoratelor Școlare sau altor autorități județene care au vizat ameliorarea accesului la servicii educaționale a unor grupuri dezavantajate de copii și tineri. Exemple de astfel de activități: organizarea unor școli de vară, programe de mentorat, activități de tip școală după școală, programe de educație a părinților etc.

Prezentarea soluției

Soluția propusă prin intervențiile de tip ZEP presupune acțiuni concertate pe fiecare palier de probleme:

Intervenții la nivelul școlii:

Școlile sunt asistate pentru a preveni și combate abandonul și absenteismul școlar. Aceasta asistență este centrată pe: identificarea timpurie și realizarea profilului elevilor aflați în risc major de abandon, elaborarea activităților individuale/adaptate de la clasă sau din afara clasei, sprijin pentru interacțiuni pozitive cu părinții în vederea dezvoltării parteneriatului școală - părinți.

Directorii de școli sunt sprijiniți să identifice noi metode și activități pentru:

- A deveni catalizatori comunitari pentru realizarea dreptului la educație pentru fiecare copil din comunitate;
- A asigura un mediu sigur și prietenos pentru toți copiii, cu o atenție sporită asupra celor mai vulnerabili, inclusiv asupra copiilor romi;
- A asigura resursele necesare școlii;
- A facilita formările esențiale pentru cadrele didactice;
- A transforma a școlile în locuri primitoare și prietenoase pentru copii și pentru părinții lor.
- A construi punți către comunitate pentru a crește participarea școlară a copiilor.

Cadrele didactice sunt sprijinite prin:

- Programe de formare didactică pentru dobândirea de metode de predare noi și diversificate care să-i ajute în adaptarea strategiilor educaționale la profilul elevilor în situație de risc;
- Resurse curriculare alternative;
- Dezvoltarea de activități extracuriculare și identificarea unor noi modalități pentru a stimula interesul copiilor pentru educație;
- Modele de transformare a școlilor în locuri primitoare și prietenoase pentru copii și pentru părinții lor.
- Programe de formare pentru a asigura accesul la educație al copiilor cu dizabilități.

Consilierii școlari sunt formați pentru implicarea mai eficientă a părinților prin:

- Dezvoltare personală și creșterea stimei de sine;
- Mai buna cunoaștere a nevoilor copiilor;
- Cunoașterea rolului părinților în influențarea valorilor și aspirațiilor copiilor;
- Interacțiunea mai bună cu școala.

Mediatorii școlari sunt pregătiți pentru:

- Facilitarea dialogului școală-familie-comunitate;
- Monitorizarea copiilor de vârstă preșcolară care nu sunt înscriși la grădiniță și facilitarea înscrierii acestora;
- Identificarea copiilor de vârstă școlară care nu au fost niciodată înscriși la școală și facilitarea înscrierii acestora;
- Culegerea de date relevante pentru monitorizarea accesului la educația obligatorie și pentru identificarea de soluții de recuperare;
- Efectuarea de vizite la domiciliu pentru a convinge părinții să-și trimită copiii la școală;
- Informarea familiilor în legătură cu rolul școlii și cu prevederile legale privind participarea la educație a copiilor lor;
- Informarea autorităților cu privire la încălcări ale drepturilor copilului.

Profesori de limba romani sprijiniți pentru:

- Îmbunătățirea abilităților pedagogice;
- Diversificarea experienței profesionale;
- Consolidarea cunoștințelor privind cultura și tradițiile romilor.

La nivelul școlii sunt acordate granturi care au un dublu scop, pe de o parte să răspundă nevoilor specifice fiecărei unități școlare, nevoi care nu sunt acoperite din surse bugetare, iar pe de altă parte să dezvolte capacitatea echipelor de la nivelul fiecărei școli de a scrie propuneri de finanțare și de a implementa și gestiona proiectele finanțate.

Intervenții la nivelul familiei/la nivel individual:

Educație parentală

- Crearea unei rețele de educatori parentali la nivel național care să acționeze ca multiplicatori la nivelul fiecărui județ și ca punct focal de monitorizare a activităților de educație parentală;
- Formarea de educatori parentali la nivelul fiecărei școli;
- Derularea cursurilor de educație parentală, cu focalizare pe participarea părinților care au copii identificați în risc crescut de abandon școlar.

Promovarea modelelor de succes și creșterea stimei de sine

- Creșterea stimei de sine la elevii provenind din grupuri vulnerabile pentru a își valoriza identitatea și a își asuma responsabilitatea pentru viitorul lor;
- Valorizarea diversității și a egalității de șanse;
- Creșterea aspirațiilor educaționale ale copiilor și ale părinților pentru copiii lor;
- Recunoașterea valorii educației de către părinți și copii;
- Motivarea copiilor să învețe și sprijinirea acestora de către părinți.

Intervenții la nivelul comunității:

Mobilizare comunitară

- Rețelele comunitare (consiliile comunitare consultative) mobilizate pentru prevenirea absenteismului și a abandonului școlar.

Planuri de acțiune comunitare elaborate pentru:

- Identificarea copiilor aflați în risc de abandon școlar;
- Consiliere în vederea prevenirii abandonului școlar;

- Monitorizarea copiilor identificați ca fiind în risc și referirea lor către serviciile sociale;
- Identificarea copiilor de vârstă școlară care nu au fost niciodată înscriși la școală sau care au abandonat și acordarea de sprijin pentru înscriere/reînscrierea la școală.

Mod de implementare

Implementarea intervențiilor de tip ZEP presupune stabilirea unor parteneriate multi-anuale (de preferință pentru un ciclu educațional complet - primar, gimnazial, etc.) cu o serie de parteneri (cu specializări complementare care pot acoperi toate palierele de probleme identificate). Un mecanism de planificare participativă și unul de monitorizare și evaluare trebuie incluse de la bun început în arhitectura intervenției de tip ZEP pentru eficacitatea și eficiența managementului intervenției și pentru ajustarea în timp real a activităților la nevoile specifice ale fiecărei școli sau grup de școli, dar și pentru măsurarea progresului realizat de către școli/comunități.

Implementarea ZEP presupune o strategie bine adaptată condițiilor specifice unei unități școlare și zonei în care aceasta funcționează. Aceasta strategie presupune mai mulți pași, cei mai importanți fiind:

- dezvoltarea parteneriatelor instituționale ale unității școlare (nivel local/județean);
- identificarea elevilor în situație de risc și a categoriilor de risc cu care aceștia se confruntă;
- stabilirea unor strategii de intervenție comune școală-familie (cu obiective specifice măsurabile);
- stabilirea nevoilor de formare, elaborarea curriculumului de formare și a suporturilor de curs pentru cadre didactice, părinți și directori;
- organizarea și desfășurarea stagiilor de formare pentru profesori, părinți și reprezentanții echipei manageriale;
- pregătirea cadrelor didactice pentru adaptarea curriculară și pentru utilizarea metodelor adaptate elevilor din grupul țintă;
- atragerea părinților în proiectul de intervenție al școlii, precum și a altor reprezentanți ai comunității; organizarea unor activități de formare și informare pentru aceștia;
- organizarea unui centru de resurse și organizarea unor activități specifice care să implice părinții și reprezentanți ai comunității locale;
- organizarea unor programe de activități extrașcolare (pe teme relevante pentru aria de intervenție: educație interculturală, respectarea identității culturale, dezvoltarea spiritului civic, educația pentru sănătate, etc);
- intervenții de ameliorare a condițiilor de învățare.

Experiența unităților școlare implicate în proiectele pilot demonstrează ca intervenția ZEP la nivelul unei școli nu este posibilă fără existența unei echipe manageriale și a unui corp profesoral deschis și dedicat misiunii de a ameliora situația copiilor aflați în risc de abandon/eșec școlar sau a celor care au abandonat deja studiile.

Responsabilități actori

Având în vedere arhitectura complexă a intervențiilor de tip ZEP, fiecare actor social/comunitar va avea un set de responsabilități clar definite pentru realizarea diferitelor rezultate planificate, astfel:

La nivel local:

- managerii școlari au un rol central pentru coordonarea implementării intervențiilor și pentru asigurarea sinergiei eforturilor de transformare a unităților de învățământ în

școli prietenoase și incluzive;

- managementul școlar și cadrele didactice au o responsabilitate partajată pentru dezvoltarea practicilor incluzive ale școlii și pentru ameliorarea proceselor de predare-învățare și sprijinirea elevilor în risc de abandon școlar pentru continuarea cu succes a parcursului educațional;
- mediatorul școlar are responsabilitatea construcției de punți de comunicare și încredere între școală și comunitate (alături de personalul didactic și nedidactic al școlii și de părinții din comunitate);
- consilierul școlar are responsabilitatea de a dezvolta parteneriatele cu părinții și de a îi implica cât mai activ în viața școlară și în sprijinirea parcursului educațional al copilului/copiiilor lor;
- autoritățile locale au un rol central în sprijinirea procesului de dezvoltare instituțională/parteneriat local, care să contribuie la îmbunătățirea condițiilor de învățare, în oferirea de recunoaștere și în promovarea activităților școlii la nivelul comunității, în identificarea și alocarea de resurse suplimentare;

La nivel județean:

- Inspectoratul școlar județean poate, de asemenea, să ghideze procesul de dezvoltare instituțională, să acorde asistență în domeniul adaptării curriculare, să ofere recunoaștere și să promoveze activitățile școlilor la nivelul corpului profesoral.
- Casa Corpului Didactic poate să utilizeze conținuturile de formare dezvoltate în cadrul proiectelor pilot pentru dezvoltarea unei oferte de formare care să răspundă nevoilor cadrelor didactice care lucrează cu copii aflați în situație de dezavantaj socio-economic și, în special, cu cei în situație de risc major de abandon/eșec școlar.
- Centrul Județean de Resurse și Asistență Educațională poate să ofere reprezentanților echipelor manageriale și cadrelor didactice asistența necesară derulării unei intervenții de tip ZEP, utilizând resursele de informare și formare elaborate în cadrul proiectelor pilot.

La nivel central:

- Ministerele implicate vor avea responsabilitatea facilitării, îndrumării și a coordonării intervențiilor;
- Revizuirea, ajustarea și corelarea politicilor publice relevante pentru facilitarea unei astfel de soluții;
- Asigurarea mecanismelor de finanțare sustenabilă;
- Monitorizarea și evaluarea periodică a calității intervențiilor și a rezultatelor obținute

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari ai unei astfel de intervenții sunt elevii în risc de abandon școlar sau aflați în afara sistemului de educație și familiile acestora. Beneficiarii secundari ai intervențiilor ZEP sunt managerii școlari, consiliile de administrație ale școlilor, cadrele didactice, mediatorii școlari, consilierii școlari, membrii rețelelor comunitare, asistenții sociali, autoritățile locale.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Experiența pilotării sistemului ZEP în România demonstrează că nivelul de resurse necesare pentru demararea acestor intervenții poate să varieze foarte mult de la o unitate școlară la alta, depinzând de condițiile de context (de exemplu, implicarea școlii în alte programe relevante, sprijinul material oferit de primărie sau comunitatea locală, nivelul de pregătire a cadrelor didactice, gradul de implicare al părinților, ponderea copiilor în situații de risc în totalul populației școlare, etc.).

Proiectul ZEP a fost pilotat în ultimii ani în 234 de școli. De proiect au beneficiat 80.000 de copii și familiile acestora dintre care 10.000 de copii aflați în situația de risc crescut de abandon școlar, iar bugetul alocat a fost de 3.5 milioane dolari (USD). Costul total per copil/tânăr din comunitate este de aproximativ 45 USD (cca 175 RON) pe cinci ani de implementare, și un cost de aproximativ 90 USD (cca 350 RON) pentru copiii și tinerii din grupul țintă. O analiză detaliată a costurilor intervenției ZEP nu a fost efectuată până în prezent. În consecință, procesul de extindere nu poate utiliza cheltuielile presupuse de intervenții anterioare ca standarde de cost, fiind necesară o analiză detaliată pentru fiecare unitate școlară în parte.

Oportunități și amenințări

Există oportunități și amenințări specifice intervențiilor de tip ZEP, sintetizate în tabelul de mai jos:

Oportunități	Amenințări
Maximizarea impactului privind prevenirea abandonului școlar (imposibil de realizat prin intervenții disparate sau sectoriale);	Identificare resurselor financiare pentru intervenții multianuale (mai ales pentru un ciclu complet de educație)
Abordarea integrată, globală a cauzelor de abandon școlar;	Amenințări legate de implementarea intervențiilor de tip ZEP (e.G. dificultăți în coordonarea partenerilor de implementare, problema cu planificarea participativă, etc.)
Asigurarea coordonării și convergenței resurselor (în condițiile unei situații de dezavantajare economică a comunității);	Lipsa unei culturi a cooperării trans sectoriale în contextul românesc
Dezvoltarea concomitentă a capacităților locale de intervenție și susținere pentru elevii în risc de abandon școlar;	Recurgerea mai facilă (dar adesea mai costisitoare și mai puțin sustenabilă) la salvarea prin "a doua șansă" în educație în detrimentul salvării prin "prima șansă"
Alocarea de resurse consistente prin programele operaționale finanțate de Fondurile structurale și de investiții europene (în special pentru reducerea abandonului școlar și incluziunea socială a grupurilor dezavantajate);	Schimbările frecvente de priorități în reforma educațională care pot produce bulversări semnificative la nivel județean și local
Existența unui model structurat și testat de tip ZEP în contextul românesc (și implicit existența unor resurse relevante care pot să fie folosite)	

A.3. Soluții educaționale punctuale care vizează toate grupurile țintă

Dezvoltarea serviciilor de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile copiilor în risc de excluziune

Problema la care răspunde soluția descrisă

Programele de educație parentală, consiliere, informare și sprijin adresate părinților sunt inițiative de dată relativ recentă în România, primele programe de acest fel fiind derulate în mod sistematic începând cu anul 1992. În general, practicile parentale curente se bazează atât pe cunoștințele fundamentate științific, cât și pe cele transmise prin tradiție. Multe dintre tradiții sunt consonante cu standardele moderne de dezvoltare a copilului, dar unele dintre ele sunt perimate (UNICEF, 2014b). Studiul realizat de UNICEF atrage atenția asupra faptului că, în ciuda îmbunătățirii cunoștințelor și practicilor parentale, în anumite arii referitoare la îngrijirea, creșterea și educarea copiilor, părinții au încă lacune sau reproduc modele tradiționale nerecomandate de către specialiștii în domeniu. De exemplu, deși 97% dintre respondenți au afirmat că au vaccinat copiii, o treime dintre părinți nu cunoșteau scopul vaccinării. De asemenea, deși 87% dintre respondenți consideră că este bine ca părinții să

își lase copiii să își exprime părerile, pe de altă parte, apare o contradicție prin faptul că 68% cred că e mai bine să ai un copil ascultător decât unul independent, iar 63% cred că părinții au tot timpul dreptate în relația cu copiii.

Numai 50,3% dintre copiii cu vârste între 0 și 6 ani cuprinși în studiu participă la o formă de educație timpurie: grădiniță, creșe sau centre de zi. Climatul familial nu este în toate cazurile favorabil dezvoltării copiilor, în 26% dintre familii certurile au loc lunar, de câteva ori pe săptămână sau chiar zilnic. În familiile care sunt mai predispuse certurilor frecvente, crește probabilitatea ca acestea să se petreacă în preajma copiilor. Deși majoritatea părinților consideră că pedeapsa nu este cea mai bună soluție, există totuși un număr ridicat al celor care apelează la pedeapsă pentru a rezolva situațiile dificile pe care le întâmpină cu copilul, 30% dintre părinți considerând pedeapsa un rău necesar, 54% recunoscând că prima reacție este să ridice vocea la copil dacă acesta face o „boacănă”, iar 11% dintre părinți le trag imediat copiilor o palmă sau îi trag de păr dacă greșesc cu ceva. Toate aceste procente arată faptul că părinții nu au la îndemână strategii care să îi ajute să gestioneze educarea copiilor prin metode pozitive.

Serviciile de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile din România, în general, și pentru familiile copiilor în risc de excluziune, inclusiv campaniile de informare privind beneficiile educației, abordează un set complex de probleme evidențiate de cercetările de specialitate din ultimii ani:

- O rată crescută a mortalității infantile (cu o pondere mare a deceselor la domiciliu);
- Persistența unor practici parentale nesănătoase cu efecte traumatizante pentru copii (UNICEF, 2014b);
- Slaba informare a părinților în domeniul creșterii, îngrijirii și educării copiilor;
- O rată încă scăzută a participării la educația timpurie antepreșcolară și preșcolară;
- O rată crescută a abandonului școlar în învățământul obligatoriu și persistența unei rate crescute a părăsirii timpurii a școlii;
- O rată crescută a abandonului familial și a copiilor părăsiți în spitale;
- Persistența fenomenului de separare a copilului de părinții săi (prin plecarea părinților la muncă în străinătate);
- Persistența fenomenului căsătoriilor timpurii;
- Rata crescută de copii abuzați, neglijați sau exploatați în diferite moduri;
- Lipsa unei culturi a drepturilor copilului în creșterea, îngrijirea și educarea copiilor;
- Probleme la nivel de familie (statut socio-economic dezavantajat, nivel de educație și pregătire a părinților insuficient pentru sprijinirea eforturilor școlare ale copiilor, lipsa unui parteneriat sau parteneriatul fragil între școală și familie, abilitați parentale insuficient dezvoltate, etc.).

Listarea opțiunilor existente

Deși există o serie de inițiative în zona de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic, acoperirea nevoilor la nivel național este departe de a fi îndeplinită. Există inițiative cu acoperire mai largă ale unui număr redus de organizații neguvernamentale (Fundația Holt, Fundația Copiii Noștri, Step-by-Step România, Salvați Copiii România) (Cojocar și Cojocar, 2011), ale unor organizații internaționale (UNICEF) sau ale unor instituții guvernamentale (rețeaua de consilieri școlari gestionată de sistemul educațional). Există și câteva inițiative private ale unor societăți comerciale, însă acestea rămân limitate ca număr și ca domeniu de specializare și sunt în general concentrate în marile orașe. Inițiativele amintite sunt limitate ca acoperire geografică sau din perspectiva grupului țintă

abordat (părinți cu copii de vârstă până la 3 ani, părinți cu copii cu vârste cuprinse între 4 și 10 ani, părinți cu copii adolescenți, etc.). Dezvoltarea și disponibilitatea la nivel național a serviciilor de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familii rămâne deocamdată un deziderat capabil să se materializeze la nivelul sistemelor din România prin adoptarea, bugetarea și implementarea *Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale*^[62] și printr-o regândire a normei consilierului școlar.

Câteva din opțiunile existente sunt: Programul național de educație parentală în învățământul preșcolar^[63] (dezvoltat de Fundația „Copiii Noștri” cu sprijinul UNICEF^[64] și preluat ca program național de Ministerul Educației), Curriculum-ul „Educația viitorilor părinți” (la nivelul învățământului secundar superior; dezvoltat de ARED și ISE cu sprijinul UNICEF), programe de educație parentală pentru gravide și părinți (pe grupe de vârste, în funcție de vârsta copilului) precum cele ale Fundației Holtis^[65], programe de consiliere și informare a părinților precum cele organizate de Step-by-Step România^[66], programe de consiliere a părinților (individuală sau de grup) derulată în școli prin rețeaua consilierilor școlari. Trebuie subliniat că majoritatea opțiunilor existente sunt complementare, ele nu se exclud reciproc, ci din contră, pentru realizarea unui sistem coerent și sustenabil de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familii acestea trebuie organizate într-un continuum de servicii care să acopere toată plaja de nevoi, de la cele ale viitorilor părinți, la cele ale părinților cu copii adolescenți sau ale adolescenților cu copii.

Prezentarea soluției

Evoluțiile rapide din societate și economie generează o nevoie de reînnoire a cunoștințelor, deprinderilor și valorilor pe durata întregii vieți, iar părinții sunt cea mai largă categorie de populație afectată de această necesitate. În ultimele decenii, statutul și rolul de părinte, cuprinzând atribuții de natură fizică, psihică, socială, culturală și economică, au evoluat rapid, sub influența dezvoltării tehnologice și informaționale a întregii lumi și a diversificării modelelor familiale și educaționale, adăugând mereu noi competențe și abilități.

Reușita educației nu depinde însă numai de părinți și de capacitatea acestora de a exersa aceste competențe multiple, ci și de voința instituțiilor chemate să valideze și să valorizeze responsabilitățile și autoritatea parentală, de a fi alături de părinți și de a-i susține în misiunea lor educativă în contextul învățării permanente, al învățării de-a lungul întregii vieți. Susținerea inițierii, formării și dezvoltării competențelor parentale devine una dintre misiunile pe care statul trebuie să și le asume, dacă se dorește ca educația copiilor și tinerilor să devină o acțiune coerentă, eficientă și care să ofere șanse egale tuturor. A susține părinții în interesul superior al copilului înseamnă a crea o nouă cultură familială, bazată pe dialog, cunoaștere și participare, pe de o parte, și a facilita cooperarea între profesioniști, părinți și autorități publice, pe de altă parte. Atunci când părinții se implică în educația propriilor copii, aceștia fac față mai bine cerințelor școlare, iar școala se dezvoltă. Părinții au abilități și talente, iar odată cu descoperirea și valorificarea lor, crește încrederea în ei înșiși și în abilitatea lor de a-și sprijini copiii în activitățile școlare. Colaborarea cu familia ajută școala și părinții să dezvolte un consens în ceea ce privește comportamentele dezirabile, astfel încât copiii să primească un mesaj non-contradictoriu de la școală și de acasă.

[62] Strategia inter-sectorială privind dezvoltarea abilităților și competențelor parentale pentru anii 2015-2021 este disponibilă online: http://www.particip.gov.md/public/documente/137/ro_2460_ProiectStrategie-30-iulie2015last.doc; accesat în octombrie 2015;

[63] Pentru mai multe detalii: <http://www.fcn.org.ro/proiecte/programul-national-de-educatie-parentala>; accesat în octombrie 2015;

[64] Pentru mai multe detalii: <http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/Ghid-elev-educatia-viitorilor-parinti.pdf> și http://www.unicef.ro/wp-content/uploads/ghid-profesor_integral.pdf; accesat în octombrie 2015;

[65] Pentru mai multe detalii: <http://holtis.ro/>; accesat în octombrie 2015;

[66] Pentru mai multe detalii: <http://www.stepbystep.ro/>; accesat în octombrie 2015;

Pentru a asigura accesul la forme de educație parentală universale, accesibile și gratuite, în vederea asigurării unei dezvoltări echilibrate a copiilor încă din stadiul timpuriu al copilăriei, este nevoie ca autoritățile să dezvolte sistemic și sistematic programe adresate inclusiv părinților din categorii defavorizate: acțiuni și programe adaptate și destinate părinților sau viitorilor părinți din mediul rural, celor cu un nivel scăzut de educație, părinților afectați de sărăcie, precum și celor de etnie romă. Serviciile trebuie dezvoltate în primul rând la nivel local, acestea putând fi oferite de asistenți medicali comunitari, asistenți sociali, consilieri școlari sau alți profesioniști de la nivel local (profesori, mediatori școlari, mediatori sanitari) (Cojocaru și Cojocaru, 2011) și trebuie să fie disponibile pentru familiile cele mai vulnerabile, care au nevoie suplimentară de consiliere și sprijin în creșterea copiilor. Serviciile trebuie să fie acompaniate de campanii de informare și conștientizare pe subiecte legate de parentalitate.

Dezvoltarea serviciilor de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru părinții din România presupune așadar un set de acțiuni care conduc la dezvoltarea unui sistem coerent de sprijinire a părinților:

- Dezvoltarea unei rețele de formatori în domeniul educației parentale, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru părinții din România, cu focus pe familiile copiilor în risc de excluziune;
- Dezvoltarea capacității și îmbunătățirea formării inițiale pentru profesioniștii care oferă cursuri de educație parentală și servicii de sprijin, precum și pentru specialiștii care susțin procesul de dezvoltare și educare a copiilor și cei cu rol de consiliere a părinților;
- Dezvoltarea și adaptarea curriculelor de formare în domeniul educației parentale, pentru părinți și alte categorii de adulți care au în grijă copii, și pentru toate vârstele (părinți biologici, asistenți maternali, bunici, viitori părinți, gravide, alte persoane care au în grijă copii);
- Dezvoltarea unor standarde profesionale pentru educatorii parentali, consilierii și psihologii care lucrează cu părinții;
- Alocarea de fonduri suficiente la nivel național pentru toate serviciile dedicate părinților și creșterii copiilor; alocări financiare din fonduri publice prin programe naționale pentru furnizarea serviciilor de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru părinți;
- Elaborarea unui sistem național de acreditare a formatorilor în domeniul educației parentale;
- Adoptarea și implementarea Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale;
- Elaborarea și implementarea unui sistem de monitorizare a progresului privind abilitățile, cunoștințele și practicile parentale în România
- Revizuirea normării consilierului școlar, astfel încât acesta să dispună de suficient timp pentru interacțiuni individuale și de grup de calitate cu părinții copiilor din școala la care este arondat.

Mod de implementare

Pentru implementarea unei astfel de soluții trebuie combinate cel puțin două strategii:

A) **bottom up** – care presupune adoptarea unor strategii comunitare/județene pentru dezvoltarea serviciilor de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune (modalitatea cea mai frecventă până în prezent, implementată pe baza de proiect, în lipsa implementării Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea

și Dezvoltarea Abilităților Parentale, ca document de viziune integratoare la nivel național).

B) **top-down** – implementarea Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale la nivel național, cu fixarea priorităților și a acțiunilor strategice la nivelul întregii țări prin coordonarea sectoarelor relevante în materie de educație parentală, consiliere, informare și sprijin acordat părinților (educație, protecția copilului, sănătate, tineret, etc.)

Dezvoltarea serviciilor de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru părinți presupune acțiunea concertată a mai multor instituții la nivel central și județean și pune accent pe susținerea tinerilor părinți cât mai devreme posibil. Serviciile ar trebui să fie gândite pe cicluri de viață: prima etapă ar trebui să fie cea a educației viitorilor părinți, pe baza curriculei deja dezvoltate pentru elevii de liceu (UNICEF, 2007). Primul pas cade astfel în sarcina instituțiilor educaționale (școala la nivel local și Ministerul Educației la nivel central).

Următorul pas este cel al consilierii gravidei, acest pas fiind asociat instituțiilor de sănătate, dar în funcție de situația socială în care se află gravida poate să cadă și în sarcina instituțiilor de protecție socială. Pasul 3 este cel al serviciilor pentru părinți cu copii de la naștere la trei ani, pas ce cade în sarcina serviciilor de sănătate, deși pentru părinții din grupuri vulnerabile poate cădea în sarcina serviciilor de protecție socială. Pasul 4 este cel al serviciilor pentru părinți cu copii de vârstă preșcolară, pasul 5 este reprezentat de servicii pentru părinți cu copii de vârstă școlii primare, pasul 6 de servicii pentru părinți cu copii de vârstă școlii gimnaziale și pasul 7 de servicii pentru părinți cu copii adolescenți. Acești ultimi patru pași cad în sarcina serviciilor educaționale și a celor de protecție socială. Pasul unu și pasul 7 se suprapun din perspectiva vârstei copiilor, dar vizează grupuri țintă diferite, în primul caz este vorba de adolescenți, în al doilea caz este vorba de părinții acestora.

Educația viitorilor părinți (adolescenți)	•Serviciile educaționale •Serviciile de protecție socială
Consilierea gravidei	•Serviciile de sănătate •Serviciile de protecție socială
Educația părinților cu copii 0-3 ani	•Serviciile de sănătate •Serviciile de protecție socială
Educația părinților cu copii de vârstă preșcolară	•Serviciile educaționale •Serviciile de protecție socială
Educația părinților cu copii de vârstă ciclului primar	•Serviciile educaționale •Serviciile de protecție socială
Educația părinților cu copii de vârstă ciclului gimnazial	•Serviciile educaționale •Serviciile de protecție socială
Educația părinților cu copii adolescenți	•Serviciile educaționale •Serviciile de protecție socială

Figura 18 - Pași unei intervenții de dezvoltare a serviciilor de educație parentală, consiliere și sprijin

Din perspectiva implementării unei astfel de politici publice este important să existe o coordonare a eforturilor de recrutare, referire și de monitorizare, mecanism care să fie coordonat la nivelul autorității publice locale. La nivel județean ar trebui să existe un mecanism de coordonare similar care să faciliteze comunicarea între instituțiile de nivel județean implicate (Consiliu Județean, Prefectura, ISJ, CJRAE, DGASPC, DSP). La nivel național este important să existe un mecanism adecvat de finanțare și un comitet de coordonare din care să facă parte reprezentanți ai tuturor ministerelor implicate (MMFSPV, MECS, MS).

Responsabilități actori

Luând în considerare setul de intervenții pe care le presupune dezvoltarea serviciilor de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune dar și nevoia de a avea dezvoltat un sistem coerent de educație parentală și sprijin al părinților, actorii implicați vor avea următoarele responsabilități:

La nivel central:

- Înființarea unui comitet trans sectorial care va revizui și adopta Strategia Națională Integrată de Dezvoltare a Abilităților Parentale care va cuprinde cel puțin următoarele ministere și instituții: Ministerul Educației, ANPDCA, Ministerul Muncii, Ministerul Sănătății;
- Revizuirea și dezvoltarea curriculelor de parenting;
- Adoptarea sistemului de acreditare și evaluare a furnizorilor de servicii de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune;
- Asigurarea unor finanțări sustenabile pentru dezvoltarea serviciilor în fiecare județ al țării.

La nivel județean:

- Implementarea Strategiei Naționale Integrate de Dezvoltare a Abilităților Parentale la nivel județean;
- Prioritizarea furnizării de servicii de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune în comunitățile cele mai vulnerabile din județul respectiv;
- Monitorizarea calității și relevanței serviciilor de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune;
- Formarea resurselor umane necesare pentru a asigura o acoperire relevantă a comunităților cu servicii de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune.

La nivel local:

- Asigurarea spațiilor necesare pentru desfășurarea serviciilor de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic;
- Contractarea resurselor umane formate și acreditate;
- Identificarea și motivarea grupurilor țintă de părinți pentru a beneficia de serviciile de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic;
- Monitorizarea la nivel local a practicilor, atitudinilor, abilităților și cunoștințelor parentale.

Beneficiari (grup țintă)

Toți părinții și tinerii din România ar avea de beneficiat de pe urma implementării unei astfel de soluții. Beneficiarii direcți sunt diferitele categorii de părinți și adulți care au în îngrijire copii (biologici sau adoptivi, asistenți maternali, bunici sau alte categorii de persoane care

iau în îngrijire și creștere copii) sau viitori părinți (adolescenți, gravide, etc.).

Principalii beneficiari (în termeni de diferență majoră generată de intervenție) ai unei asemenea soluții sunt părinții și tinerii provenind din grupuri vulnerabile, care au acces limitat la informații aduse la zi privind creșterea, îngrijirea și educația copiilor. Pe de altă parte pentru configurarea unui sistem coerent de educație parentală, consiliere și sprijin pentru părinți, beneficiari indirecti vor fi decidenții la nivel central, județean și local care vor fi implicați în implementarea Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale.

O altă categorie, poate cea mai importantă, de beneficiari indirecti, sunt copii din grupuri vulnerabile, care vor beneficia de pe urma cunoștințelor și abilităților îmbunătățite ale părinților lor.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Există foarte puține analize care încearcă să stabilească standarde de cost pentru serviciile de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru părinți, iar cele existente la nivel național analizează doar o parte din paleta acestor servicii. În cadrul implementării componentei de educație parentală în campania „Hai la școală!” în anul școlar 2013 – 2014 a fost realizată de către Fundația Holt o analiză de costuri a implementării programului de educație parentală la nivel local. Analiza a vizat două paliere: costul pentru formarea educatorilor parentali și costul per părinte pentru derularea cursurilor de educație parentală (UNICEF, 2013).

Din analiză reies următoarele date: costul de formare al unui educator parental – formare teoretică, formare practică, acreditare, supervizare, monitorizare – este de 1225 RON, din care 625 RON formare practică prin organizarea unui curs de educație parentală cu 12 părinți. Costul de formare al unui educator parental – formare teoretică, acreditare, supervizare, monitorizare – este de 600 RON. Costul unui curs de educație parentală, per părinte, este de 140 RON, 20 RON per părinte pe o sesiune de 2 ore; în costul cursului de educație parentală a fost inclusă și plata educatorului parental^[67]. Trebuie menționat că se estimează un cost inițial mai mare pentru formarea educatorilor parentali, dar pe măsură ce se formează rețeaua la nivel național, costurile scad semnificativ, nefiind nevoie decât de resurse pentru menținerea și dezvoltarea rețelei. Nu există alte studii recente care să analizeze standardele de cost pentru serviciile de consiliere, informare și sprijin, mai ales ca aceste servicii pot fi oferite de profesioniști din diverse domenii precum educație, asistență socială, sănătate.

Oportunități și amenințări

Având în vedere setul de priorități necesare pentru adoptarea unei astfel de soluții se pot aminti următoarele oportunități sau amenințări specifice unei intervenții în domeniul dezvoltării serviciilor de parenting (sintetizate în tabelul de mai jos):

Tabel 4 - Oportunități și amenințări privind implementarea unei soluții de tipul dezvoltarea serviciilor de parenting, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile copiilor în risc de excluziune

Oportunități	Amenințări
Revizuirea Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale (printr-un proiect finanțat de către Swiss Contribution to România).	Cultura cooperării trans sectoriale este încă emergentă la nivel național.

[67] În majoritatea proiectelor derulate până în prezent această activitate s-a desfășurat fără plata educatorului parental.

Existența unui set relevant de curricule de formare pentru părinți sau viitori părinți (care acoperă aproape în totalitate cei șapte pași menționați).

Lipsa voinței politice pentru adoptarea și implementarea la nivel național a Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale.

Existența unei curricule de formare pentru formatorii parentali.

Incertitudinea alocării resurselor financiare necesare pentru implementarea Strategiei Naționale Integrate pentru Formarea și Dezvoltarea Abilităților Parentale.

Existența unor resurse umane deja formate pentru oferirea de servicii de parenting și consiliere a părinților.

Număr mic de furnizori de servicii de parenting de calitate.

Existența unor strategii sectoriale pentru formarea unor categorii de părinți (părinți biologici, asistenți maternali, etc.).

Probleme asociate identificării unui sistem de formare inițială în materie de parenting.

Existența unor modele structurate și testate de educație parentală, consiliere, informare și sprijin psihologic pentru familiile cu copii în risc de excluziune.

Voința politică mai sensibilă în apropierea alegerilor parlamentare.

Dezvoltarea unui sistem de identificare și monitorizare a copiilor în afara sistemului de educație sau în situație de risc major de abandon școlar

Este necesară generalizarea unui mecanism național de identificarea copiilor care sunt în afara sistemului de educație sau în situație de risc de abandon școlar. Astfel de mecanisme au fost deja implementate la nivel local, sub forma " Fișei de identificare a copiilor în risc de abandon școlar", dezvoltată în cadrul Intervenției de tip " Zone de Educație Prioritară" descrisă mai sus și care cuprinde factorii identificați ca afectând capacitatea de participare școlară și de obținere a rezultatelor scontate ale învățării. Fenomenele de abandon școlar propriu-zis precum și riscul de abandon au dimensiuni îngrijorătoare în România în prezent. Acest lucru trebuie să se constituie într-o bază pentru intervențiile ulterioare adaptate la nevoile individuale identificate și care acționează asupra factorilor de risc la nivelul ale copiilor/tinerilor vulnerabili, oferind acea bază foarte necesară de cunoaștere. Implicarea reprezentanților societății civile și a mediului de afaceri în acest sens are avantajul suplimentar al punerii în comun a expertizei și resurselor care pot fi utilizate, ulterior, ca intervenții active.

Mod de implementare

Principala strategie de implementare este cea descrisă în strategia UNICEF de monitorizare a copiilor în afara sistemului de educație și a celor în risc major de abandon (2015) și presupune urmărirea a opt pași, în paralel cu îmbunătățirea sistemului informatic integrat al învățământului din România (SIIR):

1. Înregistrarea mai fidelă a situațiilor de absenteism;
2. Implementarea unui sistem de avertizare timpurie pentru prevenirea abandonului școlar și a fenomenului de neparticipare școlară (out-of-school);
3. O raportare mai bună a unor indicatori-cheie;
4. Înregistrarea tuturor copiilor preșcolari și a celor de vârstă școlară în bazele de date oficiale;
5. Includerea unor noi indicatori în domeniul dizabilității, pornind de la modelul social al dizabilității;
6. Colaborarea intersectorială și schimbul interinstituțional de date;

7. Cartografierea fluxurilor de informații;
8. Utilizarea statisticii în procesul de planificare și realizare a politicilor.

Responsabilități actori

Deși această intervenție presupune o excelentă colaborare între mai multe categorii de actori, Ministerul Educației are responsabilitatea central de a integra la nivelul SIIIR a datelor cheie necesare procesului de monitorizare:

- Date privind populația de copii (registru civil);
- Date privind copiii înscriși în sistemul de educație;
- Date privind copiii/tinerii beneficiari ai diferitelor prestații sociale (sau familiile acestora);
- Date privind copiii/tineri beneficiari ai diferitelor servicii medicale;
- Date privind situația unor copii identificați cu diferite nevoi de învățare.

Astfel Ministerul de Interne, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii și Institutul Național de Statistică sunt parteneri-cheie pentru această intervenție. De asemenea, instituții relevante în domeniul educației la nivel preuniversitar (ARACIP, CNDIPT) pot oferi informații relevante, în timp ce Institutul de Științe ale Educației poate contribui la analiza sistematică a acestor date.

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari ai acestei măsuri sunt chiar copiii/tinerii care sunt în prezent în afara sistemului de educație și cei care sunt în risc de abandon școlar. Factorii de decizie cu responsabilități în aria participării școlare de la nivel local, județean sau național reprezintă beneficiarii indirecți ai măsurii.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Cele mai importante resurse trebuie dedicate atât identificării fidele a copiilor și tinerilor aflați în afara sistemului de educație și a celor care sunt în risc, cât și procesului de analiză a cauzelor excluziunii și celui de dezvoltare a unor politici și strategii susținute de date în această arie.

Oportunități și amenințări

Ca instrument al unui management public performant, un sistem de monitorizare trebuie să depășească focalizarea pe intrări și ieșiri (input-uri și output-uri) și să se focalizeze pe rezultate și impact. Această oportunitate este realizabilă în condițiile implementării sistematice a pașilor descriși mai sus. Cea mai importantă amenințare rămâne, în acest context, lipsa de armonizare metodologică, cât și insuficientă asumare a unui rol de coordonator din partea Ministerului Educației.

Din perspectiva politicilor recente, o oportunitate importantă poate veni din partea măsurilor specifice Strategiei pentru reducerea fenomenului de părăsire timpurie a sistemului de educație (2014) și a POR.

Dezvoltarea unor mecanisme de finanțare pentru creșterea calității serviciilor oferite în școlile din comunitățile dezavantajate

În prezent, sistemul de finanțare pe bază de formă de finanțare în funcție de numărul de elevi nu numai că nu atenuează, dar chiar, pe alocuri, sporește inechitățile în furnizarea

serviciilor educaționale (UNICEF, 2014a). Ca urmare, este necesară dezvoltarea unui sistem de finanțare destinat școlilor cu o pondere mare de elevi vulnerabili.

Scopul acestui sistem de finanțare ar trebui să fie îmbunătățirea calității serviciilor educaționale dar și a celor de sprijin oferite de aceste instituții elevilor cu risc major de abandon școlar, inclusiv pentru servicii educaționale complementare oferite de profesioniștii din cadrul comunității.

Mod de implementare

Această alocare preferențială se poate realiza în mai multe moduri. Printre cele mai importante tipuri de măsuri sunt indicate mai jos și pot fi adoptate individual sau împreună:

- Introducerea în formula de finanțare de bază a unui coeficient de corecție supraunitar (care ar putea ajunge la 2) pentru finanțarea copiilor/tinerilor în situație de risc mărit de abandon școlar.
- Adoptarea unui program național de sprijin pentru copiii/tinerii în situație de risc major de abandon școlar, cu un buget special alocat în acest sens (micro-granturi), școlile urmând a aplica pentru participarea în acest program, pe măsurile sau mixul de măsuri pe care le vor considera adecvate situațiilor concrete.
- Încurajarea, prin mijloace fiscale și non fiscale, a parteneriatului public-privat și a investiției directe din mediul economic în educație și/sau în formarea profesională, inclusiv prin programele de CSR (Responsabilitate Socială Corporatistă). Analizarea oportunității unor intervenții de tip ajutor financiar condiționat (conditional cash transfer), fundamentate pe rezultatele obținute în programul pilot derulat de organizația " OvidiuRo" în parteneriat cu autorități centrale și locale, care alocă cupoane sociale familiilor cu un statut socio economic dezavantajat, condiționate de participarea la educația preșcolară sau primară a copiilor acestora.

Prin aceste măsuri școala va putea oferi, în funcție de nevoile concrete, servicii suplimentare (orientare, consiliere, meditații și pregătire suplimentară), sprijin financiar și bunuri (rechizite, masă caldă, echipamente etc.) etc. Serviciile ar putea fi achiziționate din exterior, sub forma serviciilor educaționale suplimentare sau fondurile obținute ar putea fi folosite pentru retribuirea suplimentară a specialiștii din școală sau din comunitate pentru serviciile speciale de sprijin pentru acești copii/tineri.

Indiferent de soluția aleasă, aceasta trebuie combinată cu flexibilizarea modului de alocare și folosire a alocațiilor bugetare, în așa fel încât banii să fie gestionați la nivelul școlii, în funcție de nevoile locale și în folosul copiilor/tinerilor din comunitate. Acest lucru se poate realiza, de exemplu, prin trecerea de la finanțarea prin subvenții în funcție de numărul elevilor la finanțare prin granturi în funcție de numărul elevilor.

Modul adecvat în care sunt cheltuite aceste noi resurse trebuie să fie verificat pe baza unei analize riguroase a impactului asupra îmbunătățirii oportunităților de învățare a elevilor. Pentru a asigura echitatea și calitatea sistemului nostru educațional, strategiile de finanțare trebuie să garanteze accesul și rezultatele elevilor. Asumția principală a acestor măsuri este aceea că în cazul elevilor în risc de excluziune costurile cu educația se pot dovedi a fi mai ridicate în comparație cu restul populației de elevi.

Responsabilități actori

- Ministerul Educației – pentru legiferarea mecanismelor de finanțare modificate/complementare/suplimentare.

- Autoritățile locale și unitățile de învățământ – pentru identificarea nevoilor și utilizarea eficientă și efectivă a sprijinului financiar. În acest sens, va fi nevoie de formarea suplimentară a directorilor de școli.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți și indirecți cuprind o mare parte a populațiilor care trăiesc în regiuni cu situație economică precară, precum și instituțiile educaționale din aceste zone. Aceștia includ:

- Copiii/tinerii în situație de risc, prin serviciile și bunurile oferite de unitățile școlare (principali beneficiari direcți).
- Familiile copiilor și tinerilor aflați în situație de risc, care beneficiază pe termen lung prin rămânerea acestora în sistemul de educație.
- Unități școlare cu un număr semnificativ de elevi care provin din grupuri dezavantajate socio-economic.

Buget aproximativ (câte resurse implică):

- Apreciind la 50% numărul copiilor/tinerilor în situație de abandon școlar și o creștere de cel puțin 50% a alocării per capita, estimăm un impact bugetar de 1,5 miliarde de lei anual.
- Pentru programul de micro-granturi, estimăm numărul școlilor ce ar putea beneficia de un astfel de program la 1000 și valoarea unui micro-grant la echivalentul a 5000 de euro/an.

Ca urmare, estimăm că un astfel de program ar avea nevoie de o finanțare de aproximativ 5 mil euro la care se adaugă aproximativ 500 000 euro costuri de management (selecție, monitorizare, evaluare finală).

Oportunități:

Principala oportunitate este reprezentată de acordul de parteneriat între România și Comisia Europeană pentru exercițiul bugetar 2014-2020, precum și Strategia pentru prevenirea părăsirii timpurii a școli, care prevăd alocarea de resurse în acest sens.

Riscuri și amenințări:

Principalele riscuri și amenințări sunt legate de dificultatea atragerii de resurse financiare sau de altă natură spre organizarea de intervenții cu caracter social, și includ:

- Caracterul nesustenabil, în absența creșterii graduale a alocărilor financiare pentru educație de la bugetul de stat.
- Dezvoltarea redusă a intervențiilor în parteneriat public-privat pentru finanțarea unor programe și proiecte educaționale de amploare și lipsa de experiență în această arie.
- Capacitatea redusă a autorităților locale din localitățile rurale cu un număr ridicat de familii dezavantajate socio-economic de a atrage resurse pe care să le aloce educației, pe lângă cele de la bugetul de stat.
- Experiența redusă a echipelor manageriale a școlilor cu un număr ridicat de elevi care provin din familii dezavantajate de a atrage venituri proprii.

Măsuri complementare în domeniile locuirii, angajării și sănătății

Oricare dintre soluțiile propuse, care vizează păstrarea copiilor/tinerilor vulnerabili în sistemul de educație, ar trebui să fie completate de măsuri de sprijin în alte domenii. Acestea ar trebui să includă sprijin în furnizarea de locuințe la prețuri accesibile, facilitarea ocupării forței de muncă, facilitarea accesului la serviciile de sănătate, precum și acces la programe de formare continuă subvenționate parțial sau total.

Există, deja, în diferite stadii de elaborare și/sau dezbatere publică, chiar în implementare, diferite strategii naționale și programe care vizează reducerea sărăciei, creșterea nivelului de sănătate a populației și privind crearea de locuri de muncă (inclusiv dezvoltarea economiei sociale pentru grupurile dezavantajate). Marea problemă este coordonarea acestor programe și ”țintirea” lor către populațiile care au, într-adevăr nevoie de ele și care, de regulă, acumulează mai multe tipuri de riscuri și vulnerabilități. Programele sunt elaborate și implementate de instituții diferite, neexistând, decât în mică măsură informare reciprocă și în foarte mică măsură colaborare în realizarea lor. De exemplu, pot exista persoane sau comunități care vor beneficia, de exemplu, de programe educaționale sau de profesionalizare, dar care, neurmărite de măsuri în domeniul angajării, vor avea ca rezultat persistența unei rate ridicate a șomajului. Pentru a se potența reciproc, programele respective trebuie coordonate și chiar gândite unitar.

Mod de implementare:

Pot fi avute în vedere:

- Realizarea unor ”alianțe pentru incluziune”, care să grupeze, la nivel local, factorii responsabili de implementarea politicilor naționale în domeniile enumerate mai sus.
- Conceperea unor ”pachete complexe” care să cuprindă măsuri în domeniul educațional, alături de cele privind locuirea, sănătatea și angajarea, cuprinse în programe transversale finanțate din diverse surse.
- Condiționarea reciprocă a accesării serviciilor respective – de exemplu, accesul beneficiarilor la condiții de locuire mai bună sau la ”atelieri protejate”, de parcurgerea unor programe educaționale sau legate de sănătate;
- Condiționarea accesului la diferite linii de finanțare, la nivel local, de accesarea prealabilă a altor linii de finanțare; de exemplu, programele educaționale să fie finanțate după ce autoritatea locală a accesat un program privind reducerea sărăciei, iar cele privind angajarea să vizeze persoanele din grupuri dezavantajate care au urmat programe educaționale dar nu-și găsesc locuri de muncă stabile.

Responsabilități actori:

Politicile care vizează îmbunătățirea condițiilor de viață ar trebui să fie puse în aplicare, în mod coordonat, de diferitele organisme guvernamentale responsabile și de ministere (de exemplu, Ministerul Sănătății, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale, Ministerul Economiei, Comerțului și Turismului, etc.) împreună cu Ministerul Educației și cu Autoritatea pentru Tineret.

Beneficiari (grup țintă)

Comunități dezavantajate din mai multe puncte de vedere, unde să se concentreze eforturile pe toate dimensiunile mai sus menționate. În acest sens, pot fi avute în vedere, așa-numitele Hărți ale Sărăciei, elaborate cu sprijinul Băncii Mondiale sau elementele de diagnoză aferente diferitelor strategii sectoriale.

Buget aproximativ (resurse implicate):

Această măsură poate fi derulată, pe termen scurt, fără alocarea unor resurse suplimentare semnificative, întrucât diferitele programe, mai ales cele care se bucură de sprijinul fondurilor europene structurale și de investiții, sunt deja creionate iar alocările financiare stabilite. Pe termen lung, este importantă existența unor alocări suplimentare de fonduri care să asigure permanența acestor măsuri în comunități dezavantajate.

Oportunități și amenințări

Printre cele mai importante oportunități se numără politicile promovate în domeniul incluziunii la nivel european pentru categorii vulnerabile (de tipul Garanției pentru Tineri).

Printre cele mai importante amenințări se numără slaba identificare a diferitelor categorii de nevoi de asistență și experiența redusă de colaborare a unor instituții care, în mod tradițional, nu au promovat servicii integrate.

Stimularea salarială a cadrelor didactice care lucrează cu grupuri dezavantajate și înregistrează progrese în învățare cu aceștia

Una din principalele probleme structurale din sistemul de învățământ preuniversitar este salarizarea personalului. Salariile sunt neatractive comparativ cu cele din sectorul privat, contribuind la demotivarea cadrelor didactice, la penuria de personal și lipsa de inovativitate profesională. Pe scurt contribuie la o lipsă de atașament față de profesie (indivizii nu se identifică cu aceasta și nu beneficiază de respectul cuvenit).

Dezvoltarea unui nou sistem de finanțare a educației presupune și modificări ale grilelor de salarizare pentru personalul didactic. La nivel general, componenta cheie ar necesita ca salariile de intrare în învățământ pentru cadrele didactice să devină competitive cu media pieței forței de muncă și reducerea diferențelor dintre diversele nivele ale grilei de salarizare. Această schimbare ar putea ajuta la schimbarea percepției publicului larg despre cariera didactică și, deși acest lucru este de natură să necesite eforturi pe termen lung, ar putea atrage cei mai buni absolvenți de universitate spre cariera didactică.

În cadrul documentului de față un rol deosebit îl pot avea măsurile de stimulare salarială a cadrelor didactice care lucrează cu grupuri dezavantajate și care pot dovedi progrese în învățare cu aceștia. În acest caz, măsurile de stimulare sunt legate în mod direct de rezultatele de învățare ale elevilor și nu mai sunt determinate predominant de vechimea la catedră (ca în prezent). Acest mecanism poate fi generalizat la nivel de sistem și poate fi însoțit de stimulente suplimentare în zonele în care există un număr ridicat de elevi în risc major de abandon/eșec școlar.

Mod de implementare

Este necesară dezvoltarea unei metodologii de înregistrare și recunoaștere a progresului școlar, astfel încât stimularea salarială să fie condiționată de creșterea performanței la clasă (progres în obținerea rezultatelor învățării) și de existența (și sprijinul suplimentar acordat) elevilor din grupurile vulnerabile menționate mai sus.

De asemenea, este necesară completarea acestei intervenții cu alte măsuri de sprijin pentru cadrele didactice care lucrează cu acești copii, în special în aria formării (de exemplu, aplicarea diferențiată a curriculumului diferitelor categorii de elevi) sau a mentoratului, pentru cadrele didactice debutante.

Este de remarcat faptul că aceste măsuri de sprijin pot să conducă atât la îmbunătățirea unor indicatori în aria participării și a rezultatelor școlare, cât și să influențeze pozitiv cultura școlară, după cum o demonstrează proiecte relevante precum Teach for România sau Zburd – Educație prin coaching al organizației ROI.

Responsabilități actori:

Cadrul legal care reglementează salarizarea cadrelor didactice din învățământul public este adoptat/modificat la propunerea Ministerului Educației, la nivel național. Pe de altă parte, măsurarea progresului școlar și identificarea cadrelor didactice care ar beneficia de o îmbunătățire a salarizării s-ar face la nivel local.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți ai acestei măsuri sunt cadrele didactice care predau în școli cu un număr semnificativ de elevi în risc major de excluziune/eșec școlar. Un al doilea grup de beneficiari direcți este reprezentat de elevii din medii vulnerabile care studiază în acele școli, care vor beneficia de cadre didactice suplimentare și motivate suplimentar, în cadrul procesului educațional.

Buget aproximativ (resurse implicate)

În funcție de numărul de profesori susținuți prin această măsură, bugetul alocat poate crește progresiv, direct proporțional cu progresul înregistrat în învățare de elevi. Spre deosebire de alte măsuri incluse în acest studiu, creșterea salarială ar necesita resurse financiare considerabile, dar ar înregistra și un impact relativ ridicat și potențial, imediat.

Oportunități și amenințări

Dezbaterea cu principalele organizații sindicale a măsurilor din aria salarizării poate să ofere soluții tehnice noi, cu susținere la nivel de sistem. Se recomandă pilotarea acestor măsuri la nivelul a 3-4 județe, pentru identificarea tuturor costurilor și pentru realizarea unei analize de tip cost-beneficiu de profunzime.

Una dintre amenințările importante ale acestei măsuri ține de procesul de adoptare a unei noi legi a salarizării care să aibă în vedere specificul sectorului educațional. Altă amenințare este dată de constrângerile bugetare și de prioritizarea redusă a finanțării sistemului de învățământ.

Dezvoltarea serviciilor educaționale (consiliere și orientare) pentru elevii din grupuri defavorizate

Toate studiile recente evidențiază rolul unor servicii de sprijin (consiliere și orientare) pentru reducerea riscului de eșec școlar, pentru finalizarea cu succes a unui nivel de educație și pentru continuarea parcursului educațional într-un nivel superior. Aceste servicii îi ajută pe elevi să-și cunoască mai bine propriul potențial, să își aleagă un traseu educațional potrivit sau să treacă cu bine peste momente mai dificile în parcursul școlar. În mod deosebit dezvoltarea acestor servicii de sprijin educațional ar servi, rezolvării unor probleme individuale și educaționale ale copiilor/tinerilor vulnerabili.

Din păcate, situația curentă arată că exact aceste categorii de elevi au în prezent accesul cel mai redus la aceste servicii, în special cei care învață în comunitățile din mediul rural. Mai mult, chiar și în situația în care există un consilier, acesta trebuie să deservească un număr foarte ridicat de copii (într-o formulă itinerantă, cu mai multe școli deservite simultan),

mulți cu cerințe educaționale speciale.

Prezentarea soluției

Este nevoie de prioritizarea asigurării unui număr suficient de consilieri astfel încât să se ajungă la raportul de un consilier la opt sute de elevi, indicat în reglementările în vigoare. Mai mult, în zonele dezavantajate, s-ar putea micșora numărul de elevi alocați unui consilier (de exemplu, de la 1/800 la 1/400 sau chiar la 1/300) ceea ce ar asigura posibilitatea unei prezențe active a acestora în fiecare școală cu personalitate juridică ce funcționează în aceste zone. Scăderea numărului elevilor cu care interacționează va oferi unui consilier timpul necesar cunoașterii mai profunde a acestora și personalizării serviciilor oferite.

Mod de implementare

În prima etapă este necesară o analiză riguroasă a unităților școlare care, în prezent, nu beneficiază de serviciile de consiliere sau unde aceste servicii sunt furnizate unui număr foarte ridicat de elevi de personal subdimensionat în raport cu nevoile. În special elevii din școlile dezavantajate, alături de familiile acestora, au nevoie de un acces facil la aceste servicii iar identificarea riguroasă va permite o estimare adecvată a resurselor necesare.

A doua etapă presupune selecția și formarea consilierilor pentru îndeplinirea cu succes a acestui rol și adaptarea serviciilor lor la nevoile copiilor și tinerilor în risc. Recomandăm dezvoltarea unei rețele a consilierilor care activează în școli din medii dezavantajate socio-economic și care să funcționeze ca o comunitate de practici în aria sprijinului copiilor și tinerilor din medii dezavantajate. Este importantă reglementarea unui cadru salarial suficient de atractiv pentru a asigura motivarea consilierilor și pentru a reduce riscurile de abandon profesional.

Consilierii pot deveni un partener important în serviciile integrate dezvoltate la nivel comunitar, așa cum o demonstrează experiența proiectului pilot derulat de UNICEF în județul Bacău.

Responsabilități actori

Pentru implementarea acestei măsuri este nevoie de o bună coordonare între Ministerul Educației, rețeaua Centrelor Județene de Resurse și Asistență Educațională, Centrului Municipiului București de Resurse și Asistență Educațională (CJRAE/CMBRAE) și autoritățile de la nivel județean (Consilii Județene). Dată fiind importanța strategică a acestor servicii, este recomandabil ca printre actorii cu responsabilitate să fie inclus și Guvernul României.

Beneficiari (grup țintă)

Consilieri școlari, în special cei care își desfășoară activitatea în școli din zone dezavantajate socio-economic. Aceștia vor beneficia de o ameliorare a condițiilor de lucru și vor putea prioritiza mai eficient intervențiile.

Elevii care învață în școlile în care consilierii își desfășoară activitatea și părinții acestora vor fi principalii beneficiari ai activității consilierilor

Buget aproximativ (resurse implicate)

Resursele financiare țin de costurile salariale necesare pentru formarea/angajarea consilierilor școlari până la respectarea normei legale de 1 consilier la 800 de elevi. Mai mult, dacă în zonele dezavantajate numărul de elevi alocați unui consilier scade (de exemplu, de la 1/800 la 1/200), numărul resurselor umane ce trebuie angajate la nivel de sistem va crește. Estimările curente arată că este nevoie de 4500-5000 de consilieri școlari, în condițiile în care, în prezent, numărul acestora este aproximativ la jumătate.

Oportunități și amenințări

Amenințările și oportunitățile țin atât de aspecte legate de planificare și de implementare a strategiilor, cât și de aspecte de ordin financiar sau legate de atractivitatea pozițiilor de consilier pentru tineri.

Oportunități:

- Strategia în domeniul reducerii fenomenului de părăsire timpurie a sistemului de educație pune un accent important pe dezvoltarea disponibilității și a calității serviciilor de consiliere și orientare școlară și profesională, în special în comunități dezavantajate;
- Programul EUROGUIDANCE care a promovat în ultimii ani în România numeroase resurse în aria consilierii și orientării școlare și profesionale și a organizat cursuri de formare continuă pentru consilieri (program coordonat la nivel național de Institutul de Științe ale Educației).

Amenințări:

- Atragerea dificilă a consilierilor școlari debutanți în comunități rurale izolate în absența unor măsuri complementare de sprijin (de exemplu, decontarea transportului);
- Lipsa oportunităților de formare a consilierilor școlari în aria lucrului cu elevi și părinți aparținând grupurilor dezavantajate;
- Menținerea diferențelor între județe, datorită prioritizării diferite a acestor costuri asigurate în prezent de Consiliile Județene.

Crearea unui cadru „prietenos” și incluziv

În cadrul componentei didactice a programului ZEP, conceptul de școală prietenoasă a fost definit ca un spațiu care le stârnește curiozitatea copiilor și care facilitează învățarea pentru înțelegere: resursele sunt la îndemâna lor, grupate pe diferite arii curriculare, produsele sunt expuse respectând criterii practice și estetice, iar formele de organizare pentru învățare sunt variate. Nu în ultimul rând, o școală prietenoasă este un mediu incluziv, în care fiecare elev se simte protejat, susținut, încurajat și valoros. Se conferă atenție specială includerii tuturor copiilor în activitățile școlii, inclusiv a celor din familii sărace sau aflați în alte situații de risc.

Prezentarea soluției

Soluția presupune definirea la nivel de sistem a unui set de indicatori privind un mediu educațional prietenos și incluziv, identificarea și recunoașterea unor bune practici în școlile din învățământul preuniversitar.

Adoptarea în sistemul preuniversitar a setului de indicatori și a exemplelor de bune practici prin care este promovat conceptul de școală prietenoasă și cel de incluziune. Integrarea unor abordări pedagogice asociate se poate face inclusiv cu ocazia formării viitoarelor cadre didactice, prin programele universitare de pregătire psiho-pedagogică. Acestea sunt necesare pentru a completa o infrastructură prietenoasă cu o abordare deschisă din partea educatorilor.

Un element de diseminare informal ar putea fi reprezentat de promovarea în mass media a rezultatelor școlilor care au rezultate deosebite în asigurarea unui mediu școlar prietenos și incluziv, care asigură bunăstarea fiecărui copil.

Mod de implementare

Un instrument de implementare al soluției poate fi un concurs național de proiecte deschis tuturor unităților școlare care doresc să promoveze ideea de mediu prietenos și incluziv pentru elevi (de tipul concursului național „Bucuria de a învăța!” organizat în cadrul Campaniei UNICEF „Hai la școală!”). Se oferă astfel o recompensă pentru eforturile depuse de unitățile școlare pentru a deveni mai prietenoase și inclusive.

Promovarea concursului poate constitui un cadru adecvat pentru a realiza o campanie de promovare a principiilor unei școli prietenoase/inclusive, atât la nivelul școlilor din mediul preuniversitar, cât și al mass media.

Promovarea produselor/practicilor premiate și a justificării oferite de comitetul de evaluare poate oferi tuturor școlilor exemple concrete de inițiative de succes în aceste arii și poate servi drept reper pentru edițiile următoare.

Dimensiunea pedagogică a incluzivității școlare poate fi cel mai bine abordată prin intermediul includerii în procesul de formare a cadrelor didactice a unor elemente de pregătire pentru integrarea tuturor copiilor în activitățile de clasă. De asemenea, este necesară popularizarea educației incluzive în rândul cadrelor didactice deja angajate, prin schimburi de bune practici sau prin seminarii dedicate.

Responsabilități actori

Responsabilitățile de implementare se împart între actori de la nivel național și local, astfel:

- Ministerul Educației: rol de inițiere, susținere a campaniei și/sau competiției,
- Inspectoratele școlare: rol în promovarea campaniei și ale principiilor unei școli prietenoase,
- școlile din sistemul preuniversitar, în special cele care au un număr ridicat de elevi din grupuri dezavantajate: care au rolul de a depune eforturi pentru a se transforma în spații mai prietenoase/inclusive prin participarea la concursuri de tipul celor propuse de această soluție.
- Pentru componenta de formare pedagogică a cadrelor didactice, ca parte a transformării școlilor în medii inclusive, un rol important revine departamentelor relevante din universități.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți ai soluției sunt elevii, profesorii, personalul de sprijin și echipele manageriale din școlile care depun eforturi pentru a se transforma în medii mai prietenoase. Dacă aceste eforturi sunt depuse cu prioritate de către școlile cu un număr ridicat de elevi care fac parte din grupuri dezavantajate, aceștia ar putea deveni beneficiarii direcți. Beneficiari indirecti ai implementării politicii sunt comunitățile din care provin beneficiarii direcți prin creșterea nivelului de toleranță și acceptare și a gradului de educare a acestora.

Buget aproximativ (resurse implicate)

Fondul de premiere ar trebui să aibă un minim de 30.000 de Euro, în timp ce cheltuielile de organizare, promovare și jurizare sunt estimate la circa 10.000 de Euro.

Oportunități și amenințări

Utilizarea noilor tehnologii poate fi o oportunitate de a crește gradul de participare la educație al elevilor/profesorilor din școlile dezavantajate însă, în egală măsură, poate fi o barieră pentru cei care sunt mai puțin familiarizați cu acestea.

Recunoașterea de către Ministerul Educației a unui astfel de concurs și înscrierea sa în

calendarul oficial ar conduce la o mai mare vizibilitate și la un stimulant suplimentar pentru cadrele didactice să participe.

A.4. Soluții educaționale punctuale care vizează anumite grupuri țintă

A.4.1. Soluții pentru copiii/tinerii din mediul rural

Campusuri școlare pentru tinerii din mediul rural

Dezvoltarea rețelei de campusuri școlare, în special pentru învățământul secundar, care includ facilități de cazare și de masă, poate contribui în mod direct la îmbunătățirea accesului la acest nivel de educație, în special pentru elevii din comunități mici și izolate și pentru cei care provin din familii sărace. Această soluție poate reduce impactul negativ al distanței fizice față de cea mai apropiată instituție de învățământ, precum și cea pe care o reprezintă costurile de transport. De asemenea, măsura poate oferi un sprijin direct elevilor care provin din medii dezavantajate socio-economic și care nu ar putea acoperi cheltuielile de cazare/masă în altă localitate.

Prin HG1001/2006^[68] acest proces a fost început, însă numărul obiectivelor finalizate a fost unul redus în raport cu nevoile la nivel de sistem. Se impune așadar continuarea inițiativei și extinderea ei la nivelul în care să răspundă tuturor nevoilor.

Mod de implementare

Pentru a verifica în ce măsură această intervenție răspunde nevoilor, este necesară o analiză complexă privind fezabilitatea unor astfel de campusuri (din perspectiva rețelei școlare, a tendințelor demografice, a resurselor umane existente etc.). Sprijinul autorităților locale este esențial, în prezent acestea acoperind costurile de întreținere și reparații ale tuturor clădirilor școlare.

Pentru a elimina o barieră importantă în privința accesului, această intervenție presupune, în primul rând renovarea căminelor școlare existente (pentru valorificarea resurselor și patrimoniului deja disponibil) și doar în situații speciale construirea de noi campusuri. Este important ca fiecare spațiu să ofere pe lângă cazare și masă și oportunități de studiu și de recreere.

Evaluarea detaliată a impactului acestei măsuri presupune monitorizarea sistematică a situației beneficiarilor înainte și după implementare și în comparație cu costurile și impactul anticipat unor soluții alternative (ex. Mobilizarea de resurse umane/financiare pentru a aduce școlile mai aproape de potențialii beneficiari). Locurile în campus sunt plătite de familii, cu excepția situațiilor în care elevii provin din familii dezavantajate socio-economic, caz în care costurile pot fi acoperite din fonduri publice.

Responsabilități actori

Actorii responsabili de implementarea unei astfel de politici sunt: de la nivel național - Ministerul Educației, Ministerul Fondurilor Europene – și de la nivel local/regional: autorități județene/locale. În cazurile în care există această oportunitate, pot fi abordate companii cu

[68] Textul integral al HG 1001/2006 privind aprobarea finanțării din bugetul Ministerului Educației și Cercetării pe anul 2006 a unor obiective de investiții, consolidări, reabilitări imobile, reparații capitale, de lucrări ce vizează asigurarea cu utilități, precum și edificarea cu campusuri școlare pentru unități de învățământul preuniversitar și pentru modificarea anexei la HG 615/2006 este disponibil aici: <http://lege5.ro/Gratuit/he4dsmrs/hotararea-nr-1001-2006-privind-aprobarea-finantarii-din-bugetul-ministerului-educatiei-si-cercetarii-pe-anul-2006-a-unor-obiective-de-investitii-consolidari-reabilitari-imobile-reparatii-capitale-de-l>; accesat în octombrie 2015;

programe de responsabilitate socială în zona educației pentru a sponsoriza dezvoltarea sau refacerea campusurilor școlare (în special cele cu activitate în regiune ar putea fi interesate).

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari sunt elevii care vor să studieze după clasa a VIII-a în altă localitate, în special cei care nu au mijloacele materiale să susțină costurile de cazare/masă. Beneficiază în mod deosebit tinerii din localități izolate (de ex. Situate la distanțe mari față de cele mai apropiate licee), pentru care serviciile de transport nu constituie o alternativă viabilă).

Buget aproximativ (resurse implicate)

Un buget poate fi estimat doar după o evaluarea comprehensivă a nevoilor existente în teritoriu. În situațiile în care sunt doar costuri de reparații, bugetul poate fi redus în mod semnificativ.

Oportunități și amenințări

Oportunitățile sunt reprezentate de Strategia de dezvoltare a învățământului profesional și tehnic care promovează astfel de intervenții (campusuri de mari dimensiuni, relevante la nivel regional), precum și de posibilitatea de a obține sponsorizări din partea unor companii private angajate în politici de responsabilitate socială.

Amenințările în schimb se referă la costurile foarte ridicate în raport cu nevoile curente, în special în situațiile în care se ia decizia de a construi de la zero, ceea ce ar putea descuraja investițiile în campusuri școlare. O altă problemă este dată de lipsa unor servicii corelate cu această politică – cu ar fi de exemplu serviciile de orientare și consiliere care să îndrepte elevii din categorii dezavantajate către programe de studii susținute de aceste campusuri. De asemenea, numărul foarte redus de astfel de obiective finanțate în perioada 2007- 2013 (POR) a produs întârzieri problematice într-o perioadă de creștere a ratelor de abandon școlar.

Asigurarea transportului școlar sau decontarea integrală a cheltuielilor de transport (elevi/profesori)

Asigurarea transportului școlar sau decontarea integrală a cheltuielilor de transport ar putea fi considerată o măsură complementară dezvoltării rețelei de campusuri școlare. Această măsură se adresează mai ales elevilor care studiază în localități apropiate celei de domiciliu și care ar prefera varianta navei în detrimentul mutării temporare într-un cămin, pe durata studiilor (variantă percepută ca fiind mai traumatizant pentru copii de vârste mici). În aceste cazuri transportul școlar organizat permite reducerea timpilor pierduți mergând spre și dinspre școală, ca urmare a corelării orarelor de transport cu cele ale școlilor.

Mod de implementare

Transportul școlar poate fi asigurat în două moduri esențiale:

- Asigurarea efectivă a transportului școlar – mai ales pentru preșcolari și elevi din învățământul primar, cu precădere pentru cei care locuiesc în localități izolate sau cu acces dificil.
- Decontarea cheltuielilor de transport ("naveta") – mai ales pentru elevii din învățământul secundar, acolo unde există mijloace de transport în comun cu program adecvat și nu sunt dificultăți de acces la unitățile școlare, prin utilizarea acestora.

În vederea implementării acestei măsuri, pot fi încheiate fie parteneriate între instituțiile de învățământ și autoritățile locale, fie parteneriate de tip public-privat, între instituțiile de învățământ sau autoritățile locale și instituții private ce oferă servicii de transport^[69].

Ca acoperire, serviciile de transport pentru elevi trebuie organizate în majoritatea zonelor rurale, obiectivul principal fiind transportarea elevilor din comunitățile fără infrastructură școlară de nivel corespunzător spre școlile și liceele din comunele sau orașele învecinate. Corelat cu aceasta se poate investi în aceste școli din localități mai mare pentru a asigura adecvarea lor la scop, alocarea de resurse umane și financiare corespunzătoare desfășurării activităților educaționale etc.

Orarele liniilor de transport pentru elevi trebuie corelate cu cele ale școlilor, pentru a permite transportul în timp util al acestora.

În zonele bine acoperite de servicii publice de transport în comun (de obicei zone urbane și periurbane), gratuitatea transportului public pentru elevi reduce sau elimină nevoia de organizare a unor rute speciale de transport pentru elevi, aceștia având oportunitatea de a utiliza linii de transport programate regulat și de a beneficia de deconturi.

Responsabilități actori

Pentru mijloacele de transport școlar conducerea unității de învățământ este cea care stabilește orarul de funcționare, traseul, numărul de elevi transportați într-o cursă și numărul de curse efectuate zilnic – care să țină cont de reglementările în vigoare privind siguranța copiilor transportați. Acestea întocmesc foi de parcurs pentru șoferi care țin cont de orarul școlii dar și de locațiile de unde pot fi preluați elevii cu domiciliu în afara localității în care se află școala sau în localități periferice.

Autoritățile locale pot sprijini școlile prin achiziția de microbuze sau chiar prin organizarea de transport dedicat de elevi prin intermediul agenților locali de transport public (dacă acestea există, de obicei la orașe). De asemenea, pentru elevii din mediul urban sau periurban, autoritățile locale pot asigura decontarea cheltuielilor, utilizând astfel infrastructura de transport deja existentă.

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari ai măsurii sunt elevii și studenții care locuiesc la distanțe ridicate de unitățile în care învață, precum și familiile acestora (beneficiari indirecti).

Buget aproximativ (resurse implicate)

Bugetul este determinat de resursele inițiale existente, de numărul de elevi care locuiesc departe de instituțiile de învățământ și de alți factori care fac dificilă estimarea cheltuielilor de transport pe plan național. Totuși, măsura are nevoie de sprijin financiar substanțial, mai ales pentru:

- Creșterea alocărilor financiare și/sau realocarea fondurilor și a mijloacelor de transport pentru localitățile izolate sau cu acces dificil unde există mai ales preșcolari și elevi din învățământul primar care au nevoie de transport.
- Decontarea integrală a cheltuielilor cu naveta elevilor de gimnaziu și liceu din învățământul secundar, inclusiv pentru cei din orașele mari, care locuiesc la o distanță mai mare de 2 km de școală și care folosesc transportul public pentru a se deplasa la școală.

[69] Similare celor încheiate în cadrul inițiativei "Teach for Romania" - <http://teachforromania.org/> ; accesat în octombrie 2015;

Oportunități și amenințări

- Între oportunitățile care ar facilita implementarea soluției se numără: Programele finanțate din fonduri europene și surse de finanțare de la alți donatori.
- Existența unui program național de dotare a unităților școlare cu microbuze.
- Decontarea parțială a navetei elevilor.
- Existența unor parteneriate de tip public-privat.

Principalul risc este reprezentat de nerealizarea, la timp, a analizei de nevoi, care poate duce la pierderea oportunităților oferite de fondurile europene structurale și de investiții pentru exercițiul bugetar 2014-2020.

A.4.2. Soluții pentru copiii/tinerii cu dizabilități

Este important să se menționeze că pentru copii și tinerii cu dizabilități, o parte din soluțiile pentru ameliorarea accesului se suprapun cu alte măsuri care țin de originea socială, nivelul de venituri sau de mediul de rezidență. Pentru înlăturarea barierelor strict legate de prezența unei dizabilități, principalele măsuri potențiale sunt legate de accesibilizarea școlilor deja existente, pentru a evita pe cât posibil dezvoltarea de forme educaționale segregate.

Integrarea pe baza conceptului ” mediul cel mai puțin restrictiv”

Integrarea pe baza conceptului “mediul cel mai puțin restrictiv” presupune dezvoltarea și implementarea de soluții inovatoare care vizează modernizarea școlii în scopul de a reduce barierele fizice, de infrastructură și didactice, care împiedică participarea elevilor cu dizabilități la activitățile de învățare – practic îi împiedică să beneficieze de dreptul la educație garantat de constituție și legislația în vigoare. Ideea fundamentală a acestui concept (care a fost aplicat inclusiv în legislația aferentă în SUA sau în alte state dezvoltate) este că elevii cu dizabilități ar trebui să fie educați, cât este posibil de mult, împreună cu colegii fără dizabilități (izolarea față de aceștia să fie minimă). Ca urmare, se crează un continuum privind sprijinul acordat copiilor cu dizabilități, care poate merge de la echipamente, materiale auxiliare și o curriculă suplimentară sau adaptată, la alocarea unor însoțitori și/sau profesori de sprijin, și doar în cazuri excepționale să se apeleze la soluția direcționării acestora către clase și școli speciale.

Mod de implementare

Politicile de reducere a barierelor pentru persoanele cu dizabilități sunt deja reflectate în cadrul legislativ și reglementativ național, iar tendința este spre extinderea acestora în tot mai multe domenii, în conformitate cu tendințele internaționale. Totuși, este necesară adoptarea unor pași îndreptați spre încadrarea acestor politici în cadrul mai larg al politicilor și reglementărilor naționale din zona educației. Pașii relevanți ar trebui să includă:

- Definirea unui document de poziție, la nivelul Ministerului Educației, privind implementarea conceptului de mediu non-restrictiv în școli.
- Asigurarea cadrului normativ adecvat.
- Inventarierea tipurilor de dizabilități și a tipurilor de sprijin necesare pe acest continuum.
- Colectarea de date privind copiii cu dizabilități și încadrarea lor în categoriile adecvate de sprijin.
- Dezvoltarea sistemului de sprijin (materiale, echipamente și auxiliare curriculare adecvate, profesori de sprijin și alte facilități).

Responsabilități actori:

Actorii responsabili de la nivel național sunt: Ministerul Educației și Autoritatea Națională pentru Persoane cu Dizabilități, din cadrul Ministerul Muncii.

Beneficiari (grup țintă):

Beneficiarii direcți ai politicii sunt: copii cu dizabilități care participă la educație și familiile acestora. Beneficiarii indirecți sunt comunitățile de elevi și cadre didactice în care vor fi integrați elevii cu dizabilități și care vor beneficia astfel de pe urma diversificării populației de studenți.

Buget aproximativ (câte resurse implică):

Bugetul necesar pentru această intervenție va putea fi definitivat după realizarea analizelor menționate mai sus. În prezent, nu există nici măcar o evidență corectă și unitară a persoanelor cu dizabilități din România pentru a putea estima dimensiunea intervenției.

Oportunități și Riscuri:

Principalele oportunități în implementarea soluției includ:

- Programele finanțate din fonduri europene și fonduri de la alți donatori.
- Existența expertizei și a rezultatelor unor proiecte de succes.
- Tendința generală europeană spre eliminarea mediilor restrictive din școli, și posibilitatea de a prelua modele de bună practică.

Principalul risc este reprezentat de lipsa colaborării între instituțiile implicate.

A.4.3. Soluții pentru copiii/tinerii săraci și pentru familiile acestora.***Regândirea sistemului de burse școlare în sistemul preuniversitar***

Sistemul de burse ar trebui regândit în vederea satisfacerii nevoile de acoperire a costurilor legate de participarea la educație și accentul pus pe reducerea barierelor de cost pentru tineri în accesarea diferitelor forme de educație. Bursele de studiu trebuie să fie actualizate pentru a ține seamă de costul real al participării la educație, inclusiv de costurile asociate cu cazarea și masă elevilor pe durata studiilor (în special a celor care provin din familii dezavantajate sau care participă la forme de educație organizate în localități diferite de localitatea lor de reședință/natală).

Pe lângă bursele sociale (pentru elevii provenind din familii defavorizate din punct de vedere economic) și a celor de performanță/de merit (pentru cei ce obțin rezultate educaționale superioare), considerăm necesară și o a treia categorie: " burse pentru reziliență" – adică pentru rezultate bune (situate la nivelul celor mai buni 25% elevi), dar obținute de elevi proveniți din medii puternic dezavantajate (cei mai defavorizați 25% dintre elevi). Este bine cunoscut faptul că rezultatele academice sunt puternic corelate cu mediul de proveniență, acest lucru fiind demonstrat și de procentul relativ mic de elevi " rezilienți" – de exemplu, analizele OECD indică un procent mediu de circa 6% la nivelul țărilor participante la PISA (România având, însă, un procent de numai 2,8% de elevi rezilienți). O astfel de inițiativă ar favoriza reziliența școlară, mai ales în condițiile în care elevii, chiar rezilienți fiind, nu realizează performanțe de vârf, care i-ar îndreptăți să primească bursele clasice " de merit". Bursa de reziliență (ca și bursa de merit) ar putea fi cumulate cu bursa socială.

Mod de implementare

Pentru schimbarea sistemului de burse, este necesară crearea de noi definiții pentru aceste

burse (care vor fi folosite pentru a descrie noile categorii de beneficiari), cât și de un sistem de mapare al acestora. Între pașii principali spre dezvoltarea soluției se numără:

- Definirea categoriilor de elevi care pot accesa diferitele categorii de burse și, mai ales definirea ” rezilienței școlare” în condițiile specifice României.
- Inventarierea elevilor din diferite categorii.
- Stabilirea cuantumului bursei și stabilirea efortului bugetar necesar.
- Monitorizarea implementării politicii și evaluare impactului produs de către aceasta.

Responsabilități actori

Există două opțiuni privind instituția responsabilă de implementarea soluției:

- Ministerul Familiei și Protecției Sociale care poate oferi bursele, ca parte a plăților de asistență socială;
- Ministerul Educației – căruia să îi revină administrarea bursei de merit și/sau al altor tipuri de burse în corelație cu prioritățile sale și obiectivele strategice ale Guvernului României.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți vor fi copiii/elevii proveniți din familii sărace, copiii/elevii rezilienți și copiii/elevii din medii defavorizate capabili de performanțe înalte. Beneficiari indirecți vor fi familiile acestora, precum și școlile.

Buget aproximativ (resurse implicate)

Bugetul acestei intervenții va putea fi estimat numai după inventarierea cazurilor care se încadrează în cele trei categorii.

Oportunități și amenințări

Programele finanțate din fonduri europene și de la alți donatori, inclusiv prin intermediul politicilor corporatiste de CSR, sunt principalele oportunități de sprijinire a soluției.

Riscurile principale includ:

- Lipsa colaborării între instituțiile implicate.
- Lipsa interesului unităților școlare și a autorităților pentru identificarea și sprijinirea elevilor rezilienți.

Servicii de sprijin pentru elevii rezilienți și familiile acestora

Sistemul de burse sociale, de ” tichete sociale” și celelalte forme de sprijin financiar pentru persoanele vulnerabile și pentru familiile acestora, așa cum au fost descrise în prima parte a acestui capitol, sunt menite să stimuleze participarea școlară, neexistând alte condiționalități.

Pe fondul necesității acordării unei atenții sporite elevilor potențial rezilienți, precum și a încurajării, recunoașterii și susținerii rezilienței, pe lângă categoria de sprijin financiar condiționat (sub forma bursei de reziliență) se impune și consilierea specifică a familiilor acestor copii. Nu de puține ori, elevii respectivi menționează indiferența și chiar ostilitatea unor membri ai familiei față de eforturile depuse pentru îmbunătățirea rezultatelor învățării.

Acest sistem trebuie completat cu sistemul de burse detaliat anterior (A 4.3.1). OECD a definit ca ” rezilienți în spațiul educațional”, acei elevi care obțin rezultate în prima treime a clasamentului la testări standardizate, fiind în ultima treime în privința factorilor sociali,

economici și culturali ai mediului de proveniență. Cu alte cuvinte, elevul rezilient este cel care obține rezultate bune dar provine dintr-un mediu/dintr-o familie săracă, care acumulează foarte mulți factori de risc. Din acest punct de vedere, procentul elevilor rezilienți la PISA 2012 este sub 3% (cam 1/3 din media țărilor participante). Deci, pe această bază, se impune acordarea unei atenții sporite elevilor potențial rezilienți, precum și încurajarea, recunoașterea și susținerea rezilienței în spațiul școlar.

Mod de implementare

Introducerea unui sistem de burse ce combină criteriul social și cel de merit pentru elevii care provin din familii foarte sărace dar care au rezultate școlare deosebite. Cumularea celor două burse oferă recunoașterea concomitentă a dezavantajului socio-economic și performanța școlară. Ulterior, această măsură ar putea include și elevii care au rezultate extrașcolare deosebite.

În paralel, oferirea de servicii de consiliere și de informare pentru părinți, inclusiv campanii care vizează informare a părinților, menite să-i facă pe părinți mai conștienți de beneficiile potențiale ale educației, în scopul de a promova un mediu mai favorabil participării școlare la nivelul familiilor copiilor/tinerilor. Această dimensiune a intervenției contribuie la încurajarea părinților să susțină participarea la educație a copiilor și tinerilor rezilienți, pentru fiecare nivel de învățământ, până la absolvirea completă a acestuia.

Responsabilități actori:

În implementarea acestei soluții responsabilitățile sunt împărțite între Ministerul Educației, și autoritățile locale responsabile pentru gestiunea politicilor sociale

Beneficiari (grup țintă):

Principalii beneficiari sunt copiii/elevii rezilienți originari din medii defavorizate și familiile acestora.

Buget aproximativ (câte resurse implică):

Bugetul acestei intervenții va putea fi estimat numai după inventarierea cazurilor care se încadrează în cele trei categorii.

Oportunități și Riscuri:

Principala oportunitate este dată de existența programelor finanțate din fonduri europene și de finanțările cu acest acoperite de către alți donatori. În timp ce riscurile principale includ: lipsa colaborării între instituțiile implicate și lipsa interesului unităților școlare și a autorităților pentru identificarea și sprijinirea elevilor rezilienți.

A.4.4. Soluții pentru copiii/tinerii romi și pentru familiile acestora

Programe de combatere a prejudecăților etnice (anti-bias) și de educație interculturală

Aceste programe vor contribui la reducerea gradului de discriminare din partea celorlalți elevi, din partea părinților și a cadrelor didactice, prin identificarea și renunțarea la prejudecățile față de această categorie de elevi/studenti, care, în final să contribuie la creșterea gradului de incluziune a acestora în comunitățile școlare.

Programele de educație interculturală și dezvoltarea unui mediu multicultural ar acționa în aceeași direcție, combătând prejudecățile legate de minoritatea romă. Activități de acest

tip ar putea include, de exemplu, organizarea de evenimente multiculturale (cum ar fi seri sociale), care facilitează o mai bună înțelegere a diverselor culturi și o mai bună comunicare între acestea.

Mod de implementare

Documentul Consiliului Europei „Cartea Albă a Dialogului Intercultural” subliniază rolul fundamental al dialogului intercultural în crearea și menținerea coeziunii sociale. La baza dialogului intercultural se află competențele interculturale, dezvoltarea acestora realizându-se inclusiv prin învățare, respectiv predare. Dialogul intercultural presupune un schimb deschis și bazat pe respect de viziuni între indivizi proveniți din medii culturale diferite.

Acțiunile subsumate acestui obiectiv trebuie să vizeze în egală măsură tinerii copiii și tineri participanți la actul educațional, precum și cadrele didactice, care facilitează procesul de formare al cunoștințelor și competențelor. O atenție deosebită este acordată managementului școlilor, și nu în ultimul rând părinților.

Acțiunile centrate pe studenți vor viza cu precădere modificări/ajustări ale conținutului curriculei, acțiunile centrate pe părinți și cadre didactice vizează dezvoltarea toleranței și respectului în relația cu cei diferiți ca apartenență etnică, religioasă, de clasă, etc. Premisa de la care se pleacă este că odată cultivate atitudini și valori precum respectul față de diversitate, toleranța, facilitatea contactului cu cultura altui grup, dezvoltarea unei atitudini deschise și bazate pe înțelegere reciprocă, automat se dezvoltă o atitudine similară și față de alte grupuri minoritare.

Dezvoltarea competențelor interculturale nu trebuie limitată la educația formală, ci poate îmbrățișa cele mai diverse forme, în funcție de obiectiv și resurse: activități de educație nonformală, informală, formare continuă, etc. Educația nonformală joacă un rol fundamental în cultivarea dialogului intercultural, la acestea putând participa deopotrivă toate grupurile țintă – copii/tineri, părinți, cadre didactice, comunitatea în ansamblu. Aceasta poate fi realizată cu precădere prin implicarea societății civile, a organizațiilor de tineret, a organizațiilor sportive etc și/sau prin promovarea unor stagii de practică/internship în acestea.

Dezvoltarea competențelor interculturale presupune îmbunătățirea actului de predare-învățare pe cel puțin următoarele dimensiuni: cetățenie democratică, limbă, istorie și educație cu privire la specificul minorităților etnico-religioase. Cetățenia democratică nu poate fi cultivată fără dezvoltarea participării civice a tuturor indivizilor dintr-o comunitate/societate. Actul educațional trebuie astfel realizat încât să faciliteze cunoașterea și dialogul între copii, tineri, părinți din comunități diferite, care trebuie prezentate cu respect și tratate în mod egal și nediferențiat. Complementar, trebuie dezvoltat obiceiul comunicării permanente cu autoritățile publice și normalitatea implicării în procesele decizionale. Un accent deosebit trebuie pus pe participarea copiilor și tinerilor din familii vulnerabile și/sau marginalizate, fiind creat și dezvoltat acel spațiu educațional de încredere și respect care să faciliteze participarea egală a acestora la actul educațional efectiv.

Cadrele didactice joacă un rol fundamental în dezvoltarea competențelor interculturale, dar înainte de toate ei înșiși trebuie să fie formați/perfecționați în acest sens. Dincolo de cultivarea competențelor lingvistice și ale celor culturale, cadrele didactice trebuie pregătite să recunoască și să reacționeze adecvat în diferite situații de discriminare, rasism, xenofobie, sexism, marginalizare și să poată identifica și valorifica oportunitățile de rezolvare pașnică a diferitelor conflicte. Una din căile consacrate de dezvoltare a competențelor interculturale

este prin achiziția de competențe lingvistice (inclusiv la nivelul populației școlare majoritare). Implicarea unor actori sociali relevanți (părinți, ONG-uri, membri ai aceleiași minorități care reușesc să facă față presiunii sociale etc) în demersul educațional, este un alt factor important în dezvoltarea competențelor interculturale, iar aceștia trebuie atrași și implicați în demersurile de schimbare a mentalităților și percepțiilor cu privire la minoritatea romă. În acest sens trebuie create spații pentru dialog cultural. Facultatea este și trebuie să își întărească rolul de spațiu intercultural prin realizarea de diverse activități extra-curriculare dedicate acestui obiectiv: seri culturale, seri sociale, săptămâni tematice, prelegeri, dezbateri etc deschise inclusiv publicului larg. Studenții, și prietenii acestora, pot deveni agenți ai schimbării, redefinind ulterior și alte spații ca interculturale: strada, organizațiile sportive, parcurile etc.

Responsabilități actori

Competențele interculturale nu sunt nici înnăscute, nici asimilate automat, tocmai de aceea trebuie învățate, aplicate, practicate pe tot parcursul vieții. Universitățile (de care aparțin facultățile), personalul facultăților, și cu precădere cadrele didactice, organizațiile religioase, organizațiile societății civile etc. au un rol esențial în cultivarea și dezvoltarea dialogului intercultural. Ele trebuie să se focalizeze pe evaluarea și dezvoltarea competențelor interculturale la cadrele didactice de la diferite niveluri. Aceste activități trebuie realizate împreună cu societatea civilă care deține know-how-ul necesar. De asemenea un rol esențial îl are cooperarea interinstituțională, mai ales între cei din mediul academic și cel ONG (ONGuri studențești și de tineret).

Ministerul de resort și deconcentratele acestuia, în parteneriat cu Universitățile și societatea civilă pot realiza ghiduri specifice anumitor discipline despre cum pot fi abordate din perspectivă interculturală anumite tematici.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți sunt reprezentați de copii, tineri și familiile din comunități de etnici romi și comunități de altă etnie din aceleași areale geografice, pe când beneficiarii indirecți vor fi instituțiile de învățământ și personalul acestora.

Buget aproximativ (resurse implicate)

Dat fiind faptul că soluția este complexă, o estimare de costuri de implementare este imposibilă în acest moment, cu atât mai mult cu cât nu se cunosc dimensiunile grupurilor de beneficiari. O posibilitate de estimare al unui buget ar trebui să ia în considerare în bugetele școlare existente și dimensiunile strategice ale grupurilor de beneficiari vizate.

Oportunități și amenințări

Principalele oportunități de dezvoltare a soluției includ:

- Focalizarea politicii și mai ales a finanțărilor CE pentru ciclul 2013-2020 pe deziderate de cultivare a coeziunii sociale;
- Utilizarea oportunităților de reformare a sistemului educațional în vederea aducerii pe agenda publică a importanței educației interculturale;
- Succesul programului " Săptămâna altfel" în mediul primar/secundar, ce poate justifica recomandarea introducerii unor activități similare în mediul universitar – de exemplu: se pot include în mod obligatoriu activități de educație interculturală;
- Fructificarea și promovarea tradițiilor romani – costume populare, dansuri, muzică;
- Diseminarea bunelor practici, cu precădere ca urmare a extinderii accesului la Internet; de asemenea creșterea rolului tehnologiei în formarea profesională

continuă.

Principalele amenințări în calea implementării soluției includ:

- Limitarea demersurilor doar la activități/acțiuni de combatere a discriminării sau a rasismului, fără a se schimba întreaga paradigmă de predare/formare;
- Lipsa unor modalități de evaluare și control efectiv a caracterului intercultural al actului didactic efectiv;
- Accesul foarte redus al cadrelor didactice, cu precădere de la nivel preuniversitar, la formare profesională continuă; lipsa unor fonduri sau proiecte dedicate formării adecvate a acestora;
- Lipsa unui angajament real pentru dezvoltarea competențelor interculturale la nivelul educației inițiale a cadrelor didactice (nu sunt dezvoltate de o manieră integrată și nici evaluate/cotate în vreun fel);
- Dialogul minimal între decidenți, cercetare și societate civilă.

Programe de dezvoltare a stimei de sine

În lipsa unor modele aspiraționale, persoane de succes din rândul persoanelor de etnie romă, tinerii romi tind să cadă în capcana demotivării, adesea renunțând să depună eforturi pentru continuarea studiilor, întrucât consideră improbabil succesul școlar și profesional. Această atitudine este justificată și prin numărul mare de absolvenți cu studii superioare care nu își găsesc locuri de muncă bine plătite sau sunt forțați să lucreze în domenii diferite de cele ale pregătirii lor profesionale sau chiar în contexte percepute ca nedemne. Acest tip de experiențe anterioare precum și preocuparea pentru soluționarea problemelor curente ("grija zilei de mâine") sunt factori care contribuie la scăderea stimei de sine a acestor tineri și la scăderea așteptărilor lor de la viitor. Aceste programe vizează stimularea respectului de sine în rândul grupurilor minoritare prin identificarea și popularizarea unor modele de succes din rândul comunității.

Mod de implementare

Programele de dezvoltare a stimei de sine vor fi cu precădere definite prin "mândria de a fi rom/romă". Pe de o parte își propun să dezvolte încrederea și stima de sine în rândul romilor, să recunoască și să promoveze cultura romă și diversitatea acesteia, iar pe de altă parte să ia atitudine împotriva rasismului și a discriminării de orice fel.

Activitățile subsumate acestui obiectiv cad cu precădere sub incidența educației non-formale și informale. Programele de dezvoltare a stimei de sine vor avea o puternică componentă de gen, având în vedere dubla marginalizare a femeii rome, pe de o parte în societate, pentru că e romă, pe de altă parte în comunitatea romă pentru că este femeie. Având în vedere participarea școlară mai redusă, numărul de ani de studiu în medie mai mic, abandonul școlar mai ridicat în rândul fetelor și tinerelor rome, în toate programele de dezvoltare a stimei de sine este recomandată participarea a minim 1/3 fete/tinere rome.

Programele de dezvoltare a stimei de sine pot urmări:

- Programe de coaching și mentoring în rândul tinerilor din comunități majoritar rome;
- Programe destinate cunoașterii istoriei romilor în România și a contribuției acestora la dezvoltarea tradițiilor locale;
- Facilitarea participării studenților romi la activități de dezvoltare profesional-academică care să întărească și nevoia de apartenență de grup: activități de sfârșit de săptămână, tabere, grupuri de acțiune locală, asociații studențești/departamente

ale tinerilor romi etc.

- Activități de tip "bibliotecă vie" cu participarea unor personalități rome, atât femei, cât și bărbați;
- Realizarea de ateliere de tip "photovoice" – cum se văd comunitățile și probleme acesteia din perspectiva studenților romi;
- Prelegeri/expoziții/dezbateri cu tematici precum: robia romilor, holocaustul romilor, romii în perioada comunistă, contribuția romilor la dezvoltarea spațiului românesc etc;
- Organizarea de vizite la Muzeul Culturii Romilor, cu precădere atunci când sunt organizate diferite activități culturale, festivaluri, proiecții de filme, etc;
- Programe de conștientizare a tipurilor de violență și hărțuire cu care se confruntă tinerele rome și a modalităților de a le recunoaște, gestiona. Organizarea comunităților în vederea expunerii actelor de hărțuire sexuală a tinerelor rome în școli;
- Dezvoltarea de programe de cultivare a stimei de sine prin utilizarea ca mijloc de comunicare a muzicii lăutărești și a manelelor;
- Acțiuni de stradă cu tineri de tip Flashmob.

Responsabilități actori

Inițiatorii acestor programe pot fi universitățile sau Ministerul Educației, dar programele subsumate acestui obiectiv vor fi implementate obligatoriu în parteneriat cu societatea civilă romă sau cu experți romi. Este de preferat implementarea acestora în parteneriat cu organizații de tineret și autorități publice locale. Un rol deosebit îl pot juca bibliotecile locale/universitare în realizarea împreună cu societatea civilă romă a activităților de dezvoltare a stimei de sine.

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari sunt tinerii și copii romi, în general, și fetele/tinerele rome, în special. Beneficiarii indirecti sunt școlile și comunitatea în general prin reducerea discrepanțelor de performanță în mediul școlar.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Spre deosebire de alte soluții descrise anterior, implementarea acesteia se poate face în funcție de bugetul disponibil, putându-se opta pentru versiunile mai necostisitoare (ex. Organizarea de seri culturale sau de programe de tip "bibliotecă vie") până la cele foarte costisitoare (ex. Prelegeri, expoziții, dezbateri). Pentru estimarea costurilor acestor programe se poate porni de la costurile programelor pilot de acest tip deja implementate "Biblioteca vie" (organizată de către Tinact), "Profesioniști romi" (implementat de către ActivWatch)^[70].

Oportunități și amenințări

Oportunități implementării unei astfel de soluții constau în nevoia dezvoltării unei identități etnice puternice în contextul agravării discursurilor instigatoare la ură; coagularea unor manifestări europene de tip "roma pride" și creșterea accentului pe lucrul cu tinerii în comunități la nivelul societății civile rome.

Amenințările principale sunt legate de finanțările limitate pentru acțiuni de tip activism civic și politic; implicarea redusă a autorităților locale în activități pentru comunitățile de romi; birocrăția excesivă în realizarea parteneriatelor scrise pentru a putea realiza activități în incinta școlilor și reticența tinerilor și a familiilor acestora de a-și asuma public apartenența etnică – toate putând împiedica buna desfășurare a politicii.

[70] Detalii despre proiect pot fi găsite pe site-ul acestuia: <http://www.profesionistiromi.ro/proiect/>; ultima accesare: octombrie 2015;

Dezvoltarea unei rețele a mediatorilor școlari

Dezvoltarea unei rețele a mediatorilor școlari (în comunitățile în care au existat programe pilot de privind formarea și utilizarea acestora în probleme de educație și legate de accesul pe piața muncii), a fost urmată de o creștere spectaculoasă a ratelor de participare școlară pentru elevii romi. Eforturile de a angaja mai mulți mediatori, de preferință specializați în asistența socială ar putea contribui la extinderea acestor rezultate la nivel național.

Mod de implementare

Pe de o parte se are în vedere extinderea rețelei de mediatori școlari la nivelul tuturor comunităților unde cel puțin 15% din populație este de etnie romă, în cadrul unui program național complex, care să includă și servicii de tip ” școala după școală”, la a cărei dimensionare la scală națională să contribuie și rețeaua de mediatori școlari. Această corelare a activităților rețelei de mediatori școlari ce trebuie consolidat și programelor de tip ” școala după școală” este esențială date fiind cauzele principale ale participării reduse a romilor la educație – de natură financiară.

Pe de altă parte însă trebuie avută în vedere extinderea competențelor pe care trebuie să le aibă și să le exercite mediatorul școlar. Activitățile acestuia sunt cu precădere construite în jurul obiectivului de creștere a participării școlare în rândul comunității romi, cu focus pe înscrierea la școală a celor care nu au fost integrați în mediul școlar. Aria de acțiune a acestuia ar trebui extinsă în sensul prevenirii abandonului școlar în rândul copiilor și tinerilor romi, inclusiv prin identificarea semnelor care anunță existența unei situații de risc de abandon școlar. Un accent deosebit trebuie pus pe formarea mediatorului școlar cu privire la probleme specifice legate de participarea școlară a fetelor romi și modalitățile de intervenție în cazul existenței unor modele comunitare de participare redusă a fetelor romi la educație.

Responsabilități actori

Responsabilitatea se împarte între Ministerul Educației și Inspectoratele Școlare, alături de autoritățile publice locale care vor asigura cadrul instituțional și financiar necesar implementării unor astfel de programe. Inspectoratele școlare trebuie să faciliteze și să întărească pe de o parte comunicarea între mediatorul școlar și cadrele didactice, iar pe de altă parte să întărească colaborarea între mediator și organizațiile societății civile romi capabile să atragă resurse în scopul finanțării unor astfel de programe

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari sunt copii și tinerii romi sau din alte grupuri afectate de sărăcie sau marginalizate. Beneficiarii indirecti includ familiile acestora, comunitățile din care fac parte, precum și școlile.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Pentru moment este imposibilă o estimare reală a costurilor dat fiind faptul că nu există o statistică acceptată privind numărul de potențiali beneficiari. Pentru calcularea costurilor însă se poate porni de la bugetul programelor pilot de formare și implicare a mediatorilor școlari^[71].

Oportunități și amenințări

Oportunitățile implementării soluției sunt legate de disponibilitatea surselor de finanțare

[71] Odată cu adoptarea de către Guvernul României a Strategiei de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romi 2015-2020, s-a decis și includerea mediatorilor școlari în fiecare unitate școlară începând cu anul școlar 2015-2016. Documentul strategic preconizează pentru acest obiectiv un buget necesar de 460,502 milioane de lei. (informații disponibile aici <http://www.anr.gov.ro/docs/MO6bis.pdf>; ultima accesare: octombrie 2015).

nerambursabilă europeană pentru creșterea calității educației prin combaterea abandonului școlar; asumarea la nivel guvernamental a unei strategii pentru incluziunea socio-economică a romilor; experiența relativ vastă în domeniu a organizațiilor societății civile române și buna derulare a programului anterior destinat formării și angajării mediatorilor școlari (experiența anterioară).

Amenințările, pe de altă parte, se referă la posibilitatea de:

- Realizare a unor astfel de inițiative în cadrul unor programe naționale, a căror sustenabilitate pe termen mediu și lung este limitată;
- A pune accent prea mare pe finanțarea unor astfel de programe din fondurile de coeziune.

Experiența 2007-2013 a arătat gradul scăzut de atragere a fondurilor și implementarea greoaie și defectuoasă, care fac dificilă participarea comunităților de dimensiuni reduse la astfel de programe;

- Observa o lipsă de coordonare între programul național de extindere a rețelei de mediatorii școlari și programele de tip ” școala după școală”, esențiale în întărirea legăturii dintre comunitățile vulnerabile și școală;
- Blocare a posturilor/angajărilor în sistemul public;
- Reducere permanentă a normei de lucru a mediatorului școlar și remunerarea neatractivă a acestora, cu precădere pentru absolvenții de studii superioare de asistență socială;
- Cultivare a unei relații de subordonare între mediatorul școlar și cadrele didactice, în defavoarea uneia de tip parteneriat. Prin urmare mediatorul școlar poate influența foarte puțin comunicarea între școală și părinții copiilor romi.

1st
Place

B. Îmbunătățirea rezultatelor învățării

Întrucât rezultatele învățării sunt urmări specifice sectorului educațional, derivate din misiunea școlii în societate, la acest nivel nu vom propune soluții integrate trans-sectoriale. Totodată, pe baza aceleiași misiuni asumate, aceste rezultate așteptate ale învățării ar trebui obținute la nivelul tuturor participanților la educație. Mai mult, și situațiile de dezavantaj par să depășească granițele unei anumite categorii. De exemplu, în numeroase țări, deși oferta educațională este mult mai diversificată și mai de calitate în mediul urban decât în mediul rural, diferențele între tinerii săraci din mediul urban și aceia din mediul rural, din punctul de vedere al achiziției competențelor fundamentale, sunt nesemnificative.

Ca urmare, ne vom concentra pe două categorii de soluții: soluții educaționale generale, adresate tuturor grupurilor țintă; soluții extra-educaționale generale care vizează toate grupurile țintă. În acest context, considerăm că nu există soluții - educaționale sau extra-educaționale - specifice anumitor grupuri vulnerabile, pentru îmbunătățirea rezultatelor învățării, ci doar adaptări ale soluțiilor generale. De exemplu, adaptările curriculare sunt necesare atât zonal (mediul rural, față de mediul urban) cât și pentru copiii romi sau pentru cei cu dizabilități. De asemenea, profesorii vor trebui pregătiți pentru a lucra cu toți copiii vulnerabili, nu numai cu anumite categorii. La fel, sistemul de burse pentru rezultate deosebite (pentru "reziliență") vor trebui să cuprindă toate categoriile identificate.

De asemenea, multe dintre programele și intervențiile menționate mai sus, care urmăresc creșterea participării școlare, vor avea, inevitabil, efect și asupra rezultatelor învățării. De exemplu, alocările suplimentare de fonduri pentru copiii aparținând grupurilor vulnerabile vor putea fi folosite atât pentru creșterea participării cât și pentru îmbunătățirea rezultatelor – "mixul" de soluții fiind specific fiecărei școli în parte.

B.1 Soluții educaționale

Adaptări curriculare locale/zonale și formarea cadrelor didactice și a personalului de sprijin în aplicarea unui curriculum adaptat, individualizat

Multe din problemele de calitate sunt determinate de caracterul rigid al modului de concepere și aplicare a curriculumului. Această rigiditate este determinată, pe de o parte de supraîncărcare și de lipsa unei concentrări pe obiective și competențe cheie și, pe de altă parte de mentalitatea cadrelor didactice care se simt legate de anumite conținuturi și de o anumită succesiune a acestora (chiar dacă, în realitate, se cere o focalizare pe obiective și competențe).

Mod de implementare

Intervențiile de acest tip vor viza, pe de o parte, revizuirea reglementărilor curriculare de la nivel național, ceea ce va permite adaptarea curriculară la nivel local/zonal, în funcție de nevoile specifice identificate și chiar individualizarea educației pe baza unor programe personalizate adresate în special copiilor aparținând grupurilor vulnerabile.

Pe de altă parte, aceste programe vor viza formarea cadrelor didactice, pentru realizarea acestor adaptări curriculare și pentru elaborarea planurilor individualizate de învățare, care să permită adresarea nevoilor specifice, concrete, ale elevilor.

Responsabilități actori

Ministerul Educației trebuie să faciliteze crearea unui cadru legal pentru flexibilizarea modului

în care este construită curricula la nivel local dar și pentru sprijinirea pregătirii cadrelor didactice în vederea implementării soluției. Implementarea rămâne la latitudinea școlilor, de preferință cu consultarea comunităților locale.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți sunt tinerii din grupuri dezavantajate care studiază în școlile care implementează diversificarea curriculară. Beneficiari indirecți sunt școlile care au posibilitatea de a interacționa cu elevii în baza unei curricule adaptate la contextul local.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Cu excepția costurilor de pregătire a cadrelor didactice, implementarea acestei soluții nu implică un buget adițional, fiind utilizate fondurile folosite în mod curent pentru pregătirea curriculei. Consultările cu comunitatea, dacă există, ar putea genera costuri suplimentare.

Oportunități și amenințări

Principala oportunitate este reprezentată de tendința de creștere relativă a autonomiei școlare, care face o flexibilizare curriculară posibilă în termen mediu.

Principala amenințare este reprezentată de cadrul reglementativ relativ rigid. De exemplu, evaluările de parcurs școlar din România sunt în continuare bazate pe un conținut relativ strict definit.

Dezvoltarea "serviciilor educaționale complementare" și a ofertei de activități extrașcolare a școlilor

Pe o distribuție normală, cadrele didactice obișnuite (și, implicit, unitățile școlare), dispun de resurse și pot lucra, la un nivel de calitate corespunzător doar cu elevii situați la nivel mediu de privința abilităților și a performanțelor potențiale. Două sunt cauzele esențiale ale acestei situații: pe de o parte, pregătirea inițială, care nu conține elemente de lucru cu "copiii altfel" (aici intrând și cei cu dizabilități integrați în învățământul de masă) și, pe de altă parte, lipsa resurselor diferențiate (inclusiv de timp), pentru a lucra cu aceștia.

Al doilea motiv pentru care sunt necesare aceste servicii educaționale complementare îl reprezintă nevoia de creștere a atractivității, a caracterului prietenos al vieții școlare în raport cu nevoile și interesele elevilor, atât în cadrul activităților obișnuite (curriculare) de învățare, cât și prin activități extracurriculare. Este deja dovedit faptul că participarea elevilor la activitățile extracurriculare are efecte pozitive atât asupra participării școlare, cât și asupra rezultatelor învățării. Ca urmare, școlile care școlarizează copiii din grupurile vulnerabile ar trebui să-și îmbogățească și să-și diversifice oferta în acest sens.

Dar, indiferent cum se realizează, creșterea atractivității presupune resurse suplimentare (cadre didactice și personal de sprijin, echipamente și materiale specifice etc.), pe care școlile fie nu le au, fie sunt insuficiente. În plus, în România, posibilitățile de a stimula personalul (material sau în alt mod) pentru activitățile suplimentare desfășurate, de a angaja profesori de sprijin, de a angaja animatori pentru activitățile extracurriculare și de timp liber și de a crea o bază materială proprie pentru astfel de activități sunt aproape inexistente.

În ultimii ani s-au înmulțit și programele (multe dintre ele finanțate prin fonduri europene sau din alte surse publice sau private, inclusiv în cadrul programelor de CSR) oferite de instituții publice, organizații nonguvernamentale și firme și care au ca țință atât satisfacerea nevoile excepționale identificate, cât și creșterea caracterului atractiv, prietenos, al vieții

școlare (inclusiv prin dezvoltare personală și instituțională). Multe dintre aceste programe au înregistrat, deja, succese notabile, care pot fi demonstrate atât prin evoluția unor indicatori esențiali privind participarea școlară și rezultatele învățării, cât și prin nivelul de satisfacție al beneficiarilor. Pe de altă parte, există numeroase unități școlare care ar putea fi interesate de astfel de programe, dar fie nu dispun de informații suficiente, fie nu au încredere în furnizorii acestora.

Mod de implementare:

Pentru implementarea soluției, este necesară atât încurajarea și susținerea fiecărei unități școlare (mai ales a celor care școlarizează copii/elevi din categoriile dezavantajate menționate) pentru a oferi astfel de servicii complementare (nefiind vorba de obligație) și, pe de altă parte, este necesară crearea unei baze de date, care să ofere celor interesați (școli, părinți, elevi, alte părți interesate) informații despre aceste programe care și-au dovedit valoarea adăugată.

Metodologic, sunt necesare două etape de dezvoltare a capacității de administrare a soluției:

- Definirea și introducerea conceptului de ”servicii educaționale complementare” în definirea calității serviciilor educaționale și în standardele aferente.
- Realizarea unei baze de date a serviciilor care și-au dovedit, deja, valoarea adăugată.

Responsabilități actori:

Responsabilitatea implementării este pusă în seama Ministerului Educației pentru coordonarea națională, și a școlilor individuale și angajații acestora, pentru identificarea și facilitarea acelor activități care se potrivesc cel mai bine nevoilor școlii. Ministerul este cel care ar trebui să realizeze și o bază de date a activităților care și-au dovedit valoarea adăugată și a furnizorilor credibili.

Beneficiari (grup țintă):

Principalii beneficiari sunt copiii/elevii cu risc de abandon școlar și cu rezultate școlare slabe, familiile acestora și școlile în care învață.

Buget aproximativ (resurse implicate):

Nevoia de resurse pentru implementarea soluției poate fi corect evaluată odată cu stabilirea unui catalog al activităților extracurriculare specifice la nivel național și cu bugetarea costurilor aferente formării cadrelor didactice, a achiziționării unei baze materiale adecvate, etc.

Oportunități și riscuri:

În situația în care școala nu dispune de resursă umană calificată sau angajarea permanentă a acesteia nu este eficientă, școala poate apela la achiziționarea unor ”servicii educaționale complementare” - sisteme de tutoriat, ore suplimentare (de tipul meditații), programe de dezvoltare personală, de leadership, de dezvoltare a creativității, alte activități extracurriculare - care să faciliteze depășirea discrepanțelor de cunoștințe și competențe ale elevilor, recuperarea diferențelor educaționale și atingerea nivelelor superioare de performanță școlară și de integrare socială. Implementarea acestei soluții ar presupune alocarea unor resurse adecvate atât financiare cât și de resursă umană pregătită corespunzător. Totodată, activități extracurriculare și serviciile educaționale complementare vor fi adaptate nevoilor grupurilor în risc – pentru o mai bună incluziune a elevilor/studentilor din grupuri vulnerabile cu risc crescut de abandon școlar și excluziune socială, în comunitatea academică.

Dezvoltarea unor resurse educaționale deschise în sprijinul profesorilor, în special a celor care predau în medii dezavantajate socio-economic

Bunele practici în creșterea participării școlare, a motivației și a rezultatelor învățării privind copiii aparținând grupurilor vulnerabile deși numeroase, rămân relativ puțin cunoscute la nivelul comunităților școlare. Schimburile de experiență între școli în această arie sunt, de asemenea, reduse, în timp ce contactele cu alte sisteme educaționale, organizate în cadrul diferitelor proiecte, sunt inițiate, în cea mai mare parte, de școli care au o preocupare mai redusă pentru aceste bune practici (școli care se confruntă într-o măsură mai redusă cu provocările școlarizării unor copii care aparțin grupurilor vulnerabile).

Pe de altă parte, însă există numeroase materiale informative, idei de activități extracurriculare, cursuri, ghiduri și manuale dezvoltate la nivel național și internațional care pot inspira echipele manageriale și de profesori în ameliorarea participării, motivației sau a rezultatelor școlare ale acestor elevi. Se observă însă dificultăți variate de a accesa aceste resurse de către școli, de la lipsa de informare cu privire la modul de a le accesa până la barierele de limbă. Ca urmare, dezvoltarea unei platforme de resurse educaționale deschise, puse la dispoziția profesorilor, în regim gratuit, structurată, care să ofere un acces facil și care să fie ușor de folosit este o soluție ce răspunde direct provocărilor descrise mai sus. Astfel de resurse educaționale pot fi de un real ajutor cadrelor didactice și personalului de sprijin din școli cu ponderi ridicate de elevi care aparțin unor grupuri vulnerabile, mai ales în comunitățile mici și izolate.

De asemenea, echipele manageriale pot valorifica aceste resurse în proiectarea unor intervenții focalizate la nivelul școlii în sprijinul acestor categorii de elevi. Dezvoltarea acestei platforme poate fi completată/coordonată cu măsura de alocare de fonduri suplimentare prin scheme de micro-grant, facilitând utilizarea acesteia în practica de predare de zi cu zi.

Mod de implementare

Platforma este construită ca un spațiu de învățare. Astfel, facilitățile oferite includ, pe lângă spațiul dedicat diferitelor resurse, un spațiu pentru prezentarea experiențelor cadrelor didactice în aplicarea/utilizarea acestor resurse, un spațiu pentru oferirea de feed-back și un spațiu dedicat unor activități de mentorat.

Spațiul în care sunt prezentate resursele educaționale deschise permite, pe de o parte, descărcarea și utilizarea creativă a unor materiale relevante, grupate pe categorii de interes, care au un drept de utilizare sub licența creative commons. Astfel cadrele didactice au permisiunea titularilor de drepturi de autor să utilizeze acest conținut deschis pentru a-l testa (și îmbunătăți), în diferite contexte educaționale. Astfel, resursele din acest spațiu nu mai fac necesară solicitarea acordului explicit al titularului unui drept de autor sau plata pentru acestea. Facilitățile de comunicare ale platformei pot fi utilizate pentru schimbul de idei (know-how) cu privire la organizarea, punerea în practică și evaluarea unor activități de învățare care valorifică resursele existente. Pe de o parte, platforma oferă sprijin pentru crearea unui spațiu personal în care cadrele didactice pot prezenta noi materiale de învățare dezvoltate și pot încărca conținut audio/video prin care să documenteze modul în care acestea au fost utilizate la clasă. Pe de altă parte, platforma oferă spațiu cadrelor didactice pentru a pune întrebări și pentru a oferi feed-back colegilor care au dezvoltat aceste materiale.

Acest mediu online poate fi și un foarte bun cadru de inițiere al unor activități de mentorat la distanță și de învățare inter-generațională. Provocările dezvoltării unor strategii de învățare eficiente pentru elevii care aparțin unor categorii vulnerabile sunt mai numeroase în cazul cadrelor didactice debutante, astfel încât platforma poate susține în mod activ activități informale de învățare de tip mentorat sau tutorat.

Responsabilități actori

Fiind bazată pe o abordare specifică comunităților de practică, responsabilitățile pentru dezvoltarea platformei revin exclusiv membrilor. Pentru dezvoltarea acesteia este nevoie de o echipă interdisciplinară de experți în științele educației și medii online de învățare. Mediul academic, asociațiile profesionale, ONG-urile active în domeniul accesului la educație al copiilor și tinerilor din medii dezavantajate și instituțiile de formare (inclusiv CCD-uri) pot contribui în egală măsură la dezvoltarea acestui instrument.

Beneficiari (grup țintă)

Cadre didactice, în special cele care își desfășoară activitatea în localități izolate, dezavantajate socio-economic; personal de sprijin; echipe manageriale din școli cu o pondere ridicată a elevilor din grupuri vulnerabile.

Beneficiari indirecti ai măsurilor sunt, evident, și copii care beneficiază de activități formative alternative, precum și familiile lor.

Buget aproximativ

Costurile inițiale cu dezvoltarea platformei, alături de costurile de întreținere și facilitare pentru o perioadă de trei ani pot fi estimate la aproximativ 2.300.000 de lei..

Oportunități și amenințări

Oportunitățile privind implementarea acestei soluții includ:

- facilitarea accesului la resurse și contexte de învățare noi pentru o categorie de profesori care, în prezent, are ocazii reduse de a participa la formare continuă;
- crearea unei comunități de practici pentru profesorii care predau în școli situate în zone dezavantajate socio-economic sau în școli care au un număr ridicat de elevi dintr-o categorie vulnerabilă;
- dezvoltarea unor resurse de învățare noi, mai bine adaptate nevoilor elevilor vulnerabili, ușor de accesat.

Principalele riscuri și amenințări în implementarea soluției includ: costurile inițiale ridicate pentru dezvoltarea platformei; lipsa de facilitare adecvată, ce afectează în mod direct procesul de dezvoltare a comunității de practici; lipsa de feed-back din partea celor care utilizează materialele din platformă.

B.2. Soluții manageriale

Formarea echipelor manageriale în aria monitorizării rezultatelor școlare și a dezvoltării unor intervenții la nivelul școlii adaptate nevoilor copiilor care înregistrează întârzieri în învățare

În prezent nu există o practică a calculării și analizei unor indicatori de bază defalcați pe categorii de elevi, chiar și după introducerea sistemului informatic integrat al învățământului din România – SIIR, implementat la nivel de sistem începând cu anul 2014. Datele statistice continuă să fie privite de directori ca fiind o sarcină solicitată de o autoritate exterioară, cu termene foarte strânse de raportare.

Măsurile de intervenție sunt analizate și elaborate pentru întreaga populație școlară, la fel cum provocările cu care se confruntă școala sunt tratate în ansamblu și nu cu referire la

diferite categorii de elevi în risc. Astfel, majoritatea documentelor proiective de la nivelul școlii conțin puține programe și activități focalizate pe elevii sau părinții care aparțin unor grupuri vulnerabile sau în situații de risc. Chiar și în cazurile în care acestea există, de cele mai multe ori au un conținut stereotipic și nu sunt construite pornind de la date privind situația de fapt sau de la o analiză de nevoi sistematică.

Dezvoltarea unor astfel de măsuri presupune competențe specifice din partea membrilor echipei de conducere a unei școli, atât pentru culegerea și analiza unor date relevante, cât și pentru inițierea, monitorizarea și evaluarea succesului unor intervenții informate pornind de la aceste date. Aceste competențe sunt formate în cadrul unor programe masterale în management educațional însă acestea sunt departe de a acoperi nevoile la nivel de sistem. Din păcate, programele de formare continuă a managerilor școlari sau alte forme de sprijin pentru managerii școlari organizate la nivel de ISJ au în vedere într-o măsură redusă aceste competențe.

Mod de implementare:

Implementarea ar trebui să fie centrată pe construirea unui modul de formare integrată a managerilor școlari, în cadrul unui program național de formare coordonat de MECS, care să vizeze următoarele arii: colectarea, prelucrarea și analiza unor datelor statistice cheie (inclusiv date defalcate pe categorii de elevi în situație de risc); proiectarea dezvoltării instituționale pe baza datelor culese și a indicatorilor calculați și analizați; monitorizarea și evaluarea bazate pe evidențe a activităților de dezvoltare instituțională și de îmbunătățire a calității educației. Acreditarea modului și constituirea unui grup de formatori ai formatorilor ar fi alte etape primare în dezvoltarea soluției.

Derularea, cu sprijinul unor programe relevante (de exemplu POCU, în cadrul intervențiilor ce vizează reducerea părăsirii timpurii a sistemului de educație) a unui program național de formare continuă a tuturor directorilor de școli cu o populație semnificativă de elevi vulnerabili, focalizat pe aceste arii. O variantă alternativă de implementare este aceea a introducerii acestui modul ca etapă obligatorie în programele de formare managerială acreditate.

Stabilirea unei perioade în care absolvirea acestui modul este obligatorie pentru directorii din școlile cu mulți elevi vulnerabili și inițierea unor sancțiuni în toate situațiile în care acest curs nu a fost parcurs și nu a fost finalizat cu succes.

Este importantă monitorizarea modului în care managerii școlari colectează și utilizează date statistice în fundamentarea deciziilor la nivelul unităților școlare și în inițierea unor măsuri de intervenție pentru categoriile vulnerabile de copii. În acest sens, inspecția școlară și evaluarea externă a calității educației vor urmări în mod deosebit aceste aspecte și vor oferi, când este necesar, sprijin echipelor manageriale.

Dezvoltarea unor ghiduri și instrumente pentru echipele manageriale (inclusiv online) similare celor elaborate de ISE în cadrul programelor de reducere a abandonului și absenteismului școlar (de ex. ZEP) ar fi de asemenea un pas important în implementarea soluției. Promovarea unei sinteze a raportului privind starea sistemului de educație, publicată anual de MECS, sau a unor analize similare la nivel județean, poate oferi, de asemenea, un reper pentru orientarea activității echipelor manageriale în această arie.

Responsabilități actori:

Principalii actori responsabili sunt Ministerul Educației și Cercetării, Institutul de Științe ale

Educației (ISE), Inspectoratele Școlare Județene și rețeaua Caselor Corpului Didactic.

Beneficiari (grup țintă):

Beneficiarii direcți sunt persoanele cu funcții de conducere de la nivelul unității școlare (directori, directori adjuncți, membrii Consiliului de Administrație, precum și personalul cu funcții de conducere, evaluare și control din cadrul Ministerului Educației și a Inspectoratelor Școlare Județene.

Buget aproximativ (câte resurse implică):

Pentru un program de formare care să includă 3500 de manageri școlari un cost aproximativ este de 2,5 milioane EUR. Acesta a ținut cont de numărul de beneficiari și un cost mediu al cursurilor de acest tip.

Oportunități și Riscuri:

Principalele oportunități pentru implementarea soluției includ:

- Fondurile europene disponibile prin POCU ce vor fi alocate pentru formarea personalului de conducere (în special în cadrul obiectivului privind reducerea fenomenului de părăsire timpurie a sistemului de educație;
- Continuitatea echipelor manageriale asigurată prin organizarea concursurilor pentru posturile de inspector și de director;
- Schimbările recente privind inspecția școlară care pun un mai mare accent pe colectarea și valorificare datelor statistice la nivelul unității școlare.

Principalele riscuri includ:

- Lipsa interesului unităților școlare și a autorităților pentru date statistice și pentru fundamentarea procesului decizional pe dovezi;
- Lipsa sprijinului la nivel județean în organizarea programului de formare.
- Ponderea scăzută la programul de formare a cadrelor didactice din școlile cu număr ridicat de copii vulnerabili.

4.2. Propuneri de direcții strategice - Învățământ superior

Problemele de acces și de echitate din învățământul superior derivă în bună parte din cele din învățământul secundar. În acest sens, o zonă specifică pentru intervențiile de natură socială din învățământul superior este cea a tranziției tinerilor de la studii de nivel secundar la studiile universitare. Sistemul de acces în învățământul superior din România a rămas în mare parte neschimbat în ultimii 20 de ani, în ciuda unor schimbări sociale, demografice sau economice semnificative. O schimbare notabilă (legată de decizii instituționale, nu sistemice) a fost renunțarea în multe instituții la examenul de admitere, ca urmare a scăderii nivelului de concurență pentru diverse specializări, dar această modificare nu a redus neapărat inechitățile din sistem.

Învățământul superior aduce în plin plan și nevoia de finanțare a studiilor, majoritatea studenților fiind într-o etapă a vieții în care dependența de familie ar trebui, teoretic, să înceapă să se reducă. În acest sens, motivația din spatele participării la învățământul superior include posibilitatea de a obține o formă de sprijin financiar direct pentru studii, dar și de perspectivele ulterioare. Sisteme complexe de sprijin există, și includ rețele de cămine, burse, oportunități de angajare, etc. Doar o mică parte a acestora este însă direcționată în mod adecvat și preferențial spre studenții din grupuri dezavantajate.

A.Îmbunătățirea participării la învățământul superior

A1.Facilitarea tranziției de la învățământul secundar la cel superior

Tranziția de la învățământul secundar la cel superior este un punct critic în parcursul educațional al tinerilor din România, și în ultimii ani a devenit un filtru semnificativ care a blocat parcursul educațional al unui număr semnificativ de tineri. Ratele scăzute de promovare a bacalaureatului au afectat în mod disproporționat tinerii vulnerabili, iar rata de abandon școlar ridicată a augmentat efectul selecției făcute la bacalaureat. În consecință, multe cohorte de tineri au fost limitate la rate reduse de penetrare în învățământul superior.

Intervențiile necesare pentru a lărgi plaja de potențiali candidați pentru învățământul superior și pentru a asigura că populația de studenți din mediul universitar reflectă diversitatea populației la nivel general includ aspecte pedagogice, structurale și de relație.

Între soluțiile potențiale putem enumera:

- Programe de sprijin suplimentar pentru învățare la nivelul liceelor și/sau universităților
- Sprijinirea parteneriatelor instituționale între instituții de învățământ de nivel secundar superior și universități pentru oferirea unor servicii educaționale adaptate categoriilor de elevi în risc (inclusiv în aria consilierii și orientării școlare și profesionale a elevilor);
- Trasee flexibile de acces la învățământul superior.

Programe de sprijin suplimentar pentru învățare la nivelul liceelor și/sau universităților

Acest set de soluții vizează diversificarea programelor de sprijin adresate elevilor de liceu, cu focalizare pe elevii proveniți din grupuri vulnerabile.

Obiectivele principale ale acestui tip de măsuri includ:

- promovarea cu succes a examenului de Bacalaureat, ca o condiție minimă necesară pentru a putea asigura tranziția spre învățământul superior;
- creșterea motivației de continuare a studiilor în învățământul superior și conștientizarea beneficiilor pe termen lung ale investiției în propria învățare;
- exersarea unor abilități non-cognitive care să susțină efortul de învățare și de reușită școlară (perseverență, încredere în sine, comunicare socială, gestionarea emoțiilor, antreprenoriat, creativitate etc.);
- familiarizarea elevilor de liceu cu aspecte privind specificul învățării în sistemul universitar, precum și cu elemente de viață studentască cotidiană, prin contactul direct cu mediul universitar și cu studenții;
- facilitarea accesului elevilor de liceu la informații și resurse despre ofertele universităților, atât prin comunicare directă, cât și prin accesarea resurselor digitale;
- sprijinirea elevilor de a lua decizii informate, în conformitate cu atitudinile și interesele personale.

Pentru atingerea acestor obiective, propunem patru categorii de programe de sprijin care pot fi implementate la nivelul liceelor sau universităților, dar și în parteneriat.

Prezentarea soluțiilor

Sprijin în învățare pentru îmbunătățirea rezultatelor la examenul de bacalaureat.

Această categorie de programe vizează organizarea unor forme variate de grupuri de studiu, sesiuni intensive de pregătire în timpul vacanțelor sau la final de săptămână,

consiliere în învățare și oportunități de evaluare și autoevaluare periodică, în vederea promovării cu succes a examenului de Bacalaureat. Aceste programe pot fi organizate atât în licee, cât și în universități, implicând atât personalul didactic, cât și studenții voluntari, pentru încurajarea sistemelor de învățare de tip peer to peer (între colegi). Dezvoltarea unor platforme de tutoriat online pentru pregătirea examenului de bacalaureat (accesibilă inclusiv pe dispozitive mobile), dezvoltată ca o comunitate de practici a profesorilor și elevilor reprezintă de asemenea o măsură care poate sprijini și accesibiliza învățarea în vederea pregătirii examenului de bacalaureat.

Programe de dezvoltarea de abilități non-cognitive

Studii recente la nivel internațional, dar și experiențe la nivel național au demonstrat că reușita școlară depinde în bună măsură nu doar de performanța academică, cât mai ales de capacitatea elevilor de a depăși obstacole în învățare și de a-și proiecta cu încredere și în cunoștință de cauză viitorul școlar și profesional. La nivel global există deja programe care ținesc în mod explicit dezvoltarea unui set de abilități non-cognitive care să sprijine mai ales elevii proveniți din categoriile vulnerabile să depășească obstacolele cu care se confruntă în traseul educațional (financiare, familiale, personale). Programele de dezvoltare a abilităților non-cognitive pot fi organizate sub forma unor sesiuni de coaching, mentorat, tutorat, ateliere de dezvoltare personală, incubatoare de antreprenariat etc., atât în școală, cât și în parteneriat cu alte organizațiile cu experiență în acest domeniu.

Programe de conectare a elevilor de liceu la contexte de învățare și viață cotidiană universitară

Aceste programe au scopul de a familiariza elevii de liceu cu viața universitară, prin contactul direct cu formele de învățare (asistență la cursuri și seminarii, acces la bibliotecă, participarea la realizarea unor proiecte împreună cu studenții etc.) și viață studentască (vizită în campusul universitar, participarea la evenimente nonformale și informale organizate de studenți etc.). Participarea elevilor de liceu la astfel de activități le oferă posibilitatea explorării unui viitor posibil, stimulării motivației și accesului la informații directe care să îi sprijine în luarea unei decizii. Aceste programe pot fi realizate pe baza unor parteneriate între licee și universități, pe baza unui calendar de evenimente anuale la care elevii de liceu pot participa. Participarea la astfel de evenimente de conectare vor fi urmate de sesiuni de analiză, feedback și consiliere, pentru consolidarea unor opțiuni privind traseul școlar și profesional viitor.

Programe informare și orientare școlară și profesională, conectate cu perspectivele de carieră profesională pe piața muncii

Aceste programe vizează atât consolidarea și diversificarea serviciilor de consiliere la nivelul liceelor și universităților, cât și dezvoltarea unor resurse în format digital care să sprijine elevii în etapele de informare și luare a deciziei privind viitorul școlar și profesional. Parteneriatele cu mediul privat în dezvoltarea programelor de consiliere și a celor de informare în format digital ar putea asigura conectarea informațiilor cu privire la oferta universităților cu cele legate de mediile de viață profesională corelate profilului/specializării universitare. Programele din această categorie vor facilita accesul elevilor la teste de aptitudini și interese, la platforme care să prezinte beneficiile alegerii unui anumit traseu educațional, la prezentarea profilului ocupațional al unor posibile cariere profesionale după finalizarea studiilor universitare etc.

Mod de implementare

Construirea unor parteneriate pe termen lung între licee, universități, companii și organizații

non-guvernamentale relevante reprezintă modalitatea cea mai eficientă de implementare a soluției prezentate.

Implementarea unui sau mai multor programe la nivelul unui liceu va fi precedată de o analiză de nevoi specifice și de elaborarea unui proiect instituțional în parteneriat, cu obiective și ținte specifice pentru creșterea promovabilității la examenul de bacalaureat și a ratei de tranziție la învățământul superior.

Strategiile de monitorizare și evaluare a programului reprezintă un element important pentru măsurarea impactului programelor implementate și pentru dezvoltarea și adaptarea acestora în anii următori. Transparența proceselor de implementare și diseminarea rezultatelor reprezintă, de asemenea, o garanție pentru consolidarea capitalului de încredere în eficiența măsurilor.

Proiectele instituționale realizate în parteneriat pot beneficia de granturi guvernamentale sau non-guvernamentale sau de finanțare din fonduri europene alocate obiectivului de creștere a participării la învățământul terțiar.

Responsabilități actori

Pentru implementarea măsurilor amintite este necesară implicarea unui grup larg de actori, între care pot fi amintiți:

- Cadre didactice din licee și universități, prin implicarea în programele suplimentare de sprijin în învățare, a suporturilor de învățare, inclusiv în format digital;
- Consilieri de orientare școlară și profesională din licee și universități, prin implicarea în serviciile de consiliere, mentorat, tutorat, dar și în dezvoltarea de resurse de informare și orientare școlară și profesională;
- Coach, mentori, tutori din sistemul de educație, din companii sau din organizații guvernamentale, implicați în programele de dezvoltare a abilităților non-cognitive, dar și în dezvoltarea de resurse de informare și orientare în carieră;
- Manageri școlari și universitari, implicați în inițierea de parteneriate instituționale și în coordonarea analizei de nevoi, implementării, monitorizării și evaluării programelor;
- Studenți voluntari, implicați în programele de peer learning;
- Părinți, implicați în procesele de planificare, implementare și evaluare a programelor și în activitățile de susținere a elevilor.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți ai soluțiilor amintite sunt elevii de liceu din clasele IX-XII proveniți din grupuri dezavantajate. Beneficiarii indirecti sunt familiile acestora, care nu vor mai fi nevoiți să depună eforturi financiare așa de mari pentru a asigura un sprijin formativ suplimentar copiilor. De asemenea, universitățile beneficiază de oportunitatea de a avea o populație de studenți diversă, care reflectă populația generală a regiunilor din care provin aceștia.

Buget aproximativ (resurse implicate)

Costurile pot varia în funcție de mai mulți factori dintre care amintim numărul de tineri vulnerabili care ajung în clasele superioare ale liceului și de distribuția implicării între actori.

În acest sens, este dificilă bugetarea multi-anuală a unei soluții. Se pot determina în schimb categoriile de resurse necesare, care includ:

- Costuri de formare a cadrelor didactice și a altor specialiști;
- Costuri de resurse umane implicate în programe suplimentare;

- Costuri de organizare a evenimentelor de învățare (logistică, resurse materiale, transport, subzistență etc.);
- Costuri de dezvoltare a resurselor învățare informare în format digital;
- Alte costuri.

Oportunități și amenințări

Principalele oportunități includ:

- Interesul universităților de a atrage mai mulți studenți, în condițiile declinului demografic actual;
- Nevoia de creștere a performanței instituționale a liceelor și a rezultatelor la examenul de bacalaureat;
- Susținerea programelor de creștere a participării la învățământul terțiar prin politicile actuale naționale (Strategia Națională pentru Învățământul Terțiar 2015-2020) și europene (ET2020), precum și alte strategii privind incluziunea socială;
- Oportunitățile de finanțare a proiectelor prin Fondul Social European, Programul Operațional Capital Uman;
- Exemplele de bune practici la nivel internațional și național în implementarea unor programe similare.

Principalele amenințări includ:

- Experiențele limitate de parteneriat între licee și universități;
- Capacitatea instituțională și administrativă limitată a liceelor de a realiza analize de nevoi educaționale, dezvoltare și implementare de proiecte și monitorizare/evaluare, bariere în fluxurile financiare ale liceelor și universităților etc.
- Disponibilitatea limitată a cadrelor didactice de a se implica în activități suplimentare la nivelul școlii.

Dezvoltarea parteneriatelor instituționale între instituții de învățământ de nivel secundar superior și universități pentru oferirea unor servicii educaționale adaptate categoriilor de elevi în risc (inclusiv în aria consilierii și orientării școlare și profesionale a elevilor)

Această soluție este o măsură de sprijin pentru implementarea cu succes a celorlalte abordări prezentate în vederea diminuării disparităților de acces la învățământul superior a categoriilor vulnerabile de tineri. Măsura vizează necesitatea unor intervenții comune, structurate și coerente între licee și universități care să se adreseze unor categorii vulnerabile de tineri care, în mod tradițional, se confruntă cu bariere de acces la învățământul superior.

Ca urmare, obiectivele pe care le urmărește această soluție sunt următoarele:

- a) Dezvoltarea capacității instituționale a liceelor și universităților de a realiza analize de nevoi privind echitatea, de a planifica, proiecta, evalua și monitoriza accesul la educație al tinerilor aparținând unor categorii vulnerabile;
- b) Crearea unor spații de învățare și împărtășire a provocărilor, resurselor și a bunelor practici pentru personalului instituțiilor de învățământ secundar superior și universitar, din companii și organizații nonguvernamentale privind accesul la educație al tinerilor aparținând unor categorii vulnerabile;
- c) Construirea unei viziuni comune și a unor strategii instituționale privind echitatea în educație, care să asigure tranziția mai facilă a categoriilor vulnerabile de tineri de la liceu la învățământul universitar.

Prezentarea soluției

Pentru atingerea acestor obiective, propunem trei categorii de programe.

Programe de sensibilizare și formare a personalului din școli și universități privind problematica echității în educație

Această categorie de programe vizează organizarea unor forme variate de promovare de valori, sensibilizare și formare a personalului din instituțiile de învățământ secundar superior și din universități în problematica echității în educație. Conștientizarea dificultăților de acces la învățământul universitar al tinerilor aparținând unor categorii vulnerabile prin accesul la date de cercetare, statistici, studii și analize reprezintă un prim pas pentru construirea unor strategii comune în această direcție. Accesul personalului didactic din școli și universități la resurse și formare privind discriminarea și excluziunea socială, la exemple de bune practici la nivel național și internațional ar putea crește gradul de sensibilizare față de nevoia unor strategii specifice focalizate pe nevoile tinerilor aparținând unor categorii vulnerabile. Dezvoltarea unor competențe specifice de adaptare a ofertei educaționale la nevoile specifice ale acestor categorii de tineri este de asemenea necesară în vederea tratării individualizate și centrării educației pe fiecare elev.

Comunități de practici privind echitatea în educație – școală, universitate, companie, societate civilă

Acest program vizează susținerea unor evenimente de învățare reciprocă, de împărtășire de bune practici, ateliere, schimburi de experiență, inversarea temporară a rolurilor (profesor de liceu versus profesor universitar), peer review instituțional în domeniul echității la care să participe reprezentanți ai sistemului preuniversitar, universitar, ai mediului privat și societății civile. Aceste evenimente pot fi susținute atât prin întâlniri periodice față în față, precum și prin sprijinirea unor comunități online.

Programe, resurse și instrumente comune privind monitorizarea și evaluarea tranziției la învățământul universitar a categoriilor de tineri aparținând categoriilor vulnerabile

Această soluție se referă la necesitatea elaborării unor strategii și instrumente comune de intervenție și monitorizare a echității în educație, realizate în baza unor parteneriate pe termen lung între școli și universități, care să permită realizarea unor studii longitudinale privind accesul la educație a tinerilor aparținând categoriilor vulnerabile.

Mod de implementare

Construirea unor parteneriate pe termen lung între licee, universități, companii și organizații non-guvernamentale relevante reprezintă modalitatea cea mai eficientă de implementare a soluției prezentate. Soluția poate beneficia de granturi guvernamentale sau non-guvernamentale sau de finanțare din fonduri europene alocate obiectivului de creștere a participării la învățământul terțiar.

Responsabilități actori

Principalii actori implicați în redactarea soluției includ:

- Cadre didactice din licee și universități, prin implicarea în programe de sensibilizare și promovare a problematicei echității în educație.
- Coach, mentori, consilieri, tutori din sistemul de educație, din companii sau din organizații guvernamentale, implicați în comunitățile de practici și învățare în

domeniul echității în educație.

- Manageri școlari și universitari, implicați în inițierea de parteneriate instituționale și în coordonarea activităților de promovare, formare și împărtășire de bune practici.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii direcți ai acestor programe sunt cadrele didactice din licee și universități, reprezentanți ai companiilor și ai societății civile. Beneficiarii indirecți sunt elevii și studenții proveniți din grupuri vulnerabile și comunitățile școlare/academice din care fac parte.

Buget aproximativ (resurse implicate)

Pentru astfel de programe complexe este dificilă aproximarea bugetului necesar, însă această estimare ar trebui să acopere următoarele categorii de resurse necesare implementării soluției:

- Costuri de formare a cadrelor didactice și a altor specialiști;
- Costuri privind materiale și campanii de promovare a echității în educație;
- Costuri de organizare a evenimentelor de învățare în comunități de practici (logistică, resurse materiale, transport, subzistență etc.);
- Costuri de dezvoltare și mentenanță a unor platforme online dedicate comunicării în comunitățile de practici;
- Alte costuri.

Oportunități și amenințări

Principalele oportunități pentru implementarea acestor programe includ:

- Nevoia de creștere a performanței instituționale a liceelor și a rezultatelor la examenul de bacalaureat;
- Susținerea programelor de creștere a participării la învățământul terțiar prin politicile actuale naționale (Strategia Națională pentru Învățământul Terțiar 2015-2020) și europene (ET2020), precum și alte strategii privind incluziunea socială;
- Oportunități de finanțare a proiectelor prin Fondul Social European, Programul Operațional Capital Uman;
- Exemple de bune practici la nivel internațional și național în implementarea unor programe similare.

Principalele amenințări includ:

- Experiențele limitate de parteneriat între licee și universități,
- Lipsa de resurse de timp a cadrelor didactice și a altor persoane care ar trebui implicate în activități

Trasee flexibile de acces la învățământul superior

Această soluție vizează diversificarea traseelor de acces la învățământul superior, adaptate nevoilor speciale ale elevilor din categoriile vulnerabile, care să contribuie la creșterea accesului echitabil la educație terțiară și la dezvoltarea unui sistem echitabil în sensul în care el să garanteze că populația studentescă reflectă populația generală.

Prezentare soluție

Flexibilizarea traseelor de acces la învățământul superior este dependentă de schimbări de legislație, de practici și de reglementări secundare (de exemplu legate de asigurarea calității). În mare, direcțiile necesare pentru flexibilizarea traseelor de acces în învățământul superior includ:

- Dezvoltarea sistemelor de evaluare, recunoaștere și validare a competențelor

dobândite în contexte non-formale și informale de învățare (la locul de muncă, în comunitate, internship, activități de voluntariat etc.) care să permită accelerarea parcursului educațional universitar;

- Implementarea unor forme de învățământ universitar flexibile (fără frecvență, învățământ la distanță, învățare online) și de tip modular, adaptate inclusiv tinerilor cu dizabilități, care să permită alegerea unor parcursuri individualizate de învățare;
- Cursuri universitare deschise, proiecte comunitare și de cercetare care se adresează unui public larg indiferent de statutul participanților (deținători/nu de diplomă de bacalaureat), care să permită accesul periodic la cunoaștere și viață universitară și la creșterea motivației de participare a unor potențiali viitori candidați la învățământul superior;
- Parteneriate cu companii private care să permită sisteme flexibile de part-time, internship sau proiecte punctuale ale studenților în cadrul companiilor, în acord cu programul de învățare al acestora.

Mod de implementare

Această soluție presupune regândirea programelor de studiu și a formelor de învățământ din oferta universitară. De asemenea este necesară dezvoltarea unei metodologii de evaluare, recunoaștere și validare a competențelor dobândite în contexte informale și nonformale la nivelul învățământului superior, precum și pregătirea de specialiști în acest sens. Deschiderea universităților către piața muncii, dar și către comunitate, prin cursuri deschise, proiecte și cercetări adresate unui public larg presupune elaborarea unor strategii instituționale coerente în acest sens.

De asemenea, este necesară armonizarea legislației primare și secundare pentru a permite schimbarea procedurilor de admitere, a modului de organizare a cursurilor și a programei. Un model potențial există în Franța, unde sistemul de învățământ prezintă similitudini cu cel din România, și unde ultimii ani au fost martorii unui proces constant de flexibilizare a traseelor de acces în învățământul terțiar. Aceste eforturi au inclus un sistem complex și subvenționat de validare a competențelor dobândite în contexte non-formale.

Responsabilități actori

Actorii implicați în redactarea soluției pot include:

- Manageri școlari și universitari, cadre didactice, evaluatori de competențe, specialiști în curriculum implicați în dezvoltarea unor metodologii specifice de flexibilizare a rutelor de acces la învățământul universitar;
- Manageri de companii interesați să stabilească parteneriate pe termen lung cu universitățile și școlile

Beneficiari (grup țintă)

Elevi de liceu din clasele IX-XII și studenți proveniți din familii cu venituri reduse, din mediul rural, cu dizabilități sau de etnie romă. Beneficiarii indirecti sunt familiile acestora, care nu mai sunt nevoiți să depună eforturi financiare extrem de dificile pentru a asigura un sprijin formativ suplimentar copiilor. De asemenea, universitățile beneficiază de oportunitatea de a avea o populație de studenți care reflectă populația generală.

Buget aproximativ (resurse implicate)

În funcție de modul de implementare, crearea de trasee curriculare flexibile poate implica costuri relativ reduse, acoperite în mare parte prin schimbări în bugetele instituționale.

Categoriile de resurse implicate includ:

- Costuri de revizuire a programelor de studii;
- Costuri de resurse umane;
- Costuri de organizare a evenimentelor de învățare (logistică, resurse materiale, transport, subzistență etc.);
- Costuri de dezvoltare a resurselor învățare informare în format digital;
- Alte costuri.

Oportunități și amenințări

Principalele oportunități care favorizează implementarea soluției, includ:

- Interesul universităților de a atrage mai mulți studenți, în condițiile declinului demografic actual;
- Nevoia de creștere a performanței instituționale a liceelor și a rezultatelor la examenul de bacalaureat;
- Susținerea programelor de creștere a participării la învățământul terțiar prin politicile actuale naționale (Strategia Națională pentru Învățământul Terțiar 2015-2020) și europene (ET2020), precum și alte strategii privind incluziunea socială;
- Oportunități de finanțare a proiectelor prin Fondul Social European, Programul Operațional Capital Uman;
- Exemple de bune practici la nivel internațional și național în implementarea unor programe similare.

Principalele amenințări includ – ele punând în pericol buna implementare a soluțiilor:

- Experiențele limitate de parteneriat între licee și universități;
- Capacitatea instituțională și administrativă limitată a liceelor de a realiza analize de nevoi educaționale, dezvoltare și implementare de proiecte și monitorizare/evaluare, bariere în fluxurile financiare ale liceelor și universităților etc.;
- Disponibilitatea limitată a cadrelor didactice de a se implica în activități suplimentare la nivelul școlii;
- Lipsa unei tradiții de recunoaștere a învățării non-formale în sistemul educațional formal.

A2. Schimbarea modelelor de finanțare din învățământul superior

O parte semnificativă din problemele de acces și echitate existente în mediul universitar românesc derivă din modelele actuale de finanțare. Modelul de finanțare nu s-a schimbat semnificativ în aproape două decenii în ceea ce privește realitățile pe care experimentează studentul în momentul începerii studiilor universitare. Modelul dual de finanțare și alocarea burselor preponderent pe criterii de merit (alături de cuantumul insuficient), sunt probleme adiționale.

Modul de selecție a studenților pentru locurile acoperite din bugetul de stat (Finanțarea studiilor pentru studenții din grupuri vulnerabile)

Măsurile de sprijinire directă a studenților prin burse, acoperirea costurilor asociate taxelor de studiu sau a subvențiilor pentru cazare și masă devin limitate în sistemele masificate de învățământ superior. De asemenea, numărul persoanelor care pot accesa diverse forme de sprijin financiar direct din partea statului sunt limitate la acele persoane care îndeplinesc o serie de criterii și se încadrează în limita resurselor disponibile. Cu toate acestea, existența granturilor și a sistemelor de sprijin direct au o valoare ridicată pentru beneficiari și un impact

ridicat în creșterea participării lor la educați și asigurării finalizării cu succes a studiilor. Nu doar datorită sprijinului direct oferit, cât și datorită naturii nerambursabile a acestor forme de sprijin.

Totuși, creșterea rapidă a numărului de studenți (în România aceste fenomen s-a derulat mai ales după 1990) a pus o presiune ridicată asupra capacității statului de a asigura un sprijin financiar adecvat pentru persoanele aflate în situații de vulnerabilitate, prin reducerea ponderii celor care pot beneficia de granturi sau alocări financiare directe din totalul populației de studenți. Ca urmare a nevoilor competitive din finanțare este dificilă sporirea fondurilor alocate până la nivelul la care s-ar putea păstra un nivel relevant pentru granturi și alocări directe. Acest nivel ar trebui să includă posibilitatea ca studentul să se poată concentra exclusiv asupra studiilor universitare, fără a fi obligat să lucreze într-o activitate remunerată full-time

România, alături de alte state est-europene, are o politică de finanțare duală în care locurile de studiu din universitățile publice sunt fie gratuite (finanțate din bugetul public), fie plătite (de către student sau familia acestuia). Modelul a apărut în anii 1990, în clipa în care capacitatea statului de a finanța creșterea rapidă a ratelor de participare a tinerilor la învățământul superior era limitată. Sistemul s-a bazat de la bun început pe distribuirea locurilor în baza meritului academic. Astfel diferențierea studenților pe locuri bugetate sau cu taxă se face la momentul începerii studiilor (în funcție de media de admitere) și la finalul fiecărui an de studiu (în funcție de media obținută în acel an).

În majoritatea cazurilor, distribuția locurilor nu ține cont de condiția socială a tinerilor candidați. De altfel, rezultatele școlare fiind adesea legate de mediul de proveniență, venituri și suportul familiei, există un risc al suprareprezentării tinerilor din medii avantajate în populația de studenți care beneficiază de finanțare din partea statului. Acest aspect a fost deja utilizat pe plan global ca o critică la adresa modelelor așa-zis meritocratice, care au conferit studenților din medii privilegiate acces la o educație plătită din impozitele colectate din partea întregii populații.

Prezentare soluție

O soluție posibilă pentru problema inechității distribuției locurilor finanțate din bugetul de stat este schimbarea modului de acces la acestea. Criteriul meritocratic poate fi înlocuit total sau parțial cu unul care ține cont de condiția economică sau mediul de proveniență al candidatului. Modul în care ar putea fi implementată o astfel de soluție depinde de cererea de locuri existentă, resursele bugetare, finanțarea per capita, dar mai ales de ponderea viitorilor studenți care provin din medii dezavantajate.

În funcție de criteriile amintite, o serie de soluții propuse ar include:

- Crearea unui sistem de cote, prin care o parte a locurilor din sistemul de învățământ superior finanțate de stat sunt rezervate candidaților care provin din diverse grupuri dezavantajate. Avantajul unei astfel de abordări include nulificarea impactului dezavantajului academic acumulat anterior, dar prezintă dezavantajul unei flexibilități reduse.
- Crearea unui set de selecție unic în care criteriile sociale să fie parte a unei formule de calcul integrate, combinând atât criterii academice cât și sociale. Succesul unei astfel de abordări depinde puternic de ponderea fiecărui criteriu în parte dar și de procentul din candidați care beneficiază de o subvenție din partea statului. O astfel de abordare ar conferi o importanță crescută criteriilor academice, încurajând

reziliența academică. Pe de altă parte, există riscul dezavantajării celor care au acumulat dezavantaje educaționale înainte de admitere.

- Crearea unui criteriu minim social flexibil, care conferă automat finanțare din partea statului pentru studenții originari din familii cu venituri reduse sau alte grupuri marginalizate. Acest sistem are ca beneficiu principal cuprinderea întregii populații care îndeplinește criteriile de admitere și cele sociale asociate soluției în cadrul locurilor finanțate de stat. O problemă o reprezintă posibilitatea redusă de previzionare a cheltuielilor și problemele birocratice în implementare.
- Alocarea unor granturi de studiu (de exemplu sub forma voucher-elor de studiu) direct studenților proveniți din grupuri vulnerabile/dezavantajate (indiferent de politica de alocare a celorlalte locuri de studiu finanțate de la bugetul de stat).

Mod de implementare

Implementarea oricăreia din soluțiile propuse necesită un cadru bine reglementat de colectare a informațiilor și de definire a persoanelor eligibile pentru acces direct la locurile de studiu finanțate de stat. De obicei, aceste informații includ venitul per familie sau apartenența la un grup vulnerabil.

Pentru a încuraja reziliența și performanța academică, este necesară crearea unor criterii minime de performanță academică pentru cei care beneficiază de finanțarea studiilor de către stat. Acest prag trebuie însă să fie moderat, mai ales în primii ani de studiu, pentru a reduce influența carențelor de cunoștințe acumulate de-a lungul anilor asupra șanselor de acces. Acest lucru trebuie însă corelat cu posibilitatea de a utiliza mijloace de sprijin academic pe durata studiilor, accesul în sine fiind important doar în măsura în care permite studentului să aibă un beneficiu real din partea studiilor universitare. În cazul adoptării unui sistem integrat de admitere (combinând criterii sociale și academice), este probabil necesară diferențierea modului de calculare a „scorului” care determină accesul la locurile finanțate de stat care să varieze între momentul admiterii și redistribuirea ulterioară a acestora (redistribuirea studenților pe locurile bugetate care se face anual, la trecerea studenților de la un an de studiu la altul). O astfel de abordare ar reduce handicapul generat de dezavantajul academic acumulat anterior fără a reduce exigența cerută pentru a obține o diplomă de studii universitare.

Un aspect important este componenta de forecasting, sau de estimare a cererii pentru învățământ superior venită din partea tinerilor din grupuri vulnerabile sau cu venituri reduse. Acest exercițiu este important pentru a permite o prognoză bugetară realistă, și poate fi dezvoltată odată cu îmbunătățirea colectării de date sociale la nivelul învățământului secundar. În acest fel, sistemul actual de perpetuare rigidă a numărului de locuri finanțate de stat de la un an la altul poate fi înlocuit cu unul flexibil în care acesta este legat de fluctuațiile demografice din societate.

Responsabilități actori

Actorii responsabili de implementarea acestor soluții pot fi autoritățile naționale cu responsabilități în domeniu (ex. Ministerul Educației) pentru reglementarea cadrului de implementare a soluției, sau direct universitățile care pot alege în baza autonomiei universitare de care se bucură modalitatea de distribuție a acestor locuri de studiu finanțate de la bugetul de stat. La ambele nivele însă este nevoie de colectarea de date pentru urmărirea responsabilă a cheltuielii acestor fonduri publice.

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari sunt elevii din clasele terminale ale învățământului secundar care aparțin unor grupuri vulnerabile sau provin din familii cu venituri reduse. Aceștia pot accesa mai facil învățământul superior fără a risca să plătească taxele. Beneficiarii indirecti sunt membrii comunităților academice în care aceștia sunt integrați și societatea, per ansamblu.

Buget aproximativ (resurse implicate)

În principiu, costurile de școlarizare ar putea rămâne similare cu cele actuale, beneficiul fiind derivat din schimbarea metodologiei de alocare a locurilor finanțate de stat, nu neapărat prin suplimentarea acestora. În cazul în care se dorește acoperirea tuturor nevoilor prin alocarea de granturi de studiu tuturor acelor potențiali studenți proveniți din grupuri vulnerabile, este nevoie de o estimare a dimensiunii acestor grupuri de potențiali beneficiari pentru a putea aproxima bugetul disponibil. Un astfel de efort ar fi substanțial mai mare în primii ani de implementare a politicii, după care ar fi facilitat de sprijinul pe care absolvenții beneficiari ai acestui program l-ar putea oferi implementării programului ulterior (pe deoparte prin donații, pe de altă parte prin contribuțiile la bugetul de stat realizate odată cu angajarea lor pe locuri de muncă decente).

Oportunități și amenințări

Contextul demografic și politic face adoptarea unora dintre măsurile amintite mai facilă, inclusiv prin:

- Scăderea mărimii cohortelor demografice permite finanțarea studiilor unei ponderi ridicate a studenților din resurse bugetare.
- Conștientizarea importanței extinderii participării în contextul progresului lent spre obiectivele Europa 2020 și a scăderii demografice accentuate.
- Posibilitatea de corelare a inițiativei cu proceduri îmbunătățite de colectare a datelor sociale din învățământul secundar, dezvoltând capacitatea de forecasting bugetar.

Amenințările în calea dezvoltării mecanismelor amintite includ:

- Puterea discursului „meritocratic” din societatea românească, care ar putea duce la o reacție negativă la ideea de acordare a locurilor bugetate pentru persoane din medii dezavantajate.
- Ratele ridicate de abandon și de nepromovare a examenelor de finalizare a învățământului secundar, care riscă să reducă plaja de potențiali beneficiari.
- Evaziunea fiscală și evidența incompletă a veniturilor pot naște situații de abuz în uzul cotelor sociale pentru accesul la locurile finanțate din bugetul de stat.

Îmbunătățirea sistemului de burse studențești

Problema la care răspunde soluția prezentată – situația curentă

Deși România și-a asumat atât la nivel internațional, ca membru al diverselor procese și structuri (exemplu: Procesul Bologna; stat membru al UE) îmbunătățirea participării la învățământ superior a tuturor grupurilor de studenți. Datele publice și comparațiile internaționale ne arată că discrepanțele în termeni de cuprindere în învățământul superior sunt încă foarte mari în special între tinerii care provin din familii cu venituri reduse și cei proveniți din familii cu venituri medii și peste medie, tineri proveniți din mediul rural în comparație cu cei din mediul urban, etnicii romi, tineri cu dizabilități sau cu diverse probleme de sănătate comparativ cu cei din grupul majoritar. Una dintre politicile naționale menite să îmbunătățească participarea la nivelul învățământului superior a tinerilor proveniți din grupuri subreprezentate este dată de sistemul de burse sociale.

Sistemul românesc de burse studentești este reglementat de Legea nr. 1/2011 a Educației Naționale (LEN)^[72] și de o Hotărâre de Guvern anterioară^[73]. Din punct de vedere conceptual, acesta își are rădăcinile în sistemul implementat în România în timpul regimului comunist prin oferirea bursei pe criterii de merit și pe criterii sociale. În prezent, criteriile generale pentru acordarea bursei sunt reglementate la nivel național, iar criteriile specifice sunt decise la nivel instituțional, existând două tipuri de burse: cele alocate pe criterii de merit (burse de merit, de studiu, de performanță) și cele alocate în funcție de "nevoile sociale" ale beneficiarilor (burse sociale sau burse medicale). Conform Legii Educației, același student poate primi concomitent ambele tipuri de burse dacă îndeplinește criteriile de eligibilitate. Aceste burse sunt acordate pe durata unui întreg an universitar, cu câteva excepții care includ întregul an calendaristic în cazul bursei de boală, bursei pentru performanță și bursei pentru orfani.

Valoarea lunară totală a bursei dintr-o universitate se calculează prin înmulțirea sumei fixe acordate de guvern (69 lei/loc subvenționat de stat în universitatea respectivă) cu numărul de studenți bugetați. Suma rezultată astfel este apoi împărțită de universitate potențialilor beneficiari în baza criteriilor stabilite prin autonomie universitară de alocare a bursei (cuantumul acestora este de asemenea stabilit la nivelul fiecărei instituții). Universitățile pot suplimenta fondul de burse din veniturile proprii măbind astfel, numărul studenților bursieri sau cuantumul bursei alocate aceluiași număr de beneficiari. Distribuția la nivel național a fondului de burse nu este una diferențiată între bursele sociale și cele de merit, ci universitățile sunt lăsate să decidă modul în care fondurile sunt împărțite între aceste categorii. Astfel, comportamentul instituțional în luarea acestei decizii poate reprezenta un proxy pentru importanța acordată echității de către universitățile românești.

În ceea ce privește bursele sociale, statul reglementează criteriile de acordare ale acestora. Astfel, categoriile eligibile de studenți sunt: studenții orfani, cei proveniți din centrele de plasament sau plasament familial care nu realizează venituri, studenților bolnavi de TBC și studenților a căror familie nu realizează, timp de trei luni consecutive, un venit lunar net mediu pe membru de familie mai mare decât salariul minim pe economie. De asemenea, conform legii, bursele sociale au drept obiectiv susținerea financiară a studenților cu venituri reduse, iar valoarea minimă a acestor burse trebuie propusă anual de Consiliul Național pentru Finanțarea Învățământului Superior (CNFIS), ținând cont de faptul că bursa trebuie să acopere, conform legii, sumele minime necesare pentru acoperirea cheltuielilor de masă și cazare, pe durata studiilor (art. 223 paragraful 10).

În afara bursei sociale, statul acordă fonduri pentru burse pentru studenții cu performanțe academice ridicate și pentru a stimula excelența, aceste burse fiind distribuite pe baza rezultatelor academice.

În cadrul proiectului " Internaționalizare, echitate și management universitar pentru un învățământ superior de calitate" implementat de UEFISCDI, în perioada 2014-2015, o echipă de experți a realizat un set de studii de impact ale politicilor actuale privind echitatea. Astfel, analizând impactul actualului sistem de burse sociale dintre concluzii putem enumera (UEFISCDI, 2015):

- Datorită faptului că bursele sociale și bursele de merit/studiu provin din același fond, se generează o falsă concurență între distribuția celor două tipuri și o falsă dezbatere între calitate/performanță și cantitate;

[72] Legea Educației Naționale nr.1/2011, art. 12, alin. (2), art. 12 alin., (4), art. 223, alin. (9),(10), (11)

[73] Ordinul nr. 558/1998 privind modificările anexelor 1 și 2 din Ordinul nr. 455/1997 privind stabilirea criteriilor generale de acordare a bursei și a altor forme de sprijin material pentru elevii, studenții și cursanții din învățământul de stat, cursuri de zi.

- 15% din fondurile publice disponibile pentru burse sunt distribuite către bursele sociale, restul fiind distribuite către burse acordate pe criterii de medie;
- În ceea ce privește valoarea bursei sociale, deși conform legii aceasta trebuie să acopere cheltuielile minime pentru cazarea și masa unui student, în nici o universitate ea nu ajunge la valoarea necesară;
- Bursa socială nu reprezintă un instrument financiar care să mențină studenții din categorii defavorizate în universitate întrucât eșuează a răspunde problemelor lor sociale, iar trendul instituțional nu prevede îmbunătățiri în viitorul apropiat. De aceea, sunt necesare intervenții la nivelul politicii actuale pentru a eficientiza investiția publică în acest sens.

Sistemul de burse sociale este abordat și în cadrul Strategiei pentru învățământ terțiar 2015-2020. Aceasta este construită pe trei ” piloni” considerați importanți pentru sprijinirea progresului învățământului superior. Unul dintre cei trei piloni vizează îmbunătățirea participării în învățământul terțiar și menționează ca instrumente ce pot fi abordate:

- stabilirea unui traseu clar de la învățământul secundar profesional și de alt tip de învățământ la învățământul superior;
- completarea scutirii de plata taxelor în funcție de merite, cu un program de burse bazate pe necesități (n.a. nevoi sociale);
- implementarea unui program de credite pentru studenți;
- încurajarea atragerii studenților din grupuri subreprezentate și a celor netradiționale, inclusiv a adulților;
- creșterea transparenței informațiilor.

Astfel, ” extinderea sistemului de burse sociale” este prevăzută ca măsură specială în Strategia pentru învățământ terțiar 2015-2020 a perioadei următoare, cu precizările:

- ” creșterea numărului de burse sociale pe bază de nevoi va sprijini sistemul pentru a deveni mai eficient și eficace”;
- ” această transformare trebuie să revină în sarcina unui agenții naționale, schimbarea constituind element important în revizuirea finanțării învățământului superior”.

În contextul lipsei dovedite de impact a actualului sistem de burse sociale, dar și a prevederilor Strategiei Naționale recent adoptate, una dintre soluțiile alese de autori pentru îmbunătățirea participării tinerilor din categoriile defavorizate la învățământul superior este îmbunătățirea sistemului actual de burse sociale prin centralizarea acestuia la nivel național sub o structură specializată a Ministerului Educației.

Listarea opțiunilor

Unul dintre instrumentele cele mai importante prin care politicile instituțiilor de învățământ superior pot fi influențate semnificativ sunt mecanismele de finanțare a educației. Aceste mecanisme pot fi implementate de către stat prin finanțarea publică a educației și a costurilor asociate sau acoperirea costurilor din alte surse private (de către studenți, absolvenți, familii, mediu privat). Modalitățile de finanțare a învățământului superior de către stat pot fi grupate în două categorii: sprijin direct către universități și sprijin indirect sub forma de resurse transferate studenților sau familiilor lor (Salmi & Hauptman, 2006).

Pe lângă costurile de școlarizare, există și alte tipuri de costuri necesare accesării, parcurgerii și finalizării unui program de studiu cu succes. Aceste costuri sunt generate în principal de nevoia unei locuințe pe perioada studiilor, mâncare, manuale și echipamente, alte cheltuieli pentru întreținerea personală sau alte taxe plătite către universitate (taxe pe

înmatriculare, pentru susținerea examenelor finale, pentru reexaminări, pentru accesul la bibliotecă s.a.m.d.) și care nu sunt acoperite prin finanțare publică.

Schwarz & Rehburg (2004), în funcție de rolul pe care studentul îl are în societate, identifică patru categorii: studenții văzuți ca investitori (în sistemul din UK), ca membri depinzând de familii (Italia), ca adolescenți în formare (Franța) sau ca cetățeni cu propriile responsabilități (Norvegia). În funcție de aceste categorii sunt definite sistemele de finanțare a suportului acordat studenților precum:

- împrumuturile de studiu,
- voucherele pentru studiu, direct legate de decizia studentului,
- burse de studiu
- beneficiile fiscale acordate familiilor cu studenți

Ele reprezintă exemple de instrumente de politici cu scopuri definite de a încuraja echitatea în învățământul superior. Dintre cele enunțate, în România sunt implementate doar bursele pentru studiu. Deși legislația în vigoare menționează și existența unui sistem de împrumuturi, acesta nu este funcțional în prezent.

Bursele pentru studii, raportate ca instrumente ale politicilor de echitate, au ca obiectiv de a oferi suport financiar pentru acoperirea costurilor asociate procesului educațional, altele decât costurile de școlarizare. Bursele pot fi:

- oferite direct de către guvern, printr-o agenție specializată, după cum se întâmplă în Franța și în majoritatea țărilor francofone (Salmi & Hauptman, 2006), în acest caz funcția de reglementare, în special în ceea ce privește criteriile de acordare, rămâne la guvern;
- prin transferarea responsabilității administrării fondului de burse către instituțiile de învățământ superior (Ex: Ungaria, Lituania, Polonia, Portugalia - programul de burse de merit).

Mod de implementare

Plecând de la asumările din cadrul Strategiei Naționale, Ministerul Educației, împreună cu actorii direct vizati de o astfel de schimbare (universități, studenți) ar trebui să decidă care este acea structură națională care ar putea prelua procesul de distribuire a burselor sociale.

Dintre opțiunile existente, listăm:

- crearea unei noi structuri specializate sub Ministerul Educației care să gestioneze acest proces;
- utilizarea unei structuri deja existente precum: un departament din cadrul MECS, CNFIS sau Agenția de Credite și Burse de Studiu (ACBS).

În implementarea schimbării, agenția națională responsabilă trebuie echipată cu: atribuții legale și cadru legislativ, strategia de alocare și grupurile țintă vizate, proceduri de alocare, resurse umane formate, platformă online de gestionare a procesului. Totodată, în primul an de implementare trebuie să se aleagă procentul din fondul total național alocat pentru burse care va fi transferat spre a fi distribuit de această structură națională. Ar fi de recomandat ca acesta să fie minim la nivelul mediei naționale alocată în prezent de universitățile de stat și calculată anual de CNFIS urmând ca această sumă să fie suplimentată de alte fonduri bugetare.

Implementarea soluției trebuie să includă și următoarele modificări de natură legislativă:

- modificarea Legii 455/1997^[74] privind stabilirea criteriilor generale de acordare a burselor și a altor forme de sprijin material pentru elevii, studenții și cursanții din învățământul de stat, cursuri de zi;
- asigurarea cadrului legislativ pentru funcționarea structurii naționale sau lărgirea atribuțiilor celei existente;
- asigurarea procedurilor specifice de alocare a burselor sociale la nivel național.

Responsabilități actori

Principalul actor responsabil este Ministerul Educației care trebuie să demareze un proces de consultare cu toți actorii privind modul de implementare a soluției. Acesta are rolul de a asigura cadrul de reglementare necesar derulării noului proces de alocare a burselor sociale. După numirea unei agenții naționale/structură care să preia atribuțiile în alocarea burselor, responsabilitățile principale vor fi transferate către aceasta.

Buget (Resurse implicate)

Resurse implicate de această schimbare sunt diverse:

- Resurse umane:
 - pentru echiparea structurii naționale cu personal care să gestioneze procesul de alocare a burselor sociale;
 - acest proces național trebuie organizat prin consultare și includere a CNFIS, universităților, federațiilor studențești;
- Resurse financiare:
 - Pentru administrarea și funcționarea structurii naționale inclusiv crearea unei platforme online pentru depunerea dosarelor, selecție, legătura cu beneficiarii
 - În ceea ce privește fondul de burse, într-o primă fază el al putea să se rezume la un procent din fondurile alocate în prezent însă, dacă există posibilitatea, acestea ar putea fi suplimentate de alte resurse financiare fie din fonduri structurale fie din bugetul MECS.

Oportunități și amenințări

Oportunitatea implementării acestei soluții este dată de adoptarea Strategiei Naționale privind Învățământul Terțiar 2015-2020 care menționează clar drept măsură creșterea numărului de burse sociale inclusiv prin centralizarea sistemului la nivel național sub o agenție/structură responsabilă. Totodată, ineficiența actualului sistem de burse a fost semnalată atât de către experți în diferite studii și articole de specialitate dar și de către studenți^[75].

Provocările în implementarea acestei politici vin din:

- Reacțiile comunităților academice inclusiv ale studenților care sunt predispuși la a se opune instinctual schimbărilor;
- Nevoia de resursă umană competentă care să implementeze strategic această schimbare;
- Lipsa de preocupare/prioritizare a mediului academic implicit a decidenților față de subiectul burselor sociale în pofida nenumăratelor asumări naționale și internaționale.

[74] Legea 455/1997 pentru ratificarea Acordului dintre Guvernul României și Guvernul Republicii Franceza privind cooperarea în domeniul afacerilor interne, semnat la București 21 februarie 1997 – textul este disponibil online: <http://www.lexex.ro/Legea-147-1997-12035.aspx>; accesat în octombrie 2015;

[75] Ineficiența sistemului actual de burse a fost semnalată de una dintre federațiile de la nivel național ce reprezintă studenții în documentul intitulat "Perspectiva ANOSR privind Sistemul de acordare al burselor", publicat în 2014. Acesta este disponibil aici: <http://www.anosr.ro/wp-content/uploads/2014/03/Perspectiva-ANOSR-privind-Sistemul-de-acordare-al-burselor.pdf>; ultima accesare: octombrie 2015.

Sisteme de credite pentru studenți

Așa cum a fost descris anterior, în sistemul de învățământul superior românesc se utilizează o formă duală de finanțare, în care studenții pot învăța fie pe poziții finanțate din bugetul public (finanțate de stat – ”locuri la buget”), fie accesând poziții în care taxele de școlarizare sunt plătite din fonduri proprii (în învățământul de stat, forma ”cu taxă” sau în învățământul privat). Deși veniturile provenite din taxele studenților reprezintă o sumă relativ mică, totalul cheltuielilor private, în care intră și cele de întreținere, pe lângă taxe de studii, cărora trebuie să le facă față studenții din România este ridicat, exprimat în PIB pe locuitor. De fapt, media costului total pe an pentru studenți și părinții acestora ar putea varia între 10% și 30% din PIB/locuitor. Dat fiind faptul că principala sursă de venit a tinerilor studenți este reprezentată de familie, se poate spune că această formă de finanțare pune o presiune mare economică asupra familiilor care decid să își susțină copii pe durata studiilor și practic, fac imposibilă continuarea studiilor de către cei care nu pot beneficia de acest sprijin din partea familiilor – toți acei potențiali studenți din grupurile vulnerabile.

În aceste costuri intră cazarea pe durata studiilor în centrul universitar, masa, transportul (partea care nu reprezintă subvenții), cărțile și cheltuielile de întreținere. Procentul din PIB/locuitor a fost estimat pe baza numărului studenților înscriși și al procentelor estimate de studenți care locuiesc cu părinții, sunt cazați în cămine subvenționate și în cămine nesubvenționate, precum și a informațiilor privind cheltuielile studenților obținute din materialele publicate de marile confederații studențești din România. Într-o țară în care venitul lunar mediu este € 500, cheltuielile care cad în sarcina studenților și familiilor acestora sunt considerabile.

După cum sugerează și experiența internațională, deși mai dificilă din punct de vedere politic, pe termen scurt, introducerea unui program de credite ca parte a reconfigurării politicii de asistență pentru studenți este mai eficace decât revenirea ulterioară pentru remedierea ineficiențelor. Aceasta nu înseamnă că introducerea anumitor tipuri de programe de credite nu poate constitui un prim pas strategic în cadrul unui plan pe termen lung, dar este important ca scopurile și activitățile schemei de credit, în contextul mai larg al politicii să fie stabilite de la bun început.

Învățământul superior devine mai accesibil prin acordarea de fonduri suplimentare studenților cu situație materială dificilă. O parte a costurilor de pregătire și întreținere a studenților pot trece în sarcina acestora, costurile fiind achitate după intrarea pe piața muncii. Creditele pot influența comportamentul absolvenților prin scutirea de datorie a beneficiarilor de credit.

Acționând pentru aplicarea Legii nr. 1/2011 a educației naționale, art. 204, alin.1, Studenții care provin din familii cu venituri reduse beneficiază de un sistem de împrumuturi bancare pentru efectuarea studiilor, garantate de stat, ministerul de resort ar trebui să demareze un program care să stabilească operaționalizarea sistemului de creditare pentru studenți, inclusiv activitățile legate de strângerea de fonduri, cererea de împrumut, modalitățile de plată și de rambursare, cu implicarea autorităților și instituțiilor în cauză. Implementarea sistemului de creditare pentru studenți în România are, în sine, și o puternică semnificație socială.

Obiectivul general al programului ar trebui să fie facilitarea mobilității sociale, prin oferirea oportunității de a accede în învățământul superior tuturor tinerilor provenind din medii dezavantajate. Sistemul de creditare a studenților va diversifica treptat gama de servicii

pe care le oferă atât universităților cât și studenților, în scopul de a extinde șansele tinerilor dornici de a învăța la o instituție de învățământ superior, precum și pentru a ușura efortul financiar al studenților provenind din familii cu venituri reduse. Obiectivul general ar trebui să fie axat pe:

- extinderea participării la educația universitară, prin revizuirea distribuției costurilor de pregătire și/sau întreținere ale tinerilor din sarcina statului ori a familiei, în sarcina studenților;
- acoperirea cu specialiști a domeniilor/zonelor deficitare, realizându-se un echilibru al forței de muncă.

Prezentare soluție

Gândirea unui sistem de credite pentru studenți îi aduce pe cei însărcinați cu elaborarea politicii într-o situație de blocaj, respectiv o serie de provocări care subliniază nevoia de mai multe resurse sau preocupări legate de modul în care ar putea fi finanțat acest sistem. În mod clar, resursele publice pentru învățământul superior pot fi majorate, dar este puțin probabil ca doar prin această măsură să se poată acoperi costurile suplimentare. Dat fiind procentul mic din totalul costurilor acoperit în prezent de studenți și de părinții acestora – și câștigurile ridicate private (pentru individ) ale învățământului superior, pare rezonabil ca studenților să li se ceară să contribuie cu mai mult decât în prezent. Provocările fac dificilă această cerință sunt legate în general de costurile private (inclusiv cele de întreținere) care sunt ridicate raportate la veniturile medii din România, iar pentru menținerea sau creșterea numărului actual de studenți, ratele de participare vor trebui să crească, ceea ce ar însemna atragerea mai multor studenți din medii dezavantajate și din zonele rurale sărace – dintre aceia care nu își pot permite o astfel de investiție în propria lor educație. Pentru ca aceasta să se poată realiza și pentru ca acești studenți să își poată încheia cu succes parcursul în cadrul sistemului, vor fi necesare, însă, mult mai multe resurse, iar întrebarea este: cine ar trebui să plătească?

Un alt răspuns – care, în multe privințe, este cel pentru care România a și optat – este de a cere studenților și părinților acestora să suporte o parte, de preferat o parte mai mare, a costurilor învățământului superior. Din multe puncte de vedere românii par să fi acceptat ideea că învățământul superior reprezintă o investiție care îi aduce individului câștiguri foarte ridicate și pe care merită să-ți cheltuiești și o parte din resursele proprii pentru a o cumpăra. După cum s-a arătat mai sus, în prezent 70% din totalul studenților din învățământul superior plătesc taxă de studii. În felul acesta, dezbaterea pare să nu mai fie dominată de întrebarea dacă studenții trebuie sau nu să plătească pentru educație universitară, ci mai curând de întrebările: cine ar trebui să plătească, pentru ce și cât anume.

România nu este singura țară care recunoaște că resursele publice nu pot acoperi, ele singure, toate costurile învățământului superior. De fapt, costurile crescânde ale învățământului superior reprezintă unul din principalii factori care stau la baza măsurilor din majoritatea țărilor, inclusiv din Europa, de completare a veniturilor guvernamentale (adică, fiscale) cu diferite forme de venit neguvernamental. O combinație de taxe de studii, taxe mai apropiate de costul integral al cazării și mesei, anterior subvenționat de stat, precum și încurajarea învățământului superior privat ce depinde de taxe se conturează în întreaga lume ca principalele măsuri de suplimentare a veniturilor învățământului superior.

România nu este nici singura țară care recunoaște că orice trecere a costurilor în sarcina studenților trebuie să fie însoțită de politici complementare. Aceasta mai ales dacă prin această trecere se mărește accesul la educație al tinerilor cu venit mic și din mediul rural. Politicile complementare pot permite ca anumite cheltuieli aferente educației (taxe de studii

sau alte taxe) să fie amânate și plătite mai târziu nu în timpul studiilor. Plata acestora se recomandă a fi eșalonată, în timp, doar după ce studentul a absolvit facultatea și a intrat în rândul forței de muncă, adică pentru momentul în care se consideră că individul are un salariu mult mai bun datorat în mare parte educației superioare de care a beneficiat, iar plata retroactivă ale acestora nu pune presiune pe individ. O politică prin care studenților li se dă posibilitatea de a-și amâna plata studiilor se poate implementa prin introducerea unei scheme de credite speciale pentru studenți^[76].

De fapt, introducerea unei scheme de credite pentru studenți pare a fi instrumentul de politică indicat pentru rezolvarea mai multora din provocările discutate mai sus. Urmărind creșterea numărului de studenți și a participării, o schemă (scheme) de credite pentru studenți ar putea în mod special:

- Reduce obstacolele financiare reprezentate de costurile de întreținere ridicate și în creștere ale studenților bugetați, în special pentru numărul relativ mic de studenți din familii cu resurse financiare reduse și din mediul rural. Face învățământul superior mai accesibil acestor candidați.
- Reduce obstacolul financiar și mai dificil încă pe care îl reprezintă taxele de studii în creștere, pe lângă costurile de întreținere tot mai ridicate cărora trebuie să le facă față studenții, fără a trece întreaga responsabilitate a acoperirii acestora pe umerii statului. Studentul rămâne în continuare responsabil de acoperirea unei părți din cheltuieli, însă i se permite libertatea de a face acest lucru în momentul în care își permite, reducând sentimentul de presiune economică pe care continuarea studiilor o reprezintă acum..
- Face sectorul particular în dezvoltare mai accesibil unui număr mai mare de studenți prin credite pentru studenți cu subvenționare minimă ca formă de asistență eficientă financiar ce pot fi accesate și de către studenții înmatriculați în universități private.

Pe termen lung poate contribui la reducerea până la eradicare a inechitățile de acces la educație datorate condițiilor financiare (economice) diferite ale diferitelor păături sociale (ca cele perpetuate actualul sistem de alocare a granturilor de studii). Acest deziderat se va atinge doar cu condiția ca implementarea soluției să asigure rentabilitatea accesării acestora de către tinerii din grupurile vulnerabile. În caz contrar, ele riscă să nu fie accesate fix de către cei pe care etosul soluției îi vizează ca și grup țintă – o teamă mare în adoptarea unui astfel de sistem este că potențialii beneficiari nu le vor accesa temându-se de povara plății pe viață a unor credite pe care nu le vor putea nicicând acoperi. Teamă este exacerbată de poveștile despre sistemul american similar și de observația asupra imposibilității actuale a pieței forței de muncă de a absorbi absolvenți de studii superioare pe locuri de muncă corespunzătoare. Aceste perspective asupra unui viitor incert al absolvenților face încă să pară nerentabile asumările unor astfel de riscuri.

Alte beneficii vehiculate ca fiind asociate unui astfel de sistem pot fi influența comportamentului absolvenților în sensul dorit de guvern și promovarea unor profesii considerate prioritare pentru țară (de exemplu, exercitarea profesiei de medic, asistent medical sau învățător în mediul rural) – aceasta se poate face prin condiționarea obținerii de credite de alegerea unui anumit domeniu de studiu. De exemplu: părți din datorie pot fi șterse pentru fiecare din cei câțiva ani de exercitare a profesiei în zona stabilită drept țintă.

Creditele cu condiționalități de ocupare pornesc de la premiza că studenții care dobândesc o

[76] În unele state aceste sisteme de credite se numesc burse sau granturi de studiu, însă pentru a evita eventuale posibile confuzii, autorii au preferat utilizarea denumirii de credit (pentru a sugera că este vorba de un credit bancar) pentru studenți (întrucât acestea beneficiază de condiții speciale oferite doar studenților).

profesie vor fi motivați să facă ceea ce altfel probabil nu ar face (de ex. Să practice medicina sau să fie profesori într-un sat izolat cu un salariu mic) datorită perspectivei de a fi scutiți de datorie. O a doua premisă este că ștergerea datoriei unui student este mai eficientă financiar (sau mai ușor realizabilă din punct de vedere politic) decât alte alternative precum salarii mai mari, prime de instalare, subvenții pentru locuință și mijloacele de transport și alte stimulente pentru care s-ar putea aloca resurse publice în mod explicit. O astfel de schemă este, cel puțin teoretic, un mod atractiv de îmbinare a mai multor obiective – crearea de venit, planificarea forței de muncă, extinderea participării și dezvoltare rurală.

Creditele pentru studenți reprezintă un instrument de politică. Bine conceput și implementat, el poate contribui la atingerea obiectivelor învățământului superior din România de creștere a numărului studenților, generare a unor venituri și optare pentru anumite programe de studii/locuri de exercitare a profesiei (considerate prioritare pentru stat). Cu toate acestea, chiar și cele mai bine implementate programe pot fi costisitoare dacă sunt, prin concepție, excesiv subvenționate. În opinia echipei Băncii Mondiale, un scenariu în care creditele pentru studenți se adaugă pur și simplu structurii existente de finanțare a învățământului superior fără nici o măsură compensatorie de creștere a veniturilor pentru asistență financiară ar fi neviabil pe termen lung și ar comporta costuri de oportunitate inacceptabile, având în vedere substanțialele investiții în capacitate și calitate pe care trebuie să le facă statul.

Mai mult decât atât, punerea accentului pe creditele pentru studenți fără rezolvarea altor chestiuni de acces și finanțare a învățământului nu va reuși să mărească participarea sau să reducă inechitățile; motiv pentru care instrumentele de politică existente în sectorul de învățământ superior vor trebui să fie și ele ușor modificate. În special, actualul sprijin financiar al statului pentru studenți va trebui, probabil, modificat, dat fiind că el pare să accentueze, nu să reducă, inechitățile observate. În plus, este puțin probabil ca echitatea în învățământul superior să crească dacă nu se va acorda o mai mare atenție calității învățământului secundar al elevilor din medii dezavantajate.

Modalități de rambursare

Creditele pentru studenți pot îmbrăca una din cele două forme principale ale obligației de rambursare, fiecare cu variante, la care se adaugă și o versiune hibridă. Cele mai importante caracteristici ale schemelor alternative de credite pentru studenți sunt, în primul rând, măsura în care se recuperează costurile, iar în al doilea rând posibilitatea de administrare a serviciului datoriei (acesta din urmă fiind în funcție de totalul datoriei, rata dobânzii, perioada de rambursare și clauzele de amânare sau re-eșalonare în eventualitatea unor greutăți, dacă astfel de clauze există). Pe scurt, există trei forme principale:

1. Credit cu calendar fix de rambursare, sau de tip ipotecar clasic: În cazul unui credit cu calendar fix de rambursare sau de tip ipotecar clasic, calendarul lunar al sumelor din creditul primit, rata dobânzii și perioada de rambursare sunt toate fixate prin contractul care stabilește obligația de rambursare sau nota privind creditul. Ce variază, mai ales în funcție de venitul beneficiarului de credit, este suma anuală de plată care va depinde de mărimea inițială a datoriei, rata dobânzii și perioada de rambursare, dar și cât din venitul anual al beneficiarului de credit reprezintă suma lunară de plată.
2. Credit cu rambursare în funcție de venit: O a doua formă obișnuită de credite pentru studenți este creditul legat de venit (sau cu rambursare în funcție de venit). Într-un astfel de credit, ceea ce se fixează este cât anume se va rambursa lunar sau anual

împreună cu rata dobânzii (pe care majoritatea beneficiarilor de credit ajung să o plătească integral și care este de presupus că va fi aceeași ca și în cazul opțiunii clasice cu calendar fix). Ceea ce variază este perioada de rambursare pentru cei care își vor rambursa în cele din urmă creditele integral sau costul final al creditului pentru un număr de beneficiari de credite cu venituri reduse pe parcursul vieții.

3. Credit hibrid cu calendar fix de rambursare, dar și în funcție de venit. Într-un credit hibrid cu calendar fix de rambursare și în funcție de venit, obligația de bază va fi un calendar fix de plăți ce vor trebui efectuate, în afara cazului în care sumele acestor plăți lunare sau anuale depășesc un anumit procent maxim din venitul lunar sau anual. În acest caz, sumele datorate care depășesc această limită vor fi amânate. Beneficiarii de credite care realizează venituri scăzute timp de unul sau doi ani datorită șomajului, de exemplu, vor plăti în respectivii ani sume în funcție de venit, dar vor reveni la calendarul fix al obligațiilor de rambursare o dată cu ocuparea unui loc de muncă și realizarea de venit.

S-ar putea ca acești beneficiari de credite care îmbină perioade prelungite de șomaj sau de slujbe prost plătite cu un grad inițial de îndatorare ridicat să continue rambursarea creditelor pentru studenți în funcție de venit, ajungând la sfârșitul perioadei de rambursare stabilite inițial fără a-și fi achitat integral datoria care, la un anumit moment, va fi ștearsă ca și când întreaga obligație pentru creditul luat ca student ar fi fost condiționată de venit de la bun început. Creditele ar putea permite amânarea automată, activată în caz de șomaj, boală prelungită sau pierderea locului de muncă, maternitate etc.

Buget (resurse implicate)

Costul fiscal al creditelor pentru studenți pentru stat este conceptual mai greu de estimat și discutat decât, să zicem, costul fiscal asociat unei scheme de credite pentru studenți. Principala dificultate o constituie faptul că aceste credite – plătite de stat direct sau prin intermediul băncilor private – nu sunt cheltuieli propriu zise, așa cum sunt granturile. Creditele sunt mai curând titluri de creanță ale statului (sau unei bănci private) asupra studentului. Creditele comportă nu doar eliberarea unor sume de bani, ci și așteptări legate de rambursarea lor la o rată a dobânzii convenite într-o perioadă de timp asupra căreia s-a căzut de acord. Estimările sunt destul de greu de realizat fără o analiză atentă a diferiților factori care vor determina sau nu accesarea acestor credite, dar cu siguranță cifra este de ordinul zecilor de milioane de euro anual.

Se constată că aceste costuri ale unei scheme de credite depinde de o serie de parametri, fiecare dintre aceștia putând fi examinat separat și evaluat sub aspectul impactului pe care îl are asupra costurilor. Parametrii care determină costul real sunt:

- (a) ratele dobânzii percepute pe parcursul anilor de studii, al eventualei perioade de grație și al perioadei de rambursare;
- (b) mărimea perioadei de rambursare;
- (c) valoarea estimativă a ratei de neachitare a obligației;
- (d) costul administrării creditului.

În cazul unei scheme de credite pentru studenți, valoarea actuală (în prezent) a sumelor eliberate va fi cunoscută cu certitudine, dar valoarea actuală (în prezent) a sumelor rambursate nu poate fi decât estimată, pe baza setului de parametri prevăzuți mai sus. De fapt, valoarea actuală a sumelor ce vor fi rambursate în viitor poate fi calculată utilizând diferite ipoteze și diferite decizii de politică pentru a ne putea forma o idee asupra sumei pe

care o va cheltui guvernul pentru un anumit tip de credite.

În toate posibilele calcule ar trebui avute în vedere o serie de întrebări de proiectare:

- Cât de mare să fie perioada de grație, pe durata căreia nu se prevăd obligații de rambursare?
- Care să fie rata dobânzii pe perioada studiilor și cea de grație?
- Care să fie rata dobânzii pe perioada de rambursare a creditului?
- Care să fie durata perioadei de rambursare a creditului?
- Care să fie suma creditului?
- Care este costul de administrare a creditului?
- Care este rata de neonorare a obligațiilor de rambursare?

Introducerea programelor de credite pentru studenți poate fi însoțită sau nu de modificări ale altor părți ale sistemului de finanțare a învățământului superior și asistență financiară pentru studenți. Capitalul pentru programul de credite poate proveni din fonduri suplimentare de la stat, împrumuturi ale statului sau de la donatori, din realocarea fondurilor existente din bugetul învățământului superior sau din introducerea unor măsuri de distribuție a costurilor.

Oportunități și amenințări

Oportunitățile de implementare a unei astfel de soluții sunt reprezentate de experiența internațională pozitivă în implementarea de soluții similare, care însă sugerează că pentru a avea succes măsura trebuie să fie parte a unei politici complexe, reconfigurate, de asistență pentru studenți este mai eficace decât revenirea ulterioară pentru remedierea ineficiențelor.

Amenințările care se pot transforma în bariere în implementarea acestei soluții pornesc pe de o parte de la reticența sistemului față de schimbare și pe de altă parte de la factori de risc asociați creditelor pentru studenți precum:

- § Absența garanțiilor reale. Riscul fundamental al creditelor pentru studenți se datorează faptului că, spre deosebire de creditele ipotecare, creditele pentru cumpărarea autoturismelor și alte forme de credit comercial, un credit pentru student nu oferă creditorului nici un bun care poate intra în posesia sa în eventualitatea neachitării obligației de plată.
- § Absența unei culturi a creditului în general. În țările industrializate, reputația beneficiarilor de credite, a căror evidență este ținută de agențiile de credit, are un rol vital în furnizarea de credit la costuri rentabile celor considerați a fi puțin riscanți și invers împiedicarea accesului la credit a celor considerați a constitui un risc ridicat și creșterea ratelor dobânzii la creditele acordate oricui. De regulă, studenții nu au o reputație bine stabilită, dar atunci când încep rambursarea creditului ca tineri adulți, învață rapid importanța menținerii unei bune reputații ca beneficiari de credit, fără de care cumpărarea unei case și a unui automobil sau chiar obținerea unui card de credit este imposibilă. S-ar putea ca, în țările în care o astfel de cultură a creditului nu există, beneficiarii de credite pentru studenți să fie mai înclinați în a nu-și onora obligațiile, întrucât percep mai puțin nevoia unei bune reputații de creditare.
- § Înțelegerea greșită de către studenți a naturii obligației de rambursare. Faptul s-ar putea datora în parte lipsei de maturitate a studentului în momentul contractării creditului și/sau a perioadei mari de școlarizare care desparte momentul contractării creditului de cel de la care obligația de rambursare începe să curgă. Probabilitatea unei greșite înțelegeri este mai mare atunci când, spre deosebire de creditele pentru

cumpărarea unui autoturism sau al majorității creditelor comerciale, creditul inițial nu trece niciodată prin mâna studentului, fiind consemnat ca obligație viitoare prin simpla înmatriculare a studentului.

§ Mobilitatea extrem de ridicată a studenților o bună perioadă de timp după absolvire. De regulă, după absolvirea studiilor tinerei circulă mult în căutarea primului lor loc de muncă sau pur și simplu din dorința de a vedea lumea. S-ar putea ca, timp de câțiva ani, ei să nu aibă ceea ce se consideră a fi un loc de muncă regulat și nici o casă sau vreo altă proprietate imobiliară. Ei pot călători în străinătate, fără a-și lăsa o adresă la care să poată fi contactați.

§ Alți factori specifici țării. Un alt factor ar putea fi o extrem de ridicată instabilitate politică. Faptul că guvernele au un rol de jucat în creditele pentru studenți nu constituie o surpriză, dat fiind riscul asociat acestor credite. Un program de credite pentru studenți poate fi 100% public, în care statul să aibă un rol de la înființare și până la colectare, acesta fiind cazul în majoritatea țărilor în curs de dezvoltare. Dar cele două funcții care reclamă cel mai mult participarea statului sunt garantarea rambursării (cel puțin în cazul în care creditele vor fi general disponibile) și subvenționarea dobânzii (dacă rata dobânzii la creditele pentru studenți va fi sub cea a creditului de consum general, negarantat, pe termen mediu). Având în vedere riscurile inerente creditelor pentru studenți general disponibile, este puțin probabil ca guvernele să se poată retrage în totalitate din sistemele de credite pentru studenți. Dar este important ca ele să dezvolte o strategie pe termen lung pentru programele lor de credite, una care, pe termen scurt, ar putea să se bazeze în exclusivitate pe fonduri publice, dar pe termen lung caută modalități de lucru cu sectorul privat pentru generarea de capital suplimentar și distribuție a riscurilor.

Pentru combaterea unora dintre amenințări se poate opta pentru:

- dezvoltarea unui cadru complex de reglementare referitor la sistemele operaționale și de finanțare.
- limitarea creditului la o valoare maximă suficientă pentru a putea oferi o contribuție semnificativă la cheltuielile legate de studiile universitare și de subzistență, fără a depăși un prag al realismului returnării sale.
- asigurarea unei discipline de rambursare, prin stabilirea de rate lunare accesibile și a unui mecanism eficient de colectare. Sistemul de creditare a studenților trebuie să se poată auto-susține și auto-finanța pe termen lung și nu să devină o povară financiară directă asupra bugetului.
- conceperea sistemului cu costuri minime prin menținerea ratei dobânzii de bază aproape de cea a finanțării publice;
- reducerea la minimum a costului serviciului și colectării creditelor, precum și a cazurilor de neachitare a obligațiilor prin măsuri care să asigure că studenții văd creditele ca pe niște obligații reale, prevăzându-se convenirea unui plan de achitare a creditului înainte de absolvire și aplicarea metodelor de bună practică în colectarea acestuia;
- împărțirea riscurilor între stat și co-semnatari. Pentru co-semnatari, s-ar putea să fie nevoie ca prevederile să se limiteze la obligație morală și pierderea reputației de creditare, pentru a nu-i elimina pe acei părinți care nu au suficiente bunuri ce pot fi gajate.

Model de concurs public pentru universități: Granturi pentru recompensarea universităților active în implementarea de politici de echitate

Problema la care răspunde soluția descrisă

În România, Programul de Guvernare include ca obiectiv strategic atingerea Țintelor propuse de Strategia UE 2020, justificate prin impactul pozitiv pe care acestea, odată atinse, le pot avea asupra creșterii economice prin creșterea ocupării, a productivității, a participării, formării de competențe etc.

Cu toate acestea actualul model de finanțare al universităților nu stimulează implicarea activă a acestora în elaborarea, implementarea și monitorizarea politicilor de echitate în accesul la educație, lucru dovedit de inechitățile observate în sistem: geografice, sociale și educaționale – care conservă discrepanțele dintre grupurile sociale;

O altă problemă este reprezentată de atitudinea anumitor reprezentanți ai universităților față de politicile de echitate și față de grupurile vulnerabile, care se manifestă sub forma:

- Unor atitudini negative față de reprezentanții unor grupuri sociale, despre care se consideră că, în general, nu au capacitate de concentrare și nici respect față de regulile școlii (de exemplu: tinerii romi);
- Unei atitudini de ostilitate și neîncredere în politicile de echitate, în special a celor de tipul măsurilor afirmative a căror justificare și utilitate este pusă la îndoială (de exemplu se consideră că este puțin probabil ca astfel de politici să contribuie la creșterea participării și îmbunătățirea rezultatelor academice ale tinerilor romi);
- Atitudinilor generate de preconcepții despre grupurile sociale vulnerabile conform cărora reprezentanții acestora nu ar fi dornici să urmeze programe educaționale, nu au motivație, sau capacitatea de a finaliza cu succes astfel de programe.

Actualul model de finanțare presupune finanțarea publică de la bugetul de stat al universităților, care își completează veniturile din taxe (de școlarizare și aferente serviciilor suport) aplicate studenților/terților (pentru serviciilor oferite), activitatea de cercetare și serviciile contra-cost prestate pentru publicul larg. Finanțarea de la bugetul de stat se alocă în baza metodologiei elaborate de către Ministerul Educației prin consultare cu CNFIS, și are trei componente: finanțarea de bază (30% alocate în baza criteriilor și standardelor de calitate stabilite de către CNFIS), complementară și suplimentară. Aceasta din urmă reprezintă un fond distinct de dezvoltare instituțională, alocat universităților, după criterii competitive, bazate pe standarde internaționale. În timp ce, finanțarea complementară este reprezentată de a) subvenții pentru cazare și masă; b) fonduri alocate pe bază de priorități și norme specifice pentru dotări și alte cheltuieli de investiții și reparații capitale; c) fonduri alocate pe baze competiționale pentru cercetarea științifică universitară. Finanțarea pentru programele de cercetare finanțate de la bugetul de stat, se face în bază competițională.

Prezentarea soluției - Alocarea finanțării în contextul performanței instituționale în raport cu obiectivele de politică publică și rezultatele așteptate. Aceasta ar presupune alocarea de finanțări suplimentare universităților, de la bugetul de stat, pentru finanțarea performanței, și pentru a îndrepta sistemul spre obiectivele de politică publică și rezultatele așteptate.

Mod de implementare

Pentru implementarea soluției propuse este necesară stabilirea unor priorități strategice pentru educație, care vor determina definirea indicatorilor de finanțare suplimentară de la

bugetul de stat al universităților, în funcție de performanța instituțională în atingerea lor. Un astfel de exemplu ar putea fi reprezentat de creșterea echității în acces la educație.

Definirea indicatorilor de finanțare suplimentară a universităților în funcție de rezultatele obținute de acestea în contribuția la atingerea priorității strategice de creștere a echității în accesul la educație ar putea include:

11. Creșterea, în rândul populației de studenți, a procentelor de studenți:
 - Proveniți din mediul rural;
 - Proveniți din familii din medii socio-economice dezavantajate;
 - Cu diverse tipuri de handicap;
 - Proveniți din grupuri de etnie romă;
12. Creșterea investițiilor în modernizarea spațiilor și adaptarea infrastructurii instituției de învățământ pentru acomodarea tuturor acestor categorii de studenți;
13. Gradul investiției în materiale de studiu adaptate nevoilor de studiu ale acestor tipuri diferite de către studenți;
14. Creșterea numărului de mecanisme suport pentru finalizarea cu succes de către studenții proveniți din aceste categorii a studiilor:
 - Centre de consiliere (indicator ce poate fi operaționalizat în: nr. de angajați specialiști; nr. de utilizatori ai serviciilor centrului de consiliere; nr. de ore de consiliere oferite studenților proveniți din aceste tipuri de grupuri vulnerabile; tipuri de proiecte și programe implementate care adresează nevoile acestor grupuri);
 - Facilități de cazare și masă acordate prioritar acestor grupuri;
 - Forme de sprijin financiar al reprezentanților acestor grupuri (burse/scutiri de taxe etc.);
15. Derularea de programe de pregătire a cadrelor didactice în vederea creșterii capacității acestora de a gestiona procesul de învățare-predare al acestor studenți;

Alte potențiale politici care s-ar putea constitui în indicatori includ elaborarea de strategii instituționale de atragere a potențialilor studenți din grupurile sub-reprezentate în învățământul terțiar sau de echilibrare a numărului de studenți de gen feminin și masculin la nivelul domeniilor de studii care prezintă dezechilibre semnificative.

Implementarea soluției este condiționată de colectarea de date relevante pentru a analiza performanța universităților. Acest aspect este necesar pentru a permite analiza periodică a universităților din perspectiva performanței lor în a contribui la atingerea țintei naționale privind echitatea în educație, în baza unei metodologii prestabilite.

Responsabilități actori

Responsabilitățile implementării acestei soluții sunt împărțite între Ministerul Educației și instituțiile de învățământ superior. Dacă Ministerul este cel care inițiază implementarea acestei soluții și coordonează procesul de consultare și stabilire a priorităților strategice și a indicatorilor de măsurare a atingerii acestora, instituțiile de învățământ sunt cele care trebuie să își schimbe atitudinea și practicile în acord cu acestea. Ministerul este cel care alocă un buget acestui tip de finanțare suplimentară și își asumă răspunderea pentru implementarea sistemului de finanțare suplimentară. De asemenea, instituțiile sunt cele responsabile de colectarea de date primare pentru analiza de la nivel național (deci și de corectitudinea colectării datelor).

Buget aproximativ (resurse implicate)

Cea mai mare provocare a instituțiilor va fi să reușească să schimbe mentalitățile și atitudinile membrilor comunității. De asemenea, instituțiile vor resimți costurile inițiale aferente investițiilor în infrastructură, materiale și pregătirea cadrelor didactice pentru întâmpinarea nevoilor grupurilor vulnerabile diverse. O parte dintre aceste cheltuieli inițiale vor fi însă acoperite de finanțarea suplimentară acordată universității în urma evaluării de la nivel național a atingerii rezultatelor.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii finali ai soluției sunt potențialii studenți proveniți din grupurile vulnerabile care sunt momentan sub-reprezențați la nivelul populației de studenți, care vor avea șanse crescute de acces la educație universitară.

Beneficiarii indirecti ai implementării soluției sunt comunitățile academice ale universităților care vor accesa aceste forme de finanțare suplimentară, întrucât acestea vor avea de beneficiat de pe urma diversității crescute a populației de studenți și vor avea șanse mai mari de a traversa cu succes perioada de schimbări demografice pe care o traversează România.

Oportunități și amenințări

O importantă oportunitate este ocazionată de către menționarea acestui mecanism în Strategia Națională pentru Învățământ Terțiar 2015-2020, printre obiectivele strategice stabilite pentru această perioadă. Aceasta presupune, odată cu adoptarea respectivului document strategic, asumarea responsabilității guvernamentale de realizare a obiectivelor cu alocarea resurselor necesare. Astfel se crează un context favorabil încurajării universităților să atragă studenți din grupurile subreprezentate și a celor netradiționale, inclusiv ale adulților.

Costurile estimate în cadrul documentului strategic, aferente acestui obiectiv sunt de 250 milioane de euro pentru 50.000 de beneficiari, dintre care 80 de milioane de euro de la bugetul de stat, iar restul din programe operaționale (fonduri nerambursabile, europene).

A3. Soluții punctuale care vizează anumite grupuri țintă

În afara soluțiilor generale de facilitare a accesului și de ameliorare a condițiilor financiare ale studenților, există măsuri specifice care se pot adresa anumitor grupuri individuale. De exemplu, tinerii din mediul rural, cei cu dizabilități sau tinerii romi pot beneficia de măsuri speciale de facilitare a accesului, reducere a costurilor legate de studiu sau ameliorare a condițiilor de viață din timpul studiilor. Aceste măsuri pot merge de la facilitarea rezidenței în cămine pentru tineri social sau din mediul rural, la accesibilizarea diverselor activități universitare pentru întregul corp studentesc.

Model de acordare prioritară a locurilor în cămin pentru toate cazurile sociale (inclusiv a studenților din mediul rural). Subvenție suplimentară de cazare pentru grupurile defavorizate.

În 2011, un studiu al ANOSR arăta că, la momentul respectiv, capacitatea de cazare a căminelor universităților din România era de 99.486 de locuri. Însă, raportate la numărul de studenți înmatriculați, acest număr acoperă nevoia de cazare a doar 21.18%. În anul universitar 2010-2011, procentul de cereri de obținere a unui loc la cămin rezolvate pozitiv este de 72.33%, însă mulți studenți nu depun o astfel de cerere conștienți fiind de faptul

că nu întrunesc condițiile de cazare în căminele universității. Majoritatea acestor criterii de distribuție a locurilor în cămin fiind în strânsă legătură cu performanța academică a studenților (ANOSR, 2011).

Căminele sunt unități de cazare, aparținând universităților, care oferă studenților posibilitatea de a locui, pe durata studiilor, în condiții de tarife preferențiale, în general mai mici decât cele de pe piața imobiliară a locuințelor de închiriat. În țară, regiile de cămin variază de la 80 de lei/persoană pentru un loc în cămine cu 4-5 persoane în cameră până la 250 de lei/persoană pentru un loc în camere de două persoane. Cel mai mult, aceste regii ajung până la valoarea de 400 lei/persoană. Despre aceste regii, 41.8% dintre studenții chestionați de Studiul pe nevoile sociale ale studenților (ANOSR, 2011), consideră că sunt mari sau exagerate.

Aceasta întrucât universitățile primesc pentru fiecare student "la buget" cazat în cămin o subvenție de cămin, de la bugetul de stat, pentru a reduce din costurile pe care studenții trebuie să le acopere din buzunarul propriu. Astfel, Ministerul Educației virează universităților o subvenție de cămine-cantine în valoarea de aproximativ 139 lei/lună (această valoare variază în funcție de lună, fiind mai mică în lunile de vară și mai ridicată în cele de iarnă). Din aceste subvenții, universitățile decid, în baza autonomiei universitare, cum alocă fonduri către căminele universității și cantina acesteia, folosind fondurile pentru acoperirea unora dintre cheltuielile aferente funcționării acestor unități. Diferența față de costurile de funcționare (cheltuieli de personal, cu utilitățile, materiile prime și consumabilele, cheltuieli de întreținere curentă) este împărțită la numărul total de studenți beneficiari de servicii (de exemplu: cazați în cămin) și reprezintă regia de cămin plătită lunar de către aceștia. Conform legii, căminele și cantinele sunt unități non-profit, ce trebuie să își acopere cheltuielile de întreținere din venituri proprii sau din subvențiile de la buget care au ca destinație investițiile (LEN. Art.205, (12)).

Conform legii, beneficiază de această subvenție și studenții care aleg altă formă de cazare decât căminele instituțiilor de învățământ superior, la cerere. Utilizarea acestei subvenții este condiționată de deținerea unui contract de închiriere, care lipsește adesea din practica proprietarilor de apartamente care închiriază spații studenților.

În conformitate cu legea, în practică, o parte din locurile la cămin beneficiază de tarife preferențiale (ex. Pentru beneficiarii care sunt copii de cadre didactice; studenți străini bursieri ai Statului Român din Republica Moldova; studenți orfani sau proveniți din centrele de plasament etc.). Însă procesul de cazare se bazează pe criterii de performanță ducând la situația în care fix studenții cu resurse financiare reduse, care întâmpină dificultăți în obținerea unor rezultate academice înalte (competitive) să fie cei care nu beneficiază de aceste condiții.

Aceasta cu toate că nevoia de a beneficia de cămin pe durata studiilor "influențează decisiv, în mod negativ, accesul tinerilor la educație". După cum se menționează în studiul "Echitate în Educație" (ANOSR, 2011).

Listarea opțiunilor existente

Problema amintită mai sus este perpetuată de neclaritățile aferente aplicării politicilor în universități, acestea ținând atragerea unui număr mai mare și mai divers de studenți și concomitent urmărind atingerea performanței în educație – obiective considerate eronat ca fiind mutual excluzive. Aceasta întrucât diversitatea populației de studenți sprijină performanța și crează premisele unor dezvoltări inovatoare în cercetare.

Opțiunile existente ar fi:

- A) împărțirea numărului de locuri în două categorii: prima care să fie alocată unor cazuri sociale (grupuri vulnerabile), iar cea de a doua, alocată celor performanți. Însă alocarea subvenției de la bugetul de stat să fie realizată exclusiv pe criterii sociale.
- B) alocarea tuturor locurilor cazurilor sociale. Adică clasificarea studenților în baza unor criterii sociale și în funcție de venit și alocarea tuturor locurilor în cămin în baza acestei clasificări (în care media sau performanța academică nu este reflectată, nefiind considerată relevantă). Subvenția de la bugetul de stat se în ordinea gravității cazurilor sociale până la epuizarea bugetului.
- C) menținerea situației actuale: alocarea locurilor la cămin în baza rezultatelor academice și doar o fracțiune dintre acestea alocată în baza unor priorități predefinite (deși clasificarea în rândul celor ce aplică pentru această fracțiune de locuri acordate prioritar se face în baza mediei școlare, adică în funcție de performanța academică);

Pentru luarea deciziei și alegerea unei soluții se pot lua în considerare ipotezele: pentru a nivela inechitățile sociale este necesară înlăturarea inechităților din educație; inechitățile din educație sunt legate de mediul de proveniență și resursele de care beneficiază tinerii acasă; pentru depășirea diferențelor și recuperarea deficiențelor cei din grupurile vulnerabile cu risc crescut de excluziune au nevoie de sprijin suplimentar; resursele de la bugetul de stat trebuie utilizate într-o manieră de maximă eficiență și eficacitate.

Mai mult, studiile anterioare realizate în domeniu au arătat însă că acele politici care au vizat concomitent stimularea performanței și creșterea accesului la echitate, eșuează în atingerea oricăruia dintre cele două obiective (de exemplu: bursele care sunt prea mici atât pentru a asigura atragerea în sistem a celor care reprezintă cazuri sociale, cât și pentru a stimula performanța pe termen lung) (UEFISCDI, 2015).

Similar recomandărilor oferite de aceste studii, soluția problemei descrise anterior pare să stea în separarea instrumentelor care încurajează accesul echitabil la educație, de cele ce își propun atingerea unor performanțe de vârf. Și distribuția resurselor în acord de misiunea, viziunea și strategia universității. Cu toate acestea, resursele de la bugetul de stat ar trebui distribuite în așa manieră încât să reflecte direcțiile strategice prestabilite de către Guvern. Printre acestea se numără deja creșterea echității în accesul la educație, adesea regăsit ca obiectiv printre angajamentele asumate de către România în cadrul Procesului Bologna (la nivel internațional).

Prezentarea soluției.

Soluțiile care țin cont de contextul românesc, de ipotezele și criteriile enumerate mai sus sunt variantele A) și B) – ele diferind doar din punctul de vedere al drasticității schimbării propuse față de starea actuală. Acestea vor fi descrise în paragrafele ulterioare.

Mod de implementare

Varianta A. Locuri în cămine pentru cazuri sociale și o parte pentru studenții performanți. Subvenție de cazare doar pentru cazurile sociale.

Această variantă presupune alocarea unei proporții din locurile de cazare pentru cazurile sociale, împreună cu subvenția de cazare de la bugetul de stat. Restul locurilor în cămin ar urma să fie alocate studenților performanți.

Implementarea variantei presupune:

- Dezvoltarea unei metodologii de alocare a acestor locuri care să stabilească:
 - o Proporția locurilor la cămin alocate pe criterii sociale vs proporția celor alocate pe criterii de performanță;
 - o Cazurile sociale luate în considerare pentru cazare preferențială, printre care să se regăsească însă fără a fi restrictiv, categoriile deja considerate în documentele legislative ca fiind grupuri vulnerabile: copii orfani, cei proveniți din centre de plasament, cei proveniți din mediul rural, cei de etnie romă sau cei ce aparțin altui grup minoritar etnic, celor proveniți din familii cu statut socio-economic defavorizat, celor cu orice formă de handicap;
- Implementarea unui sistem care să permită distribuția locurilor din cămin către acești beneficiari și alocarea subvenției de la bugetul de stat exclusiv cazurilor sociale (ex. Practicarea de tarife de cazare preferențiale – cazurile sociale beneficiind de reducere egală în valoare cu subvenția primită de la bugetul stat);
- Colectarea de date și raportarea anuală a unei analize privind tipologiile de studenți care ocupă locurile din cămine și beneficiază de tarife preferențiale la cazare, pentru a verifica faptul că modul de implementare al politicii respectă etosul acesteia (sprijinirea celor care nu și-ar putea permite accesarea, continuarea sau finalizarea cu succes a studiilor fără aceste forme de sprijin). Acest instrument are și obiectivul de a verifica faptul că toți cei care au nevoie de o astfel de formă de sprijin beneficiază de ea.

Varianta B. Locuri în cămine și subvenție de la bugetul de stat doar pentru cazurile sociale. Această variantă ar presupune identificarea altor tipuri de stimulente pentru cei care obțin performanță. Implementarea ei ar putea urma pașii:

1. Dezvoltarea unei metodologii de alocare ale acestor locuri, care să definească categoriile sociale ce pot beneficia de cazare în căminele universității. Printre acestea ar trebui să se regăsească cel puțin categoriile sociale deja identificate de anumite documente legislative în vigoare: copii orfani, cei proveniți din centre de plasament, cei proveniți din mediul rural, cei de etnie romă sau cei ce aparțin altui grup minoritar etnic, celor proveniți din familii cu statut socio-economic defavorizat, celor cu orice formă de handicap. Locuri adecvate nevoilor lor pot fi alocate și studenților adulți, studentelor mame și tinerelor familii de studenți.
2. Implementarea unui sistem care să permită clasificarea studenților în baza unor punctaje care să reflecte gravitatea condițiilor lor sociale (și medicale), fără a ține cont de performanțele academice ale acestora. De asemenea, sistemul trebuie să poată facilita acordarea subvenției de la bugetul de stat, în limita contravalorii acesteia, către cazurile mai grave.

Alternativ, se poate stabili un prag minim (de tipul: promovarea unui număr minim de activități didactice) în cel de-al doilea an de beneficiere a formei de sprijin.

3. Colectarea de date și raportarea anuală a unei analize a tipologiilor de studenți căminizați, a progresului lor academic.

Oricare dintre cele două variante de soluții trebuie să aibă în vedere:

- Depunerea de eforturi susținute în vederea schimbării mentalităților celor din jur față de grupurile vulnerabile beneficiare ale acestei politici – promovarea toleranței, acceptării și integrării acestora în comunitatea academică;

- Contribuția la schimbarea atitudinilor față de politicile de echitate;
- Descurajarea și evitarea fraudării sistemului;

Responsabilități actori

Inițiatorul unei astfel de politici poate fi autoritatea centrală sau instituțiile de învățământ, în baza autonomiei lor universitar. Oricare ar fi cazul, Ministerul Educației este cel ce poate contribui cu toți stakeholderii din educație pentru definirea grupurilor vulnerabile și caracterizarea nevoilor lor. Atât Ministerul cât și universitățile trebuie să coopereze cu autoritățile publice locale și naționale pentru simplificarea procedurilor birocratice aferente dovedirii condiției de ” caz social” și a limitării până la eliminare completă a situațiilor de fraudare a sistemului.

Resurse implicate

Implementarea acestui sistem nu are nevoie de nicio formă de investiție materială și nu presupune automat o creștere a alocării bugetare aferente acestor servicii. Suplimentarea fondurilor de la bugetul public pentru atingerea dezideratelor privind echitatea în educație sunt însă utile și binevenite.

Însă cel mai mare obstacol în implementarea unei astfel de soluții nu este reprezentat de o barieră materială (financiară), ci de mentalitatea și atitudinea publicului larg și a membrilor comunităților academice față de grupurile vulnerabile și politicile de echitate.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiarii acestor soluții sunt studenții asimilați ca fiind ” cazuri sociale” – acei studenți care fără un astfel de sprijin sunt nevoiți să își abandoneze studiile sau să facă compromisuri legate de participarea lor la activitățile didactice și extrașcolare pentru a-și asigura resursele financiare. Adesea ei apelează în acest sens la forme de angajare de tip part-time, full-time sau la limita legalității - compromisuri ce le pun în pericol potențialul succes academic și le limitează șansele finalizării cu succes a studiilor.

Potențiale obstacole

Ideea de meritocrație care domină o parte a discursului public românesc ar putea fi o sursă de opoziție locală.

Corelarea legislației în domeniul persoanelor cu dizabilități cu procedurile de alocare a subvențiilor de cazare

O analiză a Regulamentelor de cazare ale Universităților din România indică faptul că toate instituțiile fac referire la posibilitatea accesării subvenției individuale de cazare pentru studenții care optează pentru alte locuri decât cele oferite de căminele studentești, în conformitate cu Legea nr 1/2011 a Educației Naționale, art. 205 (1) „Pot fi acordate subvenții pentru cazare și studenților care aleg altă formă de cazare decât căminele instituțiilor de Învățământ superior” și cu OUG nr. 73/2004^[77]. Alianța Națională a Organizațiilor Studentești din România semnalizează că studenții care aleg altă formă de cazare decât căminele studentești raportează dificultăți în a li se acorda această subvenție, întrucât nu există proceduri/metodologii clare care să permită accesarea fondurilor necesare acordării subvențiilor individuale de cazare. Conform studiului ANOSR privind situația cazărilor în Universitățile din România (2011), această lipsă de metodologie apare chiar în condițiile

[77] OUG 73/2004 privind instituirea subvențiilor individuale de sprijin pentru cazare pentru studenții care locuiesc în alte spații decât căminele instituțiilor de învățământ de stat – text disponibil online: <http://www.legex.ro/BUG-73-2004-41757.aspx>; accesat: octombrie 2015;

în care cererile de cazare în cămine depășesc capacitatea oferită de Universități, iar unele Universități nu dispun de spații de cazare proprii (ANOSR, 2011).

Conform OUG nr. 73/2004, subvenția de cazare se adresează doar studenților care provin din familii cu venituri brute lunare pe membru de familie care nu depășesc salariul minim brut pe economie. Cele mai multe universități oferă pe site-urile lor textul întreg al OUG 73/2004, iar unele dintre ele adaugă și o cerere-tip pentru solicitarea subvenției. Nu se oferă însă specificații legate de procedurile instituționale de procesare a solicitărilor, numărul de subvenții disponibile, sau sumele care pot să fie alocate. Lipsa procedurilor instituționale poate indica o dificultate în corelarea cadrului legislativ național cu implementarea efectivă a acestei măsuri incluzive.

Deși binevenită ca măsură de sprijin al accesului la educație pentru studenții proveniți din medii cu statut socio-economic defavorizat, OUG 73/2004 privind alocarea subvenției individuale de cazare nu vizează și categoria studenților cu dizabilități, pentru care cazarea pe parcursul traseului educațional universitar poate să fie asociată cu costuri semnificative la nivelul familiei sau cu risc crescut de abandon școlar din motive financiare (de exemplu, în orașele recunoscute ca universitare, cum ar fi Cluj-Napoca, București sau Timișoara, conform statisticilor imobiliare pentru anul 2014, prețul de închiriere a unui apartament cu o cameră a fost de minim 1000 lei/lună). În plus, în cadrul acestei categorii de studenți, există persoane care necesită supraveghere continuă din partea familiei pentru intervenție în situații de criză sau oferire de ajutor în sarcinile cotidiene (în afara orelor petrecute în spațiul instituției), persoane care beneficiază de asistent personal, persoane cu diferite patologii asociate cu deficiențe la nivel de comunicare socială (cu diagnostic clinic), sau persoane care au deficiențe la nivel de coare au nevoie de adaptări speciale ale spațiului de viață (ex. Baie accesibilizată, pat adaptat, condiții de iluminare etc.) care nu pot fi asigurate întotdeauna în cadrul spațiilor de cazare de tip cămin.

Statisticile privind situația studenților cu dizabilități înmatriculați în Universitățile din România indică un procent de sub 0.5% din totalul studenților instituțiilor respective (ANOSR, 2011)^[78], iar dintre acești studenți, mai puțin de jumătate optează pentru cazările oferite de instituțiile gazdă. Deși nu există încă investigație comprehensivă a factorilor de decizie privind cazarea în cămine sau în spații din afara căminelor la nivelul studenților cu dizabilități din România, precum și a asocierii dintre efortul financiar pentru cazare și rata abandonului școlar, putem totuși presupune că facilitarea accesului acestei categorii de studenți la accesarea subvenției individuale de cazare ar reprezenta o măsură incluzivă în direcția egalizării de șanse și a dezvoltării potențialului acestei categorii de studenți. În conformitate cu recomandările Alianței Naționale a Organizațiilor Studențești din România (ANOSR, 2011), procesul de facilitare ar presupune: propunerea de modificare a OUG nr. 73/2004 și elaborarea de metodologii clare de calculare și alocare anuală a subvențiilor la nivel instituțional în funcție de nevoi (situația studenților cu dizabilități înmatriculați în fiecare an/Universitate) și comunicarea acestor nevoi într-o abordare ascendentă (bottom-up) spre structurile responsabile de alocarea bugetară prin Contractul complementar de finanțare instituțională.

Contextul actual:

Cadru legislativ național privind alocarea subvențiilor individuale de cazare pentru studenți (cu mențiunea că nu se face referire la categoria specifică de studenți cu dizabilități): Legea nr 1/2011 a Educației Naționale și OUG nr. 73/2004. În articolul 1 al OUG nr. 73/2004 se

[78] Pe lângă datele furnizate de către studiul ANOSR din 2011 au mai fost colectate și analizate date ale Biroului pentru Studenți cu Dizabilități al Universității Babeș-Bolyai, pentru anii 2014 și 2015;

face referire la această măsură ca fiind un mijloc de sprijin privind acoperirea unei părți din cheltuielile necesare cazării, dar nu se fac referiri la modul de calculare a acestei părți în funcție de prețurile minime de închiriere a apartamentelor în anul universitar în curs, pe perioada căruia se solicită alocare bugetară. Considerăm că în elaborarea măsurilor specifice de alocare a subvenției de cazare la nivel instituțional pentru fiecare an academic este indicat să se ia în calcul acest aspect al costurilor de cazare reflectate în piața imobiliară locală.

Număr mic al studenților cu dizabilități înmatriculați în Universitățile din România (aproximativ 0.5% din totalul studenților înmatriculați la toate formele de învățământ). O astfel de măsură de sprijin în sensul diminuării costurilor de cazare pentru studenții cu dizabilități care din motive socio-medicale nu pot să se orienteze spre cazarea în cămine ar putea crește nivelul de atractivitate inclusivă a Universităților, ducând implicit și la creșterea numărului de studenți cu dizabilități înmatriculați.

Existența strategiilor de informare la nivel instituțional privind cadrul legislativ care susține posibilitatea alocării de subvenții de cazare pentru studenți: Chiar dacă nu au fost încă elaborate proceduri instituționale privind alocarea subvențiilor individuale de cazare pentru studenți, pe toate site-urile Universităților din România există trimiteri spre această măsură de sprijin (OUG nr. 73/2004), iar unele Universități au cereri-tip de solicitare a subvenției, care pot fi descărcate în format pdf.

Prezentarea soluției și mod de implementare:

- (1) Modificarea OUG nr. 73/2004 prin includerea categoriei de studenți cu dizabilități: Implementarea recomandării Alianței Naționale a Organizațiilor Studențești din România (2011) de modificare a OUG 73/2004, astfel încât de această măsură să beneficieze cât mai mulți studenți, în acest caz referindu-ne specific la studenții cu dizabilități: studenții cu handicap grav și accentuat care se cazează în afara căminelor studențești din motive medico-sociale justificate (nevoie de supraveghere în situații de criză, cazare împreună cu asistentul personal pe perioada studiilor, adaptări speciale ale spațiului de cazare etc.).
- (2) Modificarea Art. 16 (alineat 8) din LEN 1/2011 astfel: (8) Studenții cu handicap grav și accentuat beneficiază, la cerere, de reducere cu 50% a taxelor pentru cazare și masa la cantinele și căminele studențești sau, la cerere, de alocare de subvenție individuală de cazare în afara căminelor studențești, pe bază de declarație de justificare a cazării în alte spații decât căminele (nevoie de supraveghere în situații de criză, cazare împreună cu asistentul personal pe perioada studiilor, adaptări speciale ale spațiului de cazare etc.) și în condițiile îndeplinirii criteriilor de eligibilitate (sociale, de performanță academică) conform OUG nr. 73/2004.
- (3) Elaborarea de proceduri instituționale de alocare a subvenției individuale de cazare pentru studenții cu dizabilități solicitanți: Se recomandă o abordare ascendentă (bottom-up) în elaborarea procedurilor instituționale privind solicitarea bugetului pentru alocarea subvențiilor individuale de cazare pentru studenții cu dizabilități. Astfel, se recomandă ca în solicitare/acordarea finanțării suplimentare instituționale (prin Contractul proiecției bugetare la nivel de instituție pentru fiecare an universitar; www.cnfis.ro) să se țină cont de situația studenților cu dizabilități înmatriculați în instituția respectivă, în special de numărul de studenți cu dizabilități care optează pentru cazare în afara căminelor (din motive de recomandări medicale, care au

nevoie de asistent personal, care sunt urmați de familie pe parcursul perioadei de studiu). Datele privind situația studenților cu dizabilități pot fi obținute de la nivel de secretariate ale facultăților sau prin intermediul structurilor destinate oferirii de servicii incluzive către studenții cu dizabilități, cum ar fi Birourile pentru Studenți cu Dizabilități.

(4) Stabilirea cuantumului subvenției de cazare: În stabilirea cuantumului subvenției de cazare, propunem să se ia în calcul valoarea reală a chiriilor pentru spațiile locative (nu a tarifelor de cazare în cămine), pe baza statisticilor imobiliare locale (de exemplu, analiza datele imobiliare indică o chirie minimă de 1000 lei/lună pentru o garsonieră/apartament cu o cameră în Cluj-Napoca în anul 2014 și 1200 lei/lună în București). Aceeași abordare privind stabilirea cuantumului subvenției o recomandăm și pentru celelalte categorii de studenți solicitanți care îndeplinesc condițiile de acordare a subvenției de cazare conform OUG nr. 73/2004. Având în vedere că această măsură este una de sprijin pentru categorii defavorizate de studenți, cuantumul subvenției de cazare ar putea avea aceeași valoare cu bursa de tip social.

(5) Alocare diferențiată pe facultăți a bugetului pentru subvenții individuale de cazare pentru studenții cu dizabilități în funcție de capacitatea facultății de a atrage această categorie de studenți (măsurată prin situația studenților cu dizabilități înmatriculați/an universitar).

Responsabilități actori:

Pentru recomandările (1) și (2):

- Adresarea cererilor cu modificările propuse de la nivel de Universități (cu sprijinul Alianței Naționale a Organizațiilor Studențești din România), analiza acestora la nivel de Ministerul Educației Naționale. Actori responsabili: Conducerea Universităților, incluziv reprezentanții studenților în structurile de conducere (Rectorat, Consiliu de Administrație, Senat), biroul de conducere ANOSR, Ministerul Educației Naționale.

Pentru recomandările (3), (4) și (5):

- Conducerea Universităților (Rectorat, Direcție General-Administrativă, reprezentanții studenților în structurile de conducere), conducerea Facultăților (decan, prodecani, administrator-șef facultate, secretar-șef), secretariate ale Facultăților, structurile destinate studenților cu dizabilități (Birouri pentru Studenți cu Dizabilități sau alte structuri).

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari sunt studenți cu dizabilități care sunt înmatriculați la programele de studii ale Universităților și care îndeplinesc condițiile (sociale, de performanță și medicale, în cazul studenților cu dizabilități) de acordare a acestei subvenții, conform OUG nr. 73/2004.

Buget aproximativ (resurse implicate)

Acesta se va stabili anual, în funcție de numărul de cereri, numărul studenților cu dizabilități eligibili pentru acordarea subvenției (care solicită subvenția) și cuantumul subvenției individuale de cazare.

Oportunități și amenințări:

Principalele oportunități sunt: Prevenția abandonului școlar din motive financiare și/sau imposibilitatea accesării spațiilor de cazare oferite de Universitate (cămine) pentru studenți cu dizabilități care au nevoie de îngrijire specială, asistent personal, sau acomodări speciale ale spațiului. Prin intermediul structurilor destinate studenților cu dizabilități, fiecare caz care solicită și primește subvenția de cazare poate fi analizat calitativ din perspectiva eficienței acestei metode incluzive (atât din perspectiva studentului, cât și a familiei acestuia): la nivel de performanță (întreprinderea a creditelor necesare promovării în noul an academic), motivație de a continua studiile precum și nivelul de calitate a vieții (percepția subiectivă).

Universitățile cu proceduri concrete de stabilire și alocare a subvenției individuale de cazare au șanse mari de a fi percepute ca fiind mai atractive din perspectiva sprijinului oferit viitorilor și actualilor studenți cu dizabilități.

Principalele amenințări sunt:

- Percepția unor costuri (financiare și la nivel de implicare a resurselor umane) suplimentare alocate implementării măsurilor specifice instituționale de acordare a subvenției individuale de cazare
- Încărcătura birocratică (acte necesare) și resursele umane necesare verificării eligibilității fiecărui caz.

Crearea de structuri/ birouri în universități care să gestioneze servicii pentru integrarea studenților cu dizabilități

Organizația Mondială a Sănătății (WHO, 2011) raportează că adulții cu dizabilități tind să aibă un nivel mai crescut de sărăcie decât cei fără dizabilități, dar educația reduce această asocieră dintre dizabilitate și sărăcie. Ca urmare, în orice țară Europeană semnatară a Convenției ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (www.un.org/disabilities/), inclusiv România, dezvoltarea unor structuri de tip birouri pentru studenți cu dizabilități reprezintă o strategie necesară facilitării accesului acestora la educație, în direcția creșterii calității vieții lor și dezvoltării maximului lor potențial în beneficiul societății.

În România, dezvoltarea unor astfel de structuri orientate spre studenți cu dizabilități are la bază un cadru legislativ favorabil și se aliniază la Strategia Națională privind Incluziunea Persoanelor cu Dizabilități 2014-2020. Astfel, Legea Educației Naționale nr. 1/2011, prevede și garantează „drepturi egale de acces al tuturor cetățenilor României la toate nivelurile și formele de învățământ preuniversitar și superior, precum și la învățarea pe tot parcursul vieții, fără nici o formă de discriminare”.

Biroul pentru Studenți cu Dizabilități al Universității Babeș-Bolyai (în prezent singura structură de acest tip din țară, înființată în anul 2013) indică un procent al studenților cu dizabilități declarate (conform datelor colectate de la secretariatele celor 21 de Facultăți) de 0,5% în anii universitari 2013/2014 și 2014/2015, adică 165 studenți cu dizabilități din totalul studenților înmatriculați la nivel licență și master. În România, studenții declară la înmatriculare doar dizabilitățile asociate cu încadrarea medicală într-un grad de handicap, de obicei vizibile (de vedere, motorii etc.). Această încadrare se face conform Ordinului Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale nr. 2298/2012, în urma evaluării medico-psiho-vocaționale în cadrul Serviciului de evaluare complexă a persoanelor adulte cu handicap (Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului sau Comisia superioară de evaluare a persoanelor adulte cu handicap).

Altfel spus, numărul real al studenților cu dizabilități înmatriculați la o Universitate din România poate fi mai mare decât cel indicat de datele medicale declarate la înmatriculare (încadrarea în grad de handicap), fiind alcătuit și din studenți care decid să nu își declare dizabilitatea (din motive personale, cum ar fi evitarea discriminării), sau care nu conștientizează că au dificultăți de învățare sau alte deficiențe în momentul înmatriculării. În plus, chiar dacă apar dificultăți de învățare pe parcursul semestrului, acestea nu sunt incluse în datele inițiale din baza de date a secretariatelor facultăților. Ca urmare, recomandăm conștientizarea la nivel de facultăți a existenței categoriei de studenți cu dificultăți de învățare, care poate să devină vizibilă pe parcursul anului academic și care este mai dificil de monitorizat prin sistemul secretarial.

Această situație poate fi însă remediată prin dezvoltarea Birourilor/structurilor pentru Studenți cu Dizabilități, care pot oferi în manieră continuă informații suplimentare privind această categorie de studenți și pot astfel completa statisticile oferite de secretariate, cu condiția ca acești studenți să devină motivați pe parcursul anului academic să apeleze la serviciile oferite de aceste structuri destinate facilitării participării lor la mediul academic.

La nivel internațional, birourile pentru studenți cu dizabilități susțin în primul rând centrarea în manieră interacțională (individ-mediu) pe nevoile studenților deja înmatriculați (indiferent de cât de mic este numărul acestora) și asigurarea acestor nevoi educaționale pe parcursul traseului lor în interiorul programelor de studii alese în cadrul unei instituții. Demonstrarea posibilității asigurării acestor nevoi (prin elaborare de metodologii și măsuri clare privind posibilitățile de accesibilizare fizică, informațională și comunicațională, soluții personalizate, programe de conștientizare și informare oferite prin Birourile pentru Studenți cu Dizabilități etc.) ar duce implicit la creșterea atractivității în termeni de accesibilitate a mediului instituțional, ducând și la creșterea numerică a numărului de studenți cu dizabilități. Altfel spus, odată ce nevoile speciale ale fiecărui student cu dizabilități deja înmatriculat în cadrul unei Universități sunt asigurate în manieră rezonabilă, astfel încât să se prevină abandonul școlar și să se asigure un nivel optim de incluziune socială, fiecare student poate să devină un ambasador al instituției gazdă în ceea ce privește deschiderea spre diversitate și spre măsuri active de facilitare a participării persoanelor cu dizabilități la programele sale de studii. În concluzie, Birourile pentru Studenți cu Dizabilități au potențialul de a funcționa ca elemente de implementare în mediul academic a principiului Accesibilitatea = Responsabilitate împărtășită (accessibility = shared responsibility).

Listarea opțiunilor existente și a premiselor dezvoltării structurilor/birourilor pentru studenți cu dizabilități în universități

Având în vedere că instituțiile care funcționează din venituri publice, bugetare sunt subordonate autorităților publice, aceste măsuri specifice ar trebui să se regăsească la nivel de regulamente și proceduri instituționale referitoare la studenții cu dizabilități. Prezentăm mai jos câteva concepte de bază în facilitarea implementării măsurilor specifice privind accesibilitatea fizică, informațională și comunicațională în instituțiile de învățământ superior.

Dizabilitate: Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății (WHO, 2001), dizabilitatea este considerată orice tip de restricție sau lipsă rezultată în urma unei deficiențe, a capacității/abilității de a îndeplini o activitate în maniera sau la nivelul considerat în limite normale pentru o ființă umană. La nivel internațional, Birourile pentru Studenți cu Dizabilități abordează conceptul de dizabilitate în manieră relațională între trei domenii: persoană, interacțiune persoană-mediul și mediul. Astfel, dizabilitatea este văzută ca rezultatul interacțiunii complexe

dintre o persoană cu o anumită deficiență/problemă de sănătate sau deficiență funcțională și o anumită situație/context (inclusiv componenta socială).

Handicap^[79]: Conform Normativului 189/2013, handicapul este definit ca dezavantajul social rezultat din conjugarea a două grupe de elemente: interne, legate de individ și deficiențele sale și externe, independente de individ, legate de mediul fizic și social sau de o situație de incapacitate (Normativ 189/2013). Deficiența se referă la pierderea de substanță sau alterarea unei funcțiuni psihologice, fiziologice sau anatomice (această alterare privește funcțiile perceptive – deficiențe senzoriale precum cecitatea, surditate, probleme de percepție; funcțiile cognitive – deficiențe privind memoria, limbajul; funcțiile motrice – deficiențe locomotorii).

În conceptualizarea dizabilității sau a handicapului, se poate observa perspectiva interacțională individ-mediul, așa cum este cea promovată de Modelul Social al Dizabilității (Oliver, 1996 citat în Costea-Bărluțiu, Mureșan și Rusu, 2015), care accentuează faptul că barierele sociale, în special atitudinile și comportamentele pe care oamenii tind să le aibă față de persoanele cu anumite nevoi, reprezintă componente esențiale ale conceptelor de dizabilitate și handicap. În cazul studenților cu dizabilități, mediul este reprezentat de condițiile de studiu (spațiu fizic, materiale de studiu, infrastructură tehnologică, IT etc.) și personalul academic (studenți, cadre didactice, personal administrativ). Procesul de adaptare individuală se realizează pe toate componentele interacționale (persoană cu dizabilități și mediu). Simplul fapt că un student cu dizabilități anunță nevoile sale speciale sau își pune întrebarea că ar putea să apară dificultăți pe parcursul semestrului, inițiază procesul de interacțiune între acesta și mediul educațional. În ceea ce privește dimensiunea mediu (fizic, informațional), principalul mijloc de răspuns la nevoile speciale este considerat a fi adaptarea rezonabilă. Definiția adaptării rezonabile conform Legea 448/2006 este: “procesul de transformare a mediului fizic și informațional, a produselor sau sistemelor, pentru a le face disponibile și persoanelor cu handicap”.

Soluția propusă - Dezvoltarea de Birouri pentru Studenți cu Dizabilități în Universitățile din România

În acord cu modele de bune practici existente atât pe plan național (de ex. Biroul pentru Studenți cu Dizabilități al Universității Babeș Bolyai) cât și pe plan internațional, se recomandă dezvoltarea și implementarea structurilor de tip Birou pentru Studenți cu Dizabilități în Universitățile din România, având următoarele obiective:

- a. Înlăturarea accesului studenților cu dizabilități (SD) la universitate (informarea studenților despre poziția universității alese față de accesibilitate și dizabilitate, drepturi, condiții de cazare și adaptare a materialelor educaționale, adresarea nevoilor speciale de învățare etc.).
- b. Implementarea egalității în drepturi și șanse a studenților (și angajaților) cu dizabilități prin abordarea multidimensională a accesibilității prin proceduri și servicii adresate și adaptate pentru persoanele cu nevoi speciale, adresând cu multă atenție fiecare caz în parte, în direcția susținută de legislația națională și Europeană în vigoare.
- c. Educarea prin informare și modelarea atitudinilor personalului academic și

[79] OM nr. 189/2013 pentru aprobarea reglementării tehnice Normativ privind adaptarea clădirilor civice și spațiului urban la nevoile individuale ale persoanelor cu handicap – disponibil online: <http://lege5.ro/Gratuit/gm2donrvgy/ordinul-nr-189-2013-pentru-aprobarea-reglementarii-tehnice-normativ-privind-adaptarea-cladirilor-civile-si-spatiului-urban-la-nevoile-individuale-ale-persoanelor-cu-handicap-indicativ-np-051-2012-revi>; accesat în octombrie 2015;

administrativ privind poziția universității față de accesibilitate și dizabilitate, în direcția incluziunii sociale a studenților cu dizabilități. Acest lucru se poate realiza în prin elaborarea unei Declarații față de Dizabilitate (Disability Statement) a Instituției, în care să se facă referire la cadrul legislativ național și European privind dizabilitatea, precum și la principiile Designului Universal (UD) și (2) prin workshopuri periodice de tip Accesibilitatea în Universitate, adresate cadrelor didactice, cercetătorilor și personalului administrativ (inclusiv administratorilor de cămine studențești, cantine etc.).

- d. Dezvoltarea și implementarea periodică a unui Audit al Accesibilității pentru facultățile la care raportul BSD indică cel mai mare număr de studenți cu nevoi de accesibilizare fizică a spațiului și eventual solicitarea Mărcii Accesibilității pentru diferitele clădiri ale Universității (și implicit listarea pe www.accesibil.org). Procesul de auditare se poate realiza la propunerea BSD, cu acordul conducerii Universității (Rectorat și Direcția General Administrativă), prin colaborare cu experți acreditați în domeniul evaluării accesibilității, cum ar fi Fundația Motivation România (Audit al Accesibilității Urbane – Fundația Motivation România; www.motivation.ro). Un astfel de Audit este “un mijloc prin care persoanele responsabile pentru mediul fizic instituțional sau pentru serviciile oferite persoanelor cu dizabilități poate trece la elaborarea unui plan sau a unei strategii de accesibilizare și implementarea îmbunătățirilor prevăzute” (Motivation, 2014). Clădirile care îndeplinesc criteriile de accesibilitate pentru utilizatorii de scaun rulant primesc Marca Accesibilității în urma unei evaluări care are în vedere trei componente majore: accesul la spațiul exterior, accesul în spațiul interior și la facilitățile puse la dispoziție, în funcție de specificul fiecărei clădiri. Evaluarea gradului de accesibilitate a clădirilor este realizată de echipe care includ utilizatori de scaun rulant și experți în accesibilitate, conform unui sistem de auditare a gradului de accesibilitate a clădirilor.
- e. Realizarea anuală a statisticilor privind situația studenților cu dizabilități (număr și tip dizabilitate), în colaborare cu secretariatele facultăților Universității. Pe baza acestor statistici, fiecare facultate poate primi recomandări de asigurare a accesibilității acestor studenți la programele alese, pentru a preveni dificultățile de studiu pe parcursul traseului educațional. Se recomandă ca aceste statistici să fie realizate în luna septembrie a fiecărui an, deci înainte de începerea anului universitar, astfel încât facultățile care înregistrează studenți cu dizabilități să poată primi recomandări de pregătire pentru interacțiunea cu aceștia din partea BSD, precum și informații privind tipurile de servicii oferite și procedurile de solicitare a serviciilor.
- f. Oferirea de seminarii și workshopuri de instruire și informare privind dizabilitățile (comunicare cu și despre persoane cu dizabilități, măsuri specifice de accesibilizare fizică, informațională și comunicațională) pentru toate categoriile de personal (cadre didactice și cercetători, administrativ – inclusiv serviciu pază și securitate, administratori cămine, studenți cu și fără dizabilități, voluntari ai BSD etc.), în funcție de solicitări și pe bază de propuneri.

Mod de implementare și distribuția responsabilităților:

Conducerea Universităților: propunerea de dezvoltare a unui Birou pentru Studenți cu Dizabilități vine din partea conducerii Universității (rector sau prorector responsabil pentru relația cu studenții), fiind supusă aprobării Consiliului de Administrație. Propunerea va include justificarea unei astfel de structuri cu statut de centru de oferire de servicii incluzive studenților cu dizabilități, obiective, resursa umană implicată (cu recomandări pentru o echipă după modelul BSD al UBB), sediu (se recomandă ca acesta să fie amplasat într-un loc ușor accesibil, cum ar fi parterul unui cămin studentesc), dotări minimale necesare. De asemenea, o Declarație a Universității față de Dizabilitate va fi propusă și aprobată de aceleași categorii de actori.

Resursa umană a BSD: coordonator, partea secretarială, psihopedagogi, psihologi școlari și alți specialiști implicați pe bază de voluntariat, studenți voluntari (cu și fără dizabilități). Resursa umană a BSD monitorizează cererile studenților și mediază rezolvarea acestora prin recomandări adresate personalului administrativ și academic instituțional, sau prin servicii individuale (consiliere psihopedagogică, referire spre specialiști, oferire de ajutor prin alocare de voluntari etc.), realizează statistici privind situația studenților cu dizabilități, organizează workshopuri și seminarii de informare și instruire privind accesibilitatea în Universitate, inițiază legături cu fundații și asociații ofertante de servicii și programe incluzive pentru studenții cu dizabilități, coordonează și pregătește voluntarii în vederea interacțiunii cu persoane cu dizabilități etc.

Departamentul de Comunicare și PR al Universității: colaborează strâns cu echipa BSD în direcția vizibilizării serviciilor și activităților din cadrul acestei structuri, a atragerii de voluntari, a informării publicului larg despre evenimentele despre accesibilitate și incluziune socială și facilitează realizarea unei identități media a Biroului (pagină web, pliante, afișe, film de prezentare).

Personal administrativ și academic: secretariatele și Decanatele Facultăților (prodecani responsabili cu relația cu studenții), cadre didactice, studenți reprezentanți de an, personal din cadrul Direcției General Administrative, Serviciu Personal: participare activă la implementarea măsurilor specifice instituționale și regăsite în cadrul legislativ național și European adresate asigurării accesului la mediul educațional universitar al studenților cu dizabilități, dar și la programe de instruire privind comunicarea cu și despre persoane cu dizabilități și proceduri de accesibilizare (fizică, informațională, comunicațională).

Asociațiile studențești și studenții reprezentanți în structurile de conducere ale facultăților: informare a studenților cu dizabilități despre serviciile incluzive ale Universității, direcționarea lor spre Birourile cu Studenți cu Dizabilități, mobilizarea studenților în implicarea în voluntariat și activități de tip Service-Learning adresate studenților cu dizabilități (tutoriat, activități de fundraising etc.).

Rețea de colaboratori ai Birourilor pentru Studenți cu Dizabilități: Asociații și fundații de profil, specialiști din domeniul medical, consiliere psihologică și asistență socială, angajatori, centre de consiliere profesională din cadrul Universității, părinți etc.: informează BSD despre serviciile și programele orientate spre persoane adulte cu dizabilități, facilitează prin participare directă sau indirectă la optimizarea și implementarea eficientă a planurilor de accesibilizare fizică, informațională și comunicațională orientate spre studenții cu dizabilități.

Beneficiari (grup țintă):

A). Studenții cu dizabilități/nevoi speciale (categorii identificate în cadrul Disability Office al Universității din Zurich: disabilityoffice. Uzh.ch):

1. Studenți cu dizabilități (SD) care își cunosc situația și apelează la Biroul pentru Studenți cu Dizabilități din timp, cel mai adesea înainte să înceapă anul universitar;
2. SD care încep anul școlar și estimează că vor întâmpina dificultăți pe parcurs și în timpul sesiunii de examinare. Pentru a preveni aceste dificultăți, aceștia apelează la serviciile BSD;
3. SD care contactează BSD doar după nepromovarea unor examene (eșec școlar), sau care sunt orientați spre BSD de către colegi, cadre didactice sau familie.
4. SD care nu realizează sau nu știu că au anumite nevoi speciale sau anumite dizabilități și nu apelează la BSD.
5. SD care nu doresc sau manifestă anxietate legată de posibilitatea de a fi remarcați sau discriminați pozitivi prin nevoile lor speciale și nu apelează la BSD (această categorie este adesea plasată în interiorul categoriei 4).

B). Personalul instituției (corp profesoral, personal administrativ) – beneficiază de informarea făcută de BSD privind solicitările studenților cu dizabilități, situația acestora, precum și măsurile specifice recomandate pentru soluționarea acestor nevoi (susținute legislativ) prin implicare activă. De asemenea, prin BSD, pot beneficia de sesiuni de instruire privind accesibilitatea (fizică, comunicațională și informațională) și comunicarea cu persoane cu dizabilități.

C). Studenți fără dizabilități (nivel licență, master, doctorat) – beneficiază de posibilități de voluntariat pentru studenți (creditat conform regulamentului instituției și Legii Naționale nr. 78/2014^[80] privind reglementarea activității de voluntariat) și activități de tip Service-Learning (activități orientate spre comunitate, cu valoare educațională și cu impact asupra dezvoltării personale, în special a atitudinilor civice).

D) Profesioniști din domeniul medical, asistență socială, psihopedagogie specială, consiliere psihologică, ONG-uri orientate spre persoane cu dizabilități (servicii, instruire, programe Europene), centre de consiliere profesională, psihologică etc. - acestea pot beneficia de informarea studenților cu dizabilități (prin Biroul cu Studenți cu Dizabilități) despre ofertele lor incluzive și pot elabora (în colaborare cu Universitatea) proiecte adresate accesibilizării mediului educațional universitar și incluziunii socio-profesionale a studenților cu dizabilități, dar și instruirii personalului didactic și administrativ privind accesibilizarea și comunicarea cu persoane cu dizabilități.

Buget aproximativ (resurse implicate):

Costuri pentru resurse umane: angajarea unei persoane cu dizabilități pentru asigurarea comunicării cu publicul, informare studenți și preluare cereri (pentru soluționarea nevoilor speciale, de voluntariat) – prin sistem convenție civilă, cu normă de 2 sau 4 ore/zi (aproximativ 1000 lei/lună salariu brut, asigurat din fondurile salariale ale Universității). În condițiile în care angajarea unei astfel de persoane se face în cadrul unui proiect instituțional de tip Resurse Umane (de exemplu), costurile de personal sunt suportate în cadrul proiectului. Celelalte persoane componente ale echipei unui Birou pentru Studenți cu Dizabilități participă fie în

[80] Legea 78/2014 privind reglementarea activității de voluntariat din România este disponibilă aici: <http://lege5.ro/Gratuit/gm4tsojsgi/legea-nr-78-2014-privind-reglementarea-activitatii-de-voluntariat-in-romania>; accesat în octombrie 2015;

sistem de voluntariat, fie ca angajați în cadrul unor proiecte de cercetare sau educaționale în domeniul incluziunii sociale și profesionale.

Buget pentru spațiu sediu: dacă se alocă un spațiu în cadrul unui cămin studentesc, întreținerea acestuia va fi cuprinsă în planul de administrare a căminului, deci nu vor fi alocate costuri suplimentare de tip închiriere spațiu.

Buget pentru dotări sediu: dotările minimale constă în mobilier de birou, calculator și imprimantă (aproximativ 4000 lei). Acestea pot să fie asigurate din fondurile Universității destinate dotării spațiilor de curs și întreținere patrimoniu.

Buget pentru identitate vizuală: găzduirea domeniului web, alcătuirea logo-ului și a site-ului se recomandă să se facă cu ajutorul Departamentelor de Informații și Comunicare și PR a Universității. Afişele și pliantele (alcătuire și tipărire) se vor realiza tot în cadrul Departamentului de Comunicare și PR a Universității. Costurile pentru aceste materiale sunt cuprinse în bugetul alocat de fiecare Universitate pentru promovarea identității sale vizuale.

Oportunități și amenințări:

Principalele oportunități includ:

- Prin Declarația față de Dizabilitate: Exprimarea clară a strategiei Universității de punere în legătură a cadrului legislativ național și European privind accesul la educație a persoanelor cu dizabilități (măsuri specifice) cu regulamentele instituționale, prin luarea în considerare a nevoilor specifice de învățare și participare activă la mediul educațional universitar al fiecărui student cu dizabilități.
- Prin Birourile pentru Studenți cu Dizabilități: Oferirea de recomandări privind soluționarea cererilor studenților cu dizabilități și medierea interacțiunii incluzive între student și personalul didactic și administrativ, precum și între student și instituții locale (centre, organizații guvernamentale) care oferă servicii medicale, consiliere profesională, pregătire pentru viață independentă și accesibilizare tehnologică și a spațiului fizic.
- Prin Birourile pentru Studenți cu Dizabilități: Realizarea anuală a statisticilor privind situația studenților cu dizabilități (număr și tipuri de dizabilități) și transmiterea informațiilor spre facultăți (decanat, secretariate), alături de recomandări privind facilitarea accesului acestor studenți la programul de studii ales.
- Prin Birourile pentru Studenți cu Dizabilități: Monitorizarea soluționării cazurilor de nevoi speciale la nivel instituțional și realizarea unui raport al activității BSD pentru a fi inclus în Raportul anual al Rectorului, crescând astfel vizibilitatea deschiderii și a nivelului de pregătire a Universității pentru adresarea cu succes a nevoilor speciale de învățare ale studenților cu dizabilități (inclusiv ale studenților aflați în mobilități internaționale).
- Prin Birourile pentru Studenți cu Dizabilități: Oferirea în manieră structurată a unor activități și workshopuri de educare privind accesibilitatea și comunicarea cu și despre persoane cu dizabilități adresate diferențiat (în funcție de analiza de nevoi și solicitări) unor categorii specifice: cadre didactice, studenți fără dizabilități, personal administrativ, studenți înscriși la modulul pedagogic etc.
- Prin Birourile pentru Studenți cu Dizabilități: Motivarea evaluării clădirilor Universității în direcția obținerii distincției de Marca Accesibilității (prin colaborare cu experți în domeniul auditului privind accesibilitatea, www.accesibil.ro). Important de ținut cont este că o clădire accesibilă pentru studenți cu dizabilități va fi accesibilă și pentru alte categorii de personal ș. Important de ținut cont este că o clădire accesibilă

pentru studenți cu dizabilități va fi accesibilă și pentru alte categorii de personal cu dizabilități (prin colaborare cu experți în domeniul auditului privind accesibilitatea, rulante, cadru de mers sau bastoane de sprijin).

Principalele amenințări includ:

- Autopercepție adesea nerealistă (în sens de subestimare) a motivației și a potențialului personalului administrativ și didactic de implementa politicile incluzive instituționale, ca urmare a nivelului redus al contactului direct cu persoane cu dizabilități și a anxietății legate de interacțiunea cu această categorie de studenți. Această anxietate are adesea la bază un nivel redus al cunoștințelor procedurale de interacțiune optimă cu persoanele cu dizabilități.
- Percepția de către personalul instituțional a Birourilor pentru Studenți cu Dizabilități ca structuri potențial consumatoare de buget suplimentar în cadrul instituției. Această percepție ar putea fi diminuată prin includerea dezvoltării acestor structuri adresate studenților cu dizabilități în Planurile Strategice și Operaționale ale Instituției, ca mecanisme de Asigurare a Calității pe dimensiunea relației cu studenții.
- Nivel de motivație scăzut al studenților de a declara un handicap sau anumite dificultăți de învățare, ca urmare a potențialului proces de discriminare (inclusiv discriminare pozitivă). Această motivație ar putea fi însă crescută prin abordarea de către fiecare Universitate a Declarației față de Dizabilitate.

B. Îmbunătățirea rezultatelor învățării

Dacă în cadrul studiilor pre-universitare ameliorarea rezultatelor învățării trebuie să țină cont mai ales de condiția studentului în școală și de suportul familiei, la nivel terțiar crește importanța compatibilizării vieții de student cu cea de adult, cât și oferirea de suport pentru a permite o tranziție de succes la viața profesională. Acest din urmă aspect este crucial și pentru prevenirea formării de cercuri vicioase de dezavantaj.

B1. Servicii de suport pentru dezvoltarea personală a studenților și absolvenților din grupuri vulnerabile

O problemă semnificativă în ameliorarea echității din cadrul sistemului de învățământ terțiar este limitarea focusului intervențiilor pe acces, în condițiile în care sistemul are numeroase "filtre" care împiedică o populație de absolvenți care o reflectă pe cea de admiși, și cu atât mai puțin diversitatea populației din zona de influență a fiecărei instituții.

Măsurile de suport oferite studenților originari din grupuri dezavantajate sunt complexe, și trebuie să abordeze o gamă largă de nevoi, pornind de la cea de autonomie financiară și mergând până la suport academic.

Servicii de consiliere integrate axate pe ajutarea studenților din grupuri marginalizate

Problema la care răspunde propunerea

Activitatea formativă derulată în universități este de regulă limitată la transmiterea de informații, dobândirea de cunoștințe și de competențe. Activitățile de această natură nu răspund la problemele de inechitate și inegalitate latentă rezultate din mediul social. Oportunitățile de dezvoltare personală în timpul studiilor universitare precum și cele ulterioare sunt puternic influențate de capitalul social al fiecărui individ, precum și de nivelul de familiaritate cu mediul și convențiile academice.

Aceste aspecte sunt de obicei influențate de originea și mediul social personal al fiecărui individ. În statele dezvoltate ale Europei sunt dezvoltate diverse metode sau politici de intervenție pentru a minimiza diferențele dintre studenți rezultate din acești factori contextuali. O parte din aceste politici se manifestă la nivel instituțional prin organizarea de servicii de consiliere atât cu privire la carieră cât și pentru sprijinirea parcursului academic. Suplimentar, există politici de salvagardare a sănătății mentale, cu structuri separate de consiliere și terapie.

Oportunitatea – organizarea de servicii de consiliere complexe

Serviciile de consiliere sunt servicii complementare de suport oferite studenților permanent și la cerere. În general, serviciile de consiliere oferite de universități sunt gratuite. Universitățile din state occidentale oferă servicii complexe de consiliere și suport care includ, dar nu sunt limitate la, servicii de orientare în carieră, servicii de suport academic (sau de formare a scrierii și argumentării academice), servicii de consiliere pentru sănătate și sănătate mentală, servicii de orientare generală academică (pentru familiarizarea cu practicile universitare curente). De regulă, centrele de consiliere sunt defalcate pe domenii distincte (și au organizare, personal și bază legală distinctă). În România, accentul în activitățile de suport cade asupra centrelor de orientare în carieră, care sunt singurele din cele amintite care beneficiază de un cadru legal extins.

O oportunitate de dezvoltare a serviciilor de consiliere este organizarea unui serviciu de

consiliere primară, care ar îndruma studenții spre servicii de consiliere în carieră (în cazul unor probleme economice sau de lipsă de capital social), academice (pentru cei cu probleme în participarea la viața academică) sau de sănătate mentală (pentru cei care suferă de pe urma nivelului ridicat de stres asociat participării la învățământul superior).

Componenta 1 - Consiliere în carieră

Centrele de orientare în carieră și serviciile de consiliere accesibile studenților constituie una din principalele forme de suport oferite studenților în majoritatea universităților europene și sunt prezente și în România. De obicei, suportul oferit de acestea include oferirea de informații și consiliere legată de angajare permanentă sau part-time, atât pe durata studiilor cât și după finalizarea acestora.

Derularea de către centrele de consiliere în carieră a unor programe și activități dedicate în mod special persoanelor din grupuri defavorizate ar putea constitui un remediu pentru numeroase diferențe existente între studenți în funcție de origine. Actualmente, aceste activități nu sunt reglementate explicit în cadrul legal.

În România, scopul primar al acestor centre este îndrumarea studenților spre diverse opțiuni de carieră, indiferent de alte considerente legate de mediul de proveniență sau circumstanțele specifice ale acestora. Reglementarea centrelor de consiliere și de orientare în carieră se face în baza Art. 352 al LEN, operaționalizat prin metodologia-cadru înaintată de OM 650/2014^[81]. Prevederile legale vis-a-v-s de funcționarea centrelor de consiliere și orientare în carieră le oferă următoarele atribuții:

- A) informarea cu privire la carieră, care se referă la toate informațiile necesare pentru a planifica, obține și păstra un anumit loc de muncă;
- B) educația cu privire la carieră, care se realizează în instituțiile de învățământ prin intermediul ariei curriculare “consiliere și orientare”. Sunt oferite informații despre piața muncii, se formează abilități de a face alegeri privind educația, formarea, munca și viața în general, oportunități de a experimenta diverse roluri din viața comunității sau din viața profesională, instrumente pentru planificarea carierei;
- C) consilierea în carieră, care ajută persoanele să își clarifice scopurile și aspirațiile, să își înțeleagă propriul profil educațional, să ia decizii informate, să fie responsabile pentru propriile acțiuni, să își gestioneze cariera și procesul de tranziție în diferite momente;
- D) consilierea pentru angajare, care ajută persoanele să își clarifice scopurile imediate privind angajarea, să învețe despre abilitățile necesare pentru a căuta și a obține un loc de muncă;
- E) plasarea la locul de muncă, care reprezintă sprijinul acordat persoanelor pentru găsirea unui loc de muncă.

De obicei, activitatea centrelor este axată pe contextul fiecărui individ în parte, dar metodele de intervenție sunt aceleași pentru toți studenții. Acest aspect este problematic în măsura în care persoanele aflate în situații socio-economice defavorabile suferă de pe urma unei poziționări precare pe piața muncii, datorită diferențelor de capital social comparat cu restul populației de studenți. Acest lucru duce la un acces redus la informații despre posibilități de angajare în domeniul de studiu.

[81] OM 650/2014 privind aprobarea Metodologiei-cadru privind organizarea și funcționarea centrelor de consiliere și orientare în carieră în sistemul de învățământ superior din România este disponibil online: <http://www.legex.ro/Ordin-650-2014-137011.aspx>; accesat în octombrie 2015;

Centrele de consiliere pot compensa carențele de capital social ale studenților din medii dezavantajate prin oferirea de acces la o rețea de angajatori și de oportunități de formare complementară. În practică pot oferi două seturi de avantaje pentru studenții din medii dezavantajate:

- A. Poate oferi acces la oportunități de lucru pe durata studiilor, în domenii conexe ariei de studii. Studenții care suferă de pe urma unei situații materiale precare vor trebui în multe cazuri să lucreze în timpul studiilor, chiar și în condițiile existenței unor măsuri de sprijin financiar. Derularea de activități remunerate în domeniul de studiu conferă avantajul dublu al coerenței cu activitatea educațională și al accesului la rețele informale în viitorul domeniu de activitate.
- B. Maximizează șansele de angajare într-un domeniu conex studiilor universitare. Acest lucru poate contribui atât la creșterea atractivității și relevanței studiilor universitare pentru persoane din medii dezavantajate, cât și – pe termen lung - la maximizarea șanselor ca educația universitară să contribuie la reducerea perpetuării sărăciei între generații.

Un aspect crucial al funcționării centrelor de consiliere în carieră, care însă suferă de lipsa unei infrastructuri de colectare a datelor, este informarea anticipată despre oportunități de dezvoltare a carierei. Acest lucru ar oferi beneficiarilor serviciilor de consiliere informații despre nevoile existente și perspectivele de angajare de pe piața forței de muncă. Indirect, acest aspect ar crește atractivitatea învățământului superior pentru tinerii din medii dezavantajate, ca urmare a îmbunătățirii angajabilității absolvenților (de regulă, angajabilitatea constituie un criteriu important pentru tinerii din medii dezavantajate participanți la ÎS, datorită lipsei de capital social care ar putea genera opțiuni alternative de angajare).

Componenta 2 - Consiliere academică și suport educațional

Una din principalele probleme în echilibrarea performanței academice între grupuri de studenți din diferite medii socio-economice este reprezentată de familiarizarea diferită cu convențiile specifice mediului academic. Studenții din medii socio-economice defavorizate pot suferi de pe urma unor carențe de limbaj sau pur și simplu de pe urma codului folosit în exprimarea ideilor, indiferent de validitatea acestora.

O problemă suplimentară este reprezentată de autonomia redusă a anumitor studenți în efectuarea de decizii legate de parcursul academic. De exemplu, dificultăți în identificarea zonelor curriculare valoroase pentru o anumită carieră sau direcție de dezvoltare personală. În acest sens, numeroase universități oferă servicii de consiliere și orientare academică. Spre deosebire de cursurile fundamentale care sunt direcționate spre acoperirea lacunelor de cunoștințe ale studenților, serviciile de consiliere sunt permanente și se adresează inclusiv orientării în alegerile curriculare, oferirii de suport pentru redactarea de proiecte, oferirea de suport pentru familiarizarea cu forme academice de redactare a textelor și cu opțiunile de studii complementare. În anumite cazuri, serviciile de consiliere academică pot facilita participarea la cursuri sau oportunități educaționale speciale (de ex. Participarea la cursuri de utilizare a programelor de statistică). De asemenea, pot notifica studenții cu privire la evenimente academice, conferințe gratuite, sesiuni de comunicări științifice sau alte oportunități de integrare în comunitatea academică.

Componenta 3 - Consiliere personală și sănătate mentală

Serviciile de consiliere academică și în carieră oferă suport studenților în arii bine definite.

Cu toate acestea, studenții – și în mod deosebit cei din medii dezavantajate – se pot confrunta cu diverse situații personale complexe care pot crește riscurile de abandon. De exemplu, probleme psihologice, probleme personale rezultate din situația familială, probleme financiare personale, conflicte cu alte persoane din campus, etc.

Pentru a ajuta studenții cu aceste probleme, multe universități au dezvoltat servicii de consiliere complexe, în care interfața cu studentul este dată de un consilier primar care poate face ulterior trimitere către alte servicii ale universității sau chiar sprijin extern. Acest serviciu de consiliere primară are denumiri diverse în funcție de instituții. De exemplu, în statele anglofone sunt cunoscute ca Student Wellbeing, Student Support, Student Services, etc. În anumite cazuri, aceste servicii de consiliere înglobează și serviciile de consiliere academică și de carieră, spre care pot direcționa studentul în cazurile pertinente.

Existența serviciilor de consiliere și de suport generic permite adaptarea instituției la diversitatea cauzelor și contextelor personale care pot provoca abandonul sau care pot produce o distorsiune a rezultatelor academice în rândul anumitor studenți.

În Regatul Unit, s-a dezvoltat latura de consiliere pentru sănătate mentală, mai ales în ultimii ani. Politicile pentru sănătate mentală de la nivel instituțional sunt gândite nu doar în cazul persoanelor care suferă de pe urma unor probleme psihologice, ci și pentru facilitarea mitigării factorilor care pun studenții în situații de risc care ar duce la probleme psihologice ulterioare. Politicile și măsurile luate spre salvagardarea sănătății mentale a populației de studenți sunt descrise și structurate într-un cadru metodologic elaborat de Universities UK^[82].

Cadrul metodologic atrage atenția asupra factorilor care pot duce sau pot augmenta riscul unor probleme de sănătate mentală în rândul studenților. Acestea includ separarea de mediul familiar, contactul cu culturi diferite, comunicarea în limbi străine, moduri de învățare nefamiliare, lipsuri financiare, combinarea unui număr ridicat de responsabilități (e.G. cu rolul de părinte sau de angajat), etc.

Documentul discută complementaritatea activităților derulate de structurile universitare cu inițiative de suport pentru sănătate mentală rezultate din inițiative independente, de exemplu din inițiative derulate și implementate de studenți sau rețele naționale de sprijin.

Între recomandările pentru structurarea intervențiilor și salvagardarea sănătății mentale a studenților, sunt menționate lucrul direct cu comunitățile de proveniență ale studenților sau participarea personalului angajat în eforturile de suport adresate studenților. O linie separată de recomandări discută nevoia de a oferi circumstanțe de suport speciale studenților, de exemplu posibilitatea de a amâna anumite examene sau predarea de proiecte în cazul în care studenții sunt într-o situație de vulnerabilitate temporară.

Resurse implicate

De regulă, sistemele de consiliere complexă necesită resurse financiare și umane bine pregătite. Costurile principale sunt reprezentate de salariile angajaților, spații, software și echipamente, promovare, etc. Este importantă motivarea financiară a angajaților, și identificarea de personal specializat. Persoanele care se ocupă de consilierea primară (cei care identifică vulnerabilitățile fiecărui student în parte și recomandă un serviciu de consiliere secundar adecvat) necesită în mod deosebit o pregătire adecvată și complexă.

[82] Publicat în limba engleza la: <http://www.universitiesuk.ac.uk/highereducation/Documents/2015/StudentMentalWellbeingInHE.pdf>; accesat în octombrie 2015;

Dacă măsurile de consiliere complexă sunt incluse în cadrul legislativ, fondurile ar putea fi acordate central. Dacă nu, universitățile ar trebui să finanțeze integral operarea centrelor de consiliere, care nu generează profit. O excepție ar putea fi centrele de consiliere în carieră, care ar putea încheia parteneriate cu mediul privat.

Obstacole și amenințări

Principalele obstacole și amenințări pentru centrele de consiliere ar fi reprezentate de lipsa de finanțare, precum și de prezența lor redusă în viața comunității academice. Această din urmă problemă poate fi augmentată de inexistența unei culturi a participării la servicii de salvagardare a sănătății mentale sau de suport academic generalizat (trans-disciplinar). Un alt obstacol ar fi identificarea și angajarea de personal specializat, mai ales pentru consilierea primară (cea de repartizare la serviciile specializate).

Angajarea studenților în campus

Problema identificată și abordări potențiale

O parte din studenți obțin venituri suplimentare pentru a își susține studiile sau a își acoperi costurile de trai prin angajare. Obiceiul ca studenții să lucreze în timpul studiilor este destul de răspândit, inclusiv în state care au sisteme relativ generoase de sprijin pentru acei studenți care provin din medii socio-economice dezavantajate.

Mai mult, obiceiul de a lucra în timpul sau chiar înaintea studiilor oferă posibilitatea diversificării opțiunilor personale, mai ales pentru studenții care nu au un multe garanții legate de tranziția dinspre studiile terțiare spre un loc de muncă (Eurostudent, 2011). Mulți studenți lucrează însă pur și simplu din nevoia de a își plăti studiile.

Conform Eurostudent numărul de ore lucrate chiar în timpul studiilor cunoaște variații ridicate între statele europene. Studenții români lucrau în medie 5 ore la nivelul ciclului de licență și 17 ore în timpul studiilor masterale. Timpul cumulat al orelor de studiu formal, studiu individual și muncă raportate de Eurostudent pentru România indică o pondere relativ redusă a acestora în timpul săptămâna tipică a studentului român, comparativ cu alte state europene. La nivelul ciclului de licență în special, numărul de ore petrecute lucrând rămâne mic comparativ cu alte țări. Acest lucru deschide posibilitatea extinderii numărului de ore petrecut de studenți în alte activități decât cele de studiu.

Multe state europene oferă diverse scheme pentru a facilita angajarea studenților în condiții avantajoase care nu periclitizează accentul pus pe studii. De exemplu, unele țări oferă reglementări speciale pentru activitatea contractuală remunerată derulată de către studenți, care conferă avantaje atât angajatorului cât și studentului. O facilitate tipică este păstrarea de către student a unei ponderi mai mari a venitului total.

Soluția propusă

Programele de angajare în campus pentru studenți au avantajul de a permite unei părți a populației studențești să își suplimenteze veniturile prin muncă fără a fi nevoiți să o facă în afara mediului universitar. Mai mult, permit combinarea prestării unei activități remunerate cu o imersiune continuă în mediul academic. Avantajele acestei abordări includ:

- Eliminarea timpului pierdut cu naveta spre locul de muncă.
- Derularea activității remunerate în incinta universității sau a campusului, facilitând accesul la resurse academice și minimizând impactul asupra studiilor.
- Posibilitatea de a accesa resurse și beneficii ale universității în regim de angajat a

acesteia.

- Posibilitatea de a complementa salariul aferent activității prestate cu scutiri de taxe sau alte reduceri.
- Dezvoltarea de legături personale și profesionale cu alți studenți, precum și cu personalul academic.
- De asemenea, se accentuează marea majoritate a situațiilor necesare.

Beneficiile rezultate din activitățile prestate în campus sunt augmentate în cazul în care instituția operează în baza unor principii de angajare etice și se concentrează pe bunăstarea studentului-angajat.

Un aspect care poate face angajarea studenților în campus un câștig real pentru aceștia este flexibilizarea activităților remunerate și oferirea posibilității de aplicare flexibilă pentru diversele poziții care există în campus. De exemplu, în anumite universități occidentale informațiile legate de locurile de muncă din campus sunt oferite online prin intermediul sistemului electronic de management universitar la care are acces inclusiv studentul. Studentul poate uploada pe contul său informațiile relevante (CV, experiență, etc.) și poate fi notificat în timp real de oportunitățile de angajare. Timpul de răspuns și ușurința comunicării disponibilității ar ajuta studentul să elimine timpul pierdut cu căutarea unui loc de muncă pe durata studiilor. Un dezavantaj, pentru universitate, ar fi că ușurința cu care s-ar putea aplica ar putea duce la o inflație de aplicații și la creșterea efortului necesar pentru sortarea și acceptarea/respingerea acestora.

Flexibilitatea trebuie să existe și cu privire la relația dintre activitatea remunerată și studiile universitare. Acest aspect este problematic, mai ales în instituțiile care nu au orare cadențate (de ex. Intervale orare simetrice pentru toate zilele săptămânii). De asemenea, este dificilă asigurarea permanenței în cazurile în care anumite intervale orare sunt supraprezentate în programarea cursurilor.

Din punct de vedere al costurilor, angajarea de studenți în campus nu generează cheltuieli suplimentare în afara costurilor salariale normale, în măsura în care legislația este flexibilă. O potențială problemă rezultată din probabilitatea unei preponderențe a contractelor de scurtă durată este povara birocratică suplimentară reprezentată de nevoia de a organiza practicitățile contractuale.

Responsabili

Ministerele de resort ar trebui să modifice cadrul legislativ pentru a crea posibilitatea de a se facilita munca în campus, dar instituțiile de învățământ superior sunt cele care ar trebui să restructureze posturile și să ofere cadrul necesar pentru angajarea unei părți a studenților.

Beneficiari

Beneficiarii direcți ai unei astfel de măsuri sunt studenții din universitate care au nevoie de un loc de muncă flexibil și care pot împăca studiile și activități remunerate fără a înregistra pierderi de timp cauzate de conflicte de orar sau timpi ridicați de călătorie între universitate și locul de muncă. Beneficiarii indirecti sunt universitățile, care beneficiază de o mai bună integrare a comunității academice dar și de posibilitatea de a avea angajați familiarizați cu mediul universitar și cu problemele studenților care beneficiază de serviciile universitare

Oportunități și amenințări

Principala oportunitate este reprezentată de numărul relativ ridicat de ore disponibile rămase studenților români în afara perioadelor de studiu. Acest lucru implică existența unei populații

de studenți cu suficiente resurse temporale pentru a prelua locuri de muncă în universități și în campusurile asociate.

Principala amenințare este reprezentată de nivelul redus de salarizare din România (inclusiv pentru potențialele locuri de muncă din campusuri), care ar putea face un sistem de angajare în campusuri neatractiv. De asemenea, cadrul legislativ actual face dificilă implementarea sistemului.

Sistem de monitorizare al progresului studenților și evoluției absolvenților de învățământ superior din România (tracking)

Problema la care raspunde soluția descrisă

Propunerea acestei soluții vine ca răspuns la două nevoi din sistemul educațional: de evaluare a impactului pe care educația îl are asupra societății, economiei sau individului și cea de evaluare a reformelor implementate în ultimele două decenii. Altfel spus, este nevoia sistemului de feedback asupra rezultatelor obținute, în scopul adaptării la dinamica schimbărilor din societate și economie.

Identificarea unei soluții pentru a adresa aceste două nevoi ar ajuta la îmbunătățirea sistemului în funcție de rezultatele obținute anterior (în termeni de reușite în a transmite cunoaștere și a forma o gamă largă de competențe, plusvaloare adusă individului, angajabilitate, contribuții la societate, economie, avansarea cunoașterii etc.), inclusiv a strategiilor și politicilor din educație și formare profesională.

Prin evaluarea succesului studenților pe durata studiilor și a absolvenților pe piața muncii, atitudinea lor față de învățare pe tot parcursul vieții și implicarea în societate, se pot evalua:

- relevanța programelor de studiu;
- gradul de inserție socio-profesională a absolvenților;
- succesul tranziției de la școală la muncă, precum și a tranziției de la un nivel de educație la unul superior;
- corelația dintre traseul educațional și competențele dobândite de-a lungul acestuia și profilul socio-biografic al absolventului;
- tipul de competențe dobândite de absolvent pe parcursul traseului său educațional, gradul de asimilare al lor, precum și utilitatea lor pe piața muncii și în societate;
- nivelul de utilizare în cariera profesională a cunoștințelor și competențelor dobândite de absolvent pe parcursul traseului educațional;
- utilitatea și accesibilitatea serviciilor oferite de către universitate;
- nevoile specifice ale fiecărui subgrup de studenți;
- nevoia față de învățarea pe tot parcursul vieții.

De asemenea, se poate genera informația necesară îmbunătățirii sistemice a educației astfel încât să devină centrată pe nevoile studentului luând în considerare diversitatea acestora. Dintr-o perspectivă mai amplă, astfel se poate evalua contribuția educației la dezvoltarea economică, oferind informații pentru politici bazate pe dovezi (evidence-based policy-making), facilitând îmbunătățirea managementului universitar, eficiența și transparența (prin transmiterea analizelor de date către publicul larg).

De asemenea, datele colectate pot fi utilizate pentru a fundamenta decizia oferirii unor noi servicii absolvenților sub forma de programe de formare continuă sau programe de studii la nivele superioare celui finalizat de ei.

Listarea opțiunilor existente

Posibile opțiuni de rezolvare a problemelor universităților și sistemului de educație de a asigura trasee educaționale flexibile, care să răspundă nevoilor de învățare a unei populații diverse de studenți și ale societății, în timp ce se monitorizează progresul sistemului educațional și se evaluează impactul acestuia, sunt deja implementate la nivel European.

Dintre acestea amintim:

- A. Clasamente naționale/internaționale – cea mai populară formă de colectare de date care permit compararea diferitelor instituții de învățământ superior, contribuind la transparentizarea sistemelor educaționale în Europa și internațional, dar care nu oferă informații despre parcursul absolvenților și doar arareori despre gradul de satisfacție al studenților. Exemple: U-MAP Classification, U-Multirank, recensământul universităților EUMIDA.
- B. Implementarea de sisteme de tracking a absolvenților – care să ofere informații despre traseul lor după absolvire, perioada până la angajare, durata contractelor de muncă, satisfacția lor personală, atitudinea față de învățarea pe tot parcursul vieții etc. Un astfel de sistem implementat de fiecare instituție în parte poate oferi informații personalizate care pot funcționa ca un proxy pentru evaluarea relevanței programelor de studii ale respectivei instituții. Costurile implicate sunt legate de crearea sistemului și mentenanța lui permanentă, iar beneficiul suplimentar este acela de a menține o relație de comunicare strânsă cu absolvenții, o resursă valoroasă pentru sistemul educațional, obținând informații direct de la ei.
- C. Realizarea unor studii privind gradul de șomaj/angajabilitate – ele sunt însă mai puțin specifice decât sistemele de tracking și au dezavantajul de a trebui repetate periodic pentru a oferi informații despre noile generații. De asemenea, implementării acestei soluții i se adaugă dificultatea de a urmări emigranții pe piața globală a forței de muncă.
- D. Colectare de feedback din partea angajatorilor privind gradul lor de satisfacție cu angajații – această soluție ar întâmpina dificultatea de a ajunge cu greu la toți angajatorii (a căror diversitate este mare) și a depăși reticența inițială a acestora de a investi resurse în comunicarea cu universitățile. În timp însă, aceștia și-ar putea schimba atitudinea odată cu înțelegerea relevanței contribuției lor pentru îmbunătățirea viitorilor angajați, ca urmare a adaptării programelor de studiu la nevoile economiei.

Prezentarea soluției

Până recent nu exista o definiție unanim acceptată a conceptului de tracking (monitorizare) al studenților și absolvenților. Proiectul EUA "Trackit" a încercat însă să exploreze și să descrie toate inițiativele instituționale, regionale sau naționale de a urmări:

- progresul academic al studenților de-a lungul studiilor;
- intrarea absolvenților pe piața muncii și progresul acestora în timp;
- accesarea și progresul absolvenților în alte programe educaționale.

În urma acestui proces, definiția rezultată în cadrul proiectului pentru sistemele de tracking a fost de: sisteme ce înregistrează informații despre studenți în timpul studiilor lor și a absolvenților de programe de studiu, prin urmărirea dezvoltării indivizilor sau a cohortelor într-un anumit interval de timp, în vederea îmbunătățirii proceselor de predare-învățare și a

serviciilor și proceselor conexe și/sau elaborării de politici educaționale bazate pe evidențe. Informațiile sunt colectate prin eforturi sistemice precum diverse procese administrative sau chestionare și privesc viața personală a studenților și absolvenților, carierele lor academice și profesionale și cunoștințele, aptitudinile și competențele acumulate pe durata studiilor^[83]. Este important ca partea de colectare a datelor să se facă sistemic, formal și nu ad-hoc sau informal, pentru a oferi o imagine realistă și completă asupra calității sistemului educațional și pentru a-i crește relevanța pentru procesele decizionale sau de elaborare a politicilor publice.

Sistemele de monitorizare (tracking) a studenților și absolvenților deja implementate sunt de multe tipuri în funcție de:

- nivelul de colectare al datelor: la nivel internațional, național, regional sau instituțional;
- tipul de informații colectate;
- scopul pentru care sunt utilizate analizele acestor date – ex. Influențarea finanțării din fonduri publice de care beneficiază o universitate (în Cehia, Danemarca, Estonia, Franța, Lituania, Irlanda, Elveția, Norvegia, Marea Britanie și comunitatea flamandă a Belgiei) (EUA, 2015);
- perioadele de timp pentru care sunt organizate: la intervale de timp fixe (anual/bianual) sau aleatoriu stabile; în anumite momente sau permanent de-a lungul unei perioade de timp;
- tipul de reglementare din jurul lor;
- inițiatorul acțiunilor de monitorizare (birouri naționale de statistică, universități, autorități publice din domeniul educației, etc.).

Cele mai frecvent întâlnite modalități de colectare a datelor sunt:

- sisteme administrative puse în funcțiune la nivel național sau instituțional (prin intermediul cărora se colectează date despre progresul studenților – în 16 din cele 23 de țări studiate în cadrul TRACKIT care au o formă de tracking implementată în mod regulat) (EUA, 2015). Acestea se bazează pe procesul de colectare de date derulat de către universități, care au obligația să transmită aceste date autorității publice (ex. Sistemul Național de Informații privind Studenții din Estonia) având ulterior acces la date statistice specifice instituției lor. Sistemele administrative care colectează date privind progresul studenților permit uneori interacțiunea cu ei, aceștia putând să își urmărească propriul progres fiind parte a unui instrument online mai complex care le permite: să își organizeze studiile, structura orarului, să aplice pentru cursuri și să acceseze resurse de învățare, să adreseze întrebări/solicitări administrației și să își îndeplinească o parte din responsabilitățile administrative (ex. Plata taxelor).

Acest instrument poate fi utilizat și pentru diseminarea și completarea de chestionare, și este în general utilizat pentru colectare de date cu relevanță statistică, în procesele aferente asigurării calității sau în vederea îmbunătățirii serviciilor de consiliere oferite studenților. Pentru a menține atractivitatea instrumentului după finalizarea studiilor (și facilitarea colectării de date din partea absolvenților), alumni universităților pot avea o serie de beneficii condiționate, precum accesul la baze de jurnale științifice. Politicile de beneficii pentru alumni sunt limitate la o serie de instituții^[84].

- chestionare aplicate direct studenților/absolvenților (în 7 dintre cele 23 de state

[83] Definiție adaptată după definiția oferită de proiectul "Trackit" coordonat de către EUA (varianta completă a raportului proiectului este disponibilă în engleză urmând linkul: http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/EUA_Trackit_web.sflb.ashx; ultima dată accesat în august 2015);

[84] De exemplu, Universitatea din Oxford oferă acest beneficiu alumnilor: <https://www.alumniweb.ox.ac.uk/secure/page.aspx?pid=1698>

care derulează acțiuni de monitorizare). Acestea adresează fie aspecte concrete ale progresului lor academic (fie pe durata studiilor, fie după finalizarea acestora – caz în care întrebările sunt adresate absolvenților) (ex. Durata studiilor derulate în străinătate sau în cadrul unei mobilități), fie aspecte legate de percepția lor asupra experienței de student. Absolvenților le pot fi adresate și întrebări care să vizeze aspecte sociale și legate de activitatea pe piața muncii.

- alte metode, precum interviuri, focus grupuri, formulare de feedback, etc.

Ele sunt aplicate cu regularitate, la nivel sistemic, în cazul studenților și doar de anumite state, pentru absolvenți sau sunt aplicate individual de către fiecare instituție în parte (unele dintre date fiind agregate ulterior la nivel național). Cu toate acestea, doar arareori ele vizează învățarea pe tot parcursul vieții sau experiența studenților doctoranzi.

Descrierea modului de implementare

Un model de implementare al unui sistem de monitorizare al studenților și absolvenților din România ar trebui să ia în considerare prevederile legislative în vigoare:

- art. 130. (2) Rectorul universității are obligația să prezinte anual, cel târziu până în prima zi lucrătoare a lunii aprilie a fiecărui an, un raport privind starea universității. Raportul este făcut public pe site-ul universității și este transmis tuturor părților interesate. Acest raport include cel puțin: h) situația inserției profesionale a absolvenților din promoțiile precedente.
- Art. 352. - În sensul prezentei legi, consilierea și orientarea în carieră includ următoarele tipuri de activități: (2) Pentru punerea în aplicare a prevederilor alin. (1), precum și pentru facilitarea corelării sistemului de învățământ cu piața muncii, se înființează și vor funcționa, în toate instituțiile de învățământ superior, centre de consiliere și orientare în carieră pentru studenții din anii terminali, studenți și absolvenți, în cadrul cărora vor funcționa unități de analiză și gestiune previzională a solicitărilor pieței muncii.
- Metodologia pentru monitorizarea inserției socioprofesionale a absolvenților de învățământ profesional și tehnic la 6 luni, respectiv la 12 luni de la absolvire din 15.04.2013^[85] (în vigoare de la 21.05.2013);

Un astfel de sistem ar putea să fie implementat la nivelul fiecărei instituții de învățământ superior, universitățile fiind responsabile de calitatea procesului de colectare și transmiterea anumitor date (cu protecția identității studenților și absolvenților) la nivel național pentru a fi analizate într-o manieră agregată. Observațiile astfel obținute pot fi utilizate:

- La nivel instituțional:
 - o pentru îmbunătățirea periodică a programelor de studiu și a serviciilor oferite de către universitate, astfel încât acestea să răspundă mai bine nevoilor diverselor categorii de studenți (ex. A serviciilor de consiliere și orientare profesională).
 - o Pentru creșterea gradului de conștientizare asupra rezultatelor procesului de predare-învățare;
 - o Pentru îmbunătățirea managementului universitar (bazat pe dovezi) și facilitarea unui proces de planificare strategică;
 - o Pentru identificarea profilurilor asociate studenților cu rezultate bune după absolvire, și crearea de mecanisme de compensare pentru facilitarea dezvoltării personale adecvate a studenților din medii dezavantajate (e.G. facilitarea de networking profesional, suport academic direcționat spre angajabilitate, etc.).
- La nivel național – completarea raportului național privind starea învățământului

[85] Metodologie aprobată prin OM nr. 3547/2013 și disponibilă online: <http://www.edu.ro/index.php/articles/19655>; accesată în octombrie 2015;

superior, pentru:

- o înțelegerea unor fenomene de tipul abandonului școlar sau migrația pentru studii;
- o fundamentarea reformelor și politicilor (programelor/proiectelor) în domeniul educațional inițiate de către autoritățile publice cu responsabilități în domeniu.
- o pregătirea sistemului educațional în vederea atragerii reprezentanților grupurilor vulnerabile cu risc crescut de excluziune socială și asigurarea unui parcurs de succes pentru ei prin adaptarea și adresarea nevoilor lor;
- o compararea instituțiilor între ele ca mijloc de creștere a transparenței, gradului de conștientizare asupra situației din sistem și a eficienței utilizării resurselor.

Un mod de implementare al sistemelor de tracking este gestionarea lor la nivel de instituție.

Principalele coordonate ale unui astfel de sistem ar include o serie de etape, între care:

- Stabilirea de responsabili instituționali (ex. Prorectorul pe probleme academice și Centrul de Consiliere și Orientare Profesională), și se angajează persoane responsabile exclusiv pentru activitățile de tracking;
- Procedura de tracking se aplică pentru toți studenții și absolvenții; Aceasta presupune aplicarea procedurii și pentru studenții internaționali pentru care se pot adăuga întrebări specifice care să adreseze caracteristicile experienței lor de studenți: procesul de obținere a vizei, admiterea, parcurgerea studiilor în limba de circulație internațională, recunoașterea studiilor anterioare, echivalarea diplomei, accesibilitatea la servicii etc.
- Încă de la candidatura pentru admiterea la un program de studii al universității, viitorul student completează un formular tipizat prin care acceptă să fie introdus în bazele de date ale universității și furnizează o adresă de e-mail la care poate fi contactat;

O alternativă o reprezintă un sistem de tracking gestionat la nivel național. Acesta este similar cu cel prezentat în varianta 1. Diferențele sunt reprezentate de faptul că în acest caz inițiatorul este reprezentat de autoritatea centrală de gestiune a educației, iar instituțiile de învățământ superior au doar responsabilități de colectare directă (sistemul de colectare la nivel instituțional fiind similar cu cel discutat în varianta 1) și de transmiterea datelor autorității publice. Aceasta poate contribui cu resurse financiare la implementarea soluției.

Autoritate publică centrală în domeniul educației (Ministerul Educației) ar avea în acest model responsabilități de: inițiere a unui dialog în vederea stabilirii elementelor de monitorizat (aspecte privind viața de student și cea de absolvent); coordonare cu toate autoritățile publice cu responsabilități în domeniul educației care colectează date de la universități, în vederea demarării unei inițiative agreeate în comun; crearea unei platforme online de colectare de date de la universități – care să fie compatibil cu sistemele instituționale puse în practică de către universități și care să le faciliteze raportarea securizată a datelor privind progresul studenților și absolvenților; analiza și raportarea observațiilor la nivel de sistem, pe baza datelor colectate; fundamentarea politicilor publice ulterioare pe rezultatele procesului de monitorizare. Acest din urmă aspect ar trebui să includă modul de alocare a locurilor finanțate de la bugetul public, flexibilizarea cadrului legislativ și măsuri proactive de încurajare a reformelor curriculare și a modului de derulare a stagiilor de practică.

Beneficiari (grup țintă)

Beneficiari ai acestui proiect sunt: studenții, părinții acestora și întreaga comunitate academică prin îmbunătățirile ce pot fi generate prin utilizarea datelor colectate pentru fundamentarea deciziilor următoare, elaborarea strategiilor și politicilor și îmbunătățirea programelor de studiu.

Resurse implicate

Implementarea acestui sistem presupune mobilizarea de resurse din partea inițiatorului (fie el instituție de învățământ superior, fie autoritate centrală): resurse umane – personal specializat pentru realizarea chestionarelor, implementarea lor și analiza datelor; resurse financiare – pentru acoperirea cheltuielilor de construcție a eventualei platforme online/de implementare; precum și alte tipuri de resurse materiale în funcție de forma de implementare (ex. Un spațiu destinat organizării unui birou de lucru pentru personalul implicat în proces). Acestea reprezintă însă în mare parte, investiții inițiale, costurile de întreținere și mentenanță fiind mai reduse.

Potențiale riscuri și amenințări

Principalul risc, mai ales în perioada inițială de implementare a unui sistem de tracking, este lipsa de interes a studenților și a absolvenților. Aceasta se poate manifesta fie prin lipsa de feedback, fie prin oferirea de răspunsuri frugale sau inexacte, motivate strict de nevoia de a îndeplini o obligație neapreciată.

Potențiale riscuri identificate sunt legate de vulnerabilitatea datelor colectate față de hackeri, incoerența colectării datelor de-a lungul unei perioade mai lungi de timp, irelevanța răspunsurilor participanților (studenților/absolvenților).

Acestea pot fi evitate prin: implementarea de sisteme de protecție a datelor și de securitate a informațiilor, menținerea bateriilor de chestionare într-un calup fix completat de o componentă dinamică, modificată în funcție de nevoi. Concomitent se poate implementa o campanie de promovare a sistemului de monitorizare și a modalităților de valorificare a rezultatelor.

B2. Servicii de sprijin academic complementar

În afara programelor de suport generale oferite de universități, este importantă reducerea curențelor moștenite din învățământul secundar, o problemă semnificativă pentru mulți studenți din medii dezavantajate. În acest context, o serie de măsuri pot contribui la reducerea diferențelor de cunoștințe fundamentale inițiale și pot preveni transformarea lor într-un handicap în calea absolvirii cu succes a studiilor.

Dezvoltarea unui program de peer-tutoring adresat studenților din grupuri defavorizate din primul an de facultate

Programele de peer-tutoring, indiferent de nivelul de educație pentru care sunt dezvoltate și implementate au ca scop creșterea calității procesului de învățare, motivare și capacitate a studenților, precum și de îmbunătățire a relațiilor socio-emoționale între studenți aparținând unor grupuri/categorii sociale diferite pe anumite criterii: etnie, mediu de rezidență, clasă socială, dizabilitate, etc.. Reprezintă strategii de învățare instituționalizate, de regulă extra-curriculare, în care studenții lucrează împreună, de obicei în grupuri mici sau în perechi pentru a acumula, exersa și deprinde cunoștințe și competențe. Beneficiile programelor de peer-tutoring sunt diverse, de la îmbunătățirea performanțelor educaționale la îmbunătățirea relațiilor între studenți, dezvoltare personală și socială, motivare crescută, etc.

Mod de implementare

Programele de sprijin de tip peer-tutoring sunt benefice atât persoanei mentorate/tutorate, cât și mentorului/tutorei efectiv. Pe de o parte persoanele tutorate și tutorii sunt mult mai motivate de actul de învățare, pe de altă parte își dezvoltă și încrederea în sine, capacitatea de a vedea beneficiile efective ale actului de predare-învățare, competențele de comunicare, devin conștienți de diversitatea punctelor de vedere asupra realității, dezvoltarea unui stil independent de învățare, deprinderea unor competențe de auto-corectare, etc. Programele trebuie dezvoltate astfel încât să conducă la dezvoltarea unui climat de prietenie și respect între studenți cu background social sau cultural diferit și nu la accentuarea structurilor de putere și stratificare dintre studenți.

Programele de peer-tutoring se pot realiza:

- Între studenți de aceeași vârstă sau din același an universitar, între studenți din aceeași grupă sau studenți din grupe/serii diferite, ideal aparținând și aceleiași minorități,
- Între studenți de vârste diferite, studenții mai în vârstă facilitând procesul de înțelegere și învățare în rândul celor mai tineri. Spre exemplu un student de anul 2 sau 3 poate să ofere sprijin în cazul de față unui student de anul 1 să își îmbunătățească performanțele la o anumită disciplină studiată.
- Programe de peer-tutoring în care actul de învățare este reciproc și în care rolurile de mentor sau persoană mentorată sunt intersanjabile.

Deși extra-curriculare de cele mai multe ori programele de peer-tutoring pentru a fi eficiente trebuie:

- Să stabilească foarte clar cine, ce și pe cine învață, nu în ultimul rând trebuie clar precizate beneficiile pe care tutorele le are prin participarea la sesiuni de peer tutoring.
- Să definească foarte clar rolurile și responsabilitățile, fiind avute în vedere inclusiv criterii de sex, etnie, prietenie, etc. Dacă scopul programului de peer-tutoring este de a reduce abandonul universitar atunci tutorii trebuie să aibă mai degrabă rol de facilitare, sfătuire, și mai puțin de livrare efectivă de conținut curricular.
- Formarea adecvată a tutorilor pentru procesul de peer-tutoring/în tehnici de tutorat, furnizarea tuturor resurselor informaționale și materiale necesare pentru actul de tutorat, selectarea adecvată a tutorilor participanți la programe.
- Structurarea conținutului disciplinei pentru care se realizează peer-tutoring pentru ca tutorele să aibă la rândul lui o bună cunoaștere și înțelegere a disciplinei pentru care se realizează peer-tutoringul.
- Sprijin acordat tutorilor prin organizarea unor sesiuni permanente de consultare, informare, de-briefing, schimb de bune practici între ei înșiși.
- Utilizarea unei logistici cât mai simple care să permită realizarea actului de învățare în cele mai diverse și nonconformiste spații și care pe de altă parte să faciliteze învățarea în rândul studenților provenind din cele mai diferite clase sociale.
- Finanțarea adecvată, monitorizarea și evaluarea permanentă a programelor și rezultatelor acestora.

Responsabilități actori

Programele subsumate acestui obiectiv vor fi implementate obligatoriu în parteneriat cu organizațiile de tineret, cu organizațiile care reprezintă diferite grupuri minoritare/vulnerabile sau cu organizații care au experiență în livrarea unor programe de peer-tutoring. Nu în ultimul rând trebuie organizate de universități în parteneriat cu firme/organizații care livrează cursuri

adecvate de formare a tuturor celor implicați în designul, implementarea, monitorizarea și evaluarea programelor de peer-tutoring. Trebuie implicate în mod necesar de la nivelul universităților și centrele de orientare și consiliere în carieră.

Beneficiari (grup țintă)

Tinerii din grupuri vulnerabile sau cu curențe educaționale moștenite din învățământul secundar.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Finanțarea programelor depinde, la fiecare universitate în parte, de formele de motivare a peer-tutorilor și disponibilitatea angajaților cu activități de consiliere de a oferi suportul administrativ. Estimarea unor costuri la nivel național este dificilă.

Oportunități și amenințări

Oportunități:

- Creșterea calității actului de învățare prin motivarea adecvată a studenților. Poate deveni o sursă de câștig economic și de deprindere de experiență în muncă pentru studenții angajați ca tutori. Mai mult decât atât experiența de muncă se realizează în interiorul campusului/instituției de învățământ și are ca scop final acumularea și exersarea unor cunoștințe și competențe profesionale de calitate.
- Reducerea numărului de studenți și nevoia redefinirii rolului anumitor cadre didactice în acest context. Acestea pot fi reorientate către programe de învățare de tip extra-curricular.
- Posibilitățile diverse oferite de tehnologia informației. Peer tutoringul poate fi realizat și la distanță fiind folosită tehnologia informației, aceasta putând stimula și mai mult interesul atât a tutorilor cât și a persoanelor tutorate,

Amenințări:

- Programele de peer tutoring necesită o adaptare a curriculei la modul în care va fi livrată informația. Trebuie să existe o bună coordonare între informația livrată prin modalitățile clasice de predare-învățare și felul în care aceasta este exersată și deprinsă în programele de peer tutoring.
- Sunt costisitoare ca timp și resursele implicate pentru universități și necesită o selecție și o formare adecvată a tutorilor.
- Calitatea actului de învățare poate să scadă dacă persoanele selectate și formate ca tutori nu sunt adecvat pregătite - tutorii selectați trebuie să fie din rândul studenților cu performanțe școlare ridicate. De asemenea într-o cultură organizațională profund tradițională învățarea prin strategii informale sau non-formale poate să aibă o eficiență foarte scăzută.
- Persoanele tutorate trebuie adecvat selectate, astfel programele de peer-tutoring trebuie dezvoltate în strânsă conexiune cu programele de consiliere și orientare școlară, aici putând fi administrate baterii de teste care să indice prevalența anumitor riscuri, inclusiv riscul de abandon în rândul studenților. În condițiile în care departamentele de consiliere și orientare nu sunt adecvat dezvoltate în universități, inclusiv programele de peer tutoring ar putea avea o eficiență minimală.
- Programe similare din alte țări s-au confruntat cu dificultăți foarte ridicate în a menține participarea persoanelor tutorate la astfel programe, tocmai datorită accentului foarte ridicat pus pe decalajul între performanțele excepționale ale tutorelui și cele reduse ale persoanei tutorate. Dacă sunt inadecvat concepute programele de peer tutoring cresc stigma socială a celor cu performanțe școlare reduse

Dezvoltarea unor programe universitare de cursuri de bază.

Aceste programe au ca scop reducerea abandonului școlar la nivel universitar datorită decalajelor de cunoștințe și performanțe academice dintre studenți provenind din medii sociale diferite, spre exemplu din mediul rural vs. Cei proveniți din mediul urban, din licee de top vs. Cei proveniți din licee cu performanțe școlare reduse, din clase sociale diferite (care nu și-au putut permite meditații și alte forme de educație extra-curriculară) etc.

Mod de implementare

Unul dintre obstacolele cel mai des invocate atât de studenți, cât și de cadrele didactice pentru atingerea unei educații universitare de calitate și a unor performanțe academice ridicate o reprezintă nivelul din ce în ce mai redus al cunoștințelor cu care studenții vin din ciclurile pre-universitare. Testele PISA dar și ratele de promovabilitate la examenele de bacalaureat vin și întăresc această ipoteză.

Mai mult decât atât studenții provin din medii educaționale și sociale din cele mai diverse: învățământ teoretic sau învățământ profesional și tehnic, mediul rural sau mediul urban, orașe mari sau orașe mici și foarte mici, cartiere marginase și sărace sau cartiere centrale și cu infrastructură adecvată, tineri din familii care le-au asigurat meditații și participarea la diverse activități extracurriculare sau nu. Toată această diversitate se reflectă în stocul de cunoștințe și competențe cu care studenții vin din ciclurile preuniversitare, accentuând dificultatea tranziției de la liceu la învățământul superior. Părăsirea familiei, a grupului de prieteni și a comunității pentru a urma o universitate într-o altă localitate și adesea în alt mediu social și cultural se asociază practic cu adaptarea și la noi modalități de învățare, mult mai independente dar și la noi standarde academice, uneori imposibil de atins de studenții care provin din medii dezavantajate. O politică a diversității în spațiul universitar trebuie însoțită și de mecanisme adecvate de suport pentru tinerii provenind din medii dezavantajate pentru a recupera diferențele de nivel de cunoștințe provenite din învățământul preuniversitar, adaptând practic actul educațional la nevoile specifice și atingând astfel dezideratul centrării actului educațional pe student.

Cauzele sunt variate: disparitatea ridicată a standardelor la nivelul liceelor atât în ceea ce privește admiterea, cât și în ceea ce privește promovabilitatea, traseele educaționale diverse, inadecvarea cunoștințelor și competențelor livrate la nivel preuniversitar la cerințele pieței muncii, corelarea scăzută a cunoștințelor și competențelor livrate la nivel preuniversitar cu cele solicitate la nivel universitar.

Paralele cu programele de peer-tutoring precum și cu alte tipuri de intervenție care pot fi luate în considerare la nivel instituțional (reducerea numărului de studenți per grupă, creșterea utilizării tehnicilor de învățare bazate pe lucrul în echipe diverse ca performanța academică, creșterea accesului la săli/laboratoare dotate cu tehnologie nouă, creșterea incidenței tehnicilor de învățare bazată pe multimedia, crearea unor spații de învățare mai prietenoase, etc.) trebuie avute în vedere și organizarea unor cursuri complementare de reactualizare și fixare a unor cunoștințe de nivel preuniversitar, atât teoretice, dar și practice.

Modalitățile prin care se pot realiza aceste activități includ:

- Întărirea legăturii dintre licee și universități, cu precădere prin organizarea la nivel universitar a unor cursuri de nivel preuniversitar care să poată fi urmate în baza unor credite/evaluări transferabile și de către elevi de liceu. Pentru a facilita accesul unor categorii cât mai diverse de studenți aceste cursuri pot fi realizate online cu

precădere.

- Dezvoltarea serviciilor de consiliere și orientare în carieră atât la nivel preuniversitar cât și la nivel universitar și creșterea rolului acestora pe componenta de orientare în carieră. Astfel încă de la nivel preuniversitar tinerii pot avea un grad mai ridicat de conștientizare care sunt acele cursuri/discipline care au o importanță crescută ulterior la nivel universitar și pot să îi acorde mai mare importanță.
- Încorporarea tehnologiei în procesul de învățare. Cursurile de reactualizare a unor cunoștințe și competențe livrate la nivel preuniversitar pot fi dezvoltate opțional pe platforme de e-learning astfel încât să poată fi accesate de orice student care consideră că ii sunt necesare.
- Formarea adecvată a cadrelor didactice pe de o parte prin extinderea cunoștințelor și competențelor acestora spre discipline de tip preuniversitar, pe de altă parte în tehnici de predare și învățare modere, dinamice, atractive.
- Organizarea de școli de vară/iarnă anterioare primului an de studiu și care să fie dedicate tocmai reactualizării acelor cunoștințe de nivel preuniversitar necesare la facultatea/specializarea pe care studentul o va urma.
- Organizarea de cursuri opționale de nivel universitar dar pentru cunoștințe de bază livrate cu precădere în ciclurile preuniversitare și revalorizarea acestora din perspectiva experienței universitare deschise participării tuturor celor interesați.
- Evaluarea cunoștințelor și competențelor de bază în cadrul centrelor de consiliere și orientare în carieră și orientarea studenților către acele cursuri care îi pot ajuta să recupereze/reactualizeze punctual anumite cunoștințe și/sau competențe; dezvoltarea de parteneriate cu profesori (pensionari spre exemplu) de nivel preuniversitar care să realizeze ”meditații” cu studenții care necesită o îmbunătățire a stocului de cunoștințe de bază/generale.
- Necesitatea dezvoltării de studii pentru a înțelege legătura dintre structura curriculară de nivel preuniversitar și cea de nivel universitar, acestea trebuie adecvate celor mai variate contexte sociale și culturale.

Responsabilități actori

Programele subsumate acestui obiectiv pot fi implementate de instituțiile de învățământ superior în colaborare cu instituțiile de învățământ preuniversitar, cu cadre didactice pensionare sau cu organizații care au experiență în livrarea unor programe de tutoring/mentorat sau de programe de tip ”școală după școală”. Aceste programe trebuie să includă cu precădere syndicatele care trebuie să acorde în agenda de negociere a importanță din ce în ce mai mare formării profesionale continue a cadrelor didactice atât de la nivel universitar, dar și de la nivel preuniversitar. Universitățile la rândul lor trebuie să acorde un rol mai important pedagogiei, putând fi dezvoltate programe de schimb de bune practici cu universități din alte state UE care au reușit să dezvolte și să implementeze cu succes politici ale diversității în mediul universitar. Guvernul, la rândul său poate fi partener prin dezvoltarea unor programe de sprijin financiar pentru familiile dezavantajate/sărace care continuă să investească în educația copiilor, în condițiile în care programele de burse sociale nu reușesc să răspundă nevoilor crescânde a familiilor și comunităților.

Beneficiari (grup țintă)

Principalii beneficiari direcți sunt tinerii studenți cu carențe de formare rezultate din învățământul secundar sau datorate lipsei de sprijin anterioare. Beneficiari indirecți sunt cadrele didactice de la programele „obișnuite” ale universității, care pot organiza cursurile și seminariile pentru un grup de studenți cu nivele armonizate de cunoștințe fundamentale.

Buget aproximativ (câte resurse implică)

Bugetul depinde de infrastructura și modul în care sunt organizate cursurile în fiecare instituție în parte. Ca atare, nu se poate face o estimare națională adecvată în acest moment.

Oportunități și amenințări

Oportunități:

- Reducerea numărului de studenți și nevoia redefinirii rolului anumitor cadre didactice în acest context. Acestea pot fi reorientate către programe de învățare de tip „cunoștințe de bază”.
- Accentul din ce în ce mai important pus de competențele non-cognitive care susțin și potențiază performanța școlară și nevoia dezvoltării adecvate a competențelor non-cognitive încă de la nivel preuniversitar: a învăța să înveți, învățare independentă/autodidactă, perseverență, rezolvare de probleme, gândire critică, etc.
- Accentul pus în cadrul noului ciclu de programare 2014-2020 pe dezvoltarea de programe de coeziune socială și de prevenire a abandonului școlar; utilizarea acestor resurse inclusiv pentru dezvoltarea unor programe destinate reactualizării sau însușirii competențelor de bază necesare atingerii de performanțe academice.
- Creșterea conștientizării importanței formării profesionale continue a cadrelor didactice. Un act educațional de calitate necesită cadre didactice de calitate, pregătite să răspundă cu cele mai noi tehnici și instrumente unor provocări cu care toate societățile moderne se confruntă: scăderea performanțelor școlare, scăderea motivației pentru educație, creșterea abandonului școlar, etc.

Amenințări:

- Deși procesul de învățare ar trebui centrat pe student, acesta rămâne încă mai degrabă centrat pe cadrul didactic și bazat pe tehnici tradiționale de învățare. Calitatea redusă a unor cunoștințe teoretice inadecvat dezvoltate la nivel preuniversitar direcționează ulterior actul educațional tot pe componenta teoretică, cea practică rămânând secundară. Dezvoltarea modalităților interactive de învățare și evidențierea componentei aplicabile și practice a cunoștințelor teoretice livrate poate conduce la o creșterea motivării studenților și la o mai bună utilizare a unor cunoștințe preuniversitare inadecvat fixate sau înțelese.
- Reducerea cohortelor de studenți poate conduce la presiuni pentru acceptarea unui număr cât mai mare de studenți cu condiții reduse. Acesta poate conduce implicit la o scădere a calității actului educațional și nu la creșterea performanței prin centrarea pe student și nevoile acestuia.
- Costurile financiare și umane pe care le implică astfel de programe, mai ales în condițiile menținerii unui buget redus pentru educație.
- Cadrul legal rigid care nu permite adecvarea numărului și profilului cadrelor didactice la nevoile reale ale diferitelor generații de studenți noi acceptați. Actul educațional rămâne astfel cu o inerție ridicată și cu o eficiență redusă.
- Lipsa unor programe care să contribuie la reducerea cauzelor financiare și materiale care frânează accesul tinerilor la învățământ universitar. Tinerii din grupurile dezavantajate lucrează pentru a putea să-și continue studiile (de cele mai multe ori la ” cu taxă”) ceea ce poate frâna participarea acestora atât la cursurile universitare, cât și la cele destinate reactualizării cunoștințelor generale/de bază.
- Nevoia investiției adecvate în învățământul preuniversitar, inclusiv în selectarea, formarea și remunerarea adecvată a cadrelor didactice. În condițiile unui buget redus pentru educație această nevoie va rămâne cel mai probabil neatinsă.

Referințe

- ANOSR (2011). Echitate în Educație – Situația căminelor studențești din România. - Alianța Națională a Organizațiilor Studențești din România, București. Disponibil online la: <http://www.anosr.ro/echitate-in-educatie-situatia-caminelor-studentesti-din-romania/>; accesat în octombrie 2015;
- ARACIP (2012). Raport privind starea calității în sistemul de învățământ preuniversitar din România, Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar, București. Disponibil online la: <http://www.edu.ro/index.php/articles/c949/>; accesat în octombrie 2015;
- Banca Mondială (2014). Studiu de Diagnosticare și Consultanță pentru Politicile de Sprijinire a Incluziunii Romilor din România. Disponibil online la: http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2014/04/09/000333037_20140409143217/Rendered/PDF/866710WP0P14500a10Report00Romanian0.pdf; accesat în octombrie 2015;
- Bourdieu, P. & Passeron, J. (2000). Reproduction în Education, Society and Culture, 2nd edition. Sage, London
- Bremer, C.D., Clapper, A.T., Hitchcock, C., Hall, T., Kachgal, M. (2002). Universal Design: A Strategy to Support Students' Access to the General Education Curriculum. National Center on Secondary Education and Transition. http://www.ncset.org/publications/info/NCSETInfoBrief_1.3.pdf
- Cojocaru, Ș., Cojocaru, D., (2011), Educația parentală în România, Buzău, UNICEF, Editura Alpha MDN, 2011;
- Costea-Bărluțiu, C., Rusu, A.S. (in press). A preliminary investigation of Romanian university teachers' attitudes towards disabilities – a premise for inclusive interactions with students with disabilities.
- CNEE (2014). Evaluările Naționale la finalul claselor a II-a, a IV-a și a VI-a. Raportul administrării (2014). București: Centrul Național de Evalare și Examinare
- CNFIS (2013). Raportul public anual: Starea finanțării învățământului superior românesc și măsurile de optimizare ce se impun. Bucharest: CNFIS. Preluat de la: <http://www.cnfis.ro/wp-content/uploads/2012/08/CNFIS-Raport-public2013-final.pdf>; accesat în octombrie 2015;
- EUA, 2015 - Referință: Raportul proiectului TRACKIT, coordonat de către European Universities Association (Text disponibil online, în limba engleză: http://www.eua.be/Libraries/Publications_homepage_list/EUA_Trackit_web.sflb.ashx; accesat în august 2015);
- Duminică, G.; Ivasiuc, A. (2010). O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate – raport de cercetare. UNICEF: București;
- Eurostudent IV/ISE (2010). Condiții economice, sociale și mobilitatea internațională a studenților din România. Preluat de la: http://www.ise.ro/wp-content/uploads/2012/08/Raport_EUROSTUDENT_2011.pdf; accesat în octombrie 2015;
- Eurostudent (2011). Social and Economic Conditions of Student Life în Europe. Online la http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/eurostudent/EUROSTUDENT_IV.pdf, accesat în iulie.2015;

EURYDICE (2012). Key data on education în Europe. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA P9 Eurydice). Preluat de la: <http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>; accesat în octombrie 2015;

Fartușnic, C. (2013). Copiii în risc major de abandon: cunoaștere, înțelegere și sprijin în Stanciu, S. (Ed.) Stilul de învățare și temperamentul școlarilor – instrumente pentru o educație creativă, București: Editura Comunicare.ro;

Fartușnic, C. (Ed.) (2014). Finanțarea sistemului de învățământ preuniversitar pe baza standardelor de cost. O evaluare curentă din perspectiva echității. București: Editura Vanemonde;

Fartușnic, C., Jigău, M. (Eds.) (2014) School participation în upper secondary education. A challenge for current policies în Romania. National study. Buzău: Editura Alpha MDN;

ISE (2015). Analiza sistemului de învățământ preuniversitar din România din perspectiva unor indicatori statistici. Politici educaționale bazate pe date. Institutul de Științe ale Educației, București: Editura Universitară;

ISE (2012). Raport asupra stării sistemului național de învățământ preuniversitar din România (2012). Institutul de Științe ale Educației, București;

Kantzara, V. (2009). Social Functions of Education. În Ritzer, G. (ed) (2009) Blackwell Encyclopedia of Sociology Online, Blackwell Publishing (3-3-2009);

Messing, V. (2014). Apart or Together: Motivations Behind Ethnic Segregation în Education across Europe. În Szalai, Julia și Schiff, Claire. (2014). Migrant, Roma and Post-Colonial Youth în Education across Europe. Basingstoke: Palgrave Macmillan. Pp 17-33. Disponibilă online aici: <http://www.palgraveconnect.com/pc/doi/10.1057/9781137308634.0001>; accesată în octombrie 2015;

Motivation (2004). Raport de audit al accesibilității spațiului urban – București, Râmnicu Vâlcea, Arad – Iulie-August, 2014. Fundația Motivation România. Preluată de la: www.motivation.ro; accesat în octombrie 2015;

OECD (2012), Equity and Quality în Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools, OECD Publishing;

OECD (2014). PISA 2012 Results: What Students Know and Can Do – Student Performance în Mathematics, Reading and Science (Volume I, Revised edition, February 2014), PISA, OECD Publishing. Disponibil online la: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm>; accesat în octombrie 2015;

PIRLS (2011). International Results în Reading December 2012. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Drucker, K.T. Disponibil online la: <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2011/international-results-pirls.html>; accesat în octombrie 2015;

Pricopie, R. et al. (2011). Acces și echitate în învățământul superior din România: dialog cu elevii și studenții. București: Centrul de Certetare în Comunicare;

Proteasa, V.; Miroiu, A. (2012). Sunt talanții cheltuiți cu înțelepciune? Cazul subvențiilor pentru studenți în Învățământul superior din România. În Curaj, A., Deca, L., Egron-Polak, E. and Salmi, J. (2012) Reforme în învățământul superior din România: Procesul Bologna și provocări naționale. Springer;

Rus, C. (2012). Romania: A system în evolution searching for its conceptual references. În

- Demeuse, M., Frandji, D., Greger, D. and Rochex, J. Y. Educational Policies and Inequalities în Europe, pp. 223-258. Palgrave Macmillan;
- Salmi, J., Hauptman, A.M. (2006). Innovations in Tertiary Education Financing: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms. Washington DC: The World Bank;
- Sandhusen, R.L. (2000). Marketing. Barrons;
- Schwarz, S.; rehburt, M. (2004), Study Costs and Direct Public Student Support in 16 European Countries — Towards a European Higher Education Area?. European Journal of Education, 39: 521–532. Doi: 10.1111/j.1465-3435.2024.00202. X;
- TIMSS (2011). International Results în Mathematics. December 2012. Mullis, I.V.S., Martin, M.O., Foy, P., & Arora, A. <http://timssandpirls.bc.edu/timss2011/international-results-mathematics.html>);
- TIMSS (2011). International Results în Science. December 2012. Martin, M.O., Mullis, I.V.S., Foy, P., & Stanco, G.M.- <http://timssandpirls.bc.edu/timss2011/international-results-science.html>
- UBB (2014). Raportul Rectorului privind starea Universității Babeș-Bolyai în anul 2014. Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. Disponibil online la: http://www.ubbcluj.ro/ro/despre/publice/files/raport-rector/Raport_Rector_2014.pdf; accesat în octombrie 2015;
- UEFISCDI (2015). Politici publice de echitate deja implementate în învățământul superior. Studiu de impact. UEFISCDI, București. În curs de publicare;
- UNESCO (1991). The Role of Higher Education în Society: Quality and Pertinence. Meeting document for 2nd UNESCO – Non-Governmental organizations Collective Consultation on Higher Education, Paris;
- UNICEF (2012). Inițiativa globală privind copiii în afara sistemului de educație. Studiu național: România. Analiza situației copiilor aflați în afara sistemului de educație în România. Buzău: Editura Alpha MDN;
- UNICEF (2014a). Varly, P., Iosifescu, Ș.-C., Fartușnic, C., Andrei, T. și Herțeliu, C. Cost of Non-Investment în Education în Romania. Final report for UNICEF. București: Editura Vanemonde. Versiunea în limba română: Costul investiției insuficiente în educație. Raport final pentru UNICEF (2015). București: UNICEF/Alpha MDN – Disponibil online în: <http://www.unicef.ro/publicatii/#Educație>; accesat în octombrie 2015;
- UNICEF (2014b). Fartușnic, C., Florian, B., Iosifescu, Ș., Măntăluță, O., Costache, L. (coord. UNICEF) ” Finanțarea sistemului de învățământ preuniversitar pe baza standardelor de cost: o evaluare curentă din perspectiva echității”. UNICEF/Vanemonde, București;
- Voicu, B.; Vasile, M. (2010). Rural-Urban Inequalities and Expansion of Tertiary Education în Romania. În Journal of Social Research & Policy, No. 1, July 2010. Pp 5-24;
- WHO (2011). Raportul Mondial privind Dizabilitatea (World Report on Disability) 2011. World Health Organisation. Disponibil online la: http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf; accesat în octombrie 2015;

DELIVERABLES

- STRUCTURE
- HIGHLIGHTS
- APP BACK PAGES

DESIGN TEAM

- FINALE DESIGNS

SCRIPT

- NEW SHORTS/PIECES

CHAR HOUSE

- SOCIAL CAMO

EMAIL JOURNAL?

APPLY TO GRADUATE

DETERMINE CONTENTS

SHOW THE POSTER

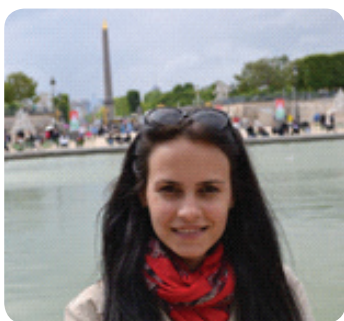
LOCATE FINISH DISTRIBUTION

- BRICK LANTERN
- NON RESUME DISTRIBUTION

SETUP MINT

BLOG

Anexa 1. Lista autorilor

Daniela Alexe - este expert în politici educaționale în cadrul Unității Executive pentru Finanțarea Învățământului Superior, cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI), coordonator al activităților privind Echitatea și accesul în educație, precum și a celor privind Managementul Universitar (IEMU) și în cadrul Centrului pentru Politici Educaționale (CPE), având ca arii de expertiză învățământul superior, implementarea Procesului Bologna și politicile pentru echitate. Ea este în prezent doctorand în științe politice în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrație Publică (SNSPA), București. Anterior, a fost președintele Alianței Naționale

a Organizațiilor Studentești din România (ANOSR), fiind responsabilă de strategia politică a federației și de coordonarea activităților privind politicile educaționale și organizaționale ale structurii.

Magdalena Balica – este Director Adjunct al Institutului de Științe ale Educației și cercetător științific principal în cadrul Departamentului de Politici Educaționale. Doctor în științele educației (Universitatea București), Magdalena Balica a fost implicată de-a lungul timpului în numeroase proiecte naționale și internaționale de cercetare, lucrând ca expert colaborator cu Comisia Europeană (expert în cadrul European Experts' Network of in Education and Training), UNICEF România, Banca Mondială, Biroul Internațional al Municipiilor (ILO) Geneva, Agenția Națională pentru Proiecte Comunitare în domeniul Educației și Formării Profesionale (ANPCDEFP).

Principalele domenii de interes sunt reprezentate de politicile educaționale și strategiile în domeniul educației și formării profesionale, în domenii precum: educație pentru categorii dezavantajate, analiza sistemului național de educație pe bază de indicatori statistici, evaluarea programelor și proiectelor în domeniul educației, învățarea cu ajutorul noilor tehnologii, violența în spațiul școlar, educație de gen, designul spațiilor de învățare online, facilitarea învățării în comunități de practici, formarea formatorilor. Magdalena Balica este cadru didactic asociat la modulul psiho-pedagogic și la programul de studii masterale la Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea București.

Luminița Costache - Specialist educație, UNICEF și are 22 de ani de experiență în managementul organizațiilor și a proiectelor, consultanță, cercetare sociologică și training. În intervalul 2005 – 2007, a fost Director Executiv al Fundației Estuar, apoi consultant în management. Anterior, în perioada 1996 – 2005, Luminița a lucrat pentru organizația Holt România, ultima funcție deținută fiind aceea de Coordonator Granturi și Traininguri, precum și cea de director al filialei București. În cadrul Serviciului de Protecție Socială al Consiliului Local Sector 2, Luminița a deținut funcția de inspector de specialitate în intervalul 1995-1996. Ea și-a început cariera în anul 1992, la Institutul Național de Sociologie a Academiei Române, unde a lucrat până în 1995. În prezent, ea

coordonează inițiativele UNICEF ce promovează educația timpurie, participarea școlară și accesul tuturor copiilor la o educație incluzivă și de calitate. În cadrul UNICEF, Luminița a

coordonat și inițiativele privind incluziunea socială a celor mai vulnerabili copii.

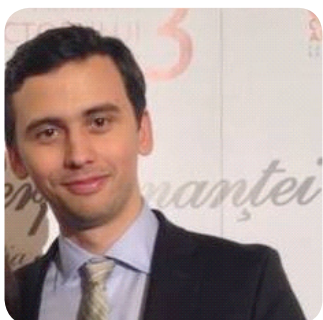

Gelu Duminică, Director, Agenția "Împreună". Gelu Duminică este absolvent al Facultății de Sociologie și Asistență Socială București (2002), a masterului de Politici Social Europene a aceleași facultăți (2004), doctorand în Sociologie (2008-prezent). Gelu Duminică activează în cadrul Agenției din anul 2000, este membru al Societății Sociologilor din România, membru al colegiului director al Revistei de Asistență Socială și membru al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice.

Ciprian Fartușnic – este Director General al Institutului de Științe ale Educației și cercetător științific principal în cadrul Departamentului de Politici Educaționale. Doctor în științele educației (Universitatea București), Ciprian Fartușnic a fost de-a lungul timpului implicat în numeroase proiecte naționale și internaționale de cercetare, lucrând ca expert colaborator cu Comisia Europeană, CEDEFOP, UNICEF România, Banca Mondială, Agenția Națională pentru Proiecte Comunitare în domeniul Educației și Formării Profesionale (ANPCDEFOP), Agenția Română de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP) și Centrul Național pentru

Dezvoltarea Învățământului Profesional și Tehnic (EQAVET). Principalele domenii de interes sunt reprezentate de politicile educaționale, în special cele privind accesul la educație al grupurilor sociale dezavantajate socio-economic, curriculum, dezvoltarea resurselor umane în educație, finanțare, management educațional, evaluare. Dintre publicațiile sale amintim: "Finanțarea sistemului de învățământ preuniversitar pe baza standardelor de cost. O evaluare curentă din perspectiva echității" (2014), "Cost of Non-Investment in Education in Romania. Final report for UNICEF" (UNICEF, 2014a), "Copiii în risc major de abandon: cunoaștere, înțelegere și sprijin" (2013), "Analiza situației copiilor aflați în afara sistemului de educație în România. Studiu național" (2012).

Alexandru Mihai Ghigiu, Școala Națională de Studii Politice și Administrative (SNSPA). Dl. Ghigiu este Secretarul General al Senatului, în perioada 2012-2014 a ocupat funcția de consilier în cabinetul Ministrului Educației Naționale. Dl. Ghigiu este absolvent al programului de doctorat în domeniul Științelor Politice – relații internaționale și a urmat sesiuni de formare în cadrul Ecole National d'Administration (ENA), Paris, Franța și Universidad Complutense, Madrid, Spania.

Delia Gologan - este membru în echipa IEMU și student doctorand în domeniul științelor politice în cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA), București specializându-se în domeniul analizei normative a politicilor publice din Învățământul Superior, echității în educație și asigurarea calității în ÎS și este expert politici publice în cadrul proiectelor coordonate de UEFISCDI pe aceste domenii. A absolvit studiile de Master în Politici Publice și Integrare Europeană la SNSPA și a fost expert activ în grupul de experți internaționali în cadrul Programului de Evaluare Instituțională (IEP) derulat de către Asociația Europeană a Universităților (EUA),

membru al grupului de experți în asigurarea calității al Organizației Europene a Studenților (ESU QA pool) și al grupului de experți ARACIS (2011 – 2013). În perioada august 2012 – august 2013 a fost membru al consiliului Agenției Române de Asigurarea Calității în Învățământul Superior (ARACIS).

Cezar Hâj - este expert politici publice în domeniul Învățământului Superior, în cadrul Unității Executive pentru Finanțarea Învățământului Superior, Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI) unde coordonează activitățile proiectului ” Internaționalizare, echitate și management universitar pentru un Învățământ Superior de calitate” (IEMU). Cezar Hâj a urmat programul Școlii Doctorale din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative (SNSPA), din București și a obținut titlul de doctor în științe politice cu o lucrare ce adresează dimensiunea echității în învățământul superior. Anterior, Cezar Hâj a lucrat în calitate de consultant al Băncii Mondiale și a fost membru al Secretariatului Bologna de la București în perioada 2010-2012, perioadă în care a contribuit la implementarea planului de lucru al

Procesului Bologna (2009-2012) și a organizat Conferința Ministerială din București (2012) și cea de a treia ediție a Bologna Policy Forum, sub coordonarea Ministerului Educației Naționale și a coordonatorilor politicilor din cadrul Spațiului European al Învățământului Superior (SEIS/EHEA).

Romița Iucu - este profesor universitar doctor la Universitatea din București, prorector al Universității din București, coordonator al Centrului de cercetare Centrul De Dezvoltare și Formare în Domeniul Învățământului Superior (CDFIS/CHEDT). Prof. Dr. Romița Iucu a fost membru în Consiliul ARACIS (2006 – 2013), în Comisia Prezidențială pentru Analiză și Evaluarea Politicilor Educaționale (2007-2008), vice-președinte (2005 – 2007) al Consiliului Național pentru Reforma Învățământului, vice-președinte (2004 – 2006) al Consiliului de Evaluare al CNFP, Centrului Național de Formare a Personalului Didactic din Învățământul Preuniversitar. La nivel internațional este membru al The International Hall of Fame of Adult and Continuing Education,

a fost coordonator al rețelei europene ENTEP, European Network for Teacher Education Policies (2010-2014), expert în cadrul Comisiei Europene, Thematic Working Group on the Professional Development of Teachers (2010), membru în Executive Board (2006 – 2010) CEI – Central European Initiative, membru EC (2006 – 2010) Cluster „Teachers and Trainers”, membru al Grupului de lucru „Bologna Tree Cycles” (2005 – 2009).

Șerban Iosifescu – este profesor, director al Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Preuniversitar (ARACIP), expert în cadrul Rețelei Europene pentru Asigurarea Calității în Educație și Formarea Profesională (EQAVET), cât și pentru Comisia Europeană (EACEA, TAIEX), Banca Mondială, UNICEF. Acesta deține o experiență vastă în domenii precum managementul calității și managementul educațional, cu peste 35 de articole publicate în domeniile educație generală și politic publice în educație, educație și formare profesională, management educațional, managementul calității educației, educația adulților și formarea formatorilor, fiind de asemenea

certificat ca trainer pentru peste 100 de programe de calificare. Șerban Iosifescu are o experiență didactică în învățământul preuniversitar de peste 13 ani (3 ani ca director de școală), 16 ani experiență în cercetarea educațională, 22 ani de experiență în formarea cadrelor didactice și a managerilor școlari, 18 ani experiență în consultanță educațională la nivel național și internațional, 15 ani experiență în învățământul superior. Totodată este profesor asociat la programe de masterat derulate de Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, Facultatea de Psihologie și Științele Educației)

Alina Rusu – (biolog și psiholog) a obținut titlul de doctor în Științele Naturii în 2004, la Universitatea din Zurich, Elveția. În prezent, este conferențiar universitar la Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației (Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca), prodecan responsabil de relația cu studenții și director al cursului postuniversitar Terapia și activitățile asistate de animale pentru persoane cu nevoi speciale. Din anul 2014, este coordonator al Biroului pentru Studenți cu Dizabilități a Universității Babeș-Bolyai, o structură încă unică la nivel național, dedicată facilitării accesului la educație pentru studenții cu nevoi speciale (centre. Ubbcluj.ro/bsd). De asemenea, din 2013, este membru în biroul

executiv al Colegiului Studentesc de Performanță Academică al Universității Babeș-Bolyai. În anul 2014, a obținut abilitarea în domeniul Psihologie, fiind membru al Școlii Doctorale Educație, Reflecție, Dezvoltare (UBB), unde coordonează teme de doctorat cu valențe interdisciplinare și aplicabilitate educațională. În prezent, este directorul unui proiect de cercetare de tip Parteneriate în domenii prioritare, destinat îmbogățirii socio-emoționale a copiilor diagnosticați cu autism și a familiilor acestora.

Robert Santa – și-a finalizat recent studiile într-un program masteral al University College of London în domeniul învățării pe tot parcursul vieții și este expert colaborator în cadrul Unității Executive pentru Finanțarea Învățământului Superior, Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI). A fost activ în mișcarea studentască la nivel local (în Timișoara), național și european și a coordonat publicații ale European Students Union, inclusiv studiul privind impactul Procesului Bologna ” Bologna With Student Eyes”, în anul 2010. Între 2011 și 2013 s-a ocupat de relația cu mediul universitar în cadrul Adecco Resurse Umane.

Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013

Investește în oameni!

Internaționalizare, echitate și management universitar pentru un învățământ superior de calitate (IEMU)

**Unitatea Executivă pentru Finanțarea Învățământului Superior,
a Cercetării, Dezvoltării și Inovării (UEFISCDI)**

Noiembrie 2015

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României

ISBN 978-606-94118-5-8

 PROSPECTIVE
PRESS